

КАРЛ МАЙ

ПРЕЗ ДИВИЯ КЮРДИСТАН

Част 2 от „Преследване в Ориента“

Превод от немски: Румен Нейков, 1992

chitanka.info

ПЪРВА ГЛАВА

САМОЖЕРТВАТА НА СВЕТЕЦА

Връщяхме се от посещение при главатаря на бадинанските кюрди. Когато се изкачихме на последното възвишение и можехме да обхванем с поглед долината на поклонниците на дявола, забелязахме в близост до къщата на Али бей огромна купчина съчки, която няколко джесиди продължаваха да трупат. Пир Камек стоеше до нея и хвърляше от време на време парчета смола.

— Това е жертвена клادا — каза Али бей.

— Какво ще бъде принесено в жертва? — попитах. — Може би някое животно?

— Само езичниците изгарят животни.

— Тогава вероятно плодове?

— Джесидите не изгарят нито животни, нито плодове. Пирът не ми каза какво ще гори, но той е свят човек и това, което върши, е правилно.

На отсрещното възвишение все още отекваха залповете на прииждащите поклонници, а от долината им отговаряха. Когато стигнахме долу, забелязах, че тя не може да побере повече хора. Предадохме животните и се отправихме към гробницата. По пътя, който водеше натам, имаше фонтан, обграден с плочи. На една от тях седеше мир шейх ханът и разговаряше с няколко поклонници, застанали чинно на разстояние от него.

— Този извор е свещен и само мирът, аз и свещениците имаме право да седим на плочите. Така че не се гневи, ако трябва да стоиш прав! — ми каза Али.

— Не се притеснявай — му отвърнах. — Ще спазвам обичаите ви. Когато приближихме, мирът даде знак на околните. Те ни сториха място, така че да можем да минем. Той се изправи, тръгна към нас и ни подаде ръка.

— Добре сте се завърнали! Заемете място от двете ми страни!

Той махна с ръка на бея да застане отляво, а за мен остана дясната страна. Седнах на свещените плочи, без да забележа и следа от гняв у някой от присъстващите. Това беше благоприятен знак за великодушието и търпението им.

— Разговаря ли с предводителя на Бадинан? — попита мирът.

— Да — отвърна беят. — Всичко е наред. А ти извести ли поклонниците?

— Не.

— Тогава е време хората да се съберат. Дай заповед!

— Не аз! Аз съм духовният водач на джесидите. Всичко останало е твоя работа. Не искам да накърня славата ти на защитник на вярващите и победител на враговете.

Това беше скромност, която не винаги можеше да се срещне. Али бей стана и се отдалечи. Докато разговарях с хана, забелязах между поклонниците вълнение, което се увеличаваше с всяка минута. Жените останаха по местата си, децата — също. Мъжете се подредиха покрай потока и водачите на отделните племена, родове и селища образуваха кръг около Али бей. Той им извести намеренията на мютесарифа на Мосул. При това цареше спокойствие и ред като при парада на някоя европейска войскова част — съвсем различно от врявата и бъркотията, които често се наблюдават при ориенталските войници. После събралите се спокойно се разпръснаха и водачите предадоха на своите хора съобщенията и заповедите на бея.

Самият Али бей се върна обратно при нас.

— Какво заповяда? — запита мирът. Боят протегна ръка и посочи група от около двайсетина мъже, изкачващи пътеката, по която се бяхме спуснали преди малко.

— Виж, това са бойци от Айран, Хаджи Дзо и Шура Хан, които много добре познават местността. Те ще пресрещнат турците и ще ни осведомят навреме за идването им. Поставих постове и към Баадри, така че да избегнем всякаква изненада. До смрачаване има още три часа и това е достатъчно, за да се пренесе цялото имущество в долината Идис. Мъжете ще потеглят и Селек ще им показва пътя.

— Ще се върнат ли до началото на обредите?

— Да, сигурно!

Не след дълго край нас се проточи върволица от мъже, които водеха със себе си животни или мъкнеха различни вещи. Един след

друг те изчезваха зад гробницата. После отново се появяваха горе по една скалиста пътека. От нашето място можехме да проследим пътя им, който се губеше сред високата гъста гора.

Беше време да отида с Али бей да се нахраня. По-късно при мен дойде и нашият башибозук.

— Ефенди, трябва да ти кажа нещо.

— Какво?

— Заплашва ни голяма опасност.

— Каква?

— Не зная, но тези поклонници на дявола ме гледат от половин час с очи, всяващи ужас. Като че ли искат да ме убият.

Понеже бюлюк емини носеше униформата си, можех лесно да си обясня поведението на застрашените от турците джесиди. Но бях убеден, че на Ифра няма да му се случи нищо.

— Лошо — казах все пак. — Ако те убият, кой ще се грижи за опашката на магарето ти?

— Ефенди, поклонниците на дявола ще заколят и магарето! Не забеляза ли, че вече убиха повечето бикове и овце?

— Магарето ти е в безопасност, ти също. Нали сте едно цяло — няма да ви разделят.

— Това е добре. Страхувах се, докато те нямаше. Ще заминеш ли пак?

— Ще остана. На теб обаче заповядвам да стоиш тук, в къщата, и да не отиваш при джесидите, иначе не бих могъл да те закрилям.

Храбрецът Ифра, който ми бе даден от мютесарифа, за да ме защитава, си тръгна почти успокоен. Но и от друго място дойде предупреждение. Търсеше ме Халеф.

— Сихди, знаеш ли, че ще има битка?

— Битка ли! С кого?

— Между османлиите и хората на дявола.

— Е, нали чу това, което говорихме сутринта в Баадри?

— Нищо не съм чул, защото приказвахте на турски, а тези тук го говорят така, че трудно мога да ги разбера. Но видях, че се събраха много хора и после всички мъже прегледаха оръжието си. След това отведоха животните и отнесоха нещата си и когато отидох горе на площадката при шейх Мохамед, той бе зает да изважда старите

куршуми от пицовите си и да ги заменя с нови. Това не са ли достатъчно доказателства, че ни грози опасност?

— Имаш право, Халеф. Утре на зазоряване турците от Баадри и тези от Калони ще нападнат джесидите.

— Колко са турците?

— Хиляда и петстотин души.

— Много от тях ще загинат, защото планът им е издаден. На кого ще помагаш, сихди, на турците или на джесидите?

— Аз изобщо няма да воювам.

— Няма ли? — попита разочаровано храбрият дребосък. — И аз ли не бива да се бия?

— На кого искаш да помогнеш?

— На джесидите.

— На тях ли, Халеф? На тях, за които смяташе, че ще те лишат от рая.

— О, сихди, аз не ги познавах. Сега обаче ги обичам.

— Но те са неверници!

— Не помагаше ли самият ти винаги на онези, които бяха прави, без да питаш дали вярват в Аллах или в друг Бог?

Моят доблестен Халеф искаше да ме направи мюсюлманин и за моя радост забелязах, че неговата закостеняла правоверност е разколебана.

— Ще останеш при мен — отсякох аз.

— Докато другите се бият и показват храбростта си?!

— Може би и за нас ще се открие случай да проявим още по-голяма смелост.

— Значи оставам при теб. И бюлюк емини ли?

— Също и Ифра.

Качих се на площадката при Мохамед Емин.

— Хамдулиллях (слава на Бога), че идваш! — каза шейхът.

— Защо си останал тук, горе?

— Никой не биваше да ме види и да ме познае, защото може да ме издаде. Какво ново научи?

Разказах всичко на шейха. Когато свърших, той посочи оръжията, които беше поставил пред себе си.

— Ние ще посрещнем турците.

— Няма да имаш нужда от оръжието.

— Така ли? Не трябва ли да защитавам себе си и своите приятели?

— Джесидите са достатъчно силни. Или искаш отново да попаднеш в ръцете на турците, от които едва се отърва. Да получиш куршум или удар с нож, та да чезне синът ти по-дълго като пленник в Амадие.

— Ефенди, ти говориш като умен, но не и храбър човек.

— О, шейх, ти знаеш, че никой враг не може да ме уплаши. Не страхът говори в мен. Али бей иска да стоим настрана от битката. Всъщност той мисли, че до битка може и да не се стигне. И аз съм на същото мнение.

— Смяташ, че турците ще се предадат без съпротива?

— Ще ги избием, ако не го сторят.

— Офицерите на османлиите пет пари не струват, но войниците им са храбри. Те ще щурмуват височините и ще се измъкнат.

— Хиляда и петстотин срещу може би пет хиляди души?

— Ако им се удаде да обкръжат турците.

— Ще им се удаде.

— Тогавя трябва ли да отидем с жените в долината Идис?

— Ти — да.

— А ти?

— Ще остана тук.

— Аллах керим! Защо? Може да загинеш!

— Не вярвам. Аз съм под закрилата на падишаха. Притежавам препоръките на мютесарифа Шекиб Халил паша и с мен е бюлюк емини, чието присъствие е достатъчно, за да ме закриля.

— Но какво ще правиш тук?

— Ще предотвратя бедата, ако е възможно.

— Знае ли Али бей за това?

— Не.

— Или мир шейх ханът?

— И той не. И двамата ще научат, когато трябва. Наистина положих доста усилия, за да убедя шейха да одобри плановете ми. Накрая ми се удаде.

— Съдбата на човек е предопределена в книгата на живота — каза той. — Не искам да те отклоня от намеренията ти, но ще остана при теб!

— Ти? Не съм съгласен.

— Защо не?

— Турците не бива да те намерят.

— Също и теб.

— Вече ти обясних, че не ме заплашва опасност. Но ако те познаят, теб те очаква друга участ.

— И краят на човека е предопределен в книгата на живота. Ако ми е писано да умра, ще умра и тогава е все едно дали ще бъде тук или в Амадие.

— Вървиш към пропастта, но защо трябва да повлечеш и мен? Струваше ми се, че само така ще надвия твърдоглавието му.

— Теб? Как така? — попита Мохамед Емин.

— Ако съм сам, ще ме закрилят моите паспорти. Но ако те намерят при мен, теб, врага на мютесарифа, избягалия затворник, то ще се лиша от закрилата им. Тогава и двамата сме загубени!

Свел поглед, шейхът гледаше замислен пред себе си. Виждах, че вътрешно се съпротивлява срещу отстъплението в долината Идис. Оставих му време сам да вземе решение. Най-сетне с несигурен глас той каза:

— Ефенди, ти смяташ ли ме за страхливец?

— Не. Знам, че си храбър и безстрашен.

— И какво ще си помисли Али бей?

— Той е на моето мнение, също и мир шейх ханът.

— А другите джесиди?

— Известна им е славата ти и знаят, че няма да избягаш от неприятеля. Можеш да се осланяш на това.

— А ако поставят смелостта ми под съмнение, ще ме защитиш ли? Ще кажеш ли пред всички, че съм отишъл с жените към Идис само за да ти се подчиня?

— Ще го кажа открито навсякъде.

— Е, добре, ще направя каквото ми предложи!

Мохамед Емин отмести кремъклийката си с въздишка и отново се загледа към долината, която започваше да потъва в сенките на нощта.

Мъжете, отишли в Идис, се върнаха обратно. Те се движеха в колона, която се разпръсна пред нас.

После откъм гробницата на светеца прозвуча залп и в същото време при нас дойде Али бей и каза:

— При гробницата започва голямо празненство. Никога чужденец не е присъствал, но мир шейх ханът ми разреши да ви поканя от името на всички свещеници.

Без съмнение това бе голяма чест за нас. Шейхът на хадедихните обаче отказа:

— Благодаря ти, но на мюсюлманина му е забранено да присъства на поклонението пред някой друг освен Аллах.

Мохамед Емин беше мюсюлманин. Само че можеше да откаже и по друг начин. Той остана, а аз последвах бея.

Когато излязохме от къщата, пред нас се разкри странна, неописуемо красива гледка. Докъдето се простираше долината, блещукаха светлини — под и на дърветата, долу по водата и на всяка скала по възвишенията, около къщите и по площадките. Най-голямо оживление цареше около гробницата на светеца. От вечния огън на гроба мирът беше запалил главня и крачеше с нея към вътрешния двор. От главнята шейховете й кавалите палеха факлите си, от които пък факирите запалваха своите и накрая всички се отправиха към полето. Хиляди прииждаха насам, за да се пречистят на свещения огън.

Който успяваше да се доближи до огъня на свещениците, прекарваше ръка над пламъка и после докосваше с нея челото и сърцето си. После мъжете повторно посягаха към пламъка, за да дадат благословия на своите жени. Майките правеха това за децата си, които поради навалицата не можеха да се промъкнат по-наблизо. Наоколо цареше истинско ликуване и радост, преливаща в сърцата.

Светилището също беше осветено. Във всяка от многобройните ниши на зида гореше факла. През дворовете се точеха огнени гирлянди. Всеки клон на дърветата изглеждаше като рамото на гигантски свещник и стотици светлини трептяха чак до върховете на двете кули, образуващи две огромни огнени колони, чиято гледка бе вълшебна.

Наредени в две редици, свещениците бяха заели места във вътрешния двор. От едната страна седяха облечените в бяло шейхове, а срещу тях — кавалите. Някои държаха в ръцете си флейти, други — тамбурини. Настанихме се с Али бей под една асма. Къде беше мир шейх ханът, не можах да видя.

От вътрешността на гробницата прозвуча вик и кавалите вдигнаха инструментите си. Флейтите засвириха бавна, жаловита мелодия, а тамбурините отмерваха тихо тактовете. После зазвучаха четири гласа, тамбурините свиреха тремоло, първо пианисимо, после пиано и все по-силно до фортисимо. И ето флейтите подеха двугласна мелодия, която не би могла да бъде описана с нашите музикални понятия. Тя звучеше твърде приятно и успокояващо.

На края на това изпълнение мир шейх ханът излезе от вътрешността на постройката. Двама от шейховете го придружаваха. Първият носеше дървен статив, който приличаше на нотен пулт. Той го сложи в средата на двора. Другият шейх държеше малък съд с вода и още един, открит и кръгъл, в който гореше някаква течност. Двата съда бяха оставени на статива, към който се отправи мир шейх ханът.

Той даде знак с ръка, при което музиката зазвуча отново. След въведението свещениците запяха едногласен химн. За съжаление не можах да запиша текста, защото това щеше да направи впечатление; а думите са се изтрили вече от паметта ми. Те бяха на арабски и призоваваха към чистота, вяра и бдителност.

После мир шейх ханът произнесе кратко слово на свещениците. Той описа с малко думи необходимостта да се предпазят от всеки грях, да правят добро на хората, да не изменят на своята вяра, да се защитават срещу всички врагове.

След това той се отдръпна и седна при нас. Един от свещениците донесе жив петел, който бе вързан за статива с връв. От лявата страна на птицата беше водата, от дясната — огънят.

Музиката отново прозвуча. Петелът подскачаше, без да обръща внимание на околните хора. Тихите звуци на флейтите не го смущаваха, но звукът се усилваше и той се ослуша. Протягайки глава, гой се огледа със зорки, умни очи и забеляза водата. Бързо протегна човка към съда, за да пие. Това събитие беше възвестено със звънливи, ликуващи акорди на тамбурините. Врявата наоколо, изглежда, раздразни птицата. Петелът изкриви врат и забеляза, че се намира в опасна близост до огъня. Помъчи се да се отдръпне, но не успя, защото беше вързан. Разярен, той проточи шия и се разнесе едно високо „Кукуругуу!“, към което се присъединиха флейтите и тамбурините. Това може би го накара да сметне, че е призован на музикален дуел. Петелът смело се извърна към музикантите, изпляска с крила и

повторно изкукурига. Последва същият отговор и разгорялото се състезание накрая така раздразни птицата, че с крясък тя се отскубна и се мушна в гробницата.

Музиката съпровождаше геройското дело с най-мощно фортисимо. Гласовете на свещениците се извисиха в ликуване и ето, последва и финалът, който измори както музикантите, така и певците. В края на изпълнението кавалите целунаха своите инструменти.

Последва продажбата на куршуми, за което вече споменах. Преди това обаче свещениците пристъпиха напред и направиха подарък на Али бей и на мен. Той получи седем куршума и аз седем. С остър предмет на тях бе гравирана арабска дума. На четири от моите куршуми се четеше „ал Шемс“ — „слънце“.

Продажбата се състоя във външния двор, докато във вътрешността на обграденото със зид място отново прозвучаха инструментите и пеенето. Напуснах светилището. Хрумна ми, че отгоре долината ще представлява чудно хубава гледка. Отправих се да взема Халеф да ме придружи. Намерих го да седи с бюлюк емини на площадката пред къщата. Очевидно разговорът беше оживен, тъй като чух Хаджията да пита:

— Какво? Това бил някакъв руснак?

— Да, един московец, Аллах да отсеке главата му, защото, ако не беше той, и досега щях да имам нос. Раздавах удари като побеснял около себе си. Онзи мъжага обаче замахна към главата ми. Исках да избягна оръжието му и отстъпих назад. Ударът, който трябваше да улучи главата ми, срещна само...

— Хаджи Халеф — извиках аз.

Достави ми удоволствие поне веднъж да прекъсна прочутата история за носа. Двамата скочиха и се приближиха.

— Трябва да ме придружиш, Халеф, ела!

— Къде, сихди?

— Там, горе, на възвишението, за да видим как изглежда осветената долина.

— Емире, нека и аз да дойда — помоли Ифра.

— Нямам нищо против. Да вървим!

Изкачихме хълма над Баадри. Навсякъде срещнахме мъже, жени и деца с факли и фенери и всички радостно ни поздравяваха и заприказваха. Когато стигнахме върха, пред нас се разкри неописуема

гледка. Няколко джесиди ни бяха последвали, за да ни осветяват пътя. Помолих ги да се върнат обратно или да угасят факлите. Който искаше да изпита цялата наслада, трябваше да стои на тъмно.

Долу в долината трептяха много пламъчета едно до друго. Хиляди светещи точки се кръстосваха, скачаха и се плъзваха насамнатам, танцуваха, стрелваха се и летяха една през друга. В далечината те бяха съвсем мънички, но по-близките до нас ставаха все по-големи. Светилището буквално се къпеше в блясък и светлина, а двете кули се издигаха в тъмнината на нощта със строга мъжественост. При това отдолу се извисяваха на приглушени вълни ехтящи, развълнувани гласове, прекъсвани често от силен, ликуващ вик. Можех да стоя тук с часове, да се наслаждавам и люблювам на гледката.

— Каква е тази звезда? — прозвуча до мен въпрос на кюрдски. Беше един от джесидите.

— Къде — интересува се друг.

— Виж Реа кадишан там, вдясно!

— Виждам го.

— В него припламва една светла звезда. Сега отново! Виждаш ли я?

— Виждам я. Това е Киале бе сери.

Четирите звезди, които образуват външната страна на мечката в нашето съзвездие, се казват при кюрдите Старецът. Те мислят, че главата му е скрита зад съседно съзвездие. Трите звезди, които образуват за нас опашката на Голямата мечка (или „окът“ на колата, както това съзвездие също се нарича), се именуват при тях Двамата братя и Сляпата майка на Стареца.

— Киале бе сери? Но той има четири звезди! — смяташе първият човек. — Това ще е Кумикджи сивиан.

— Тя е по-нависоко. Сега отново блесна. Ах, ние сме се заблудили. Та тя е на юг. Сигурно е Мешин.

— Мешин също има няколко звезди. Какво мислиш, ефенди?

Коя ли е?

Въпросът беше отправен към мен. Тази „звезда“ ми изглеждаше подозрителна.

Факлите и светлините под нас хвърляха отблясък към възвишението. Това ни пречеше да разпознаем точно звездите. Светлината обаче, която от време на време проблясваше отсреща, беше

необикновено ярка. Приличаше на блуждаещ огън, който внезапно блясва и мигновено угасва. Наблюдавах още известно време и после се обърнах към Халеф:

— Хаджи Халеф, изтичай веднага при Али бей и му кажи, че трябва незабавно да се качи при мен! Отнася се за нещо важно.

Дребосъкът изчезна с бързи крачки, а аз пристъпих малко напред, отчасти за да наблюдавам по-добре въображаемата звезда, а също и за да избягна по-нататъшните въпроси.

За щастие Али бей беше чул, че съм се изкачил тук, и бе решил да ме последва. Халеф го срещна по пътя и го доведе при мен.

— Какво има, ефенди? — попита боят. Протегнах ръка.

[#1 Млечният път.]

[#2 Буквално: Старецът без глава (Голямата мечка).]

[#3 Венера.]

[#4 Везни. — Бел. нем. изд.]

— Погледни внимателно нататък. Ще видиш звезда, която проблясва. Ето!

— Виждам я.

— Сега изчезна. Знаеш ли коя е?

— Не — каза Али бей. — Звездата е много ниско и не принадлежи към никое съзвездие.

Приблжих се до един храст и отсякох няколко пръчки. Една забих в земята, после застанах на няколко крачки пред Али бей.

— Коленичи точно зад пръчката! В посоката, в която звездата проблесне, ще сложа друга. Виждаш ли я сега?

— Да. Много ясно.

— Къде да забия пръчката? Тук?

— Крачка по-далеч, вдясно.

— Тук?

— Да, сега е точно.

— Така! Наблюдавай още!

— Видях я отново! — промълви боят след кратка пауза.

— Къде? Ще забия и трета пръчка.

— Звездата не е на старото си място. Сега тя е по-скоро вляво.

— Колко отдалечена? Кажи?

— На две крачки от предишната пръчка.

— Тук?

— Да.

Забих и третата пръчка, а Али бей продължи наблюдението.

— Пак я видях — каза той след малко.

— Къде?

— Вече не вляво, а вдясно.

— Добре! Това исках да ти покажа. Сега можеш да се изправиш!

Останалите наблюдаваха странните ми действия с учудване, а и Али бей не можеше да разбере какво искам.

— Защо ме извика заради тази звезда?

— Защото не е звезда.

— А какво? Някакво светило?

— Ако беше светило, би било странно. Но тук видяхме много светлини.

— Защо мислиш така?

— Звезда не може да бъде, защото светлината е по-ниско от върха на планината, разположена в тази посока. А че са повече светлини, се увери от опита, който предприехме. Отсреща се движат пеш или на коне много хора с факли или фенери. Някоя от тях понякога проблясва.

Али бей изумено се провикна:

— Имаш право, ефенди!

— Кой би могъл да бъде?

— Не са поклонници, защото биха дошли по пътя от Баадри за Шейх Ади.

— Тогава си спомни за турците!

— Господарю! Възможно ли е?

— Не зная, тъй като местността ми е непозната. Опиши ми я, бей!

— Направо е пътят за Баадри, а по-нататък вляво е този за Айн Сифни. Раздели този път на три и извърви първата третина, тогава светлините ще останат отляво на реката, която тече покрай Шейх Ади.

— Може ли да се язди покрай реката и така да се стигне до Шейх Ади?

— Да.

— Тогава си сторил голяма грешка. Поставил си постове при Баадри и Калони, но не и при Айн Сифни.

— Оттам турците няма да дойдат. Хората от Айн Сифни ще ни предупредят.

— Но ако турците не отидат към Айн Сифни, а прекосят Ка-усер при Джерайе и после се опитат да се доберат до долината? Мисля, че те биха вървели в тази посока, откъдето се виждат светлините. Ето, те отново се придвижиха наляво!

— Ефенди, твоите догадки са може би верни. Веднага ще изпратя многобройни съгледвачи.

— А аз ще огледам тези звезди малко по-отблизо. Имаш ли човек, който добре да познава местността?

— Никой не я познава по-добре от Селек.

— Той е изкусен ездач и ще ме води.

Слязохме колкото се може по-бързо долу. Последната част от разговора ни водехме тихо, така че никой, особено башибозукът, не успя да долови нещо. Селек скоро бе открит. Той получи кон и взе оръжията си. И Халеф дойде с нас. Можех да разчитам на него повече, отколкото на всеки друг.

Двайсет минути след като бях видял звездата, препускахме по пътя за Айн Сифни. На следващия хълм спряхме. Взрях се в полумрака пред нас и най-сетне отново видях светлината. Посочих я на Селек.

— Ефенди — каза той. — Това не е звезда, не са и факли, защото тяхната светлина е по-обилна. Това са фенери.

— Трябва да се доближим до тях. Познаваш ли добре местността?

— Ще те вода. Зная всеки камък и всеки храст. Движи се близо до мен и придържай коня си.

Селек се насочи вдясно от реката. Продължихме в тръс напърно през пущинака. Ездата бе непоносима, но само след четвърт час можеше да различим отделните светлини. След още четвърт час, докато светлините бяха изчезнали зад един хълм и ние се озовахме на него, видяхме една доста многобройна колона. От какви хора се състоеше, оттук не можеше да се различи. Забелязахме, че тя внезапно изчезна и повече не се появи.

— Има ли нататък още хълмове?

— Не. Оттук започва равнината — отговори Селек.

— Или някоя долина, в която светлините биха се изгубили?

— Не.

— Може би гора?

— Да, ефенди — съобрази бързо Селек. — Там, където изчезнаха, има малка маслинова горичка.

— Аха! Ще останеш с конете тук и ще ни чакаш, а Халеф ще ме придружи.

— Господарю, вземи и мен — помоли Селек.

— Животните ще ни издадат.

— Ще ги завържем.

— Моят вран кон ми е прекалено скъп, за да го оставя без надзор. А и ти не би могъл да се промъкнеш. Ще те чуят или видят.

— Ефенди, ще мога.

— Млъкни! — отсече Халеф. — И аз мислех, че мога да се промъквам в някой дуар и да задигна най-добрия кон. Но когато го направих пред ефенди, трябваше да се срамувам като хлапак. Успокой се! Аллах не е пожелал да бъдеш като катеричка.

Оставихме пушките си и тръгнахме. Беше толкова светло, че на петдесет крачки можехме да различим човек. След около десетина минути пред нас се изпречи черна точка. Очертанията ѝ постепенно се увеличаваха — това беше маслиновата горичка. Когато доближихме толкова близо, че можехме след пет минути да я достигнем, спрях и се ослушах напрегнато. Не се чуваше и най-малкият шум.

— Движи се точно след мен, така че да сме в една линия! Бях само по яке и панталони — и двете тъмни. На главата си носех тюрбан, чиито светли краища размотах. Така не можеха лесно да ме различат от тъмната земя, също и Халеф.

Безшумно се промъквахме по-нататък. Внезапно доловихме пращане от счупени клони. Легнахме на земята и внимателно запълзахме напред. Дращането и чупенето се усилиха.

— Събират клони, за да запалят огън.

— Това е добре за нас, сихди! — прошепна Халеф.

[#1 Арабско палатъчно село. — Бел. нем. изд.]

Скоро се добрахме до началото на горичката. Доловихме пръхтене на коне и човешки гласове. Лежахме до гъст храсталак. Посочих го и казах тихо:

— Скрый се тук и ме чакай, Халеф.

— Сихди, няма да те изоставя, ще те последвам!

— Можеш да ме издадеш. Да се промъкнеш безшумно в гората е по-трудно, отколкото в полето. Взех те с мен, за да прикриваш връщането ми. Ще останеш тук дори и да чуеш изстрели. Когато те повикам, ела колкото се може по-бързо.

— А ако не се върнеш или извикаш?

— Тогава се промъкни след половин час, за да видиш какво е станало с мен.

— Сихди, ако османлиите те убият, ще погубя всички!

Това уверение чух повторно, след което тръгнах. Но още не бях се отдалечил от Халеф, когато прозвуча силен, повелителен глас:

— Атеш йак! (Пали, запали огъня!)

Гласът бе на не повече от тридесет метра. Можех все още необезпокояван да пълзя напред. Внезапно дочух пращането на огън и светлият пламък освети дърветата почти до мен. Това значително затрудни задачата ми.

— Атеш етрафина ташлар кьой. (Поставете камъни около огъня!)
— заповяда гласът.

Тази заповед веднага бе изпълнена, огънят намаля и аз можех да се придвижа отново. Промъквах се от дърво до дърво, изчаквайки зад всяко, докато се уверя, че не съм забелязан. За щастие, тази предпазливост беше излишна. Аз не се намирах сред девствените лесове на Америка и на хората пред мен, изглежда, не можеше да им мине и през ум, че някой ги подслушва.

Придвижвах се все по-напред и се добрах до дърво, чиито корени бяха така разклонени, че можех да намеря сигурно убежище между тях. Това бе добре дошло, защото в близост до дървото седяха двама мъже, които ме интересуваха, двама турски офицери.

С известни усилия успях удобно да се разположа между корените на дървото и оттук можех да огледам всичко.

Вън на поляната се виждаха четири планински оръдия. В края на горичката бяха привързани около четиридесет мулета, необходими за транспорта им. Обикновено за едно оръдие са нужни седем мулета. Едно носи цевта, друго — лафета, трето — колелетата, а останалите четири — сандъците с муниции.

Артилеристите се бяха разположили удобно. Те лежаха изтегнати на земята и разговаряха помежду си. Двамата офицери се канеха да пият кафе и да пушат чибуците си. Затова беше запален огън, на който

върху два камъка бе поставено котле. Единият от тези юнаци беше капитан, другият — лейтенант. Капитанът имаше твърде добродушен вид. Той ми приличаше на дебел немски фурнаджия, който изпълнява ролята на разлютен турчин в някой любителски театър и при това е взел на заем костюма си. С лейтенанта беше същото. Точно като него можеше да изглежда някоя процъфтяла кафеджийка, която, обзета от непонятните прищевки на младо девойче, отива на карнавал, облечена в шалвари и турски жакет.

Думите, които можех да чуя, естествено не бяха така забавни. Бях толкова близо до офицерите, че долових всичко.

— Оръдията ни са добри — изръмжа капитанът.

— Много добри — изчурулика лейтенантът.

— Ще стреляме, ще пометем всичко.

— Всичко! — прозвуча ехото.

— Ще вземем плячка.

— Голяма плячка!

— Ще бъдем храбри.

— Много храбри!

— Ще ни повишат.

— Много, извънредно много!

— Тогава да запушим персийски тютюн.

— Не, тютюн от Шираз!

— Да пием арабско кафе.

— Не, мока кафе!

— Всички джесиди трябва да умрат.

— Всички!

— Злодеи!

— Подлеци!

— Нечестивци, безсрамници!

— Кучешки синове!

— Ще ги убием.

— Още утре сутрин.

— Естествено, това се подразбира.

Бях чул и видял достатъчно. Затова се измъкнах назад, отначало бавно и предпазливо, после — по-бързо. Дори се изправих, на което Халеф доста се учуди, като ме видя.

— Кой са, сихди?

— Артилеристи. Ела, нямаме време за губене!

— Прави ли ще ходим?

— Да

Скоро стигнахме до конете си, възседнахме ги и потеглихме обратно. Пътя до Шейх Ади изминахме много по-бързо. Там заварихме предишното оживление.

Научих, че Али бей е при светилището, и го намерих с мир шейх хана във вътрешния двор. Той ме пресрещна, изпълнен с очакване, и ме придружи до хана.

— Какво видя? — попита Али бей.

— Оръдия.

— Охо! — възкликна той уплашен. — Колко?

— Четири малки планински оръдия. Шейх Ади трябва да бъде разрушен. Докато пехотинците от Баадри и Калони нападат, артилерията ще се развихри долу при реката. Планът не е лош, защото оттам може да се обстрелва цялата долина. Трябвало е само да докарат оръдията незабелязано до възвишението. Това са и направили. Послужили са си с мулета, с чиято помощ могат само за час да ги пренесат от лагера си до Шейх Ади.

— Какво да правим, ефенди?

— Дай ми веднага шейсет конници и няколко фенера и до два часа тук, в Шейх Ади, ще имаш оръдията и обслугата им.

— Пленени?

— Пленени!

— Господарю, давам ти сто конници!

— Е, добре, дай ми осемдесет и им кажи, че ги чакам долу край реката. Отдалечих се и при конете срещнах Халеф и Селек.

— Какво ще предприеме Али бей? — попита Халеф.

— Нищо. Ние сами ще направим каквото е необходимо.

— Кое, сихди? Смееш се! Познавам лицето ти. Ние ли ще докараме оръдията?

— О да, искам обаче да ги пленя, без да се пролее кръв, и затова ще взема осемдесет конници със себе си.

Отправихме се към изхода на долината, където не след дълго осемдесетте души пристигнаха.

Изпратих Селек с десетина мъже напред, а с останалите ги следвах на разстояние. Стигнахме до хълма, където Селек вече ни

чакаше, без да сме забелязали врага, и слязохме от конете. Най-напред поставих няколко души на пост — те трябваше да се грижат за сигурността ни. Други десет оставих при конете и им заповядах, да не напускат мястото без мое указание. Ние останалите се запромъквахме към горичката. На известно разстояние от нея се спряхме и аз се отправих напред сам. Както преди и сега безпрепятствено се озовах при дървото, зад което се бях укривал. Турците лежах в отделни групички и бърбеха. Надявах се, че са заспали. Военната бдителност и очакването на предстоящата битка ги държах будни. Заедно с подофицерите преброих петдесет и четири души. Върнах се обратно при моите хора.

— Идете и докарайте конете си! — казах на Халеф и Селек.

— Ще яздите в дъга и ще се появите от другата страна на горичката. Ще ви задържат. Казвате, че сте се заблудили и че сте тръгнали за тържеството в Шейх Ади. Така ще привлечете вниманието на османлиите върху себе си. Другото е наша работа. Вървете!

Останалите придружвачи разделих на две дълги редици, тъй като възнамерявах да заградя горичката от три страни. Дадох нужните наставления, след което легнахме и запълзахме напред.

Самият аз се придвижих най-бързо. От две минути бях при моето дърво, когато се дочу силен конски тропот. Огънят все още гореше, можех да наблюдавам всичко добре. По време на моето отсъствие двамата офицери сигурно бяха пили кафе.

— Шейх Ади е дяволско гнездо — чух да казва капитанът.

— Отвратително — добави лейтенантът.

— Хората там са поклонници на дявола.

— На дявола! Аллах да ги насече и разкъса!

— Това ще направим ние.

— Да, ще ги разкъсаме!

— На парчета.

Можах да проследя разговора дотук, после се дочу конският тропот. Лейтенантът вдигна глава.

— Идва някой — каза той. И капитанът се послуша.

— Кой ли може да бъде? — попита дебелият.

— Двама конници са — чувам ги.

Офицерите се изправиха и войниците сториха същото. В отблясъците на огъня се появиха Халеф и Селек. Капитанът пристъпи

към тях с извадена сабя.

— Стой! Кой сте вие?

Конниците мигновено бяха заобиколени от турците.

Моят дребен Халеф гледаше офицерите от коня си отвисоко, с израз, който подсказваше, че са му направили същото впечатление, както и на мен.

— Кой сте, ви питам!... — повтори капитанът.

— Хора!

— Какви хора?

— Конници!

— Дявол да ви вземе! Отговаряйте по-ясно или ще отнесете боя.

И тъй, кой сте?

— Ние сме джесиди — смотолеви Селек.

— Джесиди? Аха! И откъде?

— От Мека.

— От Мека? Машаллах! И там ли има поклонници на дявола?

— Няколко хиляди.

— Толкова много? Аллах керим, колко плевели само са избуяли.

Накъде сте тръгнали?

— Към Шейх Ади.#

— Аха! Пипнах ли ви! Какво ще правите там?

— Там има голямо празненство.

— Знам. Вие пеете и танцувате с дявола и при това се кланяте на петел, излюпен от огъня на джехенема! Слизайте! Вие сте мои пленници!

— Пленници? Какво сме направили?

— Вие сте синове на дявола. Ще ви бием, докато баща ви избяга от вас. Слизайте от конете!

Капитанът посегна към тях и двамата мъже бяха буквално смъкнати от конете.

— Дайте си оръжията!

Знаех, че Халеф никога не би го сторил, дори и при сегашните обстоятелства. Той погледна изпитателно към огъня, а аз повдигнах глава дотолкова, че Хаджията да ме забележи. Сега дребосъкът знаеше, че е в безопасност. От тихото шумолене зад мен разбрах — нашите бяха обкръжили лагера.

— Оръжията ни? — попита Халеф. — Чуй, юзбаши, позволи ни да ти кажем нещо.

— Какво?

— Това можем да кажем само на теб и на мюлязъма.

— Не искам да ви слушам!

— Но то е важно, много важно.

— За какво се отнася?

— Чуй!

Халеф му прошепна няколко думи на ухото, след което капитанът отстъпи крачка назад и го огледа едва ли не почтително. Покъсно разбрах, че хитрият Халеф му е прошепнал: „Отнася се до кесията ви!“

— Истина ли е? — попита офицерът.

— Истина е!

— Ще мълчиш ли?

— Като гроб!

— Закълни се!

— Как да се закълна?

— В Аллах и в брадата на — не, нали сте джесиди. Тогава се закълни в дявола, на който се молите!

— Е, добре! Дяволът знае, че после няма да кажа на никого.

— Но той ще те разкъса, ако не кажеш истината. Ела, мюлязъм!

Вие двамата, също елате!

Четиримата мъже пристъпиха към огъня. Едва сега можех да доловя ясно всяка тяхна дума.

— И така, говори! — заповяда капитанът.

— Пусни ни! Ние ще ти платим!

— Имате ли пари?

— Имаме.

— Не знаете ли, че те вече ми принадлежат? Всичко, което имате, е наше.

— Няма да ги намериш. Поклонниците на дявола знаят как да направят парите си невидими.

— Аллах е всезнаещ.

— Но ти не си Аллах.

— Не мога да ви освободя. Ще ни издадете.

— Ще ви издадем? Защо мислиш така?

— Не виждате ли, че сме тук, защото сме предприели военен поход?

— Няма да те издадем!

— Но нали искате да отидете в Шейх Ади?

— Не може ли?

— Не!

— Тогава ни прати, където смяташ за добре.

— Ще отидете ли в Баавейза и ще стоите ли там два дни?

— Разбира се.

— Колко ще платите за свободата си?

— Колко искаш?

— Петнайсет хиляди пиастри за всеки.

— Прощавай, юзбаши, това е твърде малко!

Капитанът погледна дребния Хаджи Халеф слисано.

— Какво искаш да кажеш, човече?

— Искам да кажа, че всеки един от нас струва повече от петнайсет хиляди пиастри. Позволи ни да ти дадем петдесет хиляди.

— Да не си луд?

— Или сто хиляди.

Фурнаджията-юзбаши изпухтя безпомощно, той погледна към мършавото лице на лейтенанта и запита:

— Мюлязъм, какво ще кажеш?

Лейтенантът бе зяпнал и откровено си призна:

— Нищо, съвсем нищо.

— И аз нищо! Тези хора сигурно са страшно богати. След това дебелият се обърна отново към Халеф:

— Къде са парите?

— Трябва ли да го знаеш?

— Да.

— С нас има човек, който ще плати. Ти обаче не можеш да го видиш.

— Аллах да ни е на помощ! Ти говориш за дявола?

— Да дойде ли?

— Не, не! Аз не съм джесид, не зная как да разговарям с него. От ужас бих се строполил мъртъв.

— Няма да се строполиш, защото шейтанът ще ти се появи в човешки образ. А, ето го и него!

Бях се изправил зад дървото и с два скока се озовах пред офицерите. Те се отдръпнаха уплашени — единият надясно, а другият — наляво. Но тъй като, изглежда, не им се видях така страшен, се спряха, гледайки ме безмълвно.

— Юзбаши — заговорих ги аз. — Чух всичко, което казахте снощи и тази сутрин. Споменахте, че Шейх Ади е дяволско гнездо. Тежка въздишка бе единственият отговор.

— Пожелайте Аллах да насече и разкъса хората там. Едно „ай, ай“ се отрони от устата им.

— Казахте още, че ще убиете злодеите, нечестивците, кучешките синове и ще вземете голяма плячка.

Мюлязъмът беше като парализиран, а юзбашията само охкаше.

— Смятахте, че ще бъдете повишени след това и пушихте ширазки тютюн.

— Той знае всичко — промълви най-сетне дебелият капитан.

— Да, знам всичко. Аз ще ви „повиша“. И знаете ли къде? Той поклати глава отрицателно.

— В Шейх Ади, при нечестивците и безсрамниците, които искахте да избие. А сега ви казвам онова, което казахте преди малко на двамата мъже: вие сте мои пленници!

Артилеристите не можеха да си обяснят случилото се. Те се бяха скупчили. Знакът, който дадох при последните думи, бе достатъчен. Джесидите изскочиха ненадейно и обкръжиха турците. Никой не оказа съпротива. Всички бяха слисани. Офицерите обаче усетиха какво става и посегнаха към поясите си.

— Стойте, никаква съпротива — предупредих аз и извадих револвера си. — Който посегне към оръжието, ще бъде веднага застрелян.

— Кой си ти? — попита капитанът.

Той целият бе плувнал в пот. Храбрият Фалстаф все пак будеше съжаление в мен, както и другият, приличащ на Дон Кихот. С кариерата им беше свършено.

— Аз съм ваш приятел и не желая да ви застрелят джесидите. Дайте оръжията си!

— Но ние се нуждаем от тях!

— За какво?

— Трябва да защитим оръдията.

[#1 Непреводима игра на думи: означава повишавам в чин, но и превозвам, експедирам. — Бел. прев.]

На тази безпримерна наивност просто не можеше да се устои. Изсмях се гръмогласно. После ги успокоих:

— Не се безпокойте! Ние ще ги пазим. Двамата се противиха, размениха се реплики и накрая все пак предадоха оръжията си.

— Какво ще правите с нас сега? — попита угрижено юзбашията.

— Зависи изцяло от поведението ви. Може да ви убият, но може и да ви пощадят, ако сте покорни.

— Какво трябва да правим?

— Най-напред да ми кажете истината!

— Питай!

— Идват ли още войски след вас?

— Не.

— Сами ли сте?

— Да.

— Тогава миралай Омар Амед е един напълно неспособен човек. В Шейх Ади няколко хиляди души са въоръжени, а той е изпратил по-малко от шейсет мъже с четири топа срещу тях. Трябваше да ви даде поне сто души пехотинци за прикритие. Сигурно си е мислил, че джесидите се ловят като мухите. Какви заповеди получихте?

— Трябваше незабелязано да закараме оръдията до реката.

— И после?

— После да вървим нагоре покрай нея и да се спрем на половин час път от Шейх Ади.

— По-нататък?

— Там трябваше да чакаме, докато полковникът ни прати вестоносец. След това трябваше да напреднем до долината и обстрелваме джесидите.

— Може да напреднете. Дори ще отидете и по-далеч, а не само до входа на долината. Със стрелбата обаче ще се заемат други.

Тъй като всичко беше свършило, като истински фаталисти, турците се примириха със съдбата си. Те се събраха в група и бяха обградени от джесидите. Оръдията, натоварени на мулетата, ни следваха под охрана. Ние отидохме при конете си и ги възседнахме.

На половин час път от долината на Шейх Ади оставих оръдията, пазени от двадесет души. Направих го, защото исках да изпратя човек

до миралая.

Още на входа на долината срещнахме голяма тълпа. Слухът за малката ни експедиция се бе разпространил сред поклонниците. Бяха се събрали, за да научат резултата колкото се може по-бързо. Поради това и всяка стрелба в долината беше преустановена. Навред цареше дълбока тишина. Искаха да чуят изстрелите, ако между нас и турците се стигнеше до истинска битка. Първият, който ме посрещна, беше Али бей.

— Най-сетне идваш — извика той с видимо облекчение. После угрижено продължи: — Но без оръдията! И някои от хората липсват?

— Всички ще дойдат и никой не е ранен.

— Къде са?

— С Халеф и Селек при оръдията, които оставих зад нас. Защо?

— Юзбашията, който командва малкия отряд, ми каза, че миралаят ще изпрати вестonosец до мястото, където са оръдията. След това е трябвало да напреднат и обстрелват Шейх Ади. Имаш ли хора, които умеят да си служат с оръдията?

— Достатъчно.

— Тогава ги изпрати там. Те трябва да сменят дрехите си с тези на топчиите, да пленят вестonosеца и веднага да ни предупредят с изстрел. Това ще бъде сигурен знак, че врагът е близо, и ще го накара да нападне прибързано. Какво ще правиш с пленниците?

— Ще ги заведа на сигурно място и ще ги охранявам.

— В долината Идис?

— Не. Никой, който не е от нашите, не може да види това място. Но има една тясна котловина, в която пленниците могат да бъдат охранявани само от няколко души. Ела!

В дома на бея ме очакваше богата вечеря. Прислужваше ми жена му. Той самият не присъстваше, защото трябваше да наглежда преобличането на пленниците, които после бяха отведени. Онези, които получиха униформите, бяха обучени топчии и скоро се отправиха към оръдията.

Звездите започнаха да бледнеят, когато Али бей дойде при мен.

— Готов ли си да потеглиш, ефенди?

— Накъде?

— Към долината Идис.

— Позволи ми да остана тук.

— Искаш да участваш в боя?

— Не.

— Или само да се присъединиш към нас, за да видиш дали сме храбри?

— Няма да се присъединя към вас, а ще остана тук, в Шейх Ади.

— Какво си намислил, ефенди? Ще те убият.

— Няма! Намирам се под закрилата на падишаха и на мютесарифа.

— Но ти си наш приятел. Ти плени артилеристите. Това ще ти струва живота.

— Кой ще го каже на турците? Ще остана тук с Халеф и Ифра. Така може би ще сторя повече за вас, отколкото ако се бия във вашите редици.

— Може и да си прав, ефенди, но ако стреляме, навярно и ти ще бъдеш ранен или дори убит.

— Не вярвам, защото ще се пазя да не се излагам на куршумите ви.

Вратата се отвори и влезе някакъв човек. Той беше от часовете, поставени от Али бей.

— Бей — съобщи му той. — Ние се оттеглихме, понеже турците вече са в Баадри. След час ще бъдат тук.

— Върни се и кажи на твоите хора да дебнат врага, но да не се оставят да ги видят.

Излязохме пред къщата. Жените и децата минаваха покрай нас и се изтегляха зад светилището. Притича втори пратеник и задъхано съобщи:

— Турците отдавна напуснаха Калени и се движат през гората. След час може и да са тук.

— Разположете се отвъд първата долина и се изтеглете, когато се приближат. Нашите ще ви очакват горе.

Човекът излезе, а и беят се отдалечи за известно време. Стоях на прага на къщата и наблюдавах хората, които минаваха покрай мен. Когато жените и децата отминаха, мъжете ги последваха в дълги редици пеш и на коне. Но те не се изтеглиха зад светилището, а се изкачиха по склоновете към Баадри и Калони, за да оставят долината за турците. Изпитвах особено чувство, гледайки тези тъмни силуети. Една след друга светлините и факлите угасваха и само двете пламтящи

кули на гробницата се извисяваха в нощта. Останах сам. И приближените на бея бяха напуснали. Бюлюк еми-ни спеше горе, на площадката, а Халеф още не се бе завърнал. В този момент чух приближаването на галопиращ кон. Халеф скочи от него. Докато слизаше, отдолу се дочуха два силни удара.

— Какво беше това, Халеф?

— Али бей заповяда да повалят дървета, за да се затвори долината от долната страна и да се защитят оръдията от нападението на турците.

— Умно е постъпил. Къде са двадесетте души?

— По заповед на бея те останаха при оръдията. За прикритие той изпрати и още хора. Така те биха издържали на нападение. Но къде са пленниците?

— Отведени и поставени под охрана.

— Тези мъже към бойното поле ли се отправят?

— Да.

— А ние?

— Ще останем тук. Любопитен съм да видя лицата на враговете ни, когато забележат, че са попаднали в клопка.

Това, изглежда, задоволи Халеф и той не мърмореше, че оставаме тук. Досещаше се, че да останем, е много по-опасно, отколкото ако се присъединим към джесидите.

— Къде е бюлюк емини? — попита Халеф.

— Спи на площадката.

— Ифра е поспаланко, сихди, и затова навярно капитанът му е дал магарето, което реве през цялата нощ. Научил ли е какво става наоколо?

— Не вярвам. А Ифра не трябва и да знае доколко сме замесени. Разбра ли?

Али бей се върна отново, за да вземе коня си. Той се опита да ме убеди да тръгна, но не се съгласих и накрая бе принуден да ме остави. Джесидът сърдечно ми пожела да не ми се случи нищо лошо. После ме помоли да поставя голямата бяла кърпа, която висеше в стаята, на площадката на къщата. Той можеше да я вижда добре и това щеше да бъде знак, че с мен всичко е наред. Ако махнех кърпата, това означаваше, че се намирам в опасност, и щеше да действа.

Беят възседна коня си и се отдалечи, последван от всичките си хора.

Започна да се развиделява. Небето просветля и когато вдигнах поглед, можех да различа отделните клони на дърветата. На отсрещния склон в долината заглъхваше тропотът от коня на Али бей. Бях сам с двамата слуги, защото и Юсуф, моят преводач, трябваше да ме напусне. Сам в тази долина, вдъхваща ми тайнствено, загадъчно страхопочитание към Бога. Сам? Наистина ли беше така? Не чувах ли стъпки там в малката, посветена на ал Шемс къща?

Висока, бяла фигура излезе пред нея и се огледа. Мъжът ме видя и се отпрати към мен. Дългата черна брада се спускаше над гърдите му, докато снежнобялата му коса падаше върху раменете. Това беше пир Камек. Сега го познах.

— Ти още тук? — почти сурово попита той, когато застава пред мен. — Защо не си последвал останалите?

— Защото тук ще бъда по-полезен, отколкото другаде.

— Възможно е, ефенди. Но въпреки това трябва да тръгнеш.

— Отправлям същия въпрос към теб: кога ще отидеш при другите?

— Оставам!

— Защо?

— Не видя ли кладата там? — отвърна мрачно Камек. — Тя ме спира.

— Как така? — попитах.

— Дошло е времето за жертвоприношението, за което съм я издигнал.

— Турците ще ти попречат.

— Те дори сами ще принесат жертвата и днес ще бъде най-важният ден в моя живот.

Тръпки ме побиха при звука на този глух и дълбок глас. Все пак надвих това чувство и запитах:

— Не искаше ли още днес да говориш с мен за книгата, която ми даде Али бей?

— Ще ти достави ли наслада, ще ти бъде ли от полза?

— Разбира се!

— Ефенди, аз съм беден свещеник. Само три неща ми принадлежат: животът, дрехата и книгата, за която говориш. Живота си

ще поднеса на Пресветия, Всемогъщия и Милостивия, който ми го е дал. Дрехата си предоставям на земята, в която ще бъде заровено тялото ми, а книгата ти подарявам, за да може духът ти да разговаря с мен и тогава, когато ни делят времето, земите, моретата и световите.

Дали това бяха само цветисти, ориенталски изрази, или мъдрецът наистина предчувстваше близката си смърт? Изтръпнах от ужас, от който не можех да се отърся.

— Щедростта ти е голяма, пир Камек — казах аз. — Но не мога да я приема.

— Ефенди, аз те обичам. Книгата^[1], е твоя и когато погледът ти се рее над редовете, написани от ръката ми, помни последната дума, която тази ръка ще изпише в нея. В книгата е записана кървавата история на джесидите, на презираните и преследваните.

Не можех да не прегърна Камек.

— Благодаря ти, пир Камек! И аз те обичам и когато разтварям книгата ти, твоят образ ще изплува пред мен и аз ще чувам всички думи, които ми казваш. Сега обаче трябва да напуснеш Шейх Ади, докато не е станало късно!

— Виж светилището, там, където е погребан онзи, който бе преследван и убит. Той никога не е бягал. Не пише ли и в твоя китаб, че не бива да се страхуваш от онези, които могат да убият само тялото ти? Оставам тук, защото зная, че османлиите не могат да ми навредят. И какво от това, ако ме убият? Нима росата не се издига до слънцето? Не умира ли ал Шемс, блестящото, всеки ден, за да може на другия ден отново да възкръсне? Чул ли си някога някой джесид да каже за друг, че е умрял?

Той казва само, че се е преобразил, защото няма смърт, нито гроб, а живот и само живот.

След тези думи старецът бързо се отдалечи и се изгуби зад зида на гробницата.

Влязох в къщата и се изкачих на площадката. Горещ гласове. Разговаряха Халеф и Ифра.

— Съвсем сам? — чух да пита бюлюк емини. — И къде са другите, хилядите?

— Избягаха.

— От кого? Хаджи Халеф Омар, не разбирам за какво говориш.

— Тогава ще ти го кажа по-ясно: те са избягали от Шекиб Халил паша и от твоя миралай Омар Амед.

— Но защо?

— Защото миралаят идва, за да нападне Шейх Ади.

— Аллах акбар (Бог е велик) и ръката на мютесарифа — могъща! Кажете, дали мога да остана при нашия ефенди, или трябва да се бия на страната на миралая?

— Трябва да останеш при нас.

— Хамдулиллях — слава и благодарност на Аллах, защото е добре да съм с емира, когото трябва да закрилям.

— Ти?. Кога ли пък си го закрилял?

— Винаги, когато е бил под мое покровителство!

Халеф се изсмя.

— Да, ти си подходящият човек за това! Знаеш ли кой е закрилник на ефенди?

— Аз!

— Не, аз!

— Мютесарифът не го ли повери на мен?

— Не пожела ли той самият аз да го закрилям? И кой е по-важен: ефенди или твоят непрокопсаник мютесариф?

— Халеф Омар, дръж си езика! Ако само предам думите ти на пашата!

— Мислиш ли, че бих се уплашил от него? Аз съм Хаджи Халеф Омар Бен Хаджи Абул Аббас Ибн Хаджи Дауд ал Госарах!

— А аз се казвам Ифра, принадлежа към храбрите башибозуци на падишаха и съм провъзгласен за бюлюк емини! За теб се грижи само един човек, за мен обаче падишахът и цялата държава, която наричат османска.

— Мога ли да узная какво печелиш от тази грижа?

— Какво печеля? Ще ти обясня. Получавам месечно възнаграждение от тридесет и пет пиастри и дневно два фунта хляб, седемнайсет лота месо, три лота масло, пет лота ориз, един лот сол, лот и половина подправки, както и сапун, масло и вакса за ботуши.

— И затова си извършвал геройските си дела?

— Да, многобройни и велики!

— Бих искал да ги видя.

— Какво? Нима не вярваш? Как например загубих носа си? Това беше при свада между другите и маронитите от Ливан. Бяхме пратени, за да въдворим ред и почит към законите. В една от тези битки удрях яростно около себе си. Тогава един от враговете замахна към главата ми. Искях да се предпазя, отстъпих и така острието му вместо моята глава улучи, но... ооо-ааа! Какво беше това?

— Да, какво беше това? Оръдеен изстрел.

Халеф имаше право. Това бе оръдеен изстрел, който принуди дребничкия бюлюк емини да приключи разказа си. Във всеки случай беше сигналът на нашите артилеристи, който известяваше, че пратеникът на миралая е заловен. Двамата ми слуги веднага слязоха долу.

— Сихди, стрелят! — извика Халеф, търсейки оръжията си.

— С оръдия! — добави Ифра.

— Добре! Доведете животните, вкарайте ги във вътрешния двор и после залостете вратата!

Извадих бялата кърпа и я разстлах горе на площадката. После поисках няколко одеяла и легнах така, че да не ме виждат отдолу. След малко двамата слуги заеха места близо до мен. Междувременно се бе развиделило толкова, че се виждаше доста ясно. В долината мъглата се вдигна. Все още пламтяха огньовете в светилището.

Така изминаха пет, може би десет минути на очакване. Внезапно от отсрещния склон дочух цвилене на кон, на още един, а от отсрещната страна им отговори трети. Очевидно турските войски навлизаха едновременно и от двете страни на долината. Заповедите на миралая се изпълняваха с най-голяма точност.

— Войниците идват! — обади се Халеф.

— Да, те идват! — потвърди Ифра. — Ефенди, а ако ни помислят за джесиди и стрелят по нас?

— Тогава изведи навън магарето си. По него веднага ще те познаят.

Кавалеристи нямаше. Конете, които цвилеха, бяха на офицерите. Иначе щяхме да чуем тропот. Постепенно обаче шумът, който долавяхме, ставаше все по-ясен. Това бяха стъпките на много хора, които приближаваха. Най-сетне откъм гробницата прозвучаха гласове и две минути по-късно доловихме тропота на един отряд. Вдигнах глава и погледнах надолу.

Видях около двеста арнаути с великолепна осанка и свирепи лица, предвождани от алай емини и двама капитани. Те се спускаха към долината в стройни редици. Зад тях вървеше тълпа башибозук, която се разпръсваше в две посоки, за да търси обитателите на долината. Следваше ги малка група офицери: двама юзбашии, двама алай емини, двама бинбашии, един каймакамин^[3], няколко колагаси и начело на нея — висок, кльощав мъж с грубо, сипаничаво лице, в извезана със злато униформа на командир на полк.

[#1 Полкови интендант с ранг на майор.]

[#2 Майор, който командва батальон.]

[#4 Щабен офицер адютант.]

— Това е миралай Омар Амед! — каза Ифра страхопочитателно.

— Кой е цивилният до него? — попитах аз.

До полковника яздеше мъж, чиито черти ме впечатлиха. Както е известно, има човешки лица, които неволно ти напомнят за някои животни. Виждал съм хора, които носят в себе си нещо маймунско, кучешко или котешко, а при други веднага можеш да си помислиш за козел, магаре, кукумявка, невестулка, за животно със зурла, за лисица или мечка. Лицето на мъжа пред мен наподобяваше граблива птица, като че бе ястреб.

— Това е Кямил ефенди, махредж^[5] на Мосул, довереник на мютесарифа — отговори бюлюк емини.

Какво ли търсеше махреджът при турците? Нямах време да мисля по-дълго над това, защото внезапно прозвуча оръдеен изстрел, после още един. Чу се рев, крясъци и олелия, а след това и тропотът на много хора, които бягаха в безпорядък. Кавалкадата спря точно пред мястото, от което наблюдавах.

— Какво беше това? — извика миралаят.

— Два топовни изстрела! — отвърна махреджът.

— Много правилно! — отбеляза подигравателно полковникът. — Един офицер трудно би се сетил. Но, Аллах, какво става?

Арнаутите, които току-що бяха отминали, марширувайки покрай нас, бягаха обратно с викове на уплаха. Мнозина от тях бяха ранени.

— Стойте! — изрева полковникът. — Какво се е случило?

— Стреляха по нас с картеч. Алай емини е мъртъв, както и единият от капитаните, другият лежи ранен.

— Аллах белалерни версии! (Аллах да ги убие!) Да стрелят по собствените си хора! Ще заповядам да ги бичуват до смърт! Назир ага, пришпори коня и отвори очите на тези кучи синове!

Заповедта беше отправена към един от адютантите, съпровождащи Омар Амед. Това бе същият Назир ага, когото изненадах при потока до Баадри, а после му бях помогнал да се освободи. Той бързо се отдалечи, но скоро се върна.

— Миралай, не нашите, а джесидите са стреляли. Оставиха ме да се приближа и ми извикаха това.

— Къде са нашите оръдия?

— В ръцете им. С тях са ни обстрелвали. Тази нощ враговете са отнели оръдията от юзбашията. Полковникът изруга:

— Този негодяй ще ми плати! Къде е?

— Пленен, с всичките си хора.

— Пленен? С всичките си хора? Значи не са се бранили!

От ярост Омар Амед заби толкова силно шпорите в слабините на коня си, че той се изправи на задните си крака. После запита отново:

— Къде са джесидите, хората на дявола, тези гяури? Искях да ги заловя и бичувам, да ги убия, но всички са се изпокрили. Като че са пропаднали вдън земя. Но ще ги открием! Преди това обаче върнете оръдията ми! Хората от Диарбекир вече се събраха. Да вървят напред, а кучетата от Киркук да ги следват!

Колагаси препусна обратно, а пехотинците от Диарбекир потеглиха веднага. Полковникът се оттегли с щаба си встрани. Останалите минаха, марширувайки, покрай него. По-нататък не можех да видя нищо, защото долината правеше завой. Но не бе изминала и минута, отново прозвуча топовен изстрел, после втори, трети, четвърти и пак се повтори предишната история: невредимите и леко ранените бягаха обратно, изоставяйки мъртвите и тежко ранените. Полковникът подкара коня си между бегълците, като раздаваше удари с тъпата страна на сабята си.

— Стойте, страхливци! Стойте, иначе ще ви пратя със собствената си ръка в джехенема! Колагаси, извикай драгуните!

Адютантът се отдалечи в галоп. Разбягалите се се събраха отново, а някои от башибозуците дойдоха, за да съобщят, че всички къщи са празни.

— Разрушете бърлогите, опожарете всичко, търсете следи! Трябва да знам къде са отишли неверниците!

Беше време да се намеся, ако исках да помогна.

— Халеф, ако стане нещо с мен, махни бялата кърпа! Това е знак за Али бей.

След тези думи се изправих и веднага ме забелязаха.

— Охо! — извика миралаят. — Там има човек. Слизай долу, кучи сине! Искам да си поговорим! Отстъпих назад.

— Халеф, залости вратата след мен и не пускай никой без мое разрешение! Щом те повикам, отвори веднага!

Слязохме заедно долу и после излязох пред къщата. Вратата се затвори зад мен. офицерите веднага ме заобиколиха.

— Жалък червей, отговаряй на въпросите ми, иначе ще наредя да те заколят! — заповяда полковникът.

— Червей? — отговорих спокойно. — Вземи и чети! Омар Амед ме прониза гневно с поглед, но все пак взе султанския ферман. Когато видя печата, допря свитъка до челото си, но само набързо и едва ли не презрително и прочете бегло съдържанието.

— Ти франк ли си?

— Не, алеман.

— Това е същото. Какво правиш тук?

— Дойдох, за да опозная обичаите на джесидите — отвърнах, докато вземах обратно паспорта си.

— С каква цел? Твоят буюрулду не ме интересува! Беше ли в Мосул при мютесарифа?

— Да.

— Имаш ли разрешение от Шекиб Халил паша да дойдеш насам?

— Да, ето го.

Подадох на Омар Амед втория свитък. Той го прочете и ми го върна.

— Това е вярно, обаче...

Тоя спря, защото отсреща на хълма заплющя пушечна стрелба и едновременно с нея доловихме тропот от галопиращи коне.

— Шейтан! Какво става горе?

Въпросът сякаш беше зададен и на мен. Затова отговорих:

— Това са джесидите. Ти си обкръжен и всяка съпротива е безсмислена.

Омар Амед се изправи на стремената.

— Кучи сине! — изрева той.

— Не изговаряй повече това, миралай! Ако още веднъж го чуя, ще си отида.

— Ще останеш!

— Кой ще ме спре? Ще ти кажа това, което искаш да знаеш, но запомни, че не съм свикнал да се подчинявам на някакъв миралай. Показах ти под чия закрила се намирам и ако то не помага, мога и сам да се защита!

— Аха!

Офицерът вдигна ръка да ме удари.

— Халеф!

Извиках силно и си пробих път между конете. Вратата се отвори и само миг след като я блъснах зад себе си, куршум от револвер се заби в нея. Миралаят беше стрелял по мен.

— Беше предназначен за теб, сихди — каза загрижено Халеф.

— Ела горе!

Докато се качвахме по стълбите, отвън чухме викове и конски тропот. Когато се озовах на площадката, видях как ариергардът на конния отряд изчезва зад завоя на долината. Истинско безумие беше да се хвърлят драгуните срещу оръдията, които можеха да замлъкнат само след нападение откъм планината. Миралаят още не беше разбрал в какво положение се намира и имаше късмет, че Али бей щадеше живота на хората му, защото отсреща при светилището и по планинската пътека турците се бяха скупчили така, че всяко гюле на джесидите можеше да вземе една или повече жертви.

Отново отекна гърмът на оръдията. Ако бяха добре насочени, изстрелите щяха да причинят страшни опустошения сред конницата и това се потвърди. Цялата долна част на долината се покри с бягащи драгуни, тичащи кавалеристи и коне без ездачите си.

От ярост и гняв миралаят стоеше като вкаменен. Той най-последно разбра, че трябва да действа по друг начин. Забеляза ме на ръба на площадката, където бях подал глава, и ми махна. Изправих се отново.

— Ела долу! — заповяда той.

— Защо?

— Искам да те питам нещо.

— И да стреляш отново по мен?

— Не беше по теб.

— Е, добре, питай! Мога да ти отговарям и отгук. Ще чуеш думите ми така добре, както и ако съм долу. Но — при това дадох знак на Халеф, който веднага ме разбра... — но виждаш ли този човек? Той е мой слуга, държи пушка в ръка и се е прицелил в теб. Дори и едно-единствено оръжие да се насочи срещу мен, ще те застреля, миралай, и тогава ще кажа същото: не беше по теб!

Халеф коленичи плътно до ръба на площадката, с насочена към главата на полковника пушка. От страх или от гняв, това не можах да разбера, миралаят побледня.

— Махни оръжието! — заповяда той.

— Няма!

— Алеман, имам почти две хиляди войници, мога да те смажа!

— А аз имам само този тук. Ако му дам знак, ще те изпрати при твоите прадеди.

— Отмъщението на хората ми ще бъде ужасно.

— Много от тях ще загинат, преди още да са нахълтали в къщата. Впрочем долината е обградена от четири хиляди бойци, които с лекота и само за половин час ще ви изтласкат.

— Колко, казваш?

— Четири хиляди. Погледни само към билото! Не виждаш ли човек до човек? Ето, отсреща идва мъж, който развява бял тюрбан. Сигурно е пратеникът на бея от Баадри и ще преговаря с теб. Гарантирай му закрила и го посрещни според обичая. Така ще бъде най-добре за теб.

— Няма нужда да ме поучаваш. Само да дойдат бунтовниците! Но къде са останалите джесиди?

— Слушай, ще ти разкажа. Али бей научи, че искаш да нападнеш поклонниците. Той изпрати съгледвачи, които следяха войските от Мосул, Диарбекир и Киркук. Жените и децата бяха отведени в безопасност. Беят не спря настъплението ти, но напусна долината и я обгради. Той разполага с много повече войници и е заел по-добра позиция. Артилерията ти и мунициите са в негови ръце. Ако не се отнесеш приятелски с пратеника му, си загубен.

— Благодаря ти, франк! Първо ще преговарям с него, а после — с теб. Ти имаш буюрулду от султана и ферман от мютесарифа. И въпреки това си се съюзил с враговете им. Ти си предател и ще бъдеш наказан.

В същото време Назир ага, адютантът, доближи коня си до него и му прошепна нещо. Омар Амед ме посочи и запита:

— Този ли е бил?

— Той беше. Алеманът не е наш враг. Той случайно е техен гост, а на мен спаси живота.

— За това ще говорим после. Сега ела с мен в онази сграда.

Те се отправиха към храма на слънцето, слязоха от конете пред входа и влязоха вътре.

Междувременно парламентьорът, скачайки от скала на скала, се бе спуснал по най-прекия път в долината и прекосил потока. Той също влезе в храма. Изстрел не се чу. Цареше тишина, нарушавана само от отчетливите стъпки на войниците. Те се чувстваха прекалено застрашени в горната част на долината и се спускаха, за да се разгърнат долу.

Измина повече от половин час. Парламентьорът излезе навън, но не сам, а охраняван. Бяха го вързали. Миралаят също се появи на входа, огледа се, забеляза кладата и посочи към нея. Бяха повикани десет арнаути. Те обградиха джесидата и го домъкнаха до купа дърва. Едни го държаха, а другите грабнаха пушките си. Той трябваше да бъде разстрелян.

— Стой! — извиках на полковника. — Какво правиш? Той е пратеник, значи е неприкосновен.

— Джесидът е бунтовник като теб. Първо той, а после и ти ще го последваш, защото вече знаем кой е нападнал артилеристите!

Той даде знак — изстрелите отекнаха и човекът се строполи мъртъв. Тогава се случи нещо, което не бях очаквал: един мъж си проби път между войниците. Това беше пир Камек. Той стигна до кладата и коленичи над убития.

— Аха, още един! — извика полковникът и се приближи към него. — Стани и отговаряй!

По-нататък не можах да чуя нищо. Виждах само тържествените жестове на свещеника и гневните на миралая. После забелязах, че пир

Камек рови в купа дърва и само след секунди, мигновено се извиси пламък. Прониза ме предчувствие. Велики Боже, такава жертва ли е замислил Камек, такава ли отмъщение за убиеца на своите синове и своята жена?

Уловиха и издърпаха пир Камек от кладата, но пламъците вече не можеха да угасят, тъй като се подхранваха от смолата. За по-малко от минута те се разгоряха ярко, извисявайки се към небето.

Камек беше заобиколен и държан здраво. Миралаят като че ли искаше да се отдалечи, но после се върна при свещеника. Отново размениха реплики, полковникът — възбуден, Камек — спокоен и с притворени очи. Внезапно той ги разтвори, отхвърли от себе си двамата войници, които го държаха, и сграбчи полковника. С великанска сила джесидът вдигна турчина и с два скока се озова до кладата. Още един и те изчезнаха в пламъците, които се ключиха зад тях. Движенията им вътре подсказваха, че двамата обречени на огнената смърт се бореха: единият — за да спаси живота си, другият — за да задържи врага в прегръдката на смъртта.

Чувствах се, сякаш сред най-люта зима се бях хвърлил във водата. Значи затова този ден бе „най-важният“ в живота му, както сподели Камек, свещенослужителят. Да, най-важният ден в живота е този, в който се разделяме с него, за да се предадем на бушуващите вълни на вечността. Значи страшното отмъщение над миралая беше „последната дума“, която пир Камек искаше да нанесе с ръката си в книгата, в която е описана кървавата история на джесидите, на презираните и преследваните. Значи този огън бе „стихията“, в която тялото му трябваше да бъде погребано и на която той трябваше да предостави и дрехата си.

Ужасно! Затворих очи. Не исках нито да видя, нито да чуя нещо повече. Слязох долу в стаята и легнах на дюшека с лице към стената. Навън все още бе относително спокойно, но не след дълго стрелбата започна отново. Не обръщах внимание. Ако ме грозеше опасност, Халеф щеше да ме предупреди. Виждах само дългите бели коси, вълнистата черна брада и извезаната със злато униформа, изчезващи в дима на кладата. Боже мой, колко драгоценен, колко безкрайно скъп е човешкият живот и въпреки това, въпреки това...

Измина доста време. Стрелбата престана и дочух стъпки по стълбата. Влезе Халеф.

— Сихди, трябва да дойдеш на площадката! Един офицер иска да те види.

Станах и се отправих отново нагоре. Един-единствен поглед ми показва какво е положението. Джесидите не бяха вече по възвишенията. Постепенно те се бяха спуснали в долината. Зад всеки камък, зад всяко дърво или храст се беше скрил някой, за да стреля от тази сигурна позиция. В долната част на долината, прикривани от оръдията, те дори се бяха добрали до падината и окопали сред храстите на потока. Оставаше само едно: ако оръдията се придвижат малко напред, с няколко залпа те можеха да пометат всички турци.

Пред къщата стоеше Назир ага.

— Ефенди, ще разговаряш ли пак с нас? — попита той.

— Какво има да ми казвате?

— Искаме да изпратим парламентъор при Али бей, и тъй като миралаят, Аллах да го дари с рая — той, посочи към все още димящата влада, — уби пратеника на джесидите, никой от нас не може да отиде. Ще го направиш ли?

— Ще го направя. Какво да предам?

— Каймакаминът ще ти заповяда. Сега той е поел командването и е в онази къща. Ела насам!

— Заповядва? Вашият каймакамин не може да ми заповядва! Това, което правя, го правя доброволно. Каймакаминът да дойде сам да ми каже какво иска. Къщата ще бъде отворена само за него и най-много за още някой придружител. Ако друг се приближи, ще бъде застрелян.

— Кой освен теб е в къщата?

— Слугата ми и един гаваз на мютесарифа, башибозук.

— Как се казва?

— Бюлюк емини Ифра.

— Ифра със своето магаре?

— Да — засмях се аз.

— Тогава ти си чужденецът, който отмени наказанието с пръчки на арнаутските офицери и спечели приятелството на пашата.

— Аз съм.

— Почакай малко. Каймакаминът ще дойде веднага.

Наистина, не след дълго Каймакаминът излезе от храма и се отправи насам. Придружаваше го само махреджът.

— Халеф, отвори им и ги въведи в стаята. Залости вратата и се върни обратно. Ако някой неканен се доближи до къщата, стреляй по него!

Слязох долу. Двамата мъже влязоха. Те бяха с висок чин, но това не ме безпокоеше. Посрещнах ги хладно и им кимнах само да седнат. После ги попитах не особено почтително:

— Слугата ми ви пусна. Какво има да ми казвате?

— Молим те, да отидеш с мисия при Али бей — започна махреджът.

— Ще гарантирате ли сигурността ми и тази на моя слуга?

— Да.

— Какво да му кажа?

— Трябва да предаде оръжието и да бъде покорен на мютесарифа.

— И после? — попитах любопитен какво ще каже още.

— Тогава наказанието, което Шекиб Халил паша ще наложи на джесидите, ще бъде възможно най-милостиво.

— Ти си махреджът на Мосул, а твоят придружител е предводител на войските, които са тук. Той трябва да ми предаде желанията си, а не ти.

— При него съм като пълномощник на мютесарифа. При тези думи мъжът с ястребовото лице се тупна силно по гърдите.

— Имаш ли писмени пълномощия? — го попитах.

— Не.

— Тогава ти струваш колкото всеки друг.

— Каймакаминът ми е свидетел.

— Само писмено пълномощно може да те легитимира, нищо друго. Върви и го вземи! Шекиб Халил паша би изпратил само някой учен мъж да го представя.

— Искаш да ме обидиш?

— Не. Искях само да установя, че ти не си офицер, нямаш и понятие от военните дела, следователно трябва да мълчиш.

— Ефенди — извика той, хвърляйки ми гневен поглед. — Трябва ли да ти докажа правотата на думите си? Вие сте обкръжени така, че никой от вас не би се измъкнал. Само за около половин час могат да ви погубят. И при това положение на нещата трябва да убедя бея да сложи оръжие? Той би ме сметнал за луд. Миралаят, Аллах да бъде милостив

и състрадателен към него, със своята непредпазливост обрече хиляда и петстотин храбри войници на гибел. На каймакамина се пада трудната чест да ги изтръгне от пропастта. Ако успее, значи, че е действал като примерен офицер и герой. Но с гръмки фрази, зад които се крият страх и подлост, той няма да успее. Ще говоря само с него. За военните дела трябва да отговаря само някой военен.

Изпитвах истинско отвращение към този човек, но нямаше да го изразя така явно, ако Кямил ефенди се беше държал по друг начин и ако не бях наясно, че той носи главната вина за създаденото положение.

Обърнах се към каймакамина:

— Какво да кажа на бея, ако ме запита защо нападнахте Шейх Ади?

— Защото искахме да заловим двамата убийци и защото джесидите не плащат редовно хараджа.

— Али бей много би се чудил на вашите основания. Убийците трябва да търсите между вас, това той ще ви докаже, а хараджа можехте да получите по друг начин. Какво да му кажа за това, което си решил сега?

— Кажете на предводителя на джесидите да ми прати човек, с когото да преговарям за условията, при които ще се изтегля!

— И ако той ме запита за основанията за тези условия?

— Предлагам, в името на мютесарифа, да получим обратно оръдията, за всеки един от убитите да платят пари. Искам и неизплатения данък, както и сума, която по-късно ще определя като налог.

— Аллах керим! (Бог е милостив!) Той те е дарил с уста, която само знае да иска. Няма какво да ми казваш повече, останалото и сам можеш да кажеш на Али бей. Отивам веднага при него и ще ти донеса отговора лично или по пратеник.

— Кажете му още, че той трябва да освободи нашите артилеристи и да ги възнагради за страха им!

— И това ще му кажа. Но се опасявам, че боят ще поиска възнаграждение за изненадата, която му поднесохте. Сега приключваме. Потеглям, но ви предупреждавам за още нещо. Ако направите поразии в Шейх Ади, Али бей няма да ви пощади.

Станах, те сториха същото и тръгнаха.

Извиках отдолу Халеф и Ифра и им заповядах да оседлаят конете. Това ми отне малко време. После напуснахме къщата и се отправихме на път.

— Спрете тук! Идвам веднага.

Тръгнах надолу по долината, за да се уверя с очите си какво е било въздействието от оръдията. То бе ужасяващо, но все пак смекчено от това, че джесидите бяха вдигнали ранените турци, за да им окажат помощ според силите си. Върнах се обратно, въпреки че победителите ми подвикваха приятелски от окопите. Взех Халеф и Ифра с мен и се отправих покрай потока, за да изляза на пътя за Баадри. Предполагах, че някъде по-нагоре в тази посока ще срещна бея.

Когато минах покрай храма, каймакаминът стоеше с щаба си пред него. Той ми махна с ръка и аз се доближих.

[#1 Харадж (джизие) — данък, който мъжете немохамедани плащали на покорителите мохамедани. — Бел. прев.]

— Кажете още на бея, че трябва да заплати голяма сума и за смъртта на миралая.

— Струва ми се, че махреджът от Мосул се престараваше с претенциите си, а аз предполагам, че беят също ще поиска голям откуп за убития парламентьор. Но ще предам думите ти.

Яздех покрай хора с мрачни лица. Някои ръце посягаха към камите, но Назир ага ме придружаваше, докато се намерих в безопасност. После той набързо се сбогува, защото времето напредваше.

— Ефенди, ще се видим ли някога?

— Само Аллах знае.

— Ти си моят спасител. Никога няма да те забравя и съм ти благодарен. Ако отново се срещнем някога, ще ми кажеш какво мога да направя за теб.

— Бог да те закриля! Може би някога ще те видя като миралай. Тогава дано да имаш по-добър късмет от този на Омар Амед!

Подадохме си ръце и се разделихме. Срещнах го отново след време, когато най-малко очаквах да го видя.

Само няколко крачки по-нататък зад един храст видяхме първия джесид. Той се бе осмелил да дойде толкова близо, за да е сигурен в целта си, ако сражението отново се разгори. Беше синът на Селек, моят преводач.

— Ефенди, ти си невредим! — извика отсреща Юсуф.

— Да, книгата на пир Камек при теб ли е?

— Не. Скрил съм я на сигурно място, където не може да пострада.

— Но ако бе паднал в боя, нямаше да я намеря.

— Ефенди, казах на няколко души къде е и те щяха да ти съобщят.

— Къде е беят?

— Горе, на стръмната скала, откъдето най-добре може да се наблюдава долината. Ела, ще те вода!

Юсуф метна пушката си на рамо и закрачи напред. Ние изкачихме възвишението и беше интересно да погледнем надолу към укрытията, в които джесидите се бяха изправили, седяха или лежаха. Всички бяха готови при знака на техния предводител да започнат борбата с пълни сили. Тук още по-ясно, отколкото долу се виждаше, че турците бяха загубени, ако не успеяха да се споразумеят с враговете си. На това място бях стоял с Али бей, когато наблюдавахме мнимите звезди, и сега, само часове по-късно, малката секта, която се бе осмелила да се вдигне на борба с войските на султана, бе победител.

По-нататък яздехме вляво, докато стигнахме скала, която се издигаше над цялата долина. Тук седеше бейт с щаба си, състоящ се само от трима обикновени джесиди. Той ме посрещна радостен.

— Слава на Всевишния, който те е запазил здрав и читав! — каза той сърдечно. — Случи ли ти се някаква злина?

— Не, иначе щях да дам уговорения знак.

— Ела насам.

Слязох от коня и го последвах към ръба на скалата. Оттук всичко можеше да се види ясно: светилището, къщата на бея, а долу — батареята зад укреплението и двата стръмни склона на долината.

— Разпознаваш ли бялото петно на моята къща? — попита Али бей.

— Да, това е кърпата.

— Ако изчезнеше, щях да дам знак и петстотин от моите хора, под закрилата на оръдията, щяха да щурмуват долината и да държат в шах врага.

— Благодаря ти, бей. Нищо не ми се случи, само миралая стреля веднъж по мен, без да улучи.

— Ще се разкайва за това!

— Омар Амед вече се е разкаял.

Разказах всичко, което бях видял, и му предадох думите, с които се сбогува пир Камек. Али бей слушаше внимателно и видимо развълнуван. Когато завърших, само каза:

— Пир Камек беше герой!

После потъна в размисъл, но не след дълго се сепна:

— Какво каза? Убили са моя пратеник?

— Застреляха го.

— Кой даде заповедта?

— Навярно миралаят.

— О, да беше жив още турчинът! — изсъска той. — Като че ли предчувствах, че нещо ще се случи с пратеника. Но аз ще отмъстя за Хефи. Ще дам знака, за да видят, че не се шегувам.

— Почакай, трябва да ти кажа още нещо. Каймакаминът, който командва сега, ме изпрати при теб.

Разказах му дума по дума разговора ми с подполковника и махреджа. Когато споменах името на Кямил ефенди, Али бей мрачно свъси вежди, но все пак ме остави спокойно да довърша.

[#1 Военен съдия в Азиатска Турция — Бел. нем. изд.]

— И тъй, махреджът е с тях! О, вече зная на кого да благодарим за всичко. Той е най-злият враг на джесидите. Кямил ги мрази, той е вампир, кръвопиец. Той стана причина за онова убийство, заради което ни изнудват и ми нападнаха, за да вземат налога. Но моите пратеници, отпратили се за Стамбул, ще се срещнат и с кази аскери, за да му предадат писмото ми, написано още от пир Камек. Двамата се познаваха добре и Камек дълго време бе гост на високия сановник. Военният съдия умее да различава истината от лъжата и ще ни помогне.

— Желая ти го от сърце. Но кого ще изпратиш при каймакамина? Не трябва да е обикновен човек, защото ще го Надхитрят.

— Кой ще отиде, ме питаш? Никой, никой от моите хора. Сам ще говоря с него. Аз съм водач на нашите, той — на техните. Само ние двамата можем да решаваме. Но аз съм победителят, а той — победеният. Искам турчинът да дойде при мен!

— Това е добре!

— Ще чакам офицера тук. Гарантирам свободното му преминаване, но ако не дойде до половин час, ще ги обстрелвам и няма да спра, докато и последният враг е още жив.

Али бей пристъпи към адютантите си и размени няколко думи с тях. След това двама от хората му се отдалечиха. Единият взе бяла кърпа, остави настрана оръжията си и заслиза отляво, там, откъдето бях дошъл. Другият закричи по билото на възвишението и се спусна от дясната страна към мястото, където бяха оръдията.

Али бей заповяда на няколко от джесидите, застанали наблизко, да издигнат палатка за нас. Докато мъжете изпълняваха заповедта му, забелязах, че укреплението долу се отвори. През процепа оръдията бяха изтеглени напред край потока и заеха позиция до джесидите, окопали се в долината. Там имаше няколко скали, които, обградени с набързо повалени дървета, образуваха ново укрепление.

Не бяха изминали и двадесет минути от тръгването на пратеника, когато каймакаминът вече се приближаваше. Той бе придружен от трима войници, а до него яздеше махреджът. Това беше неблагоприятно. Забелязах го по мрачния поглед, с който Али бей наблюдаваше Кямил ефенди.

Беят влезе в палатката, която вече бе опъната, и седна на килима. Посрещнах идващите. Тримата войници спряха пред палатката, а останалите, влязоха вътре.

— Селям! — поздрави каймакаминът.

Кямил ефенди въобще не поздрави. Като началник на едно от султанските съдилища той очакваше предводителят на поклонниците на дявола пръв да го поздрави, но Али бей нито му обърна внимание, нито отговори на поздрава на подполковника. Той само посочи килима, и каза:

— Каймакамин, отур — позволено ти е да седнеш!

Заговореният чинно се намести, а махреджът седна до него.

— Помолил си да дойдем — започна офицерът. — Защо сам не дойде при нас?

— Мамиш се — отвърна сериозно Али бей. — Не съм те молил, а само предадох, че ще обсипя с огън османлиите, ако не дойдеш. Това молба ли е? Ти питаш още защо не съм дошъл при теб. Когато отида от Шейх Ади в Мосул, ще те потърся и няма да искам пръв да сториш това. Но ти си дошъл в Шейх Ади от Мосул и трябва да познаваш

законите на вежливостта, които повеляват ти да ме потърсиш. Твоят въпрос все пак ме кара да ти изясня позициите, от които ще разговаряме. Ти си поданик, служител на султана и мютесарифа, офицер, който в най-добрия случай може да командва полк. Аз обаче съм свободен княз на кюрдите и главнокомандващ на войниците си. Затова не смятай, че рангът ти е по-голям от моя.

— Аз не съм никакъв...

— Мълчи! Свикнал съм да ме изслушват и да не ме прекъсват. Запомни това, каймакамин! Без разрешение и без предизвестие си навлязъл в земите ми. Като някой крадец, като разбойник, и то въоръжен! Разбойника ще заловя и убия. Но понеже си подчинен на султана и мютесарифа, искам, преди да ти покажа мощта си, да разговарям с добро. Че ти и твоите хора сте още живи, дължиш на милостта и снизхождението ми. Е, кажи, кой е в правото си да очаква, че другият ще дойде пръв, — ти или аз!

Каймакаминът гледаше навъсено, тъй като не беше очаквал подобно посрещане. Той обмисляше как да отговори. Но думата взе махреджът, ястребовото му лице пламтеше от ярост:

— Али бей, как се осмеляваш! Наричаш ни крадци и убийци, нас, които седим тук като представители на падишаха и мютесарифа. Внимавай, ще се разкайваш!

Бейт се обърна напълно спокоен към офицера:

— Подполковник, кой е този луд? Човекът се стъписа ужасен.

— Пепел ти на езика, Али бей! Кямил ефенди е махредж на Мосул.

— Шегуваш се! Един махредж трябва да е с акъла си. Махреджът на Мосул е склонил мютесарифа на Мосул за поход срещу мен. Ако не беше загубил ума си, никога нямаше да потегли насам, защото сигурно е знаел какво го очаква.

— Не се шегувам. Това наистина е той.

— Тогава съм чул добре. Но помни, че съм повикал само теб!

— Кямил ефенди ме придружава като представител и пратеник на мютесарифа.

— Възможно е, щом ти го казваш. Но имаш ли доказателства?

— Да, ще го докажа

— Няма нужда. Вярвам ти. Но всеки друг, който идва по подобни дела, трябва да докаже, че има правата и поръчението да преговаря с

мен. Иначе рискува да се отнеса с него така, както вие се отнесохте с моя първи пратеник.

— Един махредж никога не може да изпадне в подобно положение.

— Ще ти докажа противното.

Али бей плесна с ръце и веднага се появи онзи джесид, който бе довел каймакамина.

— Обеща ли на каймакамина свободно преминаване? — попита боят.

— Да, о бей!

— Още на кого?

— На никой друг.

— На тримата войници, които са отвън?

— Не, и на махреджа не съм обещавал.

— Тримата да бъдат отведени, те са наши пленници, а и този човек, който се представя за махредж на Мосул, също отведи. Той е виновен за всичко, също и за убийството на моя пратеник.

— Протестирам! — извика каймакаминът.

— Зная как да се браня и да отмъстя! — заплаши Кямил ефенди и извади камата си от пояса.

В същия миг обаче Али бей рязко се изправи и с такава сила стовари юмрука си в лицето му, че той падна назад.

— Кучи сине, осмеляваш се да вадиш оръжие срещу мен в собствената ми шатра? Марш, изхвърлете го навън!

— Стойте! — заповяда каймакаминът. — Ние сме дошли да преговаряме. Не трябва нищо да ни се случи.

— И моят пратеник отиде да преговаря с вас, но вие го убихте. Изхвърлете този човек.

Джесидът сграбчи махреджа и го завлече навън.

— Тогава и аз ще напусна! — заплаши каймакаминът.

— Добре, върви! Ти ще се добереш до своите невредим. Но още преди да си ги доближил, мнозина от тях ще бъдат убити. Кара Бен Немзи ефенди, излез навън на площадката и вдигни дясната си ръка. Това е сигналът, за да започне канонадата.

— Спри! — обърна се бързо към мен каймакаминът. — Не трябва да стреляте!

— Защо? — попита Али бей.

— Това е убийство, защото не можем да се защитаваме.

— Не е убийство, а наказание и разплата. Вие искахте да ни нападнете, без да имаме и представа за това. Дойдохте със саби, пушки и оръдия, за да ни смажете и обсипете с огън. Но тъй като оръдията ви са в нашите ръце и вие бяхте посрещнати по подобаващ начин, казвате, че онзи, който стреля, е убиец! Каймакамин, не ме карай да се смея!

— Трябва да освободиш махреджа.

— Той е заложник за убития парламентъор!

— Ще убиеш Кямил ефенди?

— Може би. Зависи само от това, дали ние двамата ще се разберем.

— Какво искаш от мен?

— Готов съм да изслушам какви отстъпки ще направите.

— Отстъпки? Ние сме дошли да предявим претенциите си.

— Вече ти казах, че ставаш смешен. Каж ми най-напред, защо ни нападнахте?

— Между вас има убийци.

— Зная за кой случай говориш, но ти казвам, че погрешно са те осведомили: не двама от нашите са убили ваш човек, а трима от вашите са убили двама наши хора. Вече се погрижих да ви докажа това, защото кехаята на селището, където е станало злодеянието, много скоро ще бъде тук с близките на убитите.

— Сигурно говориш за друг случай.

— Същият е, но махреджът го изопачи. Втори път няма да посмее да го стори. И дори да беше така, както казваш, то това все още не е основание да нахлуете в земите ни с оръжие.

— Имаме и друго основание. Не сте платили хараджа.

— Платихме го. И кое изобщо наричаш харадж? Ние сме свободни кюрди и онова, което плащаме, плащаме доброволно. Издължихме личния данък, който всеки немохамеданин дава, за да се освободи от военна служба. А сега искате харадж, което не е нищо друго освен този платен данък. Но дори да бяхте прави и още да сме ви длъжници, това повод ли е, за да ни нападнете? Трябва ли мютесарифът на Мосул да нападне тъкмо Шейх Ади, където живеят хиляди хора. Те не принадлежат към Мосул и с нищо не са му длъжници. Каймакамин, ти и аз, ние двамата, знаем какво всъщност иска Шекиб Халил паша: пари и плячка. Не му се удаде да ни ограби и

повече няма да говорим за претенциите му. Ти не си нито съдия, нито бирник. Ти си офицер и искам да говорим само за това, което се отнася до военните ти дела. Говори, слушам те!

— Трябва да получи хараджа и убиеца, иначе по заповед на мютесарифа — да разруша Шейх Ади и всички селища на джесидите и да избия всеки, който оказва съпротива. Такава е заповедта.

— И ти ще я изпълниш?

— Ще полага всички усилия.

— Направи го!

Али бей се изправи, за да покаже, че разговорът е завършил. Каймакаминът направи жест да го задържи.

— Какво ще предприемеш, бей?

— Искаш да разрушиш селата на джесидите и да избиеш жителите им, а аз, техният предводител, знам как да защитя поданиците си. Вие сте нахлули, без да ни обявите война. Поводът за това е лъжлив. Искате да палите и опожарявате, да грабите и убивате. Застреляхте дори пратеника ми, злодеяние, което противоречи на международните правила. Значи и аз трябва да се отнасям с вас не като с войници, а като с разбойници. Но тях просто ги унищожават. Приключихме разговора. Върни се при своите. Сега все още си под мое покровителство. После то няма да се разпростре над теб.

Беят напусна палатката и вдигна ръка. Артилеристите, изглежда, отдавна бяха чакали този знак. Проехтя оръдеен изстрел, после още един.

— Какво правиш? — извика каймакаминът. — Нарушаваш примирието, докато съм при теб.

— Сключили ли сме примирие? Не ти ли казах, че привършихме разговора. Чуваш ли? Това бе картеч, а това — гюлета, които бяхте предназначили за нас. Сега обаче улучват вас. Аллах отсъди: той наказва грешника със собствените му оръжия. Чуваш ли как крещят хората ти? Е, върви и им заповядай да разрушат селата ни!

Наистина, третият и четвъртият залп бяха оказали въздействие. Това можеше да се долови от дивия вой, който се носеше из долината.

— Стой, Али бей! Дай знак да спрат огъня, за да продължим преговорите!

— Ти знаеш за заповедта на мютесарифа, а аз изпълнявам дълга си. Няма какво повече да говорим.

— Мютесарифът предаде заповедите си не на мен, а на миралая и мое задължение е да не оставям хората си да бъдат избити беззащитни. Трябва да ги спася.

— Ако мислиш така, готов съм да започна отново преговорите. Ела вътре!

Али бей свали тюрбана си и го размаха, после отново влезе в палатката.

— Какво искаш от мен? — допита каймакаминът.

Бейт бе свел замислен поглед към земята, после отговори:

— Не ти си предизвикал гнева ми и затова ще те пощадя. Всяко наше споразумение обаче ще е гибелно за теб, защото условията ми са много тежки. Затова ще преговарям само с мютесарифа и ти няма да носиш никаква отговорност.

— Благодаря ти, бей!

Каймакаминът не изглеждаше лош човек. Той беше доволен, че работата взе такъв обрат, и благодарността му сигурно бе чистосърдечна.

— Но имам едно условие към теб! — продължи Али бей. — Ти и войниците ти сте мои пленници и ще останете в Шейх Ади, докато се споразумея с мютесарифа.

— Съгласен съм и поемам отговорността. Миралаят е виновен за всичко, защото действаше непредпазливо.

— Значи ще предадеш оръжията?

— Това би било позорно.

— Нима може да задържите оръжията като военнопленници?

— Считам се за военнопленник, докато съм в Шейх Ади, и няма да предприема пробив, без да съм узнал какво ще разпореди мютесарифът.

— Пробивът ще доведе до гибелта ти, той ще ви погуби.

— Али бей, ще бъда откровен и ще ти кажа, че положението ни е много лошо. Но знаеш ли на какво са способни хиляда души, тласнати от отчаянието?

— Знам и въпреки това никой от вас няма да се спаси.

— Но ще паднат и някои от вашите. Не забравяй, че на разположение на мютесарифа е един редовен полк и полк драгуни, по-голямата част от които останаха в Мосул. Прибави и помощта, която може да получи от Киркук и Диарбекир, от Сюлеймание и други

гарнизони! Прибави и артилерията, която му е останала, и ще видиш, че сега си господар на положението, но няма да останеш за дълго.

— Трябва ли да се откажа от победата и плодовете, защото покъсно може би ще ме победят? Нека мютесарифът дойде с полковете си. Ще пратя да му съобщят, че ако ни нападнат отново, това ще ви струва живота. Ако Шекиб Халил паша разполага с още сили, и аз разполагам. Знаеш ли, че е необходимо само да ги призова, за да се вдигнат някои от храбрите кюрдски племена? Но аз обичам мира, а не войната. Днес съм събрал джесиди от цял Кюрдистан и от граничните провинции и бих могъл да запаля факела на въстанието сред тях, но няма да го направя, ако мютесарифът осигури правата на хората ми. Засега ще оставя твоето и на войниците ти оръжие. Може да го задържите, но ще ми дадете мунициите.

— Ако ти дам мунициите, все едно че си ми взел оръжието!

— Добре, задържете ги, но ти казвам: когато хората ти огладнеят и ме помолиш за провизии, ще ти ги продам срещу пушки, пистолети, саби и ножове. Така вие няма да сте наши военнопленници, а само сме сключили примирие.

— Добре, приемам.

— Виждаш, че съм много снизходителен. Но чуи условията ми: оставате в долината на Шейх Ади. Оставате без всякаква връзка с външния свят. Въздържате се от враждебни действия срещу хората ми и почитате нашите светини и домовете ни. Не трябва да прекрачвате прага на светилищата, а домовете — само с мое разрешение. Примирието ще продължи дотогава, докато получите заповед от мютесарифа и тя трябва да бъде дадена в мое присъствие. Всеки опит за бягство, дори и на един човек, и всяко действие срещу споразумението ни води до прекратяване на примирието. Вие запазвате сегашните си позиции, аз също. Задължавам се и да спра до уговореното време враждебните действия. Съгласен ли си?

След кратко размишление и няколко незначителни добавки и уговорки каймакаминът прие условията. Той горещо се застъпи за махреджа и предложи да го освободят, но Али бей не се съгласи. Донесоха хартия, нахвърлих договора и двамата го скрепиха: единият с подписа си, а другият — със своя пармак ишарети. След това офицерът се завърна в долината, като му бе разрешено да вземе със себе си и тримата войници.

Пали очакваше заповедите на своя началник.

— Ще напишеш ли писмо до мютесарифа? — попита ме Али бей.

— На драго сърце. Какво искаш да му съобщиш?

— В какво положение са войниците му. После трябва да кажеш на пашата, че искам да преговарям с него и че го чакам тук или в Джерайе. Шекиб Халил паша може да бъде придружаван най-много от петдесет души и да се въздържа от всякакви враждебни действия. Срещата ще се състои вдругиден по обяд. Ако не дойде, ще убия махреджа и ще накарам войниците му отново да изпитат собствения си картеч. Това ще стане и щом забележа, че пашата възнамерява да продължи враждебните действия. Може ли да го напишеш?

— Да.

— Ще натоваря Пали и с особени поръчения. Пиши бързо, за да може да тръгне веднага.

След няколко минути вече седях в шатрата ѝ пишех с молив според източните обичаи отдясно наляво, опрял лист върху коляното. Пашата едва ли щеше да се досети, когато четеше писмото, че то е съчинено от неговото протеже. Не измина и половин час, и Пали препускаше в галоп към Баадри.

Празненството на джесидите беше прекъснато по брутален начин, но съжалението за това не бе толкова голямо, колкото радостта, че бяха успели да предотвратят голямото нещастие, надвиснало над поклонниците в Шейх Ади.

— Какво ще стане с празненството? — попитах Али бей.

[#1 Отпечатък от пръста вместо подпис. — Бел. нем. изд.]

Османлиите могат да останат няколко дни долу, а джесидите не биха желали да чакат толкова дълго.

— Ще дам празненство за моя народ, което ще бъде по-пищно от това, което са очаквали — обясни той. — Знаеш ли пътя за долината Идис?

— Да.

— Разполагаш с още време. Препусни натам и доведи мир шейх хана с шейховете и кавалите. Искам да видим дали можем да открием останките на пир Камек, за да ги погребем в долината Идис.

Това, което бе намислил, можеше да разбере само някой джесид. Взех Халеф със себе си, а бюлюк емини оставих.

Вече споменах, че познавам пътя за Долината Идис, но аз бях пътувал за там от Баадри, а не от Шейх Ади. Във всеки случай беят мислеше, че съм яздил със сина на Селек през Шейх Ади, а аз не му обясних, че искам да видя дали ще открия долината, без да познавам пътя към нея. За посоката не можех да се излъжа, следите на джесидите от предишния ден ме водеха. И тъй, яздех край долината, докато се озовах над светилището. Срецах много джесиди, които бяха окупирали склона. После поех наляво през гората. За човек с набито око не беше трудно да различи следите, без да слиза от коня. Проследихме ги нагоре в планината и скоро се озовахме на мястото, където бях слизал с моя преводач. Тук пазеше часовой, на когото бе заповядано да спира всеки неканен гост. Слязохме от конете и ги оставихме.

Когато се спуснахме по склона, пред нас се откри необикновена, изпълнена с живот гледка. Хиляди жени и деца се бяха разположили живописно, на бивак. Конете и говедата пасяха, овците и козите се катереха по скалите наоколо. Но не се чуваше и звук, тъй като всички говореха тихо, за да не издадат скривалището. До водата със своите свещеници седеше мир шейх ханът. Те ме посрещнаха с голяма радост, защото вече знаеха, че нападението не е успяло. Подробности още не бяха научили.

— Светилището пострадало ли е? Това беше първият въпрос на мира.

— Светилището е невредимо, както и всички останали сгради.

— Чухме стрелба. Пролята ли е много кръв?

— Само на враговете.

— А нашите?

— Не съм чул някой да е ранен по време на боя. Двама наистина загинаха, но не в борбата.

— Кои са?

— Сараджът Хефи от Баасони и...

— Хефи от Баасони? Този работлив и смел човек. Не в боя? Как умря тогава?

— Боят го изпрати като парламентьор при турците, но те го застреляха. Наблюдавах, без да мога да го спася.

Свещениците наведоха глави, склочиха ръце и мълчаха. Само мир шейх ханът ми каза със сериозен, плътен глас:

— Хефи се е преобразил. Ал Шемс няма да може тук да му свети, но той броди под лъчите на едно по-висше слънце. Той е при Бога.

Да се приеме смъртта на един човек по този начин беше покъртително.

— И кой е другият — попита най-сетне мирът.

— Ще се ужасиш!

— За истинския мъж смъртта не може да бъде ужасна, защото тя е приятел на човека. Кой е той?

— Пир Камек.

Всички трепнаха като при внезапна болка, но никой не промълви и дума. И сега мир шейх ханът заговори пръв:

— Светецът се е преобразил. Бог го е пожелал. Разкажи ни за смъртта му!

Описах всичко толкова подробно, колкото ми бе възможно. Слушаха ме дълбоко развълнувани, после мирът помоли:

— Братко, остави ни да си спомним за него.

Свещениците наведоха глави. Дали се молеха? Не зная, но видях, че на мнозина очите се навлажниха и че се вълнуваха истински и от сърце.

Едва след една по-дълга пауза те се откъснаха от молитвата и аз можех отново да им говоря.

— Али бей ме изпрати, за да ви заведе. Той иска да потърси тленните останки на светеца, за да бъдат погребани още днес.

— Да, задачата, която трябва да решим, е много важна. Костите на пир Камек не може да почиват там, където лежат и тези на миралая.

— Страхувам се, че няма да открием кости, а само прах.

— Тогава да побързаме.

Потеглихме, само факирите останаха да пазят Идис. Когато се озовахме над Шейх Ади при палатката на бея, предводителят говореше с един мъж, когото беше изпратил да пита каймакамина дали турците ще позволят на свещениците джесиди да огледат остатъците от кладата. Офицерът се беше съгласил при условие, че те няма да носят оръжие.

[#1 Седлар. — Бел. нем. изд.]

Али бей не можеше да придружи шейховете, защото по всяко време трябваше да бъде на разположение. Помолих го да се

присъединя към тях и с охота ми разрешиха. За малко щяха да забравят най-важното: съд, в който трябваше да се събере прахът на светеца. Когато го запитаха, се разбра, че боят вече е мислил за това.

— Мир шейх хан, знаеш, че прочутият грънчар Расат от Баасони е направил урна за баща ми Хюсеин бей, която някой ден ще съхрани праха му. Тя е изкусно изработена и достойна да приеме тленните останки на светеца. Урната е в дома ми, в Баадри, и вече изпратих човек, да я донесе. Тя ще е тук още преди да сте завършили работата си при кладата.

Това бе достатъчно и ние потеглихме. Минахме покрай батареята и попаднахме на мястото, където светецът се бе жертвал, отмъщавайки на врага си. Видяхме купчина пепел, от която стърчаха полуобгорели дървета. Пред нея бе проснато тялото на разстреляния пратеник.

Пепелта вече беше изстинала. От околните къщи взехме необходимите инструменти и се започна внимателно отстраняване на слоя пепел. Това отне доста време, така че междувременно джесидът с урната, закрепена на мулето му, пристигна.

Когато пепелта бе разчистена почти до земята, откриха две безформени купчини, на които свещениците посветиха цялото си внимание. Те като че ли не можеха да се споразумеят и мир шейх ханът ми махна да се приближа.

Пред нас наистина бяха телата на двамата мъртъвци. Те бяха полуобгорели и обградени с дебел слой, образувал се от неизгоряла смола и полепналата по нея пепел.

— Това са мъртвите — казах. — Благодарение на смолата можете да погребете вашия светец. Този тук е светецът, а онзи — турчинът.

— По какво позна? Може ли да го докажеш?

— Разбира се. Пир Камек нямаше оръжие, а миралаят носеше сабя, кама и два пистолета. Виждате ли как са прилепнали към това тяло изкривените пистолетни цеви и острието на нож? Дръжката и ръкохватката са изгорели. А тук, точно под него, от пепелта се подава връхът на сабята. Този със сигурност е миралаят.

Всички без изключение се съгласиха с мен и се заловиха да пренесат останките на пир Камек в урната.

През цялото време каймакаминът стоеше наблизо с няколко офицери. Тялото на неговия предишен началник му беше предадено и

после отново се изкачихме по възвишението. Там Али бей помоли мира да разпореда започването на погребалната церемония.

— Трябва да я отложим за утре — каза мирът. — Пир Камек беше най-светият и най-мъдрият между джесидите. Той трябва да бъде погребан по достойнство, а за днес вече е късно. Ще наредя да се издигне надгробен паметник в долината Идис, а той може да е готов едва утре.

— Ще ти трябва зидари и дърводелци.

— Не. Ще изградим нещо скромно от скални блокове и всеки мъж, всяка жена и всяко дете трябва да донесат по един камък, според силите си, за да не бъде забравен никой от събралите се поклонници да даде дар за паметника на Преображения.

— Но аз се нуждая от войници за охрана на турците! — възрази Али бей.

— Ще се редуват. Така ще имаш достатъчно хора на разположение. А сега да помислим как ще изглежда строежът.

Оставих ги да разговарят, а аз потърсих преводача си, за да взема записките на починалия. Юсуф ги беше скрил в хралупата на един чинар и ние седнахме наблизко, където спокойно се посветих на заниманията си с езика.

Така премина денят и нощта настъпи. По възвишенията, които заобикаляха Шейх Ади, горяха сигнални огънове. За турците беше невъзможно да се измъкнат дори и ако каймакаминът въпреки обещанието си решише да направи пробив под прикритието на нощта. Мракът се разпръсна, без да се случи нещо, и на сутринта Пали се върна. Спах в палатката на бея и все още се намирах там, когато пратеникът влезе.

— Срещна ли мютесарифа? — го запита Али бей.

— Да, господарю, късно снощи.

— Какво каза Шекиб Халил паша?

— Отначало се разяри и искаше да ме бичува до смърт. След това събра много офицери и своя диван, с които дълго се съвещава. После ми бе позволено да се върна.

— Присъстваше ли на този съвет?

— Не.

— Какъв отговор получи?

— Писмо до теб.

[#1 Съвещателен съвет при султана или великия везир в Османската империя. — Бел. прев.]

Пали извади писмото, което беше запечатано с големия мютесарифски мюхюр^[6]. Али бей го отвори и хвърли поглед по редовете.

В голямото писмо беше сложено и едно по-малко, незапечатано. Той ми подаде двете писма.

— Чети ти, ефенди! Любопитен съм да узная какво е решил мютесарифът.

Писмото беше написано от писаря на наместника и подписано от пашата. Той обещавахе да бъде на следващото утро в Джерайе, придружаван само от десет души, и поставяше условие на Али бей да бъде съпроводен от също толкова хора. Шекиб Халил очакваше, че ще постигнат съгласие, и молеше да се предаде на каймакамина приложената писмена заповед. Тя наистина съдържаше миролюбивото указание да спре засега всякакви враждебни действия, да щади селището Шейх Ади и да се отнася с джесидите като с приятели. После следваше бележката да прочете внимателно заповедта.

Али бей въздъхна облекчено. След кратка пауза изрази радостта си от все сърце:

— Победихме и дадохме добър урок на мютесарифа. Забеляза ли, ефенди? Каймакаминът може да получи писмото, а утре ще бъда в Джерайе.

— Защо ще му го дадеш?

— То е за него.

— Излишно е, след като вече се е задължил да направи това, което му заповядат.

— Когато види, че това е волята на пашата, ще изпълни всичко с още по-голяма сигурност и старание.

— Трябва да призная, че тази писмена заповед буди подозрението ми.

— Защо?

— Защото е излишна. И как особено звучат последните думи — каймакаминът да прочете точно заповедта!

— Това трябва да ни убеди в добрата воля на мютесарифа и да наложи на каймакамина стриктно подчинение.

— Подобна стриктност се разбира от само себе си и затова заповедта ми се струва наистина излишна.

— Това писмо не ми принадлежи. Пашата го е поверил на моята честност и каймакаминът трябва да го получи.

Като че ли съдбата бе пожелала да изпълни намерението на бея, защото току-що влезлият джесид доложи:

— Али бей, от долината идва конник.

Излязохме навън и не след дълго разпознахме каймакамина, който яздеше сам. Изчакахме го навън.

— Сабахънъс хаир олсън! (Добро утро!) — каза той, слизайки от коня, първо към бея, после и към мен.

— Мархаба! (Добре дошъл!) — отвърна Али бей. — Какво те води при мен?

— Изпратиха ме моите войници, които останаха без хляб.

Това бе казано без никакви уводни думи. Али бей се изсмя тихо.

— Трябваше да го очаквам. Но не запомни ли, че продавам хляб само срещу оръжие?

— Ти го каза, но сигурно би приел и пари.

— Това, което боят на джесидите говори, умее и да съблюдава. Имаш нужда от храни, а аз от оръжие и мунициии. Ще направим размяната и така взаимно ще си помогнем.

— Но ти забравяш, че и на мен са ми нужни оръжията и мунициите?

— И ти забравяш, че и аз се нуждая от хляба. При мен са се събрали няколко хиляди джесиди — те всички искат да ядат и пият. А за какво са ти на теб оръжията? Не сме ли приятели?

— Само докато трае примирието.

— Дори и след това. Ефенди, умолявам те, прочети му писмото на пашата!

— Пристигна ли писмо от Шекиб Халил паша? — попита бързо подполковникът.

— Да. Изпратих човек, който преди малко се върна. Чети, ефенди!

Прочетох писмото, което все още беше в мен. При това ми се струваше, че по лицето на каймакамина премина сянка на разочарование.

— И тъй, между нас ще цари мир — каза той.

— Да — отвърна боят. — Дотогава трябва да се отнасяш дружелюбно, на което мютесарифът особено набляга.

— Особено?

— Той е добавил и писмо, което трябва да ти предам.

— Писмо? За мен? — извика офицерът. — Къде е?

— У ефендите. Той ще ти го даде. Искях да му предам писмото, но бързината, с която посегна, ме озадачи.

— Позволи ми да ти го прочета.

Четох, но до последната бележка, която бе предизвикала подозрението ми. Тогава той попита:

— Това ли е всичко? Няма ли още нещо?

— Само два реда. Чуй ги!

Този път прочетох всичко, поглеждайки скрито каймакамина. Само за миг очите му трепнаха, но вече бях сигурен, че това изречение означава нещо, неизвестно за нас.

— Писмото е до мен. Покажи ми го!

При тези думи турчинът посегна толкова бързо, че едва дръпнах ръката си.

— Закъде си се разбързал, каймакамин? — попитах аз, пронизвайки го с очи. — Толкова ли са важни тези редове, че губиш самообладание?

— Нищо не означават. Но това писмо ми принадлежи.

— Мютесарифът го е изпратил на бея и единствено от него зависи дали ще ти го даде, или само ще те запознае със съдържанието му.

— Али бей вече ти каза, че трябва да получа писмото.

— Изглежда, този къс хартия е твърде важен за теб, макар че съдържанието ти е вече известно, и боят ще ми разреши първо аз да го разгледам.

Подозрението ми се бе затвърдило. Вече имах известни догадки. Насочих листа отвесно срещу слънцето, но не можах нищо особено да видя. Опипах го с пръсти и помирисах — без успех. Поставих го хоризонтално, така че слънчевите лъчи да го осветят под друг ъгъл, и най-сетне забелязах знаци, видими само за опитното око. Те се сливаха с хартията и приличаха на букви.

— Няма да получиш писмото! — казах на каймакамина.

— И защо?

— Защото съдържа тайно послание, което ще проуча. Той побледня.

— Ефенди, ти се лъжеш!

— Виждам всичко добре. — И за да го изпитам, добавих: — Това тайно послание може да се прочете, ако потопиш хартията във вода.

— Направи го! — отвърна той, видимо облекчен.

— Спокойствието, с което говориш, те издаде, каймакамин. Няма да я потопя, а ще я държа над огъня.

Бях познал. Забелязах го по едва спотаената уплаха, изписала се на лицето му.

— Така ще повредиш и изгориш Писмото — предупреди ме той.

— Не се безпокой! Един ефенди от Запада знае как стават тези неща.

Беят беше смаян.

— Мислиш ли наистина, че писмото съдържа тайно послание?

— Нареди да запалят огън, и ще ти докажа!

Пали все още бе тук. По знак на Али бей той събра клони и ги запали. Наведох се и предпазливо доближих хартията към пламъците. Каймакаминът внезапно скочи и се опита да я изтръгне. Очаквах го, бързо се изместих встрани и той се просна на земята. Али бей мигновено се надвеси над него.

— Стой, каймакамин! — викна той. — Ти си лицемерен и вероломен! Този път си дошъл, без да си осигуриш закрилата ми, и сега си мой пленник!

Офицерът се отбраняваше, доколкото може, но ние бяхме трима срещу един, а дойдоха и други джесиди, които стояха наблизко. Той беше обезоръжен, вързан и отведен в шатрата.

Сега можех да привърша експеримента си. Пламъкът нагрях хартията почти до обгаряне и най-сетне думите, изписани на края на редовете, се появиха ясно.

— Али бей, виждаш ли, че бях прав!

— Ефенди, ти си магьосник!

— Не. Знам само как могат да се четат подобни тайни писма.

— О, ефенди. Мъдростта на франките е безгранична!

— Не владее ли и мютесарифът подобни тънкости? Има мастила, които след написването изчезват и само по специален начин стават отново видими. Науката, която се занимава с това, се нарича химия. У

нас тя е на почит и затова познаваме различни начини на тайнопис. Вашите писма обаче са съставени така, че не представлява особена трудност да ги разчетеш. Отгатни с какво са написани тези думи.

— Кажи!

— С урина.

— Невъзможно!

— Напротив. Когато пишеш с урината на някое животно или човек, написаното изчезва, когато изсъхне. И ако после държиш хартията над огън, очертанията потъмняват и можеш да я четеш.

— Какво означават тайните думи?

— Идвам вдругиден, за да победя.

— Истина ли е? Не се ли мамиш?

— Тук се вижда ясно.

— Е, добре, дай ми писмото!

Силно възбуден, беят сновеше назад-напред, после отново се спря пред мен.

— Това не е ли предателство, ефенди?

— Това е коварство.

— Трябва ли да погубя мютесарифа? В ръцете ми е.

— Тогава ще си имаш работа със султана.

— Ефенди, русите имат поговорка: „Бог високо, цар далеко.“ Същото е и със султана. Аз ще победя!

— Но ще пролееш много кръв. Не ми ли каза неотдавна, че обичаш мира?

— Обичам го, но нека и мен да оставят на спокойствие. Турците дойдоха, за да ограбят свободата, имота и живота ни. Въпреки това ги пощадох. Сега замислят ново предателство. Не трябва ли да се отбранявам?

— Трябва, но не и с оръжие.

— А с какво?

— С това писмо. Върви с него при мютесарифа и той ще бъде победен.

— Шекиб Халил паша ще ме измами и плени, ако утре отида в Джерайе.

— Кой ти пречи да постъпиш и с него така? В кърпа ти е вързан, защото знаеш намеренията му.

Свел глава, Али бей дълго не продума. После каза:

— Ще говоря с мир шейх хана. Ще ме придружиш ли до долината Идис?

— Ще дойда с теб.

— Преди това обаче искам да обезвредя тези долу. Чакай ме тук!

Защо не биваше да придружа бея в шатрата? Ръката му държеше камата, а от очите му бликаше решителност. Искаше ли да ме възпре да предотвратя някоя негова прибързана постъпка? Около половин час бях сам и през това време долавях твърде разгорещен разговор. Найсетне джесидът се появи. Той държеше лист хартия в ръка и ми го подаде.

— Чети! Искам да чуя дали не е отново някое притворство. Писмото съдържаше краткото, съдържано указание до командващите офицери незабавно да предадат всички оръжия и муниции на онези джесиди, чийто водач им покаже настоящата заповед.

— Наред е. Но как успя да постигнеш това?

— Заплаших го, че ще наредя да го разстрелят на часа заедно с махреджа и да започне канонадата. След час с турците щеше да е свършено.

— Ще остане ли подполковникът пленник?

— Да, ще бъде охраняван с махреджа.

— И ако техните хора не се подчинят?

— Ще изпълня заканата си. Стой тук, докато се върна, и ще видиш дали ще се наложи!

Али бей даде още няколко заповеди и после се спусна към батареята. След десетина минути всички джесиди бяха в бойна готовност. Стрелците лежах в укрепленията с пушки, готови за стрелба, а артилеристите стояха до своите оръдия. Укреплението се разтвори, за да пропусне около двеста джесиди и шейсет мулета. Повечето от тези животни бяха от заловените с топчиите. Колоната спря на известно разстояние, водачът пристъпи напред, за да види къде са османските офицери.

От моята позиция можех да наблюдавам всичко. Преговорите продължиха доста дълго. После войниците се придвижиха под строй на групи една след друга и оставиха оръжието си до мулетата. Това не мина съвсем гладко, защото всички офицери бяха принудени да се лишат от сабите и пищовите си. Но възраженията им бяха безполезни. Турците разбраха, че всяка съпротива е излишна.

Не бе изминал и час, и Али бей се върна. Следваха го натоварените с оръжия мулета, чиито водачи трябваше да занесат скъпоценната плячка в долината Идис. И каймакаминът беше откаран от няколко войници на сигурно място. Заведоха го там, където махреджът се наслаждаваше на компанията на артилерийския капитан и неговия лейтенант.

И ние потеглихме. Халеф яздеше с мен. Не можех да видя Ифра. Сигурно от скука той се бе запилял на разходка с магарето. По пътя за долината Идис срещнахме дълга върволица от връщачи се джесиди. Те бяха помогнали за строежа на надгробния паметник и трябваше да заменят същия брой свои събратя. Съобщиха ни, че строежът бил напреднал.

Когато достигнахме входа на долината, пред нас се разкри оживена гледка. В центъра се бяха събрали жените, които приготвяха върху големи плоски камъни брашно от житните зърна. Някои седяха до ями, в които разпалваха огън, за да пекат хляб. Други правеха факли или оправяха лампите и фенерите, донесени преди два дни от Шейх Ади за предстоящото тържество. Най-оживено бе в горната част на долината, където се изграждаше паметникът. Той представляваше огромна скална пирамида. Задната ѝ страна бе долепена до отвесна скала. Строежът се състоеше от големи блокове, изграждането бе струвало много усилия. В средата на определена височина бе оставено празно пространство с формата на слънце с дванайсет лъча. Тук трябваше да пренесат урната. Работеха неколкостотин мъже и още повече жени и деца. Те търкаляха камъни или висяха като катерици по ръбовете на скалистата стена, за да помогнат на строежа от горе.

Свещениците не само наглеждаха работата, а и сами помагаха. Мир шейх ханът седеше близо до пирамидата. Отидохме при него. Али бей им разказа за това, което се беше случило през деня, и им показа писмата на мютесарифа. Мирът потъна в дълбок размисъл. Най-сетне той запита:

— Какво ще правиш, Али бей?

— Ти си по-старият и по-мъдрият. Дошъл съм да те помоля за съвет.

— Казваш, че съм по-старият. Но старостта обича спокойствието и мира. Казваш, че съм по-мъдрият. Най-голямата мъдрост е мисълта,

отправена към Всевишния и Всеблагия. Той не желае човек да пролива кръвта на своя брат.

— Нима турците са наши братя? Те, които ни нападнаха като разбойници?

— Те са наши братя, макар и да не се отнасят братски към нас. Ще убиеш ли брат си, ако ти стори зло?

— Не.

— Ще разговаряш с него приятелски или строго, но не би пожелал живота му. Така трябва да разговаряш и с мютесарифа.

— А ако пашата не ме послуша?

— Бог е дал разум на човека, за да мисли, и сърце, за да чувства. Който не размисля върху думите на другия и който не уважава чувствата на своя брат, Бог ще го изостави и тогава, едва тогава гневът и наказанието ще го застигнат.

— Аз ще следвам мъдрите ти слова, о, мир.

— И тъй, повтарям въпроса си. Какво ще правиш?

— Ще отида с десет души до Джерайе, но ще ме следват достатъчно бойци, за да пленя мютесарифа, ако се наложи. Преди това обаче още днес ще изпратя разузнавачи в Мосул, Куюнджик, Тел Кееф, Баавайза, Рас ул Айн и Корсабад, които навреме ще ме осведомят за плановете на пашата. Ще разговарям с него първо с добро, после — строго, ако не ме послуша. Щом и тогава Шекиб Халил не ме зачита, ще му покажа тайното писмо и ще дам знак да бъде нападнат. Докато съм при него, хората ми ще обградят Джерайе. Няма да може да ми се изплъзне.

— Може би пашата също ще изпрати разузнавачи, за да научи как се подготвяш за срещата си с него.

— Турчинът няма да научи нищо, защото хората ми ще тръгнат оттук още през нощта, и то не по пътя за Баадри, а на запад почти до Босан. На зазоряване те ще бъдат до потока, на запад от Джерайе.

Беше уговорена прехраната на обкръжените в Шейх Ади войници, а после и предстоящата церемония. Тръгнах между групите, за да съветвам един или друг. Зад мен запъхтян, задъхан глас извика:

— Дай ми път, сихди!

Обърнах се. Беше моят Халеф, напрегнал сетни сили, за да претърколи внушителен скален къс.

— Какво мъкнеш? — запитах удивен.

- Помагам за паметника.
- Ще приемат ли? Ти не си джесид!
- С радост. Вече питах.
- Тогава и аз ще занеса камък.

Недалеч от мястото, където се намирахме, съзрях доста голям камък. Оставих оръжието и връхната си дреха и се залових да го отнеса. Боят го прие с благодарност и след като издълбах с кама името си, вдигнаха камъка с въжета и го поставиха над „слънцето“.

Али бей постигна целта на посещенията си. Той искаше да тръгне и ме запита дали ще го придружа, или ще остана.

— Как най-добре мога да наблюдавам церемонията?

— Като дойдеш с мен — отвърна боят. — Под блясъка на факлите и фенерите тази вечер урната ще бъде пренесена от Шейх Ади в долината Идис.

— Мислех, че вече е тук.

— Не. Тя е поставена на прохода до реката в гората и ще бъде донесена в светилището.

— Въпреки турците?

— Не могат да ни попречат.

— Тогава идвам с теб.

— Имаш време до вечерта — продължи боят. — Ще ми направиш ли една услуга?

— С удоволствие, стига да мога.

— Знаеш, че обещах пушки на Хюсеин ага, предводителя на Бадинан. Ще намериш ли мястото, където са колибите му?

— Несъмнено. Във всеки случай няма нужда да яздя дотам, защото кюрдът искаше да заеме прохода и двете страни на долината. Вече е време и да му се прати известие.

— Ще му занесеш ли пушките? Трябва да получи сто, също и муниции за тях. Шест мулета могат да носят всичко. Колко хора искаш да те придружават?

— Дай ми десет бойци. Ще взема и Мохамед Емин, който тъкмо идва към нас отгоре.

Бях чул преди, че шейхът на хадедихните е отишъл на лов. През последните дни почти не бях го срещал. Той гледеше да се мярка колкото се може по-малко, за да не възбужда духовете, а и не беше

напълно преодолял предубеждението си към поклонниците на дявола. Затова му беше приятно да потегли веднага с мен.

Не след дълго мулетата бяха натоварени и нашата малка колона потегли на път. Предположението ми се потвърди. Скоро срещнах няколко от бадинанските кюрди и те ме отведоха при предводителя си. Този път той ме посрещна с големи почести. Трябваше да остана при него за гощавка, приготвена от жена му. Хюсеин ага беше много доволен от пушките и особено от сабята на каймакамина, която Али бей изпрати по мен като специален подарък. Мохамед Емин така хареса бадинанските кюрди, че реши да остане при тях и да ме чака, макар че не разбираше кюрдски. Не се опитах да го разубедея, защото присъствието му в Шейх Ади можеше да се забележи от турците и така щеше да бъде разкрита истинската цел на ездата ни в планините. Върнах се без него.

Денят беше почти превалял, когато отново се видях с Али бей и му разказах за бадинаните. Забелязах, че турците се бяха оттеглили навътре в долината и бяха освободили светилището.

— Кога започва церемонията? — попитах бея.

— Щом мръкне. Вземи пушките си — ще даваме залпове!

— Отстъпи ми една от твоите! Трябва да пестя патроните, защото тук не мога да намеря същите.

Наистина, бях любопитен да бъда свидетел на подобна погребална церемония и се разположих в покрайнините на долината, докато сенките на нощта се спуснаха. Факлите на стражите отново пламнаха и с тях над светилището бавно се извиси двойна пирамида от светлини, подобна на тази от първата ми вечер в Шейх Ади. И двете врати на светилището бяха обкичени с лампички.

— Ела! — подкани ме Али бей, който слезе от коня си. Съпровождаха го някои от приближените му.

Ифра остана назад. Придружи ни само Халеф. Озовахме се пред светилището, обляно в светлина. За да се осуети достъпът на всеки турчин, площадът пред него беше обграден от две редици въоръжени джесиди. В самото светилище се намираше само мир шейх ханът със свещениците. На други, освен на Али бей и на мен, не разрешиха да влязат. Във вътрешния двор две впрегнати мулета носеха подставка, на която бе прикрепена урната. Около тях свещениците образуваха кръг. При нашата поява те запяха протяжно, като думите „Аз отдадох

душата си“ често се повтаряха. После мулетата бяха напоени с вода от свещения извор и получиха по шепа зърно, за да се знае, че този, когото носят, го очаква дълъг път. Мир шейх ханът ми направи знаци с ръка, които не разбрах, а свещениците подхванаха нова песен, тиха и мелодична. Тя имаше четири куплета, като всеки започваше с думите: „Обичаш Бога, наслади се на спокойствието.“ Жалко, че не разбрах добре кюрдски, за да схвана всичко и да го запомня.

Когато пеенето приключи, мирът даде знак. Той застана отпред, двама шейхове хванаха юздите на мулетата, следваха ги по двойки останалите шейхове и кавали, към които накрая се присъединихме с Али бей. Процесията потегли и щом излезе от светилището, бе посрещната със залп от постовете.

Веднага им отговориха стотици изстрели от хълма, а други понесоха известието, че сме потеглили към долината Идис.

Изкачвахме се бавно по възвишението. Джесидите бяха образували шпалир от Шейх Ади до Идис, широк около трийсет крачки. Всеки от мъжете носеше факла и пушка и след като отминехме, редиците се затваряха зад нас под звуците на гърмежите. Така се образува шествие, което нарастваше с всеки изстрел. Светлината на факлите разкрасяваше тъмната гора, която се състоеше тук в по-голямата си част от високи дъбове с неописуеми багри. Ехото на залповете отекваше непрекъснато по планинските склонове.

Спектакълът стана истински величав, когато най-сетне достигнахме долината Идис. Тя изглеждаше като кратера на могъщ вулкан, в чиито недра бушуваха огромни пламъци. Поздрави ни вик, изтръгнал се от хиляди гърла. За броени секунди всички светлини се подредиха от двете страни в подножието на долината. Надлъж и нашир тя бе осветена, като че бе ден. Два гигантски огъня, чиито пламъци се подхранваха от огромни клади, разпръскваха най-силната светлина. Те пълзяха по гладката стена на долината от двете страни на скалната пирамида.

Спуснахме се по склона между развълнуваното море от факли и се спряхме пред надгробния паметник. В кухнята с формата на слънце стояха двама свещеници. Белите им одежди ярко контрастираха на фона на тъмните скали. Високо горе бяха застанали няколко мъже. Те държеха въжета, с които урната трябваше да бъде изтеглена.

Щом мулетата достигнаха пирамидата, изстрелите заглъхнаха и настъпи дълбока тишина. Свалиха урната и я привързаха с въжетата. Едно от тях минаваше под нея, за да предпази чупливия съд от камъните. Мир шейх ханът махна с ръка и въжетата бяха изтеглени. Урната се вдигаше все по-високо и накрая достигна до „слънцето“. Свещениците посегнаха и я дръпнаха към себе си. Съдът беше поставен вътре, а после самите те се уловиха за въжетата, за да бъдат спуснати долу.

Мирът даде знак, че иска да говори. Той държа кратко слово. Бавните му, ясно и високо изговорени думи се носеха из цялата долина и макар че не разбирах всичко, бях дълбоко развълнуван. Когато той приключи, хорът на свещениците подхвана ликуващо песнопение, от което можех да схвана само рефрена на отделните куплети: „Слънцето се въздига!“ При последните звуци присъстващите вдигнаха ръце, а после от всички пушки прозвуча такъв залп, какъвто досега не бях чувал.

С това церемонията всъщност завърши. Но едва сега настъпи истинското оживление. С нищо не бих могъл да сравня тази нощ в долината Идис. Нощ на огънове и факли между извисяващите се към небето скали, нощ на молби и вопли сред презрените и унизените, нощ сред изповядващите един култ, изразяващ се в копнеж към светлината.

Стоях при свещениците до късно след полунощ. Факлите и огньовете постепенно угаснаха. Когато се завих с бурнуса си, за да отпочина под едно дърво, все още горяха само двата пламъка на гроба. Затворих очи и най-сетне се унесох в сън.

---

[1] Книга. — Бел. нем. изд. ↑

[3] Старши лейтенант. ↑

[5] Председател на съд. — Бел. нем. изд. ↑

[6] Печат. — Бел. нем. изд. ↑

ВТОРА ГЛАВА

ДОЯН

„Презвитер^[1] Йоан, по божията, на нашия господ Исус Христос воля, крал на кралете, до Алексис Комнин, наместник на Константинопол; желаем здраве и щастие.

Наше височество беше уведомено, че си чул за наша милост и че на теб са направени нашите големи известия. Това, което желаем да знаем, е дали и ти като нас изповядваш правата вяра и вярваш в нашия господ Исуса Христа.

Ако искаш да знаеш за величието и великолепието на нашата сила и докъде се простират нашите земи, то знай и вярвай, без да се съмняваш, че ние сме свещеникът Йоан, слуга божи, че ние превъзхождаме по богатство всичко под небето и по добродетели и мощ всички земни крале. Седемдесет крале ни плащат налог. Ние сме благочестив християнин и закриляме и подпомагаме с подаяния всеки беден християнин, който се намира в обсега на наша милост. Дадохме обет да посетим гроба на нашия Господ с голяма армия, както подобава на славата на наше височество, и да поведем война с враговете на Христовия кръст, да ги подчиним и да въздигнем свящото му име.

Наша милост управлява трите Индии, а владенията ни се разпростират и извън пределите на последната Индия, там, където блажено почива тялото на светия апостол Тома. После се стига до пустошта, която се шири до изгрева на слънцето и обратно, където залязва, до Вавилон, изоставения, да, дори до Вавилонската кула.

Седемдесет и две провинции ни се подчиняват, от които някои са християнски и всяка има собствен крал. Всички техни крале ни плащат данък. В нашите страни могат да се видят слонове, едногърби и двугърби камили и почти всички видове животни, които се срещат под небето. В нашите страни текат реки от мляко и мед. В една част на нашата държава всяка отрова губи въздействието си, в друга растат всички видове пипер, трета е обрасла така гъсто с дървета, че прилича

на гора и е пълна със змии. Там има и пясъчно езеро без вода. На три дни път от това езеро има планини, от които се спускат каменни реки. В близост до тях се намира пустиня между негостоприемни хълмове. Под тях тече подземен поток, до който не може да се отиде, и този поток се спуска към една по-голяма река, в която хората от нашите владения влизат и намират скъпоценни камъни в изобилие. Край тази река живеят десет юдейски племена, които, макар и да твърдят, че имат собствени крале, без да обръщаме внимание на това, са наши слуги и ни плащат данъци.

В друга от нашите провинции, в близост до горещата зона, има гъсеници, които на нашия език се наричат саламандри. Тези гъсеници могат да живеят само в огъня и се увиват в пашкули, както правят това копринените буби. Тези пашкули нашите придворни дами старателно изпридат и така се получават платовете за нашите дрехи. Те могат да бъдат изпирани само в буен огън.

Пред нашата армия се носят тринайсет големи кръста от злато и скъпоценни камъни, Когато обаче яздим без царска свита, пред нас стоят само един кръст, който не е украсен с фигури, злато и скъпоценности, за да си спомняме винаги за нашия господ Исус Христос, както и една пълна със злато сребърна ваза, за да видят всички хора, че ние сме крал на кралете.

Всяка година посещаваме мощите на свети Допиел във Вавилон в пустинята. Нашият палат е от абаносово и сандалово дърво и не може да бъде повреден от огън. На всеки край на неговия покрив има по две златни ябълки, а във всяка ябълка — по два скъпоценни граната, така че през деня да блести златото, а през нощта да светят гранатите. Големите порти са изработени от многоцветен ахат и рогови плочки, така че никой не може да внесе вътре отрова, а малките са от абанос. Прозорците обаче са от кристал, масите са от злато и аметист, а колоните, върху които са подпрени, са от слонова кост. Стаята, в която ние спим, е прекрасен шедьовър от злато, сребро и всякакви скъпоценни камъни. В нея постоянно гори тамян. Леглото ни е от сапфир. Ние имаме най-хубавите жени. Освен случайните гости всеки ден ние развличаме още трийсет хиляди души. И всички те ежедневно си набавят пари от нашето финансово управление, за да се грижат за конете си и за други цели. Всеки месец ни оказват почит седем крале (когато им дойде редът), шейсет и пет Херцози и пет графове.

Ежедневно в трапезарията ни се хранят дванайсет архиепископи от дясната ни страна, а от лявата — два̀сет епископи. Освен тях и патриархът на свети Тома, първосвещеникът на Залма, и архиепископът на Са, града, в който се намира тронът на нашата слава и нашия императорски дворец. Абати, чиито брой съответства на броя на дните в годината, извършват богослужение за нас в нашия параклис. Нашият придворен виночерпец е примас и крал, нашият церемониалмайстор е архиепископ и крал, нашият камерхер (Почетна титла на придворен служител в Германия. — Бел. прев.) е епископ и крал, нашият маршал е архимандрит и крал, нашият главен готвач е абат и крал. Ние обаче приемаме по-нисък ранг и по-смирено име, за да покажем нашето покорство.“

Така гласи в резюме писмото на прочутия, легендарен татарски цар презвитер Йоан до гръцкия император. Редом със забавните чудатости, които се коренят в погрешните представи на миналите столетия, то съдържа и факти и подробности, потвърдени и от Марко Поло, сър Джон Мендвил и други пътешественици и изследователи. Спомних си много живо за това, изправил се на хълма над Шейх Ади и отправил поглед на изток, където се извисяваха планините на Гара Сург, Зибар, Хаир, Тура Гара, Вас, Джелу, Тхума, Карита и Тиари.

В долините между тези хълмове живеят последните представители на някои от християнските секти, към които и татарският цар сигурно е принадлежал. По негово време те са били могъщи и влиятелни, а седалищата на техните метрополии — разпръснати надалеч: от бреговете на Каспийско море до китайските езера и от северните граници на Скития до най-отдалечения южен край на Индийския полуостров. Християнските заемки в Корана са взети в повечето случаи от книгите и ученията им. Но с падането на Халифата се сгромолясва и тяхната мощ, и то със стремителна бързина, защото вътрешната им душевна нагласа ги е лишавала от божествената чистота, която дарява сили за несломима съпротива. Още при управлението на Казан, който беше син на Аргун и внук на прочутия завоевател на Багдад Хулагу хан, започнали преследвания срещу тях. По-късно ги нападнал безжалостно и великият Тамерлан^[2]. С непресъхваща ярост той ги преследвал, разрушавал църквите и избивал с меч всички, които не успели да се укрият в непристъпните планини на Кюрдистан. Правнуците на тези бежанци живеят и днес на

места, които приличат на укрепления. Те, останките от някога така могъщия асирийски народ, са застрашени постоянно от турския ятаган и кюрдската кама. В ново време те изживяха толкова ужасни неща, че при разказа им косите ти се изправят. Голяма е вината и на онези презморски мисионери, които се занимават с политика и с това пробудиха недоверието на местните владетели. С подобна непредпазливост те навредиха не само на собственото си дело, но и на своите привърженици. Яздейки към Амадие, минавах сигурно и покрай места, обитавани от тези

[# Очевидно Карл Май има предвид византийския император. — Бел. прев.]

халдейски християни, достатъчно основание да мисля за онова писмо, което така живо осветлява историята им. Някога министри и съветници на князе и халифи, днес тези, които не са се върнали към католическата вяра, са без духовна и физическа сила, хора, подложени на най-ужасни издевателства от зловещия Бедер Хан бей и съюзника му Абд ес Сумит бей, без да оказват каквато и да е съпротива — въпреки че трудно проходимите местности, които обитаваха, им даваха възможност успешно да се защитават.

Колко несравнимо по-мъжествено се бяха държали джесидите!

След онази огнена нощ в долината Идис Али бей се беше отправил на кон за Джерайе, съпровождан привидно само от десет души. Но още преди да потегли, беше изпратил достатъчно бойци в близост до Босан.

Шехиб Халил паша също бе придружен от толкова хора, но Али бей беше узнал от съгледвачите си, че между Сейд Хан и Рас ул Аин се придвижва доста значителна военна сила, за да се отправи още същия ден към Шейх Ади. След това известие Али бей плени и затвори мютесарифа. За да възвърне отново свободата си, наместникът се видя принуден да изостави всички коварни планове и да се съгласи с миролюбивите предложения на бея.

В резултат на това прекъснатият празник на джесидите бе възобновен, и то с ликуване, което Шейх Ади не помнеше досега.

След като тържеството привърши, исках да се отправя за Амадие, научих обаче, че Мохамед Емин е навехнал крака си в планините при Калони, и така бях принуден да го чакам три седмици,

за да се възстанови. Междувременно не губих времето си, тъй като ми се удаде благоприятната възможност по-добре да науча кюрдския език.

Най-сетне шейхът ме предупреди чрез пратеник, че е готов да потегли, и тъй, в най-ранна утрин се отправих към бадинанските кюрди. Раздялата ми с Джесидите беше сърдечна и трябваше да обещава, че на връщане ще остана при тях за няколко дена. Бях отказал придружител, но Али бей искаше да ме съпроводи поне до Бадинан, за да се сбогува с Мохамед Емин.

И така, стояхме на хълма, източно от Шейх Ади, и си припомняхме събитията от последните седмици. Какво ли щяха да ни донесат следващите дни? Колкото по на северозапад отивахме, толкова по-диви ставаха планинските племена. Те не знаеха какво е това земеделие и живееха само от грабежи и скотовъдство. Али бей явно бе прозрял мислите ми.

— Ефенди, ти си тръгнал по трудни и опасни пътища — каза той. — Докъде искаш да стигнеш в планините?

— Отначало само до Амадие.

— Трябва да продължиш и по-нататък.

— Защо?

— И да успееш, и да не успееш в Амадие, бягството е твоят жребий. Пътят, по който трябва да мине синът на Мохамед Емин, за да стигне при своите хадедихни, е известен и сигурно ще му попречат. Как ще яздиш по-нататък?

— Ще се съобразявам с обстоятелствата. Бихме могли да отидем на юг и да се измъкнем по Саб ел Ала или на кон покрай река Акра. Може да отидем и на север през планините на Тиари и Маранан-Даг и после да прекосим Кабур и Тигър, за да се доберем по солената пустиня до Джебел Синджар.

— В такъв случай ние никога повече няма да те видим!

— Бог направлява мислите и постъпките на хората. Всичко е в ръцете му!

Продължихме нататък. Халеф и Ифра ни следваха. Враният ми кон беше отпочинал добре. По-рано го хранеха само с фурми и трябваше да привикне с друга зоб. Той беше позатлъстял и станал побуен, така че трябваше да го укротявам, притискайки го с крака. Бях любопитен и загрижен как Рих ще преодолее планините на Кюрдистан.

Скоро стигнахме до бадинаните и бяхме посрещнати със сърдечно гостоприемство. Мохамед Емин се беше приготвил и след като поговорихме, хапнахме и пушихме около час, потеглихме на път. Али бей подаде ръка на всички, на мен — последен. В очите му блестяха сълзи.

— Ефенди, вярваш ли, че те обичам? — попита развълнуван той.

— Знам. И аз се разделям с тъга, защото ти спечели душата ми.

— Отиваш си, а аз оставам. Мислите ми ще те придружават, а благопожеланията ще следват стъпките ти. Ти вече се сбoguва с мир шейх хана, но той иска да ти предам благословията му в деня на нашата раздяла. Бог да е с теб навсякъде и по всяко време. Гневът му да поразии враговете ти, а милостта да осени приятелите ти. Пътят ти е осеян с опасности и мир шейх ханът ти е обещал закрилата си. Той ги изпраща този мелек таус, за да ти служи като талисман. Знам, че няма да възприемеш тази фигура на птица като идол, а като знак, който ще показва, че си наш приятел. Всеки джесид, на когото покажеш този таус, ще жертва за теб имота и живота си. Вземи неговия дар, но не го доверявай никому, защото е предназначен само за теб. Сбогом и никога не забравяй онези, които те обичат!

Али бей ме прегърна, възседна бързо коня си и отмина, без да се обръща повече.

[#1 Голямата Саб. Бел. нем. изд.]

Мир шейх ханът ми беше направил голям подарък. Колко се е спорило за съществуването на мелек таус. А аз държах този загадъчен талисман в ръката си. Доверието, с което ме дари мирът, бе необикновено и реших да си послужа с фигурата само в краен случай. Тя беше от мед и представляваше птица, която иска да литне. В долната част беше гравирана думата „хемшер“, което на курманджи значи приятел, другар. С копринен шнур фигурката можеше да се окачи на шията.

Бадинаните искаха да ни придружат още на известно разстояние. Съгласих се, но при условие, че ще се върнат от селото им Калени. То е отдалечено на четири часа път от Шейх Ади. Почти без изключение къщите му са изградени от камък и са кацнали като гигантски птичи гнезда между лозята, високо над река Гомел. Внушителен вид им придаваха гигантските каменни блокове, които служеха за первази на вратите и ъгли на сградите.

Сбогувахме се тук, после четиримата продължихме нататък. По един твърде стръмен път, който затрудни животните, достигнахме малкото селце Бебози, разположено на висок хълм. Там има и католическа църква, тъй като жителите са халдейци, които са станали католици. Бяхме посрещнати приятелски от тях и получихме пиене и ядене, без да платим. Искаха Да ми дадат водач, но тъй като отказах, ми описаха така точно пътя към следващото село, че не бе възможно да го отменим.

Той ни водеше отначало покрай хълма през гора от ниски дъбове, а после се спуснахме в долината, където бе разположен Келоки. На това място се спряхме за малко, а аз се обърнах към башибозука:

— Бюлюк емини, чуй какво ще ти кажа!

— Кажи, о, ефенди!

— Мютесарифът на Мосул ти заповяда да се грижиш за всичко, което ми е нужно. Досега не си свършил нищо за мен. От днес можеш да упражниш властта си.

— Какво трябва да направя, ефенди — господарю мой?

— Тази нощ ще отседнем в Спиндури. Ти ще яздиш напред и ще се погрижиш всичко да е наред, когато пристигна, разбра ли?

— Твърде добре, емир — отговори той почтително. — Ще избързам и когато пристигнеш, цялото село ще те посрещне с ликуване.

Ифра смушка магарето си с пети и препусна напред. От Келоки до Спиндури не е далеч. Въпреки всичко нощта ни застигна, когато се добрахме до това голямо кюрдско село.

[#1 Семитски племена, живеещи в Южна Месопотамия в древни времена, водили войни с Асирия за Вавилон. — Бел. прев.]

То е получило името си от множеството тополи, които се срещат там, защото спидар, спиндар или спандар означава на курманджи сребърна топола. Попитахме за дома на кехаята, но вместо отговор срещнахме навъсени погледи.

Бях задал въпроса си на турски. Повторих го на кюрдски, като питах за малкоегунда, което означава старейшина на селото. Веднага хората станаха по-доброжелателни. Заведоха ни пред една по-голяма къща, където слязохме от конете и ни приеха. В едно от помещенията се водеше висок разговор, който ясно се чуваше. Спрях се и се заслушах.

— Кой си ти, кучи сине, страхливецо? — викаше сърдит глас. — Ти си башибозук, който язди магаре. Това е чест за тебе, но позор за магарето ти, защото носи дангалак, който е по-глупав от него. И си дошъл тук, за да ме прогониш?

— Кой пък си ти? — отвърна му гласът на моя Ифра. — Ти си арнаутич, главорез, измамник! Мутрата ти прилича на жабешка, очите ти са очи на крастава жаба. Носът ти е като краставица, а гласът ти звучи като крясък на пъдпъдък. Аз съм бюлюк емини на @f падишаха. Какъв си ти бе? Гавазин, прост гавазин, нищо повече.

— Ей, дангалак, ще ти извия врата, ако не млъкнеш! Какво те засяга носът ми? Твоят пък е никакъв! Казваш, че повелителят ти е велик ефенди, емир, шейх от Запада? Само като те погледна, мога да си представя какъв е той. А ти идваш да ме прогониш оттук!

— И кой е твоят повелител? Също голям ефенди от Запада, казваш? Аз пък ще ти река, че в целия Запад има само един велик ефенди — и това е моят господар. Запомни го!

— Чуйте — подхвана и трети глас сериозно и спокойно. — Известихте ми за двама ефенди. Единият носи писмо от онсула на франките, подписано от мютесарифа. То е валидно. Другият обаче е под закрилата на падишаха. Той има писма от онсула, от султана, от мютесарифа и има диш-параси. Те са още по-валидни. Този човек ще отседне при мен. За другия обаче ще наредя да му приготвят постеля в друга къща. Той ще плати всичко, а моят гост — нищо.

— Това няма да търпя! — прозвуча гласът на арнаутина. — Каквото за единия, такова и за другия!

— Чуй, тук аз съм малкоегунд и повелител. Това, което казвам, трябва да се изпълни и никой чужд човек няма право да ми нарежда.

Едва сега отворих вратата и влязох с Мохамед Емин.

[#1 Консул — Бел. нем. изд.]

— Ивари лкер (Добър вечер!) — поздравих. — Ти ли си господарят на Спиндури?

— Аз съм — отвърна селският старейшина. Посочих му бюлюк емини.

— Този човек е мой слуга. Пратих го при теб, за да измоли гостоприемството ти. Какво реши?

— Ти ли си този, който е под закрилата на падишаха и има право на диш-параси?

— Така е.

— И този мъж те придружава?

— Той е мой приятел и спътник.

— Има ли още хора с вас?

— Този бюлюк е мини и още един слуга.

— Сер сере мен ат! (Добре сте ми дошли!) — Той се вдигна от мястото си. — Седнете до огъня и се чувствайте като у дома. Ще получите подобаваща стая. Колко струва твоят диш-параси?

— За нас двамата и слугата е дар, но на този башибозук ще дадеш пет пиастри. Той е войник на мютесарифа и аз нямам право да му отнемам полагаемото се.

— Ефенди, ти си снизходителен и добър. Благодаря ти. Няма да ти липсва нищо, което ти е необходимо, за да се чувстваш добре. Но разреши ми да се оттегля за малко с този гавазин.

Той имаше предвид арнаутина. Мъжът ни беше слушал с мрачно лице. Сега изруга:

— Няма да си тръгна. Искам същите права и за господаря си.

— Тогава остани! — отвърна му простичко старейшина та. — Но ако господарят ти не получи стая, вината ще е твоя.

— Кои са тези двама мъже, които твърдят, че са под закрилата на султана? Сигурно араби, които грабят и крадат в пустинята, а тук, в планината, се правят на господари...

— Хаджи Халеф! — извиках силно, Дребосъкът се появи.

— Халеф, този гаваз се осмелява да ни позори. Ако каже само една дума, която не ми харесва, ще го оставя на теб.

Въоръженият до зъби арнаутин изгледа с явно пренебрежение Халеф.

— Да се страхувам от това джудже, аз, който... Той не може да довърши, тъй като вече лежеше на пода.

Моят дребен Хаджия беше коленичил над него с кама в дясната ръка, а с лявата го бе сграбчил за шията.

— Трябва ли, сихди?

— Стига му засега! Но му кажи, че е загубен, само да гъкне!

Халеф пусна арнаутина. Мъжът се изправи. Гневният му поглед коварно блестеше, но той не се реши да предприеме нещо.

— Ела! — заповяда старейшината на гаваза. — Не искаше ли да ти покажа жилището? — попита той.

— Да, но само засега. Когато дойде господарят ми, ще го пратя и тогава ще се реши кой да спи в тази къща. Той ще бъде съдия и в спора между мен и слугата на двамата араби.

Излязоха заедно. По време на отсъствието на малкоегунда един от синовете му ни правеше компания и скоро ни предадоха, че стаята, в която ще спим, е вече готова.

Въведоха ни в покоите, където от килими бяха стъкмени две меки постели. В средата на стаята вечерята вече бе поднесена. Тази бързина и цялото помещение ни караше да предполагаме, че старейшината сигурно не принадлежеше към бедните обитатели на селото. Синът му седеше при нас, не хапна обаче нищо. С това искаше да изрази уважението си. Жената и една от дъщерите на старейшината ни принасяха.

Първо ни дадоха шербет. Пиехме го в красиви филджани ферфури^[3], голяма рядкост тук, в Кюрдистан. После получихме вал капамаси — медни ръжени питки, към тях предложената ни финдика^[4] очевидно не бе подходяща. Следваше пресен бизин с оризови кнедли, които плуваха в соса му. Още и бера аш, напълно отговарящи на името си. Продължихме с парчета месо, които ми се сториха много вкусни. Те бяха хрупкави и позачервени, помислих, че са гълъби. Вкусът им наистина ми се стори малко особен.

[#3 Козешко печено.]

[#4 Букв. воденични камъни, тестено изделие във формата на воденичен камък.]

— Това кевук^[5] ли е? — попитах младия човек.

— Не, това е бартшемик^[6] — отговори той.

Хм! Чудесна изненада! Старейшината се върна и в отговор на поканата ми седна при нас да вечеря. През цялото време въздухът се прочистваше от благоуханна смола, която гореше върху едно тенеке. Сега, когато и стопанинът си бе вкъщи, донесоха главното блюдо. То се състоеше от капамех — овнешко печено, приготвено в кисела сметана, към него и ориз, примесен с лук. Когато опитахме от всичко, старейшината махна с ръка. Донесоха ни затворено блюдо, което той пое с важна физиономия.

— Отгатни какво е това — помоли той. — Това е ястие, което сигурно не познаваш. Среща се само в Кюрдистан, където мъжете са силни и смели.

— Възбуждаш любопитството ми.

— Който го вкуси, силите му се удвояват и никой неприятел не е страшен за него. Помириши!

Домакинът вдигна похлупака и ми даде възможност да усетя как ухае.

— Такова печено се среща само в Кюрдистан? — попитах.

— Да.

— Лъжеш се, защото често съм ял подобно месо.

— Къде?

— При други народи. Особено в една страна, която се казва Америка. Там животното е много по-голямо и е по-диво и опасно, отколкото при вас.

— Ти си този, който се заблуждава, защото животното живее само тук, в Кюрдистан.

— Никога не съм бил в Кюрдистан, а месото познавам още по миризмата. Значи съм го ял и в други страни.

— Какво е това животно?

— Мечка. Прав ли съм?

— Да, наистина, ти го познаваш! — извика учудено кюрдът.

— Познавам го по-добре, отколкото мислиш. Още не съм погледнал в съда, и твърдя, че това са мечешки лапи.

— Отгатна. Вземи и яж!

Започнахме да разказваме ловджийски истории. Мечки често се срещат в Кюрдистан, но далеч не така опасни, както северноамериканската гризли. Към задушени мечешки лапи имаше гъсто пюре от сушени круши и сливи, следвано от „бронирано“ ястие — варени раци, към които донесоха и гарнитура с особен вкус. Позволих си да се осведомя и жената на кмета ми отговори с охота:

— Вземи тиква и я вари, докато стане на каша. Добави захар и масло с бучки сирене, парченца лук и добави намачкани черници и белен слънчоглед — тогава се получава това ястие. То е несравнимо.

Опитах тази необикновена смесица от тиква и слънчоглед, сирене и захар, масло, черници и лук и намерих, че вкусът не беше така лош, както можеше да се предположи от смесването на отделните съставки. За десерт получихме сушени ябълки и грозде, пийнахме и глътка ракия. Накрая дойде ред и на лулите.

Докато палехме силния, остър и едва ферментирал келековски тютюн, долу се дочу разговор на висок глас. Кметът излезе, за да види каква е тази суматоха, и тъй като остави вратата отворена, можехме да доловим всяка дума.

— Кой е? — попита малкоегундът.

— Какво иска? — чух да казва някой на английски.

— Пита кой е! — отговори друг глас, също на английски.

— Как се казва на турски „аз“?

— Бен.

— Уел! Бен! — извика той на стопанина.

— Бен? — го попита той. — Как се казваш?

— Какво иска този? — попита дърдоркото, чийто глас ми се стори така добре познат, че подскочих от изненада.

— Пита как се казвате.

— Сър Дейвид Линдси! — се чу.

В следващия момент бях вече -долу в коридора. Да, пред мен, осветен от огъня на огнището, стоеше той. С високия сив цилиндър, продълговатата тясна глава, широката уста, невъзможния нос, голия мършав врат, широката яка на ризата, вратовръзката на сиви карета, жилетката на сиви карета, самото на сиви карета, панталона на сиви карета, гамашите на сиви карета и посивелите от прах ботуши. И наистина, в дясната си ръка носеше прословутата мотичка, която имаше благородното предназначение да изравя крилати бикове и други старини.

— Сър Дейвид! — извиках аз.

— Уел! А, кой е? О, това сте вие?

Той облеци очи, раззина още повече устата си и ме изгледа смаяно като човек, който сякаш е възкръснал.

— Как се озовахте в Спиндури, сър Дейвид? — попитах аз, не по-малко учуден, отколкото и той.

— Аз? На кон! Уел?

— Естествено! Но какво търсите тук?

— Аз? О! Хм! Вас и крилати бикове!

— Мен?

— Йес! Ще разкажа. Преди това обаче ще има кавга!

— С кого?

— С кмета на селото. Ужасен човек!

— Защо?

— Не иска англичанина, иска арабите! Мерзавец! Къде е дангалака, ей?!

— Тук е — отговорих, сочейки старейшината, който междуременно бе пристъпил напред.

— Карай му се, ругай! — заповяда Линдси на преводача, който стоеше до него. — Креци му, гълчи, силно, много силно!

— Разрешете да се намеся, сър Дейвид! — казах аз. — Двата араби, които са ви разгневили, няма да ви пречат. Те са ваши най-добри приятели.

— А! Къде са?

— Единият съм аз, а другият — Мохамед Емин.

— Мо-ах! Емин-ах! Къде е?

— Горе. Елате с мен!

— Уел! О, изключително, невероятно!

Без да се церемоня, изтиках англичанина нагоре по тясната стълба, като дадох знак на преводача и арнаутина, които искаха да го последват, да останат долу. Появата на високата, карирана в сиво фигура предизвика у кюрдските жени лека уплаха. Те се оттеглиха в най-отдалечения ъгъл. Мохамед Емин обаче, винаги сериозен, се изсмя, като зърна тъмния кратер, образуван от зяпналата уста на смаяния англичанин.

— А! Гуд дей, сър Мохамед! Хау ду ю ду? (Как сте?)

— Машаллах! Как е попаднал тук ингилизът? — попита шейхът.

— Ще разберем.

— Познаваш ли този човек? — попита ме стопанинът на къщата.

— Познавам го. Това е чужденецът, който изпрати преди малко гавазина си, за да наеме стая при теб. Той е мой приятел. Погрижи ли се за неговото жилище?

— Щом е твой приятел, ще остане в дома ми — гласеше отговорът.

— Имаш ли място за толкова много хора?

— За гости, които са добре дошли, има винаги място. Той може да седне и да се нахрани.

— Седнете, сър Дейвид — казах на Линдси. — Разкажете ни какво ви накара да напуснете ловните полета на хадедихните и да дойдете в Спиндури!

— Уел! Но първо грижата за слугите.

— Те могат да се погрижат и сами за себе си.

— Конете?

— С тях ще се занимаят слугите. И тъй, сър Дейвид?

— Хм! Досадно, ужасно скучно!

— Не правихте ли разкопки?

— Много, ужасно много.

— Намерихте ли нещо?

— Нотинг — нищо, съвсем нищо! Ужасно!

— И по-нататък?

— Носталгия, ужасна носталгия.

— По кого?

— По вас, сър! Изсмях се.

— И тъй, от носталгия към мен...

— Уел, вери уел, йес! Крилат бик не намерил, вие — не там аз тръгнах.

— Но, сър Дейвид, уговорихме се, че ще останете до завръщането ни.

— Нямам търпение, не останал.

— Имаше достатъчно развлечения.

— С арабите? Пфу! Мен не разбират!

— Имахте и преводач.

— Махнал се, пръждосал се, отпътувал.

— Аха! Гъркът, този Колетис е избягал? Но той беше ранен.

— Дупката в крака отново зарасна. Мошеникът се измъкнал в ранно утро.

— Тогава наистина не сте могли да се разбирате добре. Но как ме намерихте?

— Знаех, че искахте към Амадие. Отишъл към Мосул. Консултът дал паспорт, губернаторът подписал паспорта, дал преводач и гавазин, тръгнах към Дехук.

— Към Дехук? Защо по този обиколен път?

— Имало война с поклонниците на дявола, не можех да мина. Вървах от Дехук към Даудие и от Даудие към Мунгаиши. После насам. Уел! Намерил вас. Много добре, великолепно!

— Е, и?

— Оставаме заедно, изживяваме авантюри, правим разкопки! Крилатия бик пращаме в Лондон, йес!

— Хубаво, сър Дейвид! Но сега имаме други грижи. Вие знаете какво ни води в Амадие.

— Зная го. Хубаво основание, храбро основание, приключения! Мастер Амад ала Гандур да освободим. И аз ще го освободя!

— Мисля, че няма да ни бъдете много от полза.

— Не! Защо?

— Разбирате само английски,

— Имам преводач.

— Искате да го посветите в тайната? Вече сте му говорили за това?

— Нито дума.

— Това е добре, сър Дейвид, иначе ще бъдем извънредно много затруднени. Да ви призная откровено, исках да се срещна отново с вас едва по-късно.

— Вие? С мен? Уел, тръгвам! Вярвал, че вие сте мой приятел! Това обаче не е така. Тръгвам! Заминавам за... за... за...

— За оня свят? Не, не, не става дума за това. Знаете, че сте мой приятел и че аз съм ваш. Но трябва да разберете — ако дойдете с нас, ще ни пречите.

— Преча? Защо?

— Прекалено биете на очи.

— Уел. Няма да бия на очи. Какво трябва да направя?

— Хм. Работата е твърде неприятна! Не мога да ви върна. Не мога и да ви оставя тук. Трябва да ви взема със себе си, наистина няма как да постъпя другояче.

— Хубаво, много хубаво!

— Но вие трябва да се съобразявате с нас.

— Уел, ще го правя.

— Отпратете преводача и гавазина си.

— Трябва да си отидат, по дяволите, йес!

— Трябва да си смените и дрехите.

— И тях? Аха! С какви?

— Всички дрехи, без изключение. Трябва да заприличате на турчин или кюрд.

Линдси ме изгледа с неописуем поглед, като че ли му бях предложил да се самоизяде. Устата му тъкмо щеше да му бъде от полза.

— Като турчин? Или кюрд? Ужасно, отвратително!

— Няма друг начин.

— Какво да облека?

— Турски шалвари или черно-червени кюрдски панталони.

— Черно-червени? Ах, хубаво, много добре! На черно и червено каре?

— От мен да мине. Значи кюрдски панталони. Към тях жилетка, и риза, която се спуска над панталоните.

— Черно-червена?

— Да

— Карирана?

— От мен да мине. Трябва да пада свободно от шията до глезените. После — късо палто или връхна дреха отгоре.

— Черно-червена?

— Естествено.

— Карирана?

— От мен да мине. После — огромен тюрбан, какъвто носят само знатните кюрди.

— Черно-червен?

— Също.

— Кариран?

— От мен да мине. Вземате и колан, чорапи, обувки, оръжия.

— Черно-червени?

— Нямам нищо против.

— И карирани?

— Нарисувайте си и лицето на черно-червени карета.

— Къде ще купим тези неща?

— Не бих могъл да ви дам съвет. Пазар има чак в Амадие. Но може би и тук има някой търговец, тъй като Спиндури е голямо село. А и вие носите много пари, нали?

— Много, твърде много, уел? Всичко ще платя.

— Ще запитам.

Обърнах се към старейшината на селото:

— Има ли тук някой урубаджи^[7]?

— Не

— Или познаваш някой, който би яздил до Амадие, за да донесе дрехи на този чужденец?

— Да, но пазар ще има утре и дрехите могат да се донесат едва тогава.

— Няма ли някой, който да ни вземе дрехи до Амадие?

— Ти си мой гост. Имам нов панбуках, ще му го взема.

— Също и тюрбан?

— Тук няма никой, който да притежава два тюрбана, но може да получи шапка.

— Каква?

— Ще му дам кулик, който ще му стане.

— В какъв цвят е?

— Червен — на черни ленти.

— Моля те да ми осигуриш всичко това за утре сутрин, Ще ни дадеш един човек, на когото ще платим. В Амадие ще му предадем обратно дрехата. Но не бих желал да се говори за това.

— И двамата ще мълчим, аз и пратеникът ми.

Донесоха ядене и на англичанина. Той получи това, което бе останало от нас. Линдси, изглежда, беше много гладен, защото дългите му широки пожълтели зъби погълнаха по-голямата част от това което му бе дадено. Забелязах с истинско задоволство че имаше и от печеното, което бях взел за гълъб. Той оглозга всичко до кокал. По-късно в изящно изработена дървена чиния му сложиха хубаво ястие, подобно на бифтек. То ухаеше така приятно, че и моят апетит се възвърна, макар да се бях нахранил добре. Пожелах да узная какво е това.

[#2 Дреха от вълнен плат.]

[#3 Калпак от козя кожа.]

— Сидна (господарке), какво е това вкусно ястие? — попитах жената, която прислужваше на англичанина.

— Това е чекирге^[8] — отговори тя.

— Как се приготвява?

— Скакалците се пържат, накълцват се на ситно и се заравят в земята, докато започнат да миришат. После пържа тестената маса в олио.

— Не беше лошо!

Реших да не крия дълго тази кухненска тайна от добрия мистър Крилат бик. Докато се хранеше, излязох, за да нагледам конете.

Халеф, преводачът, бюлюк емини и арнаутинтът ожесточено спореха. Щом ме видяха, те веднага млъкнаха.

— Защо се карате, Халеф? — попитах.

Дребосъкът посочи арнаутина.

— Този човек те хули, сихди. Заплаши, че ще убие теб и мен, защото го изхвърлих по твоя заповед.

— Остави го да си говори, нищо няма да направи.

Разяреният арнаутинт се хвана за пищова и извика:

— Мълчи! Или искаш още днес да се срещнеш със слугите на дявола?

— Не вдигай шум, да не си сляп! — му отвърнах на албански. — Не виждаш ли на каква опасност се излагаш?

— Опасност? — попита той слисан.

— Твоите пищови не мерят добре — отговорих, сочейки оръжията му.

— Защо?

— Защото моите струват повече!

Едновременно с това насочих срещу него револвера си. Добре познавах бруталността на тези арнаути, за да приема на шега подобен случай. За арнаутина животът на човека не означава нищо. За глътка вода той спокойно може да застреля някой и със същото спокойствие след това, сам да положи главата си на дръвника на палача. Бяхме обидили гавазина. Можеше да се очаква, че ще стреля. Въпреки това той махна ръката си от пищова и попита учудено:

— Говориш нашия език? Да не си от нашите?

— Не. Аз съм алеман и ти казвам, че хората от Алемания знаят как да се отнасят с такива като теб.

— Алеман ли си? Не си маджарин, русин, сърбин или турчин? Върви по дяволите!

Той светкавично вдигна пищова си и стреля. Ако не бях държал под око цевта, куршумът щеше да ме улучи в главата. Но аз рязко се наведох — той изсвистя над мен. Още преди да беше натиснал повторно спусъка, аз го сграбчих изотзад и извих ръката му на гърба.

— Да го застрелям ли, сихди? — попита Халеф.

— Не! Вържете го!

Пуснах го за момент, за да дръпна ръцете му надолу. Той се възползва от това, отскубна се и побягна. В следващия миг изчезна. Всички хукнаха да го гонят, но скоро се върнаха, без да са го открили.

Изстрелът привлече и останалите.

— Кой стреля, сър? — попита Линдси.

— Гавазинът ви, и то по мен!

— О! Ужасно! Защо?

— За да си отмъсти.

— Като истински арнаутин. Улучи ли?

— Не. Избяга.

— Уел, нека бяга. Голямо чудо!

Англичанинът наистина имаше право, Арнаутинът не ме беше улучил. Защо трябваше да бъда кръвожаден? Сигурно нямаше да се върне отново, а не очаквахме и някакво коварно нападение. Тъй като Линдси ме срещна, той вече не се нуждаеше от него и преводача. Преводача си той възнагради и му каза, че още на другата сутрин може да напусне Спиндури и да се отправи обратно за Мосул.

Останалото време от вечерта прекарахме в оживен разговор с кюрдите, завършил с танц, изигран в наша чест.

Поканиха ни да отидем на двора. Той беше четириъгълен и покрит с нисък покрив. Всички мъже се бяха разположили удобно. Те лежаха, клечаха или се бяха скупчили в живописни пози, докато около трийсетина жени се бяха събрали за танца в средата на двора.

Танцърките образуваха двоен кръг, в чийто център стоеше хороводец, размахващ метално копие. Оркестърът се състоеше от флейта, нещо подобно на цигулка, и два тамбурина. С висок вик хороводецът даде знак да започнат. Танцовото му изкуство се изразяваше в разнообразни движения с ръцете и краката, които изпълняваше от място. Заобиколилите го в кръг жени повтаряха движенията. В този обикновен танц не намерих никаква идея. При все това жените, с техните островърхи тюрбани, от които се спускаха прихванати на клуп воали, представляваха красива гледка на мъждивата светлина на факлите.

След като този непретенциозен танц завърши, сред мъжете се разнесе одобрителен шепот. Аз извадих една гривна и извиках дъщерята на кмета, която ми бе прислужвала, а сега се намираше сред танцърките. Гривната беше от стъклени мъниста и приличаше на

онези опушени, полупрозрачни кехлибари, които са така обичани, търсени и скъпи в Ориента. Бях платил петдесет или шейсет пфенига за нея. Сигурно щях да ѝ доставя голяма радост.

Момичето се приближи. Всички мъже чуха, когато я поканих, и знаеха, че ще я възнаградя. Трябваше да се покажа достоен за възпитателите си.

— Ела насам, ти, най-любима дъще на кюрдите мисури! На бузите ти блести светлината на шефаг, а ликът ти е миловиден като келх зюмбюл. Дългите ти къдри благоухаят като хаух гюлилик а гласът ти звучи като песента на бюлбюл^[9]. Ти си дете на гостоприемството, дъщеря на герой и ще станеш невяста на някой мъдър и храбър воин. Дланите и глезените ти радват окоето като капките вода, които утоляват жадния. Вземи тази базин и мисли за мен, когато се гиздиш с нея!

[#1 Зора.]

[#2 Зюмбюл.]

[#3 Цвете.]

Тя се изчерви от радост и неудобство и не знаеше какво да отговори.

— Ас корбане та, ходжа. (Твоя съм, о повелителю!) — промърмори най-сетне тя.

Това е обичайният поздрав на кюрдските жени и момичета към някой знатен мъж. Селският старейшина беше така доволен от отличаването на дъщеря му, че забрави обичайната въздържаност на местните хора, и поиска да разгледа подаръка.

— О, колко е прекрасна, колко е скъпоценна! — извика той. После гривната мина от ръка на ръка. — Това е кехлибар, толкова красив, великолепен кехлибар, че дори и султанът не носи по-прекрасен на лулата си. Дъще моя, баща ти не би могъл да ти дари подобен чеиз, какъвто ти даде този ефенди. От устата му звучи гласът на мъдростта, а от мустаците му капе доброта. Питай го дали ти разрешава да му благодариш, както дъщеря благодари на баща си!

Момичето почервения още повече, но попита:

— Разрешаваш ли, о ефенди?

— Разрешавам.

Кюрдката се наведе над мен, тъй като седях на пода, и ме целуна по устата и двете бузи. После бързо се измъкна.

Не бях учуден, че изрази по този начин радостта си, защото знаех, че на момичетата на кюрдите е позволено да поздравяват с целувки непознатия. Спрямо някой по-високостоящ подобна интимност би изглеждала дръзка и затова се бях показал двойно по-добър, като разреших целувката. Това кметът веднага забеляза:

— Ефенди, милостта ти осенява къщата ми така, както слънчевата светлина стопля земята. Ти отличи дъщеря ми. Позволи ми и аз да те почета с малък подарък, за да не забравяш Спиндури!

[#5 Гривна.]

[#6 Буквално „твоя жертва“ — Бел. нем. изд.]

Той се надвеси над парапета в двора и извика: „Доян“^[10]. Отвърна му радостен лай. Хлопна се врата и забелязах куче, на което сториха място, да изтича по стълбите към нас. Миг по-късно животното се умилкваше около малкоегунда. Това беше една от онези редки, сивожълти, изключително едри и силни хрътки, наричани в Индия, Персия и Туркестан, та чак до Сибир слога. Кюрдите наричат тази рядка порода таси. Тези животни изпреварват най-пъргавите газели, често догонват дивите магарета и бързите като вятъра джигити^[11]. Никоя пантера или мечка не може да ги уплаши. Трябва да призная, че видът на животното ме изпълни с истинско удивление. Кучето беше толкова скъпоценно, колкото и враният ми кон.

— Ефенди — каза селският кмет. — Кучетата на мисурските кюрди са прочути далеч зад нашите планини. Дресирал съм някои таси така, че се гордея с тях. С това куче обаче никое не може да се сравнява. То е твое!

— Малкоегунд, дарът ти е толкова скъпоценен, че не мога да го приема — отвърнах му аз.

— Искаш да ме обидиш ли? — попита сериозно кюрдът.

— Не, не искам — казах помирително. — Но добрината ти е по-голяма от моя подарък. Ще взема таси, но ми позволи да ти дам и това шишенце.

— Какво е това? Есенция от Персия?

— Не. Купил съм го при Бейт Аллах, в свещения град Мека. Съдържа вода от извора Зем Зем.

Подадох му шишето. Той беше така изумен, че забрави да посегне. Поради това го сложих в скута му.

— О, ефенди, какво правиш? — извика очарован най-сетне той.
— Ти носиш в дома ми най-скъпоценния дар, с който Аллах е дарил земята. Сериозно ли казваш, че ми го подаряваш?

— Вземи шишенцето, давам ти го от все сърце.

— Да бъде благословена ръката ти, а щастието вечно да те спохожда. Елате, мъже, и пипнете шишето, за да ви осени и вас добрината на ефенди!

Шишето премина от ръка в ръка. С него им бях доставил възможно най-голямата радост. Когато възхищението на селския кмет се поуталожил, той се обърна отново към мен:

— Господарю, кучето е твое. Плюй три пъти в муцуната му и го завий днес с връхната си дреха, когато отиваш да спиш. Тогава то никога няма да те изостави!

Англичанинът наблюдаваше всичко това, без да разбере какво точно се бе случило. Той ме запитал:

— Зем Зем подарява, сър?

— Да.

— Уел! Дай я! Водата е вода!

— Знаете ли какво получих за нея? Това куче.

— Какво? Как? Не е възможно!

— Защо не?

— Прекалено ценно е. Аз — познавач. Това куче струва петдесет фунта.

— Дори повече. И въпреки това ми принадлежи.

— Само за шишето вода?

— Преди това подарих на дъщерята на старейшината гривна.

— Страхотен човек! Огромно щастие! Първо кон от Мохамед Емин, без да плати, а после и хрътка! Аз — без късмет. Не намерил нито един крилат бик. Ужасно!

Мохамед също се любуваше на кучето и аз се ласкаех, че малко ми завижда за него. Трябва да призная, че имах щастие. Преди да се оттегля да почина, отидох още веднъж при конете. Старейшината ме намери там.

— Ефенди — попита той полугласно, — може ли да те попитам нещо?

— Питай!

— Отправил си се за Амадие?

— Да.

— А след това?

— Още не зная.

— Не криеш ли нещо?

— Защо мислиш така?

— С теб е един арабин, който не е предпазлив. Той оправяше ръкавите на наметалото си и при това видях татуировката на ръката му. Той е хадедихн — враг на кюрдите и мютесарифа. Добре ли съм видял?

— Той е враг на мютесарифа, но не и на кюрдите — отговорих. Човекът беше честен, не можех да го мамя. Във всеки случай по-добре беше да му се доверя, отколкото да му наговоря неистини, на които той и без това не би повярвал.

— Арабите винаги са били врагове на кюрдите — отвърна малкоегундът. — Но той е твой приятел и мой гостенин. Няма да го издам. Знам какво ще търси в Амадие.

— Говори нататък!

— Преди много дни войници на мютесарифа минаха оттук с един заловен арабин. Те се спряха при мен. Водеха сина на шейха от Хадедихн. Той трябваше да бъде държан като пленник в Амадие. Арабинът така приличаше на твоя приятел, както син на баща си.

— Подобни прилики се срещат.

— Добре. Не искам да узная тайната ти. Но едно ще ти кажа: когато се завърнеш от Амадие, се отбий при мен — денем или нощем, тайно или явно. Ще бъдеш добре дошъл, дори с теб да е младият арабин, за когото ти говорих.

— Благодаря ти.

— Не трябва да ми благодариш. Ти ми даде водата на свещения Зем Зем. Ще те закрилям във всяка беда и опасност. Ако пътят ти те води в друга посока, то изпълни една моя молба.

— Коя е тя?

— В долината Бериари се намира крепостта Гумри. Там живее Кадир бей, синът на прочутия Абд ес Сумит бей. Една от дъщерите ми е негова жена. Поздрави ги от мен. Ще ти дам нещо, по което да познаят, че си мой приятел.

— Ще предам поздравите ти.

— Всичко, което е на сърцето ми, можеш да споделиш с тях. Те ще изпълнят желанията ти, защото никой кюрд не обича турците и пашата на Мосул.

Кюрдът влезе в къщата. Знаех какво целеше храбрият мъж. Той беше разгадал намеренията ни и искаше да ни помогне.

Отидох най-сетне да спя и взех хрътката със себе си. Когато се събудихме на другата сутрин, научихме, че преводачът на англичанина е напуснал вече Спиндури. Той беше поел за Бебоси.

Спахме с Мохамед Емин в една от стаите, на англичанина обаче дадоха друго помещение. Той влезе при нас, посрещнат с гръмогласен смях. Никой не може да си представи гледката, която представляваше Линдси. От глава до пети бе в червено и черно, наистина все още не на карета, а продълговатата му островърха глава бе украсена с кюрдска шапка, от която се спускаха като пипала на полипи дълги ленти.

— Гуд морнинг! Защо се смеят? — попита той сериозно.

— Радваме се на външния ви вид, сър Дейвид.

— Уел! Радвайте ми се.

— Какво носите под мишница?

— Това е моят хет-бокс, кутията ми за шапки.

— Аха!

— Опаковах шапката си, също и гамашите и ботушите.

— Можехте да оставите всичко тук.

— Тук? Защо?

— Ще мъкнете ли със себе си тези ненужни джунджурии?

— Ненужни? Джунджурии? Ужасно! Ще ми потрябват пак.

— Но не веднага.

— Ще се върнем ли тук?

— Съмнително е.

— Значи взимам си хет-бокс! Разбрано?

Линдси уви около мършавото си тяло дългата наметка като стара кърпа на бостанско плашило. Това обаче не го смути. Той важно се изпъчи пред мен и запита самоуверено:

— Е, не съм ли кюрд? Уел!

— Истински, напълно автентичен!

— Фамозно, отлично! Великолепна авантюра!

— Само едно ви липсва: кюрдският език.

— Ще науча.

— Няма да стане толкова бързо и ако не искате да не навредите, трябва да вземете едно от двете решения.

— Какви решения?

— Или ще се правите на ням...

— Ням? Ужасно! Не може!

— Да, на ням или дори на глухоням.

— Сър, вие сте полудели.

— Благодаря. Но ще бъда непреклонен. Или ще се правите на ням, или ще ми дадете обет...

— Обет? Уел! Хубава мисъл! Какъв обет?

— Да не говорите.

— Да не говоря? Нито дума?

— Нито една! Естествено тогава, когато ни наблюдават. Но когато сме сами, можете да говорите на воля.

— Добре. Не е лошо. Ще дам обет. Кога започваме?

— Веднага, щом напуснем Спиндури.

— Уел! Съгласен!

След сутрешното кафе ни дадоха най-различни провизии, които бяха опаковали. После се метнахме на конете. Сбогувахме се с цялото домочадие, с изключение на стопанина. Казахме „довиждане“ и на останалите, които се бяха събрали. Старейшината беше наредил да му оседлят коня, за да ни съпроводи на известно разстояние.

След Спиндури започваше един труднопроходим, почти невъзможен за яздене път, който ни водеше нагоре към Кара Даг. Нужна ни бе ловкостта на планинска коза, за да преодолеем тази камениста пътека. Все пак добрахме се благополучно до възвишението. Тук старейшината спря коня си, извади от чантата на седлото си пакет и каза:

— Вземи това и го дай на мъжа на моята дъщеря, когато пристигнеш в Гумри. Обещал съм и персийска кърпа, а на Кадир бей десгин за неговия медин, какъвто употребяват кюрдите от Пир Мам. Ако им занесеш тези неща, те ще знаят, че си

[#1 Юлар.]

[#2 Кобила. Бел. нем. изд.]

мой приятел и брат, и ще те посрещнат така, както биха посрещнали и мен.

Той посочи към един конник, който ни бе последвал и сега се бе спрял при Халеф и Ифра.

— Това е човекът, който ще върне обратно дрехата, дадена на този чужденец. На него можеш да предадеш и пакета, ако решиш да не преминаваш през Гумри. Трябва да се разделим. Мир вам!

Стиснахме си ръце. После той се ръкува и с останалите и свърна обратно. Бях се запознал с един човек, за когото и днес си спомням с уважение.

---

[1] Свещенически сан. — Бел. прев. ↑

[2] Тамерлан — 1336–1405, пълководец, емир от 1370 год., създател на държава със столица Саморкайд, разгромил Златната орда и водил грабителски походи. — Бел. прев. ↑

[3] Порцеланови чаши. ↑

[4] Салата от крехки листа на пистация (вио подправка). ↑

[5] Гълъб. ↑

[6] Прилеп. — Бел. нем. изд. ↑

[7] Шивач или търговец на дрехи. ↑

[8] Скакалци. — Бел. нем. изд. ↑

[9] Славей. ↑

[10] Сокол. ↑

[11] Джигит — изкусен ездач. Бел. прев. ↑

ТРЕТА ГЛАВА В КРЕПОСТТА

Продължихме пътя си, яздейки. Той се спускаше надолу към долината на Амадие. Тя е обградена от пясъчни скали, прорязани от многобройни дефилета, в които струят пенливи горски потоци. Водите им се вливат в река Саб. Дефилетата и склоновете са обрасли с гъсти дъбови гори. Те дават богата реколта от шикалки. С тях жителите правят доходна търговия. В долината са разположени многобройни халдейски села, които са пусати и изоставени или наброяват малко жители, тъй като халдейците са се оттеглили в планините поради гнета на мюсюлманите или нападенията на грабливите кюрдски племена.

Яздехме към нашата цел през тази местност, чиито дъбове ми напомнях за родния край.

— Мога ли да говоря? — попита тихо Линдси.

— Да, никой не ни подслушва.

— А кюрдът зад нас?

— Не му обръщай внимание.

— Уел. Селото се казвало Спиндуои?

— Да.

— Как го харесва?

— Много! А на вас, сър Дейвид?

— Великолепно! Добър стопанин, добра стопанка, изискано ядене, красив танц, великолепно куче!

При последните думи англичанинът погледна към хрътката ми, която тичаше до коня. Бях достатъчно предпазлив, за да вържа Доян с каишка за стремето. Кучето вече се беше сприятелило с Рих и като че знаеше, че аз съм новият му господар. То ме гледаше внимателно с големите си умни очи.

— Да — кимнах аз. — Всичко беше прекрасно, особено яденето.

— Превъзходно! Даже и гълъби и бифтеци!

— Хм. Мислите ли наистина, че беше гълъб?

— Защо не?

— Защото не беше.

— Не? Не беше гълъб? А какво?

— Беше животно, наричано от зоолозите с латинското име веспертилио муринис или мистис.

— Не съм зоолог. Не съм и латинец.

— Този гълъб се нарича обикновено прилеп.

— При...

Линдси се спря. При тази дума вкусовите му и храносмилателни нерви така се раздразниха, че устата му зейна като пещера, в която може да се предприеме чудесна изследователска експедиция. Дори и дългият му нос също страдаше, тъй като върхът му видимо увисна и побледня.

— Да, това беше прилеп, сър Дейвид. Вие ядохте прилеп. Линдси дръпна юздата на коня и погледът му се зарея безизразно. Най-сетне се дочу силно тракане на челюсти. Устата му отново се затвори и предположих, че нейният притежател е вече в състояние да изрази чувствата си с думи.

— ... леп!!!

С тази кратка сричка англичанинът довърши прекъснатата дума. После се протегна от коня и ме хвана за рамото.

— Сър, не забравяйте уважението, което трябва да се оказва на един джентълмен!

— Не ви ли го оказвам?

— Не. Как можете да твърдите, че Дейвид Линдси яде прилепи!

— Прилепи? Аз говорих само за един-единствен.

— Все едно! Един или повече, обидата остава същата. Трябва да ми дадете удовлетворение. Да, удовлетворение! Уел.

— Вече ви го дадох.

— Дал? Дадохте? Ах, как?

— И аз ядох прилеп, също и Мохамед Емин.

— Също? Вие и той? Ах!

— Да. И аз помислих, че е гълъб. Но когато попитах, разбрах, че е прилеп.

— Ужасно! Ох! Обхващат ме колики, холера, тифус, ох! Линдси направи физиономия, сякаш е болен от холера. Трябваше да проявя милост.

— Не сте ли добре, сър Дейвид?

— Не съм, йес!

— Да ви помогна ли?

— Бързо! С какво?

— С едно хомеопатично средство.

— Имате ли някое? Наистина ми е лошо. Бедният аз! Какво средство? Дайте го!

— Симилиа симилибус.

— Отново зоология? Латински?

[#1 Лекуване на болести с малки дози от вещества, които при приемане на големи дози предизвикват същите заболявания у здравия човек. — Бел. прев.]

— Да, латински е: отвърщам със същото. И то е зоологическо: а именно скакалец.

— Какво скакалец?

— Да, скакалец.

— Против гаденето? Трябва да ям?

— Не трябва да ги ядете, защото вече го направихте.

— Направил съм го? Аз? Невъзможно! Кога?

— На вечерята снощи.

— Ах! Обяснете!

— Казахте преди малко, че бифтеците са били много вкусни.

— Много! Бяха страхотни! Уел!

— Не ядохме бифтеци.

— Не? Не сме яли бифтеци? Аз съм англичанин. Какво беше?

— Попитах — това бяха скакалци, пържени в зехтин.

— Скакал...

Както и преди, думата заседна в гърлото на ужасения англичанин, но сега той не отвори толкова широко устата си, а така стисна устни, че те се разтеглиха встрани, и то дотолкова, че ако пожелаеше, можеше да захапе краищата на ушите си. А носът бе така опечален от загубата на обичайния отвор под него, че върхът му направи дъга, вероятно за да види как може да се премахне злината. После чертите му възвърнаха първоначалния си вид и устните се отпуснаха.

— ... ци!

— Да, вие ядохте скакалци.

— Ах, ужасно! Ял съм, без да усетя вкуса им.

— Знаете ли въобще какъв е вкусът им?

Сър Дейвид направи такова движение с ръце и крака, като че ли искаше да се завърти около собствената си ос, върху коня.

— Никога!

— Уверявам ви, че бяха скакалци. Пекат ги и ги накълцват. После ги заравят в земята, докато се вмиришат. След това ги пържат в зехтин на слаб огън. Рецептата ми даде жената на селския старейшина. Знам точно какво говоря.

— Ужасно! Получавам колики!

— Доволен ли сте от удовлетворението, което ви дадох?

— И вие ли ядохте скакалци?

— Не, защото не ми предложиха.

— Само на мен?

— Само на вас. Във всеки случай с това искаха да ви почетат, сър Дейвид.

— Знаехте ли?

— В началото не, но докато се хранехте, попитах.

— Защо веднага не казали на мен?

— Защото сигурно щяхте да направите нещо, с което да обидите хората.

— Сър, как си позволявате! Йес! Коварство! Вероломство! Злорадство! Ще се бия с вас, боксирам или...

Линдси млъкна, защото прозвуча изстрел и куршумът откъсна парче от тюрбана ми.

— Слизайте и се прикрийте зад коня! — му извиках. Едновременно с това скочих от врания си кон и тъкмо навреме, защото прозвуча втори изстрел и куршумът свирна покрай мен. С бързо движение изтеглих каишката, с която бе вързано кучето.

— Доян, дръж!

Кучето се хвърли с лай, като че искаше да каже, че ме е разбрало. После се стрелна в храстите.

Намирахме се сред дефиле, чиито склонове бяха гъсто обрасли с млади дъбове. Да навлезем там сами, беше опасно, защото щяхме да се изложим на оръжието на невидимия стрелец. Прикривахме се зад телата на конете и се ослушвахме.

— Машаллах! Кой ли би могъл да бъде? — попита Мохамед Емин.

— Арнаутинт! — отговорих.

Чу се вик и веднага след него силният, зовящ лай на кучето

— Доян е заловил злосторника — казах спокойно. — Ифра, върви и го доведи!

— Аллах! Оставам, емир. Може да са десет или дори сто души и тогава съм загубен.

— И магарето ти ще остане сираче, страхопъзльо! Пази конете! Елате!

Промъкнахме се в гъсталака и нямаше нужда да вървим дълго. Не се бях лъгал — беше арнаутинт. Доян лежеше върху него и то в поза, която ме накара да се удивя на ума на животното. Арнаутинт беше извадил камата си, за да се защити от нападателя. Кучето трябваше да се справи с трудното положение То беше съборило нападателя и затиснало дясната му ръка така че мъжът не можеше да я мръдне. В шията му Доян беше впил зъби — при най-малкото движение поваленият беше загубен.

Първо измъкнах камата от ръката на подлия убиец, а после и пищова от пояса му. Другата ръка, отпусната на земята, бе изкълчил при нападението на кучето.

— Гери! (Назад!)

При тази заповед Доян пусна арнаутина. Мъжът се надигна и неволно посегна към врата си. Сопнах му се:

— Негодяй, искаш да ни убиеш! Да те смажа ли?

— Сихди, само заповядай, и ще го обеса! — обади се Халеф.

— Е, нали не улучи никой от нас. Остави го да си върви!

— Ефенди — каза Мохамед. — Той е див звяр и трябва да го обезвредим!

— Арнаутинт стреля по мен и едва ли ще има възможност да го стори пак. Изчезвай, подлец!

Негодяят мигновено се загуби сред храстите. Кучето искаше да го последва, но го спрях.

— Сихди, трябва да го проследим. Той е арнаутин и ще е опасен за нас! — предупреди Халеф.

— Къде би могъл да ни застраши? В Амадие? Там няма да смее да се покаже, иначе ще го предам на съда.

Мохамед и англичанинт енергично се възпротивиха, но аз не отстъпих, върнах се при конете и възседнах моя. Доян ме последва

доброволно. Забелязах, че няма смисъл да го връзвам, и впоследствие се уверих, че съм имал право.

По обяд достигнахме малко село, на име Бебади. То изглеждаше твърде бедно и беше населено с несторианци^[1]. Отдъхнахме за малко и получихме само глътка шербет.

Най-сетне пред нас се извиси приличащата на конус планина, сред която е разположен Амадие. Достигнахме я скоро. Отляво и отдясно на пътя, който водеше нагоре, забелязахме овощни градини. Те изглеждаха занемарени. Минахме през порта, която някога е била напълно порутена, а после само криво-ляво възстановена. Няколко парцаливи арнаути стояха на пост, за да пазят града от неприятели. Един от тях улови коня ми за юздите, друг — жребеца на шейха.

— Стойте! Кой сте вие? — попита ме той. Посочих бюлюк емини.

— Не виждаш ли, че с нас е войникът на султана! Той ще ти отговори.

— Теб питам, не него!

— Махай се от пътя ми!

При тези думи вдигнах коня си на задните крака, той направи скок и мъжът се просна на земята. Мохамед последва примера ми и ние се отдалечихме. Зад нас се чуваха ругатните на арнаутите и башибозука, който спореше с тях. Срегнахме мъж, облечен в дълъг кафтан и със стар тюрбан на главата.

— Кой си ти? — го попитах.

— Господарю, аз съм йехуди^[2]. Какво ще ми заповядаш?

— Знаеш ли къде живее мютеселимът^[3]?

— Да, господарю.

— Води ни в неговия сарай!

Мъжът ни поведе през улички и пазарчета, които изглеждаха твърде запуснати.

Важното гранично укрепление беше много занемарено. По улиците и магазините не се виждаше жива душа. Срегнахме малко хора и всички, които виждахме, имаха болнав, потиснат вид. Те бяха свидетелство за нездравословния климат на този град.

По външния си вид сараят ни най-малко можеше да се нарече дворец. Той наподобяваше поизкърпена развалина. Пред вра тата й дори не се виждаше и стража. Слязохме от конете и ги оставихме при

Халеф, кюрда и бюлюк емини, който междувременно ни беше настигнал. След като евреинът получи бакшиш, за който възторжено благодари, влязохме вътре.

Едва след като прекосихме няколко коридора, срещнахме забързан мъж, който, като ни видя, забави походката си.

— Кой сте вие? Какво правите тук? — запита гневно той.

— Смени тона, иначе ще ти покажа какво значи да си учтив!

Ти кой си?

— Аз съм пазачът на този дворец.

— Може ли да говорим с мютеселима?

— Не.

— Къде е Исмаил бей?

— Замина.

— Значи е тук и си гледа кефа.

— Ти ли ще му заповядаш какво да прави?

— Не, но на теб заповядвам да ми кажеш истината!

— Кой си ти, че си позволяваш да говориш така с мен? Не си ли неверник? Осмелил си се да влезеш с кучето си в двореца на командващия!

До мен беше Доян и ни наблюдаваше, ка то че ли само чакаше знак, за да се хвърли върху пазача.

— Постави постове пред вратата — извиках на турчина. — Тогава никой няма да влезе без разрешение. Кога мога да говоря с мютеселима?

— Когато се свечери.

— Добре. Кажи му, че ще дойда!

— И ако ме запита кой си?

— Ще му кажеш, че съм приятел на мютесарифа от Мосул.

Мъжът се смути. Ние обаче си тръгнахме. Възседнахме отново конете, за да си потърсим подслон. Не беше трудно да намерим, защото забелязахме, че много от домовете са празни, но нямах намерение да отседна в каква да е къща. Докато яздехме покрай тях и ги оглеждахме, срещу нас се зададе човек с войнствена осанка. Той крачеше самоуверено като някой надут петел. Кадифената му жилетка и панталоните бяха със златно взмо, а оръжията му струваха цяло състояние. Той се спря встрани от нас и с лице на познавач важно огледа врания ми кон. Спрях и го поздравих:

— Селям!

— Алейкюм! — отговори той гордо, кимвайки с глава.

— Не съм отгук и не искам да разговарям с някой банабук^[4] — му отговорих също така важно.

— Думите ти показват, че си някой ефенди. Ще отговоря на въпросите ти.

— Кой си?

— Аз съм Селим ага, командващият албанците — защитниците на тази крепост.

— А аз съм Кара Бен Немзи ефенди, закрилян от султана и пратеник на мютесарифа от Мосул. Търся къща в Амадие, където да прекарам няколко дена. Можеш ли да ми препоръчаш някоя?

Агата благоволи да поздрави по военному и каза:

— Аллах да благослови твоя милост! Ти си голям човек, който ще намери подслон в двореца на мютесалима.

— Там бях вече. Пазачът на двореца ме отпрати и аз...

— Аллах да погуби това нищожество! — ме прекъсна той. — Отивам да го насека на парчета!

Селим пулеше очи и жестикулираше с ръце. Той изглеждаше много разлютен, но не можех да го взема на сериозно. Този ага очевидно беше един най-обикновен хвалипръцко.

— Остави го на мира! — отвърнах аз. — Няма да му окажем чест да приеме гости, от които би могъл да получи голям бакшиш.

— Бакшиш? — попита храбрецът. — Даваш големи бакшиши?

— Обикновено не се скъпя.

— О, тогава знам къща, където можеш да живееш и пушиш като шахин-шахът на Персия. Да те заведе ли?

— Покажи ми я!

Селим ага се обърна и тръгна пред нас. Последвахме го. Така прекосихме няколко пазарни улички, докато стигнахме до малък, открит площад.

Там сновяха около двацет безстопанствени кучета, повечето крастави. Когато забелязаха моето куче, те нададоха яростен вой. Доян, горд като някой паша, не им обърна ни най-малко внимание.

— Това е къщата, за която ви говорих — каза агата.

Той посочи сграда, която заемаше цяла страна от площада и съвсем не изглеждаше лошо. Отпред се виждаха ред пенджери,

снабдени с дървени решетки. Страхата беше опасана с парапет, очевидно голям лукс за тукашните хора.

— Кой живее в тази къща? — попитах.

— Аз самият, ефенди — отвърна агата.

— И на кого принадлежи?

— На мен.

— Купил ли си я, или си я взел под наем?

— Нито едното, нито другото — принадлежеше на прочутия Исмаил паша и после остана безстопанствена, докато не я придобих. Ела, ще ти покажа всичко!

[#1 Прозорци. — Бел. нем. изд.]

На славния командир на арнаутите се бе понравило, че ще получи бакшиш. Предложението му беше добре дошло, тъй като поради високия му пост можех да получа ценна информация. Слязохме пред къщата и влязохме вътре. В коридора клечеше стара жена, която белеше лук със сълзящи очи и дъвчеше обелките. Тя изглеждаше като прабабата на вечния евреин или като забравената от смъртта леля на Метусаил^[5].

— Чуй, скъпа моя Мерсинах, вода ти едни мъже! — заговори я той любезно.

Сълзите пречеха на жената да ни види и тя ги избърса с лука, така че те потекоха още по-обилно.

— Мъже? — попита старицата с глас, който прозвуча от беззъбата и като на караконджул уста.

— Да, мъже, които ще живеят в този дом.

Мерсинах захвърли лука и се изправи с младежка пъргавост.

— Ще живеят? Тук, в къщата? Да не си се побъркал, Селим ага?

— Недей така, скъпа Мерсинах. Ти ще им бъдеш хазяйка и ще им прислужваш.

— Хазяйка? Да прислужвам? Аллах керим! Ти наистина си полудял! Не работя ли ден и нощ, за да се оправя само с теб! Изпъди ги, изпъди ги веднага! Заповядвам ти!

Селим ага се сконфузи. Това добре можеше да се забележи. Милата Мерсинах очевидно държеше положението в ръце.

— Работата ти няма да се увеличи, гълъбице моя. Ще им дам и слугиня.

— Слугиня? — попита старата жена с глас, който не звучеше глухо и дрезгаво, а кресливо и с фалцет, като че алената уста на гълъбицата се беше превърнала в мундщука на кларнет. — Слугинче, някое по-младичко и хубавичко, а?

— Зависи от тези мъже, Мерсилах. Тя опря ръце в хълбоците, жест, типичен за Ориента, а и на Запад, и си пое дълбоко дъх. Това беше знак, че се нуждае от повече въздух., за да защити с подobaваща настойчивост унаследеното си господство.

— От тези мъже? Зависи от мен! Аз съм тук господарката? Само аз командвам тук! И, ще разпоредя какво да се прави! Заповядвам ти да изгониш тези мъже! Чуваш ли, Селим ага? Вън, веднага!

[#1 Част от духов музикален инструмент, накрайникът, който се сменя и влияе на звука на инструмента. — Бел. прев.]

— Но това не са мъже, единствена моя Мерсилах! Мерсилах, което на немски означава „мирта“^[6], си избърса отново очите и внимателно ме изгледа. Самият аз бях доста учуден от твърденията на агата. Какви ли ще сме, като не сме мъже?

— Не — обясни той. — Това не са мъже, а важни ефендите, които са под закрилата на султана.

— Султанът не ме интересува! Тук аз съм султанка, султанка валидеси, и което кажа, това...

— Чуй ме най-сетне! Те ще дадат голям бакшиш! В Ориента думата бакшиш оказва магическо въздействие. И тук като че ли тя беше нашето спасение. „Мирта“ отпусна ръце, опита се да се изсмее извинително, но се чу само хилене. Тя се обърна към Линдси:

— Истина ли е?

Той кимна и посочи към мен.

— Какво му е на този мъж? — попита ме тя. — Да не е болен.

— Не — отговорих й. — Остави ме да ти кажа кои сме, о душа на този дом? Мъжът, когото ти заговори, е един благочестив поклонник от Лондонистан. Със своята мотичка, която виждаш тук, той разравя земята, за да се вслуша в езика на мъртвите, и е дал обет за известно време да мълчи.

— Благочестив? Светец? — запита тя ужасена.

— Да. И те предупреждавам да не го обидиш. Този другият е предводител на голям народ, далеч отук на юг, а аз съм един от воините, които почитат жените и дават бакшиш. Ти си султанката на

този дом. Позволи ни да го разгледаме, за да видим дали бихме могли да отседнем за няколко дена.

[#3 Майка на владетеля: първата жена в харема. — Бел. нем. изд.]

— Ефенди, словата ти ухаят на рози и карамфили. Устата ти е по-мъдра и по-умна от мутрата на този жалък Селим ага, който винаги забравя да каже най-важното, а ръката ти е като ръката на Аллах, която раздава благословия. Водиш ли със себе си голяма прислуга?

— Не, защото ръцете ни са достатъчно силни, за да се защитим сами. Придружават ни само трима души, един слуга, един гавазин на мютесарифа от Мосул и един кюрд, който още днес ще напусне Амадие.

— Добре сте ми дошли! Разгледайте къщата и градината ми и ако ви хареса при мен, то очите ми ще бдят и сияят над вас.

Мерсилах на няколко пъти избърса „бдящите“ и „сияещите“ очи. После събра лука, за да можем да минем. Храбрият ага на арнаутите изглеждаше твърде доволен от тази развръзка. Отначало той ни заведе в стая, обитавана от самия него. Тя беше просторна, в нея имаше само стар килим, който служеше за диван, легло, стол и маса. По стените висяха няколко оръжия и дълги лули, а на пода бе поставено шише. До него се търкаляха празни черупки от яйца.

— Добре дошли, господари! — каза агата. — Нека прием за приятелството!

Селим се наведе, за да вземе шишето и черупките и даде на всеки от нас по една черупка. После ни наля. Това беше ракия. Пихме от странните бокали, а той долепи шишето до устните си и не го остави, докато не се успокои, че лютивото, с вкус на сира питие няма да навреди с химията си на някой друг. После стопанинът на къщата събра отново черупките, изсърба това, което не бяхме изпили, и внимателно ги постави отново на пода.

— Бен иджад етим! (Мое изобретение!) — каза гордо той. — Не се ли почудихте, че нямам чаши?

— Това хубаво приспособление е по-добро от чашите — му отвърнах.

— За предпочитане е, защото и без това нямам чаши. Аз съм ага на албанците и трябва да получавам триста и трийсет пиастри месечно възнаграждение. Но тези пари чакам вече единайсет месеца. Аллах

керим, падишахин кендисине лазим. (Бог е милостив и султанът сам се нуждае от пари!)

Нямаше защо да се учудвам, че думата бакшиш оказваше такова въздействие.

Селим ага ни разведе из къщата. Тя беше просторна, но вече се рушеше. Взехме четири стаи, поотделно за всеки един от нас, и една за Халеф и Ифра. Цената беше ниска — пет пиастри, една марка седмично за стая.

— Искате ли да видите и градината? — попита той после.

— Разбира се. Красива ли е?

— Много красива! Красива като райска градина! Там ще видиш най-различни дървета, билки и треви, чиито имена дори не зная. Денем я огряват слънчевите лъчи, а нощем звездите гледат отгоре с блеснали очи.

— А не пада ли и дъжд отгоре? — попитах развеселен.

— Когато вали, и градината получава своя дял. Да, дори и сняг е валял тук. Ела и виж!

В двора имаше хамбар, който взехме под наем, за да подслоним конете. И той струваше пет пиастри. Градината беше около четиридесет квадратни метра, твърде незначителна. Може да се видят само един прекършен кипарис и дива ябълка. Различните „билки и треви“ бяха коноп, избуял магданоз, а най-голямото чудо представляваше лехата с лук, чесън, храст цариградско грозде, различни мерудии и няколко прецъфтели теменужки. Те се задушаваша в прелестно единство едни до други.

— Гюзел бир бахче (Красива градина!) Нали така? — попита агата, като изпусна облак от лулата си.

— Чок гюзел! (Величествено красива!) — отговорих аз.

— Пек берекети! (Много е плодородна!)

— Бирде чок гюзел небатат! (Много красиви растения!) Нали?

— Саюсиз! (Безброй!)

— Знаеш ли кой се е разхождал тук?

— Кой?

— Най-красивата роза на Кюрдистан. Никога ли не си чувал за Есма катун, с която никоя друга не може да се сравнява по хубост.

— Не беше ли жена на Исмаил паша, последния потомък на абасидинския халиф?

— Да, значи знаеш. Есма носеше почетната титла катун, както всяка жена от тази светлейша фамилия. Исмаил паша беше обсаден от индийския байрактар Мохамед паша. Той взриви зидовете на укреплението, което после бе завзето с щурм. По-късно Исмаил бе отведен с Есма катун в пленничество в Багдад. Тук, в тази градина, тя живя и разнасяше наоколо благоухание. Ефенди, бих желал да е още тук!

— Тя ли сади магданоза и лука?

— Не — отвърна сериозно Селим ага. — Това направи Мерсилах, моята стопанка. Ефенди, понякога тя е твърде хаплива.

— Не трябва да роптаеш, защото Аллах различно е разпределил благата си. И че трябва да делиш дома си с „мирта“, сигурно е било написано в книгата на твоя живот.

— Имаш право! Но кажи ми, ефенди, искаш ли да наемеш и градината?

— Колко ще струва?

— Ще ми платиш десет пиастри седмично. Тогава всички можете да се разхождате в градината и на воля да мечтаете за Есма катун.

Бавех се с отговора. Градината граничеше със задната стена на една сграда, на която забелязах две редици тесни отвори. Тя ми приличаше на затвор. Трябваше да се осведомя:

— Едва ли бих могъл да наема градината.

— Защо?

— Защото тази стена ме смуцава!

— Стената? Как така, ефенди?

— Не обичам да живея в близост с някой затвор.

— О, хората, които са тикнати вътре, няма да те притесняват. Килиите им са толкова дълбоки, че те изобщо не могат да достигнат малките прозорци.

— Това ли е единственият затвор в Амадие?

— Да. Другият се срути. Моят чауш е надзирател.

— И ти мислиш, че няма да ме смуцават?

— Изобщо няма да ги виждаш и чуваш.

— Тогава ще ти дам десетте пиастри. Значи имаш да получаваши от нас общо трийсет и пет пиастри на седмица. За първата седмица ще ти платя още сега.

При това предложение командирът на арнаутите просия. Англичанинът забеляза, че бръкнах в джоба си, за да платя. Той махна с ръка, извади кесията си и ми я подаде. Е, това, че щеше да олекне, той можеше безболезнено да понесе. Взех три махбуб-цехини и ги дадох на агата.

— Вземи ги! Бакшишът е за теб!

Това беше повече от двойно от уговореното. По лицето на Седим се изписа задоволство и той рече почитателно:

— Ефенди, Коранът казва: който два пъти дава, Аллах сто пъти ще го благослови. Аллах ти е длъжник. Той богато ще те възнагради.

— Нуждаем се от килими за стаите и лули. Къде можем да ги получим назаем? — попитах.

— Господарю, ако прибавиш още две златни монети, ще получиш всичко, което душата ти желае.

— Ето ти!

— Ще побързам да донеса това, което ви е нужно.

Напуснахме градината. В двора стоеше Мерсинах, душата на „палата“. Ръцете ѝ бяха изпоцапани със сажди. С показалеца тя бъркаше в съд, пълен с разтопено масло.

— Ефенди, ще вземеш ли стаите? — осведоми се тя.

Когато попита, тя се усети, че пръстът ѝ не трябва да бъде в паницата. Старицата го извади и внимателно го облиза с език.

— Ще взема стаите, също и обора, и градината.

— Ефенди плати вече всичко — подчерта настойчиво агата.

— Колко? — попита Мерсинах.

— Трийсет и пет пиастри за първата седмица. За бакшиша хитрецът не спомена нищо. Дали той и в това отношение не беше под чехъл? Взех още една махбуб-цехина и я дадох на старицата.

— Ето, вземи я, ти, перла на гостоприемството! Това е първият бакшиш за теб. Ако сме доволни, ще получиш повече. Мерсинах чевръсто посегна и скъта парата в пояса си.

— Благодаря ти, ефенди! Ще бдя над теб, за да се чувстваш добре в къщата ми. Виждам, че ти наистина си един от най-храбрите бойци, които почитат жените и дават бакшиш. Качете се в стаите си. Ще ви приготвя гъста каша, залята с много топено масло.

Следвайки „благородните си привички“, тя унесено продължи да бърка с пръст в паницата. Предложението ѝ беше дружелюбно, но —

бррр!

— Добрината ти е огромна — отвърнах, — но за съжаление нямаме време да те уважим. Трябва да излизаме.

— Но ти все пак желаеш да ви приготвя ядене, ефенди?

— Не каза ли, че работиш ден и нощ само за да прислужваш на агата? Ние не искаме да те обременяваме. Впрочем очакваме, че ще ни канят на гости, а останалото време ще се храним при ханджията.

— Но вкусното ми ядене няма да откажеш!

— Е, добре, свари ни няколко яйца. Друго днес няма да ядем.

Това беше единственото, което все пак можехме да вкусим от ръцете на „мирта“.

— Яйца? Ще ги получиш, ефенди — обясни пъргаво старата. — Но щом ги изядете, запазете черупките, защото Селим ага ги използва за пиене и понеже е непредпазлив, често ги чупи.

Оттеглихме се за малко в нашите покои и скоро се появи агата с одеяла, килими и лули, които бе заел от различни търговци. Одеята и килимите бяха нови и чисти, така че можехме да сме доволни. После дойде Мерсинах. Тя носеше капака на старо сандъче за дърва, което служеше за чиния. Върху него бяха яйцата — нашият галаобяд. До тях забелязах няколко прегорели мекици и прословутото топено масло, оградено с черупки от яйца, в които имаше мръсна сол, счукан на едро пипер и доста съмнителен кимион. Лъжички за яйцата, разбира се, липсваха.

Най-сетне щастливо преодоляхме това разточително гостоприемство и Мерсинах се отправи със скъпоценната си посуда в кухнята. Агата също стана.

— Знаеш ли, ефенди, къде ще отида сега? — попита той.

— Сигурно ще ми кажеш.

— При мютеселима. Той трябва да научи колко знатен мъж си ти и как пазачът на неговия дворец се е отнесъл с теб.

Селим ага довърши служебния си вид, като избърса от мустаците си остатъците от топеното масло, което изяде сам, и излезе. Най-сетне бяхме сами.

— Може ли да говоря, сър? — попита Линдси.

— Да, сър Дейвид.

— Сега купува дрехи!

— На червено и черно каре.

— Разбира се!

— Тогава да отидем на пазар.

— Но аз няма да говори! Аз трябва купува, сър. Тук са парите.

— Само дрехи ли ще купим?

— Какво още?

— Няколко съда. Имаме нужда от тях, а по-късно можем да ги подарим на агата или на стопанката. Също и тютюн, кафе и други подобни неща, от които не можем да се лишим.

— Уел. Плащам всичко.

— Засега ще си послужим с кесията ви, а после ще си уредим сметките.

— Пфу! Плащам всичко! Уговорено!

— Да дойда ли с вас? — попита Мохамед.

— Както желаш. Но мисля, че е по-добре да те виждат колкото се може по-малко. Още в Спиндури познаха, че си хадедихн, а не трябва да се забравя и че синът ти много прилича на теб.

Запалихме чибуците и тръгнахме. Коридорът беше изпълнен с дим, а в кухнята „Мирта“ кашляше. Когато ни забеляза, дойде за момент при нас.

— Къде са нашите хора? — я попитах.

— При конете. Ще излизаш ли?

— Да, до пазара, за да купя някои неща. Не се тревожи, о господарко на кухнята! Там водата ти изкипява!

— Остави я да си кипи! Яденето все ще стане.

— Яденето? Да не го приготвяш в този голям казан?

— Да.

— Във всеки случай не е само за теб и Селим ага?

— Не. Аз трябва да готвя и за затворниците.

— Аха! Които са в съседство?

— Да.

— Има ли много от тези нещастници в сградата?

— По-малко от двайсетина.

— Всички от Амадие ли са?

— О, не. Това са няколко арнаутски войници, които са се провинили. Няколко халдейци, кюрди, неколцина жители на Амадие и един арабин.

— Арабин? Че тук изобщо няма араби.

— Докараха го от Мосул.

— Какво получават хората за ядене?

— Хляб, който пека, и после за обяд или вечеря, според настроението ми, това топло ядене.

— Какво представлява?

— Брашно, размито във вода.

— Кой им го носи?

— Аз самата. Чаушът ми отваря вратата на килиите. Виждал ли си някога затвор, ефенди?

— Не.

— Ако искаш да го посетиш, трябва само да ми кажеш. Ще те взема с мен.

— Чаушът няма да ми позволи.

— На мен ще позволи, защото съм му господарка.

— Ти?

— Да. Не съм ли господарката на неговия ага?

— Това е вярно. Би трябвало да помисля дали подобава на един важен ефенди да посещава затвора и да дава голям бакшиш на тези, които го развеждат.

— Подобава, о, господарю, наистина подобава. Твоята милост може би ще се разпростре и над затворниците, които сетне могат да си купят от мен храна и тютюн, неща, които им липсват.

Нищо не можеше да ми бъде по-добре дошло от това, което узнах. Но бях достатъчно предпазлив да не навлизам в подробности, защото това лесно можеше да породви подозрение. Повикахме Халеф, бюлюк емини и кюрда от Спиндури, за да ни придружат. После тръгнахме.

Пазарите бяха като запустели. Едва открихме едно кафене, където ни поднесоха рядко кафе. Там научихме защо Амадие е безлюден. Въпреки високите и оголени планини наоколо този град е нездравословен. При настъпването на по-топлото годишно време се появява изтощителна треска. Тогава жителите напускат местността и се отправят към близките гори, за да живеят в летните си жилища, наречени яйлаци.

След като се справихме с разреденото кафе и напълнихме отново лулите си, се отправихме към пазара за дрехи. Кафеджията ни описа мястото, където можехме да намерим това, което търсехме. Търговията

беше извършена при мълчаливото присъствие на англичанина и го изпълни с видимо задоволство. Той получи изцяло червена и черна карирана дреха на една сравнително евтина цена. После се погрижихме и за другите покупки и с тях отпратихме слугите вкъщи. Като подарък кюрдът получи извезана с мъниста, пълна с тютюн кесия, която той с горд вид веднага окачи на колана си, за да види всеки това доказателство за мъжкото му достойнство.

За да опозная града, започнах да го обикалям с англичанина. Стигнах до убеждението, че тази някога важна крепост може да бъде лесно превзета от неколкостотин предприемчиви кюрди. Малцината войници, които срещнахме, изглеждаха гладни и болни от треска, а отбранителните съоръжения се намираха в окаяно състояние.

Когато се върнахме, агата вече ме очакваше.

— Ефенди, трябва да те заведа при мютеселима — посрещна ме той.

— Да ме заведеш? — попитах с насмешка.

— Не, да те придружа. Разказах всичко на Исмаил бей и размахох юмруци под носа на пазача на двореца. Аллах го закриля, иначе сигурно щях да го убия или обеса.

При тези думи той пулеше очи, а пръстите му бяха изкривени като клещи.

— Какво иска комендантът?

— Ефенди, да ти кажа ли истината?

— Очаквам това.

— Исмаил бей не се радва особено на посещението ти.

— Аха! И защо не?

— Той не обича чужденците и много рядко приема гости.

— Вашият мютеселим да не е отшелник?

— Не. Но като комендант той получава освен безплатно жилище и шест хиляди седемстотин и осемдесет пиастри и се чувства като всички нас: от единайсет месеца не е получил нищо и не знае какво да яде и пие. Може ли тогава да се радва, когато има важни посещения?

— Искам да го видя и да разговарям, а не да се храня с него.

— Не може. Мютеселимът трябва да те посрещне съобразно ранга си и по достойнство и затова е повикал... Агата се смути.

— Кого е повикал?

— ... тукашните евреи, за да вземе назаем петстотин пиастри. Толкова му трябват, за да купи неща, които са му нужни, за да те посрещне.

— И те му ги дадоха?

— Аллах! Те самите вече нямаха нищо, защото му бяха дали всичко. Сега взе на заем един скопен овен и още какво ли не. Това е лошо, особено за мен, ефенди.

— Защо за теб?

— Защото трябва да му заема петстотинте пиастри или...

— Или какво?

— ... или да те питам дали ти... ти...

— Говори по-нататък, ага!

— Дали ти самият си богат. О, ефенди, не бих имал и една пара, ако днес не ми беше дал. И от тях трябваше да отстъпя на Мерсинах трийсет и пет пиастри.

Да заема на мютеселима петстотин пиастри, за да ме приеме, означаваше да му ги подаря. Те се равняваха приблизително на сто марки. Хм, след като намерих парите при животното на Абу Саиф, не бях съвсем без средства, а за целта, която преследвахме, благоволениято на пашата щеше да ни бъде от полза. Бих могъл да дам петстотин пиастри и на още толкова можех да разчитам от Линдси, който за едно приключение би жертвал тази незначителна за него сума. Отправих се към стаята на англичанина, агата остана да ме чака.

Дейвид Линдси тъкмо бе зает с облеклото си. Продълговатото му лице сияеше от удоволствие.

— Сър, как изглеждам? — попита ме той.

— Истински кюрд!

— Уел, добре, много добре! Отлично! Но как завия тюрбан?

— Дайте го насам!

Никога през живота си Линдси не бе държал тюрбан в ръка. Сложих го на главата му, изкусно увивайки червено-черния плат около нея. Получи се един от онези огромни тюрбани, които тук носят само сановниците и знатните мъже.

— Така, най-сетне кюрдският велик хан е готов!

— Превъзходно! Великолепно! Прекрасна авантюра! Освобождава Амад ал Гандур! Всичко плаща, много добре плаща!

— Сериозно ли го казвате, сър Дейвид?

— Защо не?

— Наистина знам, че сте твърде заможен и знаете кога да давате парите си...

Англичанинът ми хвърли бърз поглед и ме попита:

— Искате пари?

— Да — отговорих просто.

— Уел, ще получите! За вас?

— Не. Надявам се, че вече сте ме опознали.

— Правилно, сър. И тъй, за кого?

— За мютеселима.

— Аха! Защо? За какво?

— Този човек е беден. От единайсет месеца очаква заплатата си. Поради това доста е изстискал тукашното население. Всички вече са без средства и никой не може да му заеме пари. Затова посещението ми го безпокои. Той трябва да ме приеме гостоприемно, а няма необходимите средства. Взел е един овен и разни други неща и пратил да ме питат дали съм достатъчно богат, за да му услужа с петстотин пиастри. Това не е прищявка и мисля, че няма да си получим обратно парите. Но тъй като е необходимо да го настроим приятелски към нас, реших...

— Добре! Ще получи една stofунтова банкнота.

— Това е прекалено много, сър Дейвид. По сегашния курс от Константинопол това са единайсет хиляди пиастри. Искам да му дам петстотин пиастри и ви умолявам да прибавите същата сума. Исмаил бей ще остане доволен.

— Хиляда пиастри? Малко! Не подарих ли на арабските шейхове копринени одежди! Искам да го видя. Ако позволено да дойда, тогава плаща всичко. Вие нищо не давате!

— Съгласен съм.

— Тогава кажете на агата, че трябва да ни води.

— И какво ще правим ние?

— По пътя ще купим подарък. Ще вземем пари.

— Но не прекалено много, сър Дейвид.

— Колко? Пет хиляди пиастри?

— Две хиляди са напълно достатъчни.

— Уел, значи две хиляди! Готово! Върнах се при Селим ага.

— Кажете на коменданта, че ще дойда с един от моите спътници.

— Кога?

— След малко.

— Името ти вече му е познато. Кое е другото име, което трябва да му кажа?

— Хаджи Линдси бей.

— Хаджи Линдси бей. Добре! А пиастрите, ефенди?

— Молим за позволенията да поднесем подарък на мютеселима.

— Тогава и той би трябвало да ви даде.

— Ние не сме бедни. Имаме всичко, от което се нуждаем, и най-много ще се радваме на приятелството на Исмаил бей. Кажи му това.

Селим си тръгна успокоен и доволен.

Само след пет минути бяхме възседнали конете с англичанина. Внуших му да мълчи. Халеф и Ифра ни следваха. Кюрда с взетата назаем наметка отпратихме обратно с благопожелание в Спидури. Минахме покрай пазарите, откъдето купихме везан плат за празнична дреха и красива кесия, в която англичанинът постави двайсет златни меджидиета по сто пиастри. За подобни неща Линдси никога не се скъпеше. Често се бях убеждавал в това.

Яздехме към палата на коменданта. Пред сградата се бяха строили около двеста албанци в парадна униформа начело с двама мюлезими под заповедите на нашия Селим ага. Той изтегли дългата си сабя и даде команда:

— Сирада дурун мунтасам! (Строй се!)

Войниците се помъчиха да изпълнят волята му, но образуваха редица, която накрая се извиваше като опашката на змия.

— Чалги! Дюдюк чалин! (Музика! Надуйте свирките!) Три флейти започнаха да скимтят, а тремолото на барабана звучеше като тракането на кафемелачка.

— Даха сияде! Даха куветли! (Силно, по-силно!) Добрият ага се кокореше, музикантите му подражаваха. Докато траеше този артистичен и ласкателен прием, спряхме пред входа. Двамата лейтенанти се приближиха и хванаха юздите. Предадох на агата везания плат и кесията.

— Доложи за нас и връчи на коменданта този подарък! Селим ага закричи важно, а ние го последвахме. Под портата стоеше пазачът на двореца. Сега той ни посрещна напълно различно в сравнение с

първия път. Той скръсти ръце на гърди, поклони се дълбоко и промърмори:

— Агдаман сйсе селям сойлиелим. (Вашият слуга ви целува ръка.) Позвовете да ви предам почитанията си!

Минах покрай него, без да му обърна внимание, и Линдси се направи, като че не го забелязва. Въпреки пренебрежението ни пазачът ни поведе по една стълба нагоре към помещение, което, изглежда, бе преддверието. Там служителите на коменданта бяха насядали върху жалки килими. При нашата поява те станаха и ни поздравиха със страхопочитание. До един от прозорците стоеше кюрд, който приличаше на волен планинец. С мрачно, нетърпеливо изражение той гледаше навън. Един от служителите пристъпи към мен:

— Ти ли си Кара Бен Немзи ефенди, когото мютеселимът очаква?

— Аз съм.

— А този ефенди ли е Хаджи Линдси бей, който е дал обет да не говори?

— Да.

— Аз съм баш кятибът на коменданта. Той те моли да изчакаш малко.

— Защо? Не съм свикнал да чакам и той знае, че идвам.

— Исмаил бей има много важна работа, която няма да трае дълго.

Що за работа беше това, можех много скоро да забележа.

От стаята излезе забързан слуга, който след малко се върна с две отворени метални кутии. В по-голямата имаше тютюн, в по-малката — печено кафе. Комендантът се беше снабдил с тези необходими неща едва след като получи парите ни. Още преди да се беше върнал слугата, от стаята на мютеселима се показа Селим ага.

— Ефенди, потърпи още малко! Ще влезеш веднага!

Тогава кюрдът, който стоеше до прозореца, се обърна към него:

— И кога най-после ще вляза аз?

— Ще бъдеш допуснат още днес.

— Още днес? Но аз дойдох преди този ефенди и неговия спътник. Работата ми е важна и веднага след това трябва да потегля.

Селим ага се ококори.

— Тези ефендите са емир и бей, а ти си само обикновен кюрд. Ще влезеш едва след тях.

— Имам същите права като техните, защото съм пратеник на храбър мъж, който също е бей.

Смелото, безстрашно държание на кюрда ми хареса, макар че оплакването му беше насочено срещу мен. То обаче разлюти агата, който отново започна да се блещи и извика:

— Твоят ред е по-късно, а може изобщо и да не влезеш. Ако не ти харесва, върви си! Нямах и понятие как трябва да се появиш пред един голям, влиятелен човек.

Аха, кюрдът бе забравил нещо, а именно бакшиша. Той не се остави да го сплашат, а отговори:

— Знаеш ли кое е най-необходимото за един беруари? Тази сабя! — Той я хвана за дръжката. — Искаш ли да се увериш? Изпраца ме беят на Гумри. За Кадир бей ще бъде обида, ако все ме карат да чакам, а той знае как да отвърне на това. Тръгвам си!

— Стой! — му извиках.

Кюрдът беше вече на вратата. Спомена за бея на Гумри, към когото ме бе насочил малкоегундът на Спиндури. Това беше чудесна възможност по благоприятен начин да известя за себе си.

[#1 Главен писар. — Бел. нем. изд.]

— Какво искаш? — попита ме той грубо. Пристъпих към него.

— Искам да те приветствам, защото все едно че Кадир бей чува моя поздрав.

— Познаваш ли го?

— Не съм го виждал, но са ми разказвали за него. Той е храбър воин, който е спечелил уважението ми. Ще му изпратиш ли вест от мен?

— Да, ако мога.

— Можеш. Преди това обаче ще ти докажа, че знам как да почета Кадир бей: ти ще влезеш при мютеселима преди мен.

— Сериозно ли говориш?

— С един храбър кюрд шегата не бива.

— Чухте ли? — обърна се той към останалите. — Този чужденец ефенди знае какво е учтивост. Но един беруари също познава законите на добрите обноски. — Обръщайки се към мен, той добави: —

Господарю, благодаря ти, че зарадва сърцето ми. Но аз ще изчакам, докато разговаряш с Исмаил бей.

— Приемам, защото знам, че няма да чакаш дълго. Кажете, имаш ли време след разговора с коменданта да дойдеш при мен?

— Ще дойда, а после ще яздя по-бързо. Къде живееш?

— При Селим ага, полковника на арнаутите.

Беруаринът се оттегли с одобрително кимване, а слугата отвори вратата, за да ни пусне вътре с Линдси.

Стаята, в която се озовахме, беше облепена със стар, избелял тапет. До задната врата, на праг, висок около стъпка и покрит с килим, седеше комендантът. Той беше висок, мършав човек, със скулесто, преждевременно състарено лице. Погледът му беше мътен и не будеше доверие. Исмаил бей се изправи при появата ни и с жест ни показа да седнем от двете му страни. Това не ме затрудни, но Линдси се поизмъчи, докато скръсти крака и заеме онази поза, която турците наричат „покой на ставите“. Който не е свикнал с нея, му изтръпват краката, така че е принуден да се изправи. Съобразявайки се с англичанина, трябваше да се погрижа разговорът ни да не продължи толкова дълго.

— Хош гелдин, йомнирис чок ола! (Бъдете ми добре дошли, да живеете дълго!) — ни посрещна комендантът.

— Също и ти! — му отговорих. — Ние идваме отдалеч, за да ти кажем, че сме радостни да зърнем лика ти. Нека изобилието да не напуска твоя дом и да успееш във всичко, което предприемаш!

— И аз ви желая благополучие и много успех във всичко, което правите! Как се казва страната, станала свидетел на първия ти ден, ефенди?

— Алемания.

— И живее ли в нея някой велик султан?

— Живеят много султани.

— И много войници?

— Когато султаните на Алемания събират войниците си, няколко милиона очи са отправени към тях.

— Още не съм посетил тази страна, но сигурно е голяма и прочута, тъй като си под закрилата на падишаха.

Това беше знак, че трябваше да се легитимирам. Направих го веднага.

— Думите ти са верни. Тук виждам този буюрулду на султана. Исмаил бей го взе и допря до челото, устата и гърдите си. После го зачете.

— Но тук името ти е написано другояче, а не Кара Бен Немзи.

Можех да изпадна в неловко положение. Обстоятелството, поради което запазих името си, дадено от Халеф, можеше да ми навреди. Но бързо се овладях и казах:

— Можеш ли да ми прочетеш името, което е написано в буюрулдуто?

Той се опита, но не успя. А при името на родното ми място окончателно се запъна.

— Виждаш ли! — обясних му аз. — Никой турчин не може правилно да прочете и изговори имената от Алемания. Никой мюфтия или ходжа не е успял, защото езикът ни е труден и се пише с други букви. Аз съм Кара Бен Немзи ефенди. Това доказва и писмото, което ми даде за теб мютесарифът от Мосул.

Подадох му писмото. Когато боят го прочете, остана доволен и след обичайната церемония ми върна буюрулдуто.

— И този ефенди е Хаджи Линдси бей? — попита той после.

— Това е името му.

— От коя страна е родом?

— От Лондонистан — казах, за да избягна думата Англия.

— Дал е обет да не говори?

— Хаджи Линдси бей не говори.

— А може ли да върши чудеса?

— Чуй, о мютеселим! Не може да се говори за магически неща поне не с някой, когото не познаваш добре.

— Ще се опознаем, защото съм голям любител на магиите. Мислиш ли, че така може да се правят пари?

— Да, пари може да се правят.

— И че съществува философският камък?

— Съществува, но той не е скрит в земята, а в човешкото сърце и затова не може да бъде създаден с помощта на химията.

— Говориш много неясно. Виждам обаче, че ти познаваш магиите. Има черни и бели. Познаваш ли и двете?

Нямаше как, трябваше да му отговоря шеговито:

— О, познавам и много други магии.

— Има и други? Какви?

— Синя, зелена и жълта магия, също и червена и сива. Хаджи Линдси бей отначало беше привърженик на карираната в сиво, но сега почита черно-червената.

— Това се вижда по дрехите му. Селим ага ми разказа, че със себе си носи мотичка, с която рови земята, за да изучава езика на мъртвите.

— Така е. Но нека днес не говорим за това. Аз съм воин, а не някой фокусник.

Комендантът беше ограбил всичко от поверената му област и търсеше изцеление в магията. Не ми хрумваше как да усиля суеверието му, а и при сегашните обстоятелства не исках да го лиша от последната му надежда. Или пък мотичката на моя мистър Крилат бик го беше навела на мисълта да преговаря с мен за магическите неща? И това бе възможно. Впрочем последните думи направиха впечатление на Исмаил бей и той плесна с ръце, за да ни донесат кафето и лулите.

— Чух, че мютесарифът е водил бой с джесидите? — подхвана той друга тема.

Тя не беше безопасна за мен, но не знаех как да го отклоня. Започна почти като при разпит: „Чух!“ Като най-близкия подчинен на наместника и комендант на Амадие, той сигурно познаваше нещата не само от слухове. Влязох в тона му:

— И аз чух за това. — И за да предотвратя въпроса му, добавих: — Шекиб Халил паша сигурно ги е смазал и сега наред са непокорните араби.

Исмаил бей наостри слух и ме изгледа изпитателно.

— Защо предполагаш това, ефенди?

— Защото сам той разговаря с мен.

— Самият мютесариф?

— Да.

— Кога?

— Когато бях при него.

— И как се стигна до разговора ви? — се осведоми мютеселимът, без да може да прикрие съмнението, което се прокрадна по лицето му.

— Във всеки случай, защото Шекиб Халил паша имаше доверие в мен и пожела да ме натовари с мисия във връзка с този поход.

— Каква мисия?

— Слушал ли си понякога за дипломацията и политиката, о мютеселим? — му отговорих вместо това. Той се усмихна неловко.

— Щях ли да съм комендант на Амадие, ако не бях политик и дипломат?

— Имаш право, но защо не го показваш?

— Недипломатично ли постъпих?

— Да, защото ме питаш така директно, че се удивлявам. Нямам право да говоря за това и ти можеше да узнаеш нещо само ако ме беше подпитал.

— Защо не можеш да ми кажеш? Мютесарифът няма тайни от мен.

— Хм. Ти ме питаш, за да научиш нещо във връзка с мисията ми. Това е сигурно доказателство, че пашата се е доверил повече на мен, отколкото на теб. И защо иначе щях да се отправя за Амадие, ако не се отнасяше до нахлуването му в арабските области?

— Това не е възможно!

— Напълно е възможно. Искам само да ти доверя, че след завръщането ми от Амадие наместникът ще ме изпрати към пасищата на арабите. Там тайно трябва да разуча местността, за да мога после да му дам съветите си.

— Тогава си негов личен довереник.

— Може би, о мютеселим.

— И имаш влияние над него.

— Ако това е така, не бих искал да го твърдя. Иначе лесно мога да загубя това влияние.

— Ефенди, караш ме да се притеснявам...

— Защо?

— Знам, че милостта на мютесарифа не ме осенява. Кажете, наистина ли си негов приятел и довереник?

Този човек не само не беше дипломат, но и глупав. Отначало се изкарваше близък с наместника, после си призна с какво лошо око гледат на него в Мосул.

— Шекиб Халил паша, ми каза нещо, които сигурно не би споделил с друг — му отвърнах. — Дори и за похода срещу джесидите ме бе предупредил. Но дали съм му приятел, това е въпрос, по който не бих желал да говорим.

— Искам да те поставя на изпитание дали наистина знаеш повече, отколкото другите.

— Направи го! — му казах самоуверено, макар че чувствах известно притеснение.

— На кое арабско племе мютесарифът е хвърлил око?

— На хадедихните от народа на шаммарите.

Острите черти на лицето му добиха коварно изражение.

— Как се казва шейхът на хадедихните?

— Мохамед Емин. Познаваш ли го?

— Не. Но чух, че мютесарифът го бил пленил. Сигурно ти е говорил за това, щом като те е дарил с доверието си и иска да те прати при арабите.

Мютеселимът очевидно се стараеше да се покаже дипломат. Но аз му се изсмях в лицето.

— Исмаил бей, не ме ли поставяш на твърде сурово изпитание! Толкова стар ли е Амад ал Гандур, че го бъркаш с Мохамед Емин, неговия баща?

— Как мога да ги бъркам, когато никога не съм ги виждал! — обясни той. Изправих се.

— Да приключим разговора. Не съм хлапак, когото могат да баламосват. Но ако искаш да видиш пленника, отиди в затвора. Чаушът ще ти го покаже. Ще ти кажа само: не издавай кой е той и не го оставяй да се измъкне. Докато бъдещият шейх на хадедихните е във властта на мютесарифа, Шекиб Халил паша може да поставя условия на арабите. Сега ми позволи да се оттегля!

— Ефенди, не исках да те обидя. Остани!

— За днес имам и друга работа.

— Трябва да останеш, защото съм ти приготвил и гощавка.

— Мога да се нахраня и в жилището си и ти благодаря. Впрочем във те чака един кюрд, който иска на всяка цена да говори с теб. Той е дошъл преди мен и исках да му отстъпя. Бериуринът обаче беше така любезен да ме пусне пръв.

— Той е пратеник на бея от Гумри и може и да почака!

— Мютеселим, позволи ми да те предпазя от една погрешна стъпка. Ти се отнасяш с Кадир бей като с враг или с човек, който не си заслужава да уважаваш или да се страхуваш от него.

Забелязах, че Исмаил бей едва се сдържаше да не даде воля на гнева си.

— Искаш да ме поучаваш ли, ефенди, ти, чужденецът? — избоботи той.

— Не — отвърнах му невъзмутимо. — Ти си по-възрастен от мен. Още когато говорехме за магиите, ти доказах, че те смятам за мъдър и че не бих искал да те поучавам. Но съвет и по-младият може да даде на по-възрастния.

— И сам знам как трябва да се отнасям с тези кюрди. Бащата на бея от Гумри беше Абд ес Сумит бей, който създаваше толкова много грижи на моите предшественици и особено на бедния Селим Селахи.

— Трябва ли и синът му да ви създава подобни грижи? Мютесарифът се нуждае от войските си, за да се противопостави на арабите. Част от тях трябва да се държи в непрестанна готовност срещу джесидите. Какво би казал той, ако му съобщя, че се отнасяш така с кюрдите от Беруари, че и тук може да се опасяваме от въстание, щом забележат, че наместникът не притежава в момента власт, за да го смаже. Прави каквото знаеш, мютеселим! Не желая да те поучавам или съветвам.

Аргументите ми слисаха бея. Това ясно си личеше.

— Мислиш, че трябва да приема кюрда?

— Постъпи, както намериш за добре.

— Ако обещаеш да се нахраниш при мен, ще го приема в твое присъствие.

— При това условие ще остана. Така няма да го карам да чака повече.

Мютеселимът плесна с ръце и от една странична врата се появи слуга, на когото заповяда да въведе кюрда. Пратеникът на бея от Гумри влезе с горда стъпка в стаята и поздрави с едно отривисто „селям“, без да се поклони.

— Ти си пратеник на бея от Гумри? — попита комендантът.

— Да.

— Какво иска да ми предаде господарят ти?

— Моят господар? Свободният кюрд няма господар. Той е мой предводител в битките, но не и мой повелител. Не познавам тези думи.

— Не те извиках, за да се препирам с теб. Какво трябва да ми предадеш?

Кюрдът можеше да предположи, че благодарение на моето застъпничество не бе чакал по-дълго. Той ми хвърли благодарен поглед и отговори сериозно и натъртено:

— Мютеселим, трябваше да ти предам нещо, но тъй като чаках толкова дълго, го забравих. Кадир бей ще ти прати друг човек, който няма да забрави посланието, ако не чака дълго.

Последната дума беруаринът изговори вече на прага, после изчезна. Комендантът се слиса. Подобно нещо не бе очаквал, докато аз си казвах мислено, че никой европейски дипломат не би могъл да постъпи по-коректно от този млад, обикновен кюрд. Краката буквално ме сърбяха, да го последвам, за да му изразя уважението и признанието си. И мютеселимът искаше да го последва, но с други намерения.

— Подлец! — извика той, като скочи. — Ще те...

Исмаил бей все пак се овладя и спря. Спокойно натъпка чибука си и го запалих.

— Какво ще кажеш за това, ефенди? — попита той.

— Предположих, че ще се случи така. Какво ще направи сега беят от Гумри и какво ще каже мютесарифът?

— Ще му разкажеш ли?

— Ще замълча, но пашата ще види последствията.

— Ще наредя да извикат кюрда обратно.

— Няма да дойде.

— Не ще му търся сметка.

— Няма да ти повярва. Само един човек може да го убеди да се върне обратно.

— И кой е той?

— Аз. Аз съм негов приятел. Може би ще се вслуша в гласа ми.

— Ти си негов приятел? Познаваш го?

— Видях го за първи път в преддверието. Но разговарях с него като с пратеника на някой бей и това сигурно го е направило мой приятел.

— Не знаеш обаче къде да го намериш. Той искаше да замине от Амадие. Конят му беше долу.

— Беруаринът е в моето жилище, аз го поканих.

— Ти го покани? При теб ли ще се храни?

— Ще го посрещна като мой гост. Най-важното е, че ще му поверя известие за бея.

Мютеселимът все повече се дивеше.

— Какво известие? — попита той.

— Мислех, че си дипломат! — усмигнах се аз. — Питай мютесарифа.

— Ефенди, говориш само със загадки.

— Мъдростта ти скоро ще ти подсказе как да ги разгадаеш. Трябва да ти кажа откровенно, че допусна грешка, и след като не искаше да те поучавам или да ти дам съвет, ми позволи поне да поправа тази грешка. Ще изпратя на бея от Гумри приятелско послание.

— Не трябва ли да го знам?

— Ще ти го доверя, макар че е дипломатическа тайна: трябва да предам на Кадир бей един подарък.

— Подарък? От кого?

— Това не мога да ти кажа. Но може и да се сетиш, ако ти призная, че чиновникът и повелителят, който го дава, живее на юг от Амадие и много желае беят на Гумри да не е враждебно настроен към него.

— Ефенди, сега виждам, че ти наистина си довереник на мютесарифа от Мосул, защото той изпраща подаръка, независимо дали искаш да признаеш или не.

Човекът наистина бе твърде глупав и напълно неспособен за длъжността, която заемаше. По-късно научих, че той е бил протеже на своя предшественик и е направил скока от нуфус емини в Силех, в Мала Азия, до мютеселим на Амадие. Посещението ми при коменданта бе взело необичаен обрат. Своеобразният ход на разговора ни ме накара да му разкрия неща, които щеше да научи може би от престоая ни. Но не си направи никакви изводи от това. Той нямаше ум да бъде някой селски старейшина, камо ли мютеселим. Въпреки това тайно го съжалявах, като си мислех за неудобството, в което щеше да изпадне при успех на нашето начинание. Не виждах и възможност да го предпазя от това.

Разговорът прекъсна, защото донесоха яденето. То се състоеше от взетия на заем „овен“ — само няколко парчета месо и постен пилаф. Комендантът усърдно си хапваше и забрави да приказва. Едва когато бе сит, попита:

— Наистина ли ще се срещнеш отново с кюрда?

— Да, защото вярвам, че ще удържи на думата си.

— Ще го изпратиш ли обратно при мен?

— Да, ако желаш.

— Ще те чака ли беруаринът?

Този плах намек не говореше за липсата на гостоприемство, а за загрижеността, че пратеникът може да загуби търпение и при мен. Затова му отговорих:

— Сигурно скоро ще иска да се отпрати на път и не бива да го задържам. Ще разрешиш ли да тръгнем?

— При условие че обещаеш да бъдеш довечера отново мой гост.

— Обещавам ти. Кога трябва да дойда?

— Ще те осведомя чрез Селим ага. Ти винаги си добре дошъл, когато и да дойдеш.

И така, угощението не ни отне много време. Тръгнахме, придружени от коменданта до долната врата. Там ни чакаха двама души с коне.

— Само един башибозук ли е с теб? — попита Исмаил бей.

— Да, като гавазин; Мютесарифът ми предложи голяма свита, но съм свикнал сам да се пазя. Сега той огледа врания ми кон.

— Великолепен кон! Ти ли го купи?

— Подарък ми е.

— Подарък? Ефенди, този, който ти го е подарил, е бил някой княз. Кой беше?

— И това е тайна. Но ти може би скоро ще опознаеш този човек. Възседнахме конете и Селим ага веднага изрева на своя караул:

— Тюхенклерле нишан алин! (Готови за стрелба!) Войниците се прицелиха, но нямаше и две пушки, които да са на една височина.

— Хепинис бирден атеш един! (Огън бий!)

Олеле Боже! Дори и половината от смъртоносните оръжия нямаха смелостта да гръмнат. Агата се кокореше, притежателите на конфузните пушкала също се кокореха и взеха да проверяват затворите на своите кремъклийки. Едва когато свърнахме зад най-близкия ъгъл, оттук-оттам прозвуча нещо като тихо джавкане, което ни накара да предположим, че още някоя тапа е изхвърчала от цевта.

Когато се върнахме вкъщи, кюрдът седеше в моята стая на моя килим и пушеше от моя чибук моя тютюн. Това ме зарадва, защото ми показа, че възгледите ни за гостоприемство се покриват.

— Кхейр ати, хемшер! (Добре дошъл, приятелю!) — го поздравих сърдечно.

— Как, ти говориш кюрдски? — попита той зарадвано.

— Малко, но ще опитам да се разберем.

Изпратих Халеф да намери от някой гостилничар за госта ми и мен сносно ядене и най-сетне можех да се посветя на пратеника на бея от Гумри.

Натъпках си и аз една лула и седнах до него.

— Оставих те да чакаш по-дълго, отколкото желаех — започнах аз. — Трябваше да се храня с мютеселима.

— Ефенди, чакането не ми беше неприятно. Красивата девица, която е твоя хазяйка, ми даде лула, а после си взех и от твоя тютюн.

— Ти си войник на бея на Гумри. Това, което е мое, е и твое. Трябва да ти благодаря и за удоволствието, което ми достави при коменданта, Ти си млад, но се държа мъжки, когато му отговори.

Той се усмихна и каза:

— Щях да говоря другояче с него, ако бяхме останали сами.

— По-строго?

— По-снизходително. Но тъй като имаше и свидетели, трябваше да пазя честта на този, който ме беше изпратил.

— Ти постигна целта си. Мютеселимът желае да се върнеш при него, за да изслуша вестта ти.

— Няма да му доставя това удоволствие.

— И на мен ли няма?

Беруаринът ме изгледа.

— Искаш ли?

— Умолявам те! Обещах на Исмаил бей.

— Познаваш ли го? Да не си негов приятел?

— Днес го видях за първи път.

— Тогава ще ти кажа какво представлява Исмаил бей. Всъщност ще ти опиша най-добре този човек, като спомена, че салиане^[7] носи едва двайсет хиляди пиастри на Амадие и че той няма право, както е обичайно, да получава част от данъците. Това право му е отнето. Султанът рядко се вслушва в оплакванията, но тук трябваше да се вслуша, защото воплите стигаха до Бога. Този човек така грабеше хората, че те оставаха в планината и през зимата. Цялата област е обедняла и гладът стана чест гост. Мютеселимът вечно се нуждае от

пари и взема на заем и който не му се подчини, трябва да се страхува от отмъщението му. Впрочем той е страхливец и се перчи само на слабите. Войниците му гладуват и мръзнат, защото не получават нито храна, нито дрехи. Хубавите им оръжия замени за лоши, за да вземе за себе си печалбата, и когато пристигне барутът за няколкото оръдия, ни го продава, за да получи пари.

Това беше истинско разсипничество! Не трябваше да се учудвам за нещата, които ми бяха направили впечатление.

— И как се отнася мютеселимът с твоя бей? — се осведомих.

— Не добре. Много кюрди идват в града, за да пазаруват тук или да продават храни. За тях Исмаил бей въведе голям данък, който Кадир бей не може повече да търпи. В много случаи си присвоява и власт над нас, която въобще не му принадлежи. Наскоро в Амадие двама беруари си купиха куршуми и барут и на градската порта им поискаха за тях данък. Подобно нещо не се бе случвало досега. Те нямаха достатъчно пари да заплатят данъка, който бе по-висок от и без това скъпата стока, и ги тикнаха в затвора. Кадир бей поиска да ги освободят, като се съгласи да конфискуват куршумите и барута. Но мютеселимът не прояви разбиране. Той пожела да вземе конфискуваната стока, митото, известна глоба и отгоре на това разпореди да се платят разноските за съда и ареста, така че от двадесет пиастри Те станаха сто и четиридесет. Докато не се платят тези пари, той не пуска хората и им пресмята за всеки ден и по десет пиастри за храна.

— За това ли искаше да разговаряш с Исмаил бей?

— Да.

— Ти ли трябваше да платиш сумата?

— Не. Трябва да му предам, че ще пленим и задържим всеки мъж от Амадие, който пристъпи нашите владения, докато двамата кюрди не се върнат обратно.

— Значи принудителни мерки. Това не би довело до никакъв успех, защото на Исмаил бей му е все едно дали някой от жителите на Амадие е ваш затворник или не. И после, трябва да

помислите и за това, че след подобно действие могат да възникнат сериозни раздори. Най-добре говори още веднъж с мютеселима. Аз ще подкрепя усилията ти.

Зад тези обещания се криеше и лична изгода. Ние се нуждаехме от подкрепата на бея на Гумри и най-добре можехме да се подсигурим,

като вземехме собствените му хора под наша закрила.

— Смяташ, че трябва още веднъж да отида при мютеселима?

— Да, върви и му кажи, че ако още днес не освободи затворниците, беруарите ще въстанат.

— Ефенди, това е преувеличено и прекалено дръзко.

— Въпреки това го направи! Съветвам те и имам своите основания. После отново ще дойдеш при мен, за да ти предам посланието си за бея. За всеки случай ще драсна няколко реда до мютеселима.

На лист от бележника си написах следните думи на турски:

„Приеми присърце молбата на този кюрд. Избягвай да гневиш мютесарифа.“

След като добавих името си, сгънах бележката и я дадох на кюрда, който бързо се отдалечи.

Това беше авантюра, вярно е. Но съдбата сякаш ме бе поставила на върлина, по която се бях изкачил само наполовина. Трябваше ли отново да се спусна и се откажа от наградата, когато едно малко усилие бе необходимо, за да се озова горе?

Халеф се върна и донесе толкова много храна и плодове, че можехме да изкараме цяла седмица.

— Хаджи Халеф Омар, много си донесъл! — му казах.

— Аллах акбар (Аллах е велик), сихди, но гладът ми е още по-велик. Знаеш ли, че с Ифра не сме яли нищо от днес сутринта в Спиндурт?

— Тогава яжте! Но преди това донеси някои неща, за да не си тръгне гостът ми гладен.

В този момент отдолу се чу гълчащият глас на Мерсинах, който се смесваше с умоляващия шепот на някакъв мъж. Малко след това Халеф доложи:

— Сихди, някакъв човек иска да се качи, но хазяйката не му дава.

— Кой е той?

— Един от жителите на Амадие. Дъщеря му е болна.

— Какво общо има това с нас?

— Извинявай, сихди! Когато преди малко купувах хляб, притича някакъв мъж, който за малко щеше да ме събори. Попитах го закъде се е забързал и той ми каза, че търси хеким, защото дъщеря му внезапно е

заболяла и може би ще умре. Тогава го посъветвах да дойде при теб, ако не може да намери лекар, и ето че той е тук.

— Глупаво си постъпил, Халеф. Знаеш, че не съм лекар.

— О, сихди, ти си много учен човек и можеш всичко, дори и да излекуваш някой болен.

Какво можех да направя. Халеф отново ме беше хвалил и трябваше да му сърбам попарата.

— Хазяйката е по-умна от теб, Халеф! — казах аз. — Но върви и доведи горе човека.

Той отиде и скоро се върна с един мъж, чието чело бе оросено от пот. Човекът беше кюрд, личеше по къдрицата, която се подаваше от вече вехтия тюрбан. Все пак той носеше турски дрехи.

— Селям! — поздрави припряно мъжът. — О, господарю, идвай бързо, иначе дъщеря ми ще умре. Тя вече говори за небето.

— Какво ѝ е?

— Шакара е обладана от зъл дух, който ще я погуби.

— Кой го казва?

— Старият хеким, който доведох. Той ѝ окачи амулет, но каза, че това едва ли ще ѝ помогне.

— На колко години е дъщеря ти?

— На шестнайсет.

— Страда ли от гърчове или епилепсии?

— До днес никога не е била болна.

— Какво прави злият дух с нея?

— Той е влезнал през устата на Шакара, защото тя се оплака, че някой дере гърлото ѝ. После уголеми очите ѝ, за да може да гледа през тях. Устните ѝ са алени, също и лицето. Сега тя лежи и говори за хубостите на небето, които вижда.

Трябваше бързо да ѝ се помогне, защото момичето сигурно се беше отровило.

— Ще видя дали мога да ти помогна. Далеч ли живееш?

— Не.

Тръгнахме бързо. Мъжът ме поведе през три улички и стигнахме до къща, която все още изглеждаше твърде представително. Собственикът сигурно не принадлежеше към бедните жители. Прекосихме две стаи и влязохме в трета. На нисък миндер лежеше по

гръб момиче. Отстрани бяха коленичили няколко плачещи жени, а наблизно полугласно се молеше възрастен мъж.

— Ти ли си хекиминът? — го запитах.

— Да. Дяволът е влязъл в нея, ефенди.

— Глупости! Ако дяволът я е обладал, нямаше да говори за небето!

— Ефенди, ти не разбираш това. Той ѝ е забранил да яде и пие и от него ѝ се вие свят.

— Дай да видя!

Отстраних жените и коленичих до болната. Шакара беше много красиво момиче.

— Господарю, спаси дъщеря ми от смъртта! — се вайкаше една от жените. — Ще ти дадем всичко, което притежаваме.

— Да — потвърди мъжът, който ме беше довел. — Всичко, всичко е твое, защото Шакара е единственото ни дете, тя е смисълът на живота ни.

— Спаси я — прозвуча глас от дъното на стаята. — Ще бъдеш богато възнаграден и ще станеш любимец на Бога.

Погледнах натам, откъдето се бе разнесъл гласът, и съзрях стара жена, която ме накара изненадано да се втренча в нея. Тя беше може би стогодишна, но фигурата ѝ не беше прегърбена. Очите ѝ имаха младежки блясък, чертите ѝ бяха необикновено красиви и одухотворени, а белите ѝ плитки стигаха почти до земята.

— Да, спаси Шакара, спаси правнучката ми! — повтори старицата, при което вдигна молитвено ръце, склучени около броеницата. — Ще коленича и ще се моля на Божията майка, за да успееш.

Какво чувах? Католичка! Тук между кюрдите и турците!

— Моли се! — отговорих развълнуван. — Ще видя дали някой човек е в състояние да помогне.

Болната лежеше, с отворени, ясни очи, но зениците ѝ бяха твърде разширени, лицето — зачервено, дишането и пулсът — ускорени, а гърлото ѝ се гърчеше в спазми. Не запитах кога е започнала болестта. Не бях специалист, но бях уверен, че болната е погълнала отрова.

— Дъщеря ти повръща ли? — попитах мъжа.

— Не.

— Имаш ли огледало?

— Едно малко, ето!

— Дай го!

Старият хеким се изсмия дрезгаво:

— Злият дух ли ще се огледа в стъклото?

Не му обърнах внимание, а оставих светлината от залязващото слънце така да се отрази в огледалото, че да падне върху лицето на момичето. Заслепяващият лъч не оказа никакво въздействие върху ретината на болната.

— Кога яде за последен път твоята дъщеря? — попитах.

— Не зная — обясни бащата. — Тя беше самичка.

— Къде?

— Тук.

— Никакъв зъл дух не е обладал Шакара, а чрез храната или някакво питие е погълнала отрова.

— Аллах, Аллах, вярно ли е, ефенди?

— Да.

— Не му вярвай! — предупреди го хекиминът. — Дяволът е в нея.

— Мълчи, стар глупак! Имате ли тук лимони?

— Не.

— Кафе?

— Да.

— Имате ли шикалки?

— В горите ни растат много. Имаме и вкъщи.

— Бързо направете силно горещо кафе и сварете шикалки във вода. Донесете и лимони!

— Ха, той иска да нахрани дявола с шикалки, лимони и кафе! — чудеше се хекиминът, като кършеше ръце от ужас.

Бръкнах с пръст в устата на болната, понеже нямаше с какво друго, за да я накарам да повърне, като предпазвах ръката си от зъбите ѝ с дръжката на ножа. След известни усилия опитът успя, макар че момичето доста се поизмъчи. За жалост стомахът му не можа да се облекчи достатъчно.

— Има ли наблизно някоя еджзахане^[8]? — попитах аз, тъй като ми беше необходимо средство, за да предизвикам повръщане.

— На нашата уличка.

— Ела бързо, води ме!

Тръгнахме. Бащата се спря пред малко магазинче.

— Тук живее продавачът на билки — каза той. Влезнах в малкия магазин и се озовах сред хаос от всякакви нужни и ненужни неща: граниви помади, тръбички за лули, стари, изсъхнали мехлеми и лоени свещи, ревен и кафява захар в сандъче, кафе на зърна и липов чай, черен пипер и парченца тебешир, билка майчин лист в буркан, на който пишеше „мед“. Още — гвоздеи, джинджифил и син камък, сапун, тютюн и сол, очила, оцет, марля, антимонит, мастило, конопено семе, копчета и катарамии, катран, консервирани орехчета, ферула и смокини. Всичко това стоеше миролюбиво при, до, над и едно върху друго, а в средата седеше мърляво човече, което изглеждаше, като че току-що се беше мазало с тях или ги бе поглъщало, за да ги изпробва.

За щастие можах да получа нужното ми лекарство, взех още и шишенце нишадърен спирт. След връщането ни лекарството подейства благоприятно на болната. После ѝ дадох силно кафе и

лимонов сок, както и отвара от шикалки. След това внуших на близките ѝ да не я оставят да се унесе, да я пръскат със студена вода и да я карат да вдишва нишадър. Обещах да се върна скоро.

Това лечение не бе професионално, но не знаех как другояче да постъпя, а и то имаше успех. Тъй като опасността за момента бе отминала, можех да помисля и за други неща. Огледах се в стаята и видях малка кошничка в ъгъла, която все още бе пълна до половината с черници. Между тях имаше беладона.

— Искаш ли да видиш злия дух, който е влязъл в болната? — попитах хекимина.

— Един дух не може да бъде видян. И дори това да беше възможно, не би могъл да ми го посочиш, защото не вярваш в него. Ако момичето не умре, значи е помогнал моят амулет.

— Не забеляза ли, че веднага го магнах от врата ѝ? Той е тук и ще го отворя.

— Не трябва да правиш това — извика той и го грабна бързо.

— Дай го, старче! Ръката ми е по-силна от твоята. Защо не бива да го отворя?

— Защото вътре има магия. Ти ще бъдеш веднага обладан от духа, който се е вмъкнал в момичето!

— Да видим!

Хекимът искаше да ми попречи, но аз отворих четвъртитото парче защита телешка кожа и... намерих вътре една умряла муха.

— С това невинно животинче може да предизвикаш само смях — казах усмихнато и хвърлих мухата на пода, като я смачках с крак. — Е, и къде е духът, който трябва да ми заповядва?

— Почакай само, той ще дойде!

— Ще ти покажа дявола, който е причинил тази болест. Виж тук! Това какво е? Ти си хеким и трябва да познаваш плодовете. Показах му беладоната и той се ужаси.

— Аллах да е милостив към нас! Та това е йолюм кираси! Който яде от него, ще умре!

— Ето, от тези плодове е яла болната. Това познах по очите й. Който яде от тях, очите му се разширяват. Запомни го! А сега изчезвай, за да не те застава да изядеш тези смъртоносни плодове, за да видиш дали някой синек може да ти спаси живота!

Взех плодовете в ръка и тръгнах към него. Бързо и без да се сбогува, той офейка.

Присъстващите разбраха, че имам право. Благотворната промяна в състоянието на болната им го показваше и без да им

[#1 Смъртоносен плод; отровна череша.]

[#2 Муха. Бел. нем. изд.]

говоря. Те се впуснаха в изпълнени с почит благодарности, на които сложих край, като бързо се отдалечих. Наредих им, ако има някакво усложнение, веднага да ме извикат.

Когато пристигнах в жилището си, срещнах Мерсинах. Тя изскочи с гневни жестове от кухнята, с огромен черпак в ръка. След нея излетя голям, мокър парцал, който бе запратен така точно, че улучи малките й, проскубани, подобни на кърначета плитки и се уви нежно около достопочетната й глава. Едновременно с това отвътре прозвуча гласът на Халеф:

— Чакай, дърта вещице! — викна й той. — Друг път да не се докосваш до хубавото ми кафе!

Старицата се освободи от влажната прегръдка на парцала и го сви на топка, за да го хвърли обратно, но ме забеляза:

— О, емир, колко хубаво, че идваш! Спаси ме от този разбеснял се човек!

— Какво има, кажи, о, роза на Амадие?

— Хаджи Халеф казва, че намерил в кутията ти моето кафе, а в книжната ми кесия — твоето.

— Истина ли е това?

— Истина? Кълна се в Айша, майката на всички светци, че не съм докосвала кутията ти.

— Така ли, бабо на всички лъжкини и мошеници! — прогърмя от кухнята. Не си бъркала в нашето кафе, за което двеста дирхем ми струваха двайсет и пет пиастри? Ще докажа на сихди, че имам право!

Халеф излезе от кухнята. В дясната си ръка държеше новозакупената кутия за кафе, а в лявата — голяма, отворена книжна кесия.

— Сихди, ти познаваш кафето от Харима. Потърси го къде е!

Прегледах внимателно кутията и кесията.

— То е и в двете, но е размесено с по-некачествени зърна и изсъхнали люспи.

— Виждаш ли, сихди? Купих хубаво харимско, а тук тази баба и прабаба на всички разбойници и бандити ми вари лошо кафе, примесено с люспи. Не ми ли вярваш, че се е докопала до кутията ми?

— Ефенди, ти си могъщ воин, велик учен и най-мъдрият от всички съдии — отговори „Мирта“ и размаха парцала пред носа на Хаджията. — Трябва строго да накажеш този баща на злосторник и син на клеветник!

— Да накажеш? — извика изненадан Халеф. — Как се осмеляваш!

— Да! — каза решително старата. — Той се е докопал до кесията ми. Той е смесил кафето, за да позори мен и дома ми!

[#1 77/2 фунта. — Бел. нем. изд.]

— О, ти, образец на всички трийсет и девет порока! — гневеше се сърдито Халеф. — Осмеляваш се да ме обвиниш в кражба? Ако не беше жена, щях да те...

— Спри, Халеф! Престани да се разправяш! Ще отсъдя справедливо! Мерсилах, ти твърдиш, че Хаджи Халеф Омар е смесил двата сорта?

— Да, ефенди!

— С това той е допринесъл случаят да се заплете. Помогни за обратното, като отново разделиш сортовете. Ще погледна след малко и ще отсъдя.

Мерсилах искаше да ми каже, че първо възнамерява да се жалва, но Халеф я изпревари:

— Това трябва да стане веднага, защото се нуждаем от кафето.

— Защо? — попитах.

— Защото имаш гости.

— Кои са?

— Очакват те трима кюрди. Младият мъж, който те посети, е с тях.

— Добре, донеси междуременно друго кафе!

Бързо изкачих стълбите, защото другите двама кюрди можеха да бъдат само затворниците. Предположението ми се потвърди. Когато влязох, те се изправиха и моят познат каза:

— Това е милостивият чужденец, който ви спаси! О, ефенди, мютеселимът прочете думите ти и ми върна бащата и сина!

— Двамата са твоят баща и твоят брат?

— Да. Казвам се Дохуб. Този мъж е баща ми, а другият — моят брат.

— И какво стана с митото и глобата?

— Мютеселимът ни опрости всичко. Само барута и куршумите не получихме обратно. Ефенди, кажи ни само как да ти благодарим?

— Познаваш ли малкоегунда на Спинури?

— О, много добре! Дъщеря му е жена на нашия бей. Той идва често в Гумри, за да ги посети.

— Той е мой приятел. Бях при него и той ме помоли да поздравя Кадир бей, когато мина през Гумри.

— Ела, господарю, ела при нас! Ти ще бъдеш наш почетен гост!

— Може би ще дойда. Но дотогава ще минат няколко дни. Малкоегундът ми даде пакет, който трябва да предам на Кадир бей. Не искам да го задържа при мен и затова ви моля да го вземете със себе си в Гумри. Поздравете бея и му кажете, че съм негов приятел и че му желая всичко най-добро.

Обърнах се към по-възрастния от двамата освободени. Следите от лишенията в затвора му личаха.

— Знаете ли кой освен вас е затворен?

— Не — отговори той. — Намирах се в тъмна дупка, в която проникваше малко светлина, и аз нито можех да чуя нещо, нито да видя.

И със сина му се беше случило същото.

— Чаушът, който ви охраняваше, зъл човек ли е?

— Той никога не говореше с нас. Единственият човешки глас, който чувахме, беше на старата жена, която ни носеше яденето.

— Кои пътища водят за Гумри?

— Трябва да се спуснеш първо в долината на Беруари, и то по пътека, която е толкова стръмна, че не може да се язди по нея, а конете трябва да се водят за юздите. Долината е обрасла гъсто с дъбове и в нея има села, обитавани от кюрди или от несториански халдейци. Ще минеш и през неплодородна равнина, която наричаме невдач. Там се намира кюрдското село Манглана. После ще се добереш до Вайлер Хаюс, където живеят само няколко бедни семейства. Трябва да пресечеш много реки, те всички се вливат в Саб, и накрая ще видиш Гумри още отдалеч. Той е построен върху висока скала, която се издига самотно в равнината.

След тези и още някои други необходими указания поканих беруарите да се нахранят. Двамата освободени затворници се нахвърлиха с такъв апетит върху яденето, че разбрах колко загрижена е била Мерсилах за телесното благополучие на своите питомци. Халеф донесе и кафе, чиято липса кюрдите най-болезнено бяха почувствали, както й тютюн, който после изпушиха.

Най-сетне кюрдите си тръгнаха тъкмо когато пристигна Селим ага, за да ми предаде, че мютеселимът е готов да ме приеме отново. Те сърдечно се сбогуваха и още веднъж настойчиво ме поканиха да отида в Гумри. Дохуб взе пакета на старейшината и бях уверен, че съм спечелил приятели, на които в случай на нужда ще мога да разчитам.

Отначало посетих пациентката си и с радост бях посрещнат още в преддверието от родителите й.

— Как е дъщеря ви? — попитах.

— О, вече е много по-добре, господарю. — отговори мъжът. — Мъдростта ти е по-голяма от благодарността ни, защото Шакара може отново да говори смислено и ни каза, че наистина е яла от смъртоносните черешки. И добрината ти е още по-голяма, отколкото предполагаме, защото разбрахме, че не си лекар, който отива при болните, за да вземе пари, а велик ефенди, любимец на падишаха и мютесарифа от Мосул.

— Кой го казва?

— Целият град знае. Селим ага те хвали навред, мютеселимът те е посрещнал с почести и по твоя заповед е освободил дори затворници. Предава се от уста на уста и така научихме и ние.

— Син ли си на този град? Всъщност струва ми се, че си кюрд!

— Вярно си познал, ефенди. Аз съм кюрд от Лисан и съм се преселил за кратко в Амадие, защото у дома не се чувствам в безопасност.

— Не се чувстваш в безопасност? Защо?

— Лисан принадлежи към областта Тиари и в по-голямата си част е обитаван от несториански християни. Тези хора трябваше да изтърпят неописуем гнет и отскоро между тях има брожение, което набира сили и може да се изроди в отмъщение. Тъй като съм мохамеданин, се добрах до сигурно място, за да се занимавам на спокойствие с делата си, докато отmine опасността.

— С какво се занимаваш?

— Купувам шикалки и ги откарвам до Тигър, откъдето ги препращат другаде.

— Ти си мюсюлманин, а старицата, която видях при теб, е християнка. Как е станало това?

— Ефенди, това е история, която много опечалява мен и жена ми. Нашият пралядо беше прочут мелик и възприе учението на Христос, на разпнатия на кръста. Жена му, прабабата, която ти видя, стори същото. Но синът му беше верен последовател на Пророка, макар баща му да беше един от най-богатите князе на страната. Децата му останаха бедни и когато се ожених за внучката му, тя почти нямаше дрехи. Но ние се обичахме, Аллах ни благослови и забогатяхме.

— А прабабата?

— Не бяхме я виждали, докато сама не ни потърси в Лисан. Старицата беше на около сто години, мислеше, че ще умре скоро, и искаше да види своите внуци. Оттогава тя ни посещава два пъти в годината. Но не знаем откъде идва и къде отива.

— Не сте ли питали старата жена?

— Само веднъж, но тя не ни отговори и замина, без да се сбогува. Оттогава никога не сме говорили по този въпрос. Сега тя е при болната. Искаш ли да видиш Шакара?

— Да, ела!

Намерих пациентката значително по-добре. Руменината ѝ

[#1 Принц, княз. — Бел. нем. изд.]

беше изчезнала, пулсът ѝ слаб, но спокоен и макар и с усилие, тя се опитваше отново да говори нормално. Зеницата ѝ се беше стеснила, но все още преглъщаше със затруднение. Тя ме изгледа любопитно и ми подаде ръка, за да ми благодари.

Посъветвах да продължи с кафето и лимоновия сок, като препоръчах и да си натопи краката в гореща вода. После се наках отново да си тръгна, но старицата, която се беше гушила в края на постелята, се изправи.

— Ефенди — каза тя. — Мислех, че си хеким. Извинявай, че ти обещах възнаграждение.

— Възнаграждението ми е радостта, че успях да спася правнучката ти.

— Бог е благословил ръката ти, ефенди. Той е могъщ в слабостта и милостив в силата. Още колко ще страда болната?

— Ще преодолее сегашната отпадналост до няколко дни.

— Ефенди, аз живея чрез това дете. Умрях преди много и много години, но възкръснах в тази девойка, която бих искала да предпазя от всяка телесна и душевна болка. Тя запази не само нейния, а и моя живот и ти не можеш да си представиш колко важно е това за много хора. Ще дойдеш ли пак?

— Да, утре.

— Тогава днес няма какво повече да ти кажа.

Старицата се обърна и пак седна на предишното си място. Тя говореше твърде загадъчно и сама бе за своите роднини една загадка. Искаше ми се да имам достатъчно време, за да реша тази загадка.

---

[1] Привърженици на Несториус (ум. 451), който проповядва, че двете природи на Христос са разделени. — Бел. прев. ↑

[2] Евреин. ↑

[3] Командващ. Бел. нем. изд. ↑

[4] Обикновен човек, — Бел. нем. изд. ↑

[5] Герой от Стария завет. — Бел. прев. ↑

[6] Мирта — вечнозелено тропично и субтропично растение. — Бел. прев. ↑

[7] Данък върху имуществото. — Бел. нем. изд. ↑

[8] Аптека. — Бел. нем. изд. ↑

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

ИЗВЪН КРЕПОСТТА

Когато отидох при коменданта, всички служители и офицерите от гарнизона се бяха събрали около него. Компанията беше доста голяма. Предоставиха ми почетно място до бея. Намирахме се в една по-голяма стая, подобна на малка зала. Имаше достатъчно място хората да се движат свободно, но всеки седеше тихо на мястото си, пушеше своята лула, пиеше кафето си и бърбеше тихо със съседа си. Но ако мютеселимът изговореше високо някоя дума, всички протягаха вратове и се заслушваха, като че той беше някой могъщ владетел.

Разговорът ми с Исмаил бей се водеше полугласно. След няколко незначителни реплики той каза:

— Чух, че днес си излекувал едно момиче, което е било обладано от дявола. Моят хеким е видял как той влиза в него и ми предложи да те отпратя, защото си магьосник.

— Твоят хеким е глупак. Момичето е яло отровни плодове и аз й дадох лекарство, което да неутрализира отровата. Какво общо имат тук дяволите и духовете?

— Значи си хеким?

— Не, ти знаеш кой съм. Но на запад оттук, далеч отвъд Стамбул, където съм роден, всеки има по-големи познания за болестите и лечението им, отколкото твоят хеким, който искаше да изгони дявола с една умряла муха.

Мютеселимът се направи, че не чува отговора ми, и се осведоми по-нататък:

— Значи познаваш всички болести?

— Всички! — отговорих му категорично.

— И можеш да приготвиш всякакви питиета?

— Всякакви.

— Има ли питиета, които един добър мюсюлманин не бива да пие?

— Да, тези, които могат да те опият и чиято употреба пророкът е забранил, например виното.

— Виното не е ли понякога лекарство?

— Да, даже много необходимо.

— Кога се пие?

— При известни болести на кръвоносната и нервната система, както и при храносмилането, като укрепващо или стимулиращо средство.

Разговорът отново замря. Присъстващите си шепнеха нещо и не след дълго мютеселимът се обърна с тих глас към мен:

— Ефенди, аз съм много болен!

— Възможно ли е Аллах да ти възвърне здравето!

— Той може би ще го направи, защото съм добър мюсюлманин и верен, благочестив поклонник на Пророка.

— От какво си болен?

— Питах много лекари. Те всички казаха, че страдам от някои болести на кръвоносната и нервната система, както и на храносмилателната.

Едва се удържах да не се изсмея в лицето на Исмаил бей. Значи затова беше странното въведение, което се усукваше около същината на въпроса.

— Дадоха ли ти лекарите лекарства? — попитах аз.

— Да, но те не помогнаха. Тези учени мъже не бяха така умни и образовани като теб. Не смяташ ли, че се нуждая от нещо укрепващо и стимулиращо?

— Уверен съм в това.

— Ще ми дадеш ли такова лекарство?

— Не мога. Пророкът го забранява!

— Пророкът не иска праведните вярващи да загинат от кръвоносната и нервната си система. Чел ли си внимателно Корана?

— Много внимателно.

— Тогава ми кажи дали си срещнал поне едно лекарство, което да е забранено?

— Нито едно! Но аз нямам съставките, които са ми нужни да го приготвя.

— Искаш да се измъкнеш, защото са ти подръка.

— Откъде знаеш?

— Слугата ти купи днес подобни неща.

Аха, мютеселимът ни беше наблюдавал! Той вече знаеше, че дребничкият Халеф е донесъл вино за англичанина. Трябваше да бъдем предпазливи, за да не разгадаят намеренията ни.

— Не е достатъчно само това, което е купил слугата ми — уверих го аз.

— Все пак е по-добре от нищо. Тъй като съм много слаб, не трябва да се смесват много неща. Няма ли да ми изпратиш нещо за подсилване?

— Добре. Ще го получиш.

— Колко?

— Едно шише, пълно с лекарство.

— Ефенди, това е прекалено малко. Аз съм комендант и висок човек. Питието ще свърши, преди да е минало през цялото ми тяло. Не разбираш ли това?

— Разбирам и затова ще ти изпратя едно голямо шише.

— Само едно? Болният веднъж ли трябва да взема лекарства?

— Е, добре, ще получиш две.

— Предпиши ми да вземам по едно дневно в продължение на седмица.

— Мютеселим, страхувам се, че ще станеш прекалено силен.

— О, ефенди, не трябва да се страхуваш от това.

— Добре, ще опитаме в продължение на една седмица.

— Но имам и една молба.

— Каква молба?

— Един мютеселим не бива да позволява на поданиците си да разберат, че нервната му и храносмилателна система не са наред.

— Това е правилно.

— Значи ще опаковаш така добре лекарството, че никой да не види какво има в шишетата.

— Ще изпълня желанието ти.

— И твоите нерви ли са болни, ефенди?

— Не. Защо питаш?

— Защото и ти нареди да ти вземат от лекарството.

— Не беше за мен.

— За кого иначе? За немия Хаджи Линдси бей?

— Преди малко каза, че един мютеселим не трябва да показва, че нещо не му е наред. Има и други хора, които не желаят същото.

— Или беше за някой друг човек, който въобще не се е показвал? Сигурно е бил много болен, защото не е излизал от стаята си.

Това приличаше на разпит. Мютеселимът искаше да се осведоми за Мохамед Емин.

— Да, той е болен — отговорих аз.

— И от какво?

— От сърце.

— Можеш ли да го излекуваш?

— Надявам се.

— Съжалявам, че поради болестта му не си могъл да го доведеш.

Твой приятел ли е?

— Много добър.

— Как се казва?

— Днес още не мога да ти кажа. Приятелят ми ти е подготвил изненада.

— Аха! — обади се Исмаил бей любопитно. — Изненада? И кога?

— Когато болестта му мине.

— И колко ще продължи това?

— Надявам се, само няколко дни.

— Не е ли по-добре аз да го посетя, след като не може да дойде при мен?

— Това посещение ще го превъзбуди. Сърдечните заболявания често са опасни за живота. Не може да не го знаеш.

— Значи трябва да изчакам.

Боят отново се умълча. После подхвана:

— Знаеш ли, че си загадка за мен?

— Ти също.

— Защо?

— Защото ме намираш загадъчен. Кажете ми, осмелявал ли се е някой да говори така откровенно и без страх с теб?

— Истина е, ефенди! Никой! Не бих съветвал никой друг да го прави. Ти обаче си под закрилата на султана и мютесарифът горещо те е препоръчал. Затова търпя.

— И при всичката ми откровеност съм загадка за теб?

— Въпреки нея.

— Ще ти помогна да я решиш. Питай ме!

— Преди всичко искам да знам как получи закрилата на султана, какво мисли той за мен и какви планове има относно мен и теб? Но за това днес нямаме време. Ще говорим утре, когато сме сами.

Това ми бе добре дошло. Разговорите секнаха, тъй като въведоха един медах^[1], извикан от коменданта, за да забавлява гостите му. Лулите бяха напълнени и запалени отново, чашите повторно налети и тогава всички се заслушаха благоговейно в думите на разказвача.

Човекът застана в средата на помещението и с напевен глас заразказва слушаната хиляди пъти история за Абу Сабр, за завистливия учител, роба на любовта Ганем, за Нуредин Али и Бедредин Хасан. Той беше възнаграден с две пиастри и отпратен.

Мютеселимът се изправи, което беше знак, че приемът е завършил. Казахме си по някоя любезност, поклонихме се един на друг и бяхме щастливи, че благополучно сме се отървали от коменданта, от Кара Бен Немзи ефенди, от тютюна и кафето и от разказвача. След това имах удоволствието да бъда придружен от Селим ага до дома.

— Ефенди, позволи ми да се облегна на ръката ти! — помоли той.

— Ето я.

— Зная, че не би трябвало да го правя, защото си мъдър човек и любимец на Пророка, но аз те обичам и трябва да имаш предвид, че съм храбър ага, който при случай може да защитава тази крепост срещу петдесет хиляди врагове.

— Това го зная. И аз те обичам. Хайде да вървим.

— Кой е този?

Селим ага посочи човек, облегал се зад един ъгъл. Той се шмугна покрай нас и изчезна сред мрака на къщите. Познах мъжа. Това беше арнаутинът, който ни нападна, но предпочетох да не му казвам нищо.

— Май че беше някой от твоите арнаути.

— Никога не съм виждал лицето му.

— Лунната светлина мами.

С това въпросът бе приключен. След кратка пауза Селим ага започна отново:

— Знаеш ли, ефенди, какво искам да ти кажа?

— Какво?
— Хм. Аз съм болен.
— Какво ти е?
— Болни са нервната ми и кръвоносната система.
— Селим ага, мисля, че си подслушвал.
— О, не, ефенди! Не можех да не чуя разговора ви, тъй като седях до мютеселима.
— Толкова далеч, че трябваше да подслушваш!
— Не трябва ли да слушам, когато се говори за подкрепително средство, от което се нуждая и аз?
— И мислиш, че ще ти го дам?
— А кой? Старият хеким ли? Той ще ми предпише мухи.
— Лекарството в малко шишенце ли искаш или в голямо?
— Искаш да кажеш в няколко големи шишета!
— Кога?
— Сега, ако ти е угодно.
— Тогава да побързаме и се приберем вкъщи.
— О, не, ефенди! Там ще ми пречи Мерсинах. Тя не трябва да знае, че имам болна система.
— Но тя би трябвало да го знае, тъй като ти приготвя храната.
— Мерсинах ще изпие лекарството вместо мен. Знам едно място, където този цяр може да се вземе на спокойствие и в безопасност.
— Къде?
— Ефенди, подобно място може да се намери при някой еврейин или грък, никога при правоверен. Не си ли забелязал това?
— Хм! Вярно е. Но ще те видят и тогава ще научи целият град, че системата ти не е наред.
— Никой няма да ни види. Този еврейин разполага с малка стая, в която дори и луната не може да проникне.
— Ела тогава! Трябва да бъдем предпазливи, да не ни наблюдават.
И така, ново нападение над кесията ми! Впрочем хубаво беше, че опознах агата като мюсюлманин, на когото е забранено виното, но не и лекарството, изстискано от кръвта на гроздето. Ако агата си пийнеше, можеше да ми бъде от полза.
След като прекосихме няколко тесни криволичещи улички, се спряхме пред малка бедна къщичка, чиято врата беше само подпряна.

Влезнахме в тъмния коридор и Селим ага плесна с ръце. Веднага се появи гърбав човек с еврейско лице и освети агата.

— Вие ли сте, ваша милост? Боже на Авраама, как се уплаших, когато видях двама души, а не само вас, когото съм свикнал да посрещам с удоволствие и покорност всеки ден.

— Отваряй, старче!

— Да отворя? Какво? Малката или голямата стая?

— Малката!

— Как да съм сигурен, че мъжът, който има честта да дойде с вас в дома ми, няма да се разприказва за някои неща, за които не е позволено да се говори, и после могъщият мютеселим ще ме накаже!

— Може да си сигурен. Отвори или сам ще си отворя!

Старецът помести няколко дъски настрани и зад тях се откри една врата. Тя водеше към малко помещение, чийто под бе покрит с изпокъсани рогозки от лико. Няколко възглавници, пълни с мъх, служеха за сядане.

— Трябва ли да запаля лампата?

— Разбира се!

— Какво ще пожелаят да пийнат господарите?

— Както обикновено.

Пламнаха две огънчета и стопанинът можеше да ме огледа по-добре, защото, бях стоял все зад Селим.

— Хатир и муза — това е някой емир и голям воин! Окачил си е бляскави оръжия и носи мустаци като Йошуа, завоевателя на страната Ханаан. Тогава няма да донесе от простото питие, а от онова, което е заровено в един от ъглите на килера и е за специални хора.

— Какво е то? — попитах.

— Това е вино от Тюрбеди Хайдари, от една област, която

[#1 В името на Мойсей. — Бел. нем. изд.]

никой не знае. Там расте грозде, чиито зърна са като ябълки, а сокът му може да събори зидовете на цял град.

— Донеси едно шише! — заповяда агата.

— Не, ще донесе две делви. Трябва да знаеш, че виното от Тюрбеди Хайдари се съхранява в големи глинени делви и се пие в малки — казах аз.

— Знаеш го? — попита евреинът.

— Често съм пил от него.

— Къде е тази страна?

— Името, което назова, е на град, който се намира в Тербиджан, в Персия. Виното е добро и се надявам, че добре си го съхранил. Колко струва?

— Ти си важен господар и затова ще ти отбия наполовина от цената. Ще платиш трийсет пиастри за една делва.

— Това ли е половин цена? Донеси две делви. Ще го опитам и тогава ще ти кажа колко давам.

Старецът излезе. В един от ъглите до сандъче с тютюн бяха опрени лули. Седнахме и взехме две без връх. Извадих мундщука от чантата си и го завинтих. После взех от тютюна. Беше от добрия персийски.

— Какво е това от другата страна на къщата, Селим ага? — го попитах.

— Дрогерийно магазинче и кафене. Отзад има стаичка за пушене на опиум и винарна за простолюдието. Тук обаче могат да влизат само важни господари — обясни той със самодоволно изражение на лицето.

Мога да кажа, че се зарадвах на виното. То бе червено, гъсто и много силно натурално питие, от което са достатъчни три глътки, за да замаят някой човек, който никога не е пил. Селим обичаше питието на Ной, но бях уверен, че делвата бързо ще го събори.

Стопанинът се върна с две стомни, всяка от които съдържаше сигурно по литър. Хм, бедни Селим ага! Отпих глътка. Виното беше малко пострадало при транспорта, но можеше да се пие.

— Е, ваша милост, как е? — попита старецът.

— Добре, но мога да ти дам за стомната два̀сет пиастри.

— Господарю, предлагаш ми много малко. За два̀сет пиастри ще си взема обратно виното и ще ти донеса друго.

— Там, където го произвеждат, за подобна делва давам по четири пиастри по тукашните пари. Както виждаш, плащам ти добре, но ако не ти е достатъчно, вземи го обратно. Аз станах.

— От кое да донеса?

— От никое. Ще пия само от това за два̀сет пиастри, което би ми дал и за петнайсет. Не го ли получа, тръгвам и ти можеш и сам да си го пиеш.

— Негова милост, Селим ага, сигурно ще пие?

— Той тръгва с мен.

— Дай двайсет и девет!

— Не.

— Двайсет и осем!

— Лека нощ, старче! Отворих вратата.

— Ела, ефенди! Давам ти го и за двайсет, защото е чест за мен да те видя в дома си.

За задоволство на стареца сделката бе сключена. След като взе парите, той се отдалечи, подсмиввайки се скришом. Агата отпи малка, а после и по-голяма глътка.

— Уаллах, биллях, таллах! Такова вино още не съм пил. Мислиш ли, че е добре за болната ми система, ефенди?

— Много добре!

— О, само да го бе видяла „Мирта“!

— И нейната ли система е болна?

— Много е жадна системата ѝ, ефенди.

Селим отново отпи.

— Това не е чудно — казах. — Тя се грижи за много неща и работи много.

— Но не и за мен. Аллах ми е свидетел.

— Но за затворниците.

— Носи им храна само веднъж на ден — хляб и водниста брашнена каша.

— Колко ти дава мютеселимът за всеки затворник?

— Трийсет пари дневно.

Значи около петнайсет пфенига. Поне половината оставаха в ръцете на Селим.

— И какво получаваш ти като надзирател?

— Две пиастри дневно, които обаче още не съм видял. Чудно ли е тогава, че не познавам това хубаво лекарство?

Агата отново си пийна.

— Две пиастри? Но това е много малко за грижите, които сигурно ти причиняват затворниците.

— Грижи? Никакви! Защо трябва да полагам грижи за тези негодьяи? Ходя само веднъж дневно в затвора, за да видя да не е умрял някой. Това е всичко.

— И по кое време ходиш?

— Когато ми скимне.

— Също и нощем?

— Да, когато съм забравил през деня и съм се запилял някъде. Ехей, сетих се, че днес още не съм ходил там.

— Моето идване ти е попречило.

— Вярно е, ефенди.

— Тогава не трябва ли да надникнеш?

— Негодниците не заслужават да си давам зор заради тях.

— Правилно! Но няма ли с това да урониш достойнството си? Ти си ага, офицер. Арнаутите ти трябва да се страхуват от теб. Нали така?

— Да, трябва. Кълна се в Аллаха, трябва! — потвърди тържествено той.

— Също и чаушът, който е в затвора!

— Също и той, естествено! Този дангалак е твърде опърничав. Трябва да се страхува от мен!

— Тогава не е лошо да го контролираш и понякога да го изненадваш, за да се види дали е стриктен в службата си. Иначе той никога няма да се страхува от теб.

— Ще го направя, да, кълна се в Аллаха, ще го направя

— Ако е сигурен, че няма да дойдеш, може би седи при кафеджията или при танцърките и ти се присмива.

— Само да се осмели! Ще го изненадам утре или още днес. Ефенди, искаш ли да го изненадаме заедно?

Внимавах да не събудя у него съмнение, дали имам право да го придружавам в затвора. Напротив, държах се, като че ли с присъствието си ще окажа на агата голяма чест.

— Заслужава ли този дангалак да види лика на един ефенди? — казах аз.

— Идваш заради мен, а не заради него.

— Тогава трябва да ми окаже почит, която се полага на подобен ефенди.

— Естествено! Ще бъде, като че ме придружава самият мютеселим. Трябва да инспектираш затвора.

— Добре. Тогава идвам.

Селим ага имаше още малко вино в делвата, а и аз бях поддържал същото темпо. Очите му се бяха свили, а върховете на мустаците му — щръкнали.

— Няма ли да поръчаме още по делва? — го попитах.

— Не, ефенди, ако ти е угодно. Жадувам да изненадам чауша. Утре отново ще наминем тук.

Чаушът послужи само за претекст. Всъщност любезният ага бе почувствал опасното въздействие на виното от Тюрбеди Хайдари.

— Как беше тютюнът, ефенди? — осведоми се той.

— Лош. От него получаваш главоболие и ти се вие свят.

— Аллах, имаш право! Този тютюн отслаби кръвоносната и нервната ми система, а исках да ги подсиля. Ела, да вървим!

Селим плесна с ръце. Това беше знак за евреина, че тръгваме. После излязохме навън.

— Ефенди, дай да се облегна на ръката ти! — помоли агата. — Знаеш, че те обичам.

Не бе толкова любовта, колкото слабостта му, която го принуди да изрази молбата си, защото, когато го лъхна свежият вечерен въздух, той не знаеше вече кое е дясно и кое ляво.

— Нали Мохамед е бил умен човек, ефенди? — попита агата толкова високо, че един случайно преминаващ човек спря и сепнато ни изгледа. — Защо?

— Защото Пророкът не е забранил лекарствата. Ако беше направил и това, от гроздето трябваше да се прави мастило. Знаеш ли къде се намира затворът?

— Зад къщата ти.

— Винаги си прав, ефенди. Но къде се намира къщата ми?

Това бе един от онези плоски въпроси, на които трудно можеш да отговориш, ако не искаш и отговорът да е също така глупав като въпроса.

— Точно пред затвора, ага.

Той се спря или по-скоро се мъчеше да стои на едно място и учудено ме изгледа.

— Ефенди, ти си също така умен човек като стария Мохамед. Нали? Тютюнът така проникна в мозъка ми, че тук виждам затвора отдясно, а там — отляво. Кой е истинският?

— Нито едното, нито другото. Това вдясно е дъб, а там горе вляво — облак.

— Облак? Аллах! Позволи ми да се хвана по-здраво за теб.

Храбрият ага ме поведе, люшкайки се на зигзаг. Придвижихме се бързо напред и най-сетне успях да го домъкна до сградата, за която

смятах, че е затворът, макар и да не я бях виждал отпред.

— Това занданът ли е? — го запитах. Селим ага тикна тюрбана си на тила и се огледа на всички страни.

— Хм! Прилича на него. Ефенди, не виждаш ли наблизко някой, когото да питаме? Трябваше така здраво да се държа за теб, че ми мержелее пред очите. Това е лошо, защото къщите препускаха покрай мен като галопиращ керван.

— Не виждам никого. Сигурно е затворът. Агата бръкна с ръка в пояса си и започна да рови за нещо, което не намери.

— Какво търсиш?

— Ключа за вратата на затвора.

— В теб ли е?

— Винаги! Бръкни и виж дали ти ще го намериш!

Потърсих и намерих ключа веднага. Не беше трудно, защото той беше огромен, в него можеше да се побере куршум за мечки.

— Тук. Да отворя ли?

— Да, ела! Но аз си мисля, че не би могъл да улучиш ключалката, тъй като системата ти е много пострадала.

Ключът стана и скоро пантите на вратата изскърцаха.

— Открихме я! — каза арнаутският ага. — Познавам добре тези звуци. Да влезем!

— Да заключи ли отново вратата?

— Разбира се! В един затвор е нужна предпазливост.

— Извикай ключаря!

— Чауша? Защо?

— Трябва да ни свети.

— Не трябва да го правя. Нали искаме да изненадаме мошеника.

— Тогава говори по-тихо!

Селим искаше да върви напред, но се препъна и ако не го бях задържал с две ръце, щеше да падне.

— Какво беше това? Ефенди, ние сме попаднали в чужда къща.

— Къде е помещението на чауша? На партера ли е?

— Не, на първия етаж.

— А стълбището отзад ли е или отпред?

— Хм! Къде ли беше? Мисля, че е отпред. От вратата са шест до осем крачки.

— Надясно или наляво?

— Да, къде ли съм застанал? Отсам или оттам? О, ефенди, и на теб не ти понася лекарството, иначе нямаше да ме сложиш толкова накриво — коридорът пред мен не върви направо, а отдолу нагоре.

— Тогава ела насам! Зад теб е вратата. Тук е дясно, там — ляво. От коя страна е стълбата?

— Тук отляво.

Кречехме бавно напред и след малко опипващият ми крак наистина докосна най-долното стъпало на някаква стълба.

— Това са стъпалата, ага.

— Да, това са. Не падай, ефенди. Ти не познаваш къщата и аз внимателно ще те водя.

Селим се увеси с цялото си тяло на мен, така че трябваше буквално да го нося по стълбата, която не познавах.

— Горесте сме. Къде е стаичката на чауша?

— Говори по-тихо! Чувам добре. Отдясно, първата врата е.

Задърпа ме, но направо, а не надясно. Аз го завъртях и след няколко крачки усетих вратата, която намерих опипом.

— Напипвам две резета, но не и ключалка.

— Няма такава.

— Резетата са пуснати.

— Значи все пак сме влезли в друга къща.

— Ще отворя.

— Да, направи го, за да видя най-после къде съм.

Дръпнах тежките резета. Вратата се отвори навън. Влезнахме.

— Има ли осветление в стаята на чауша?

— Да, лампата с огниво е вляво, в ниша на стената.

Облегнах пияния ага до стената и потърсих лампата. Скоро открих нишата и светнах.

Помещението беше тясно и малко. Подът бе застлан с рогозка. Това беше и цялото „обзавеждане“. На земята се търкаляха счупена паница, чифт скъсани обувки, един пантоф, празна стомна за вода и камшик.

— Няма го! Къде е този човек? — попита агата.

— Сигурно е при арнаутите, които трябва да пазят., Агата взе лампата и се заклатушка напред, но се удари в дирека на вратата.

— Не ме бутай, ефенди! Ела, дръж ти лампата! По-добре аз да те водя, иначе можеш да ме хвърлиш надолу по стълбите. Аз те обичам и

съм ти приятел, твоят най-добър приятел. Затова те и съветвам: не пий никога това персийско лекарство. От него се чувстваш наистина могъщ.

Трябваше да употребя и насилие, за да заведа пияния ага невредим. Когато се добрахме до набелязаната врата, разбрахме, че и тя е залостена. Щом я отворихме, намерихме помещението празно. То приличаше повече на обор, отколкото на стая, в която живеят хора. и можех да предположа в какво окаяно състояние са килиите на затворниците.

— Ей на, и тук никой! Ефенди, имате право. Тези подлеци са се измъкнали, вместо да охраняват. Ще ги науча аз тях! Ще заповядам да ги бият с тояги. Да, ще накарам дори да ги обесят!

Селим ага се опитваше да блещи очи, но не му се удаде. С времето виното им въздействаше все повече и те се затваряха.

— Какво да правим, ефенди?

— На твоето място бих чакал, за да посрещна арнаутите както подобава.

— Но къде ще чакаме, тук или горе?

— Тук. Няма да се качвам повторно. Прекалено си тежък, ефенди. Виж как се клатушкаш. Седни долу!

— Мисля, че искахме да инспектираме килиите?

— Да, ще го направим — каза той, прозявайки се. — Но тези хора не струват нищо. Това са истински мошеници, крадци и разбойници, кюрди и един арабин, най-лошият от всички.

— Къде е този тип?

— Тук, до нас, защото трябва да се охранява най-строго. Седни най-сетне!

Седнах до Селим, макар че подът се състоеше от трамбована глина и беше много замърсен. Агата се прозя повторно.

— Уморен ли си? — ме попита той.

— Малко.

— Затова се прозяваш така. Поспи, докато дойдат. Ще те събудя. Уаллахи, изглеждаш омаломощен и грохнал! А аз ще се разположа колкото се може по-удобно.

Селим ага се протегна, опря се на лактите си и подпря главата си с длан. Настъпи безмълвна тишина и не след дълго главата му клюмна — господарят на затвора спеше.

Колко често бях чел, че някой затворник е освободен, след като са напили стражите му, и се бях ядосвал на този изтъркан писателски трик. И сега самият аз благодарение на пиянството на главния пазач разполагах с всички затворници. Трябваше ли да отворя вратата на Амад ал Гандур? Това не би било разумно. Не бяхме готови да напуснем веднага града. На градската порта стояха стражи, които можеха да се усъмнят. Цялата вина щеше да се стовари върху бедния ага и мен щяха да посочат като явния виновник. Това щеше да ме въвлече в голяма беда или най-малкото по-късно щях да имам много неприятности. По-добре беше така да улесня изчезването на затворника, че избавлението му да остане загадка. И така, реших днес само да разговарям с хадедихна, а бягството да осъществя по-късно.

Агата лежеше на пода и хъркаше с отворени уста. Разтърсих го за рамото, отначало леко, а след това и по-силно. Не се събуди. Взех лампата и напуснах стаята, затваряйки тихо вратата. Спуснах и едното резе, за да не бъда изненадан в никакъв случай. Бях внимавал преди и бях забелязал, че всички врати са без ключалки, само с по две резета. Следователно, не се нуждаех от ключ за килията.

Чувствах се малко странно, когато заставах отвън сам в коридора. Оскъдната светлина на лампата едва разкриваше мрака, но бях решен на всичко. Ако обстоятелствата налагаха, бих рискувал всичко, но нямаше да тръгна без затворника. Дръпнах обратно резето, отворих широко вратата и я оставих така, за да чувам всеки шум.

Да, това, което видях, беше истинска яма. Веднага след прага подът рязко се спускаше на около метър надолу. Килията беше дълга около четири и широка две крачки. Стените не бяха варосани, подът — без дъски и глина. Горے близо до тавана се виждаше един от онези отвори, които бях забелязал отвън през деня. Освен съд с вода, така както се слага пред някое куче, в тази дупка не видях нищо друго.

Затворникът лежеше на влажната мухлясала земя, но при появата ми стана. С хлътнали очи и изпито лице той изглеждаше като мъртвец, но държанието му беше гордо и очите му гневно проблясваха, когато ме запита:

- Какво искаш? Не може ли човек поне да се наспи?
- Говори тихо! Не съм от твоите пазачи. Как се казваш?
- Защо питаш?
- Говори по-тихо! Не бива да ни чуят. Питам те, как се казваш?

— Сигурно вече знаеш — отвърна той, но все пак с приглушен глас.

— Предполагам, но искам да чуя от теб кой си.

— Наричат ме Амад ал Гандур.

— Тогава си човекът, когото търся. Обещай ми, че ще запазиш спокойствие каквото и да ти кажа.

— Обещавам.

— Мохамед Емин, баща ти, е наблизо.

— Аллах акб...!

— Мълчи, възгласът ти може да ни издаде!

— Ти кой си?

— Приятел на твоя баща. Дойдох като гост на хадедихните и воювах на страната на баща ти срещу вашите врагове. Дочух, че си заловен, и тръгнахме да те спасим.

— Слава на Аллаха! Още не мога да повярвам!

— Вярвай! Виж, този прозорец гледа към един двор. Той граничи с градината на къщата, в която живеем.

— Колко души сте?

— Само четирима. Баща ти, аз, още един приятел и моят слуга.

— Кой си ти и кой е твоят приятел?

— Ще ти кажа по-късно, защото сега трябва да побързам.

— Тръгваме ли?

— Не. Не сме готови още. Дойдох тук, без да съм предполагал, че ще успея. Можеш ли да четеш?

— Да.

— Но ти липсва светлина.

— На обяд е достатъчно светло.

— Чуй тогава! Бих могъл да те взема още сега със себе си, но ще е прекалено опасно. Обещавам ти обаче, че не след дълго ще бъдеш свободен. Ако видиш камък, хвърлен през прозореца, вдигни го. На него ще закрепя къс хартия и там ще прочетеш какво трябва да правиш.

— Господарю, ти отново ми връщаш живота — аз почти се бях отчаял. Как разбрахте, че са ме довели в Амадие?

— Каза ми един джесид. Срещнал си го при реката.

— Вярно е! — потвърди бързо той. — Виждам, че говориш истината. Ще чакам. Засега поздрави баща ми от мен.

— Ще го направя още днес. Гладен ли си?

— Много.

— Можеш ли да скриеш някъде хляб, свещ и кибрит?

— Да. Ще изкопая с ръце дупка в земята.

— Давам ти камата си. Във всеки случай ще е добре, ако имаш оръжие. Държа на нея и внимавай да не я открият.

Амад ад Гандур посегна бързо и долепи камата до устните си.

— Господарю, Аллах ще те възнагради за това в предсмъртния ти час. Най-сетне имам оръжие. Ще се освободя дори и да не дойдете.

— Ще дойдем. Не предприемай нищо прибързано! Това би могло да изложи теб и баща ти на голяма опасност.

— Ще чакам цяла седмица. Ако не се появите дотогава, ще действам сам.

— Добре! Ако ми е възможно, още тази нощ ще ти дам през прозореца храна, свещ и кибрит. Може би ще можем да разменим и някоя дума. Ако не е опасно, ще чуеш и гласа на баща ти. А сега сбогом! Трябва да вървя.

— Господарю, дай ми ръката си!

Протегнах я и той я стисна с две ръце така, че ме заболя.

— Аллах да благослови тази ръка, докато се движи и когато се склочи за вечния ти сън. Нека духът ти се възнесе към радостите на рая! Сега върви, за да не те сполети беда!

Залостих килията и внимателно се промъкнах обратно при агата. Той спеше и все още хъркаше и аз седнах до него. Измина може би час., Долових стъпки, които спряха пред входната врата. Бързо затворих нашата и разтърсих агата, за да го събудя. Това не беше лека работа, а няхах време за губене. Изправих го на крака и той ме изгледа учудено.

— Ти, ефенди? Къде сме?

— В затвора. Съвземи се!

Селим ага се огледа стъписано.

— В затвора? Ах! Как сме се озовали тук?

— Спомни си за евреина и за лекарството! Спомни си и за чауша, когото искахме да изненадаме.

— Чау... машаллах, сега зная! Заспал съм. Къде е той, още ли не се е върнал?

— Говори по-тихо! Не чуваш ли? Хората ти са пред вратата и разговарят. Разтъркай очи!

Клетият ага изглеждаше твърде окаяно. Но той се съвзе и можеше поне да стои изправен на краката си. И сега, когато входната порта беше затворена, той взе лампата в ръка, блъсна нашата врата и излезе в коридора. Аз го последвах. Виновниците се стъписаха ужасени, докато той крачеше към тях.

— Откъде идете, кучи синове? — сопна им се агата. Гласът му отекваше гръмотевично в дългото тясно помещение.

— От кафеджията — отговори чаушът след кратко колебание.

— От кафеджията? Докато аз съм стоял тук на пост? Кой ви разреши да напуснете?

— Никой.

Жал ми беше за хората. Тяхната небрежност ми беше донесла толкова голяма полза. Въпреки малкото пламъче можех да забележа как агата блещи очи. Върховете на мустаците му се тресяха и от яд беше стиснал юмруци. Но той вероятно забеляза, че не може да стои добре на краката си, и му дойде нещо по-добро наум.

— Утре ще бъдете наказани!

Началникът на арнаутите сложи лампата на едно от стъпалата на стълбата и се обърна към мен:

— Или, ефенди, може би смяташ, че още сега трябва да произнеса присъдата? Искаш ли да ги накарам да се бичуват един друг?

— Отложи наказанието за утре, ага. Все едно, твоите хора няма да го избягнат.

— Да бъде волята ти. Ела!

Селим ага отвори вратата и я заключи наново отвън.

Тръгнахме за вкъщи, където ни очакваше „Мирта“.

— Толкова ли дълго беше при мютеселима? — го запита подозрително тя.

— Мерсилах — отговори агата. — Ще ти кажа, че бяхме поканени да останем до сутринта. Но аз знаех, че си сама у дома, и отклоних гостоприемството на коменданта. Не искам руснаците да ти отрежат главата. Ще има война!

— Война? Между кого?

— Между турците, руснаците, персийците, арабите и кюрдите. Руснаците са вече на четири часа отук в Серару със сто хиляди войници и три хиляди оръдия.

— О, Аллах! Умирам! Вече съм умряла! И ти ли трябва да се сражаваш?

— Да. Но не казвай на никого! Войната все още е държавна тайна и хората от Амадие трябва да научат едва утре, когато руснаците обкръжат града.

Жената се олюля и седна обезсилена на първото изпредило й се гърне.

— Още утре? Утре враговете ще бъдат наистина тук?

— Да.

— И те ще стрелят?

— И още как!

— Селим ага, ти не трябва да участваш в битката. Ще те убият.

— Добре! Това е за предпочитане, защото най-сетне мога да отида да спя. Лека нощ, ефенди! Лека нощ, моя скъпа Мерсинах!

Агата влезе вътре. Цветето на къщата го изгледа доста удивена, после се осведоми:

— Ефенди, истина ли е, че руснаците идват?

— Това не е съвсем сигурно. Мисля, че агата взема прекалено на сериозно цялата работа.

— О, ти вля балсам в нараненото ми сърце. Не е ли възможно да се задържат, по-далеч от Амадие?

— Трябва да помислим над това. Раздели ли двата сорта кафе?

— Да. О, господарю, работата не беше приятна. Но този зъл Хаджи Халеф Омар не ме остави на мира, докато не привърших. Искаш ли да видиш?

— Покажи!

Мерсинах донесе кутията и кесията и аз се уверих, че тя наистина беше положила доста усилия.

— И каква ще бъде присъдата ти, о ефенди?

— Тя е благосклонна към теб. Тъй като нежните ти ръце са докосвали толкова много кафето, то трябва да бъде твоя собственост. Също и съдовете, които днес ще купя, ще бъдат твои. Чашите обаче ще подаря на храбрия Селим ага.

— О, ефенди, ти си правдив и мъдър съдия. Твоите добродетели са повече от моите тенджери и това ухаещо кафе е доказателство за великодушието ти. Дано Аллах направлява русите, за да не дойдат и да не те разстрелят. Мислиш ли, че мога да спя спокойно днес?

— Можеш, уверявам те!

— Благодаря ти, защото спането е единственото нещо, на което една изтерзана жена може да се радва.

— Тук долу ли спиш, Мерсинах?

— Да.

— Но не в кухнята, а в преддверието, нали?

— Ефенди, кухнята е за жената и най-добре е тя да спи там.

Хм. Това бе неприятно. А тъпият виц на агата бе съвсем не навреме. „Мирта“ положително нямаше да заспи веднага. Качих се горе, но вместо в стаята си отидох при хадедихна. Той беше легнал, но веднага се събуди. Разказах му за приключението в затвора. Това го изуми и зарадва.

После опаковахме храна, свещ и кибрит и се промъкнахме тихо в една от празните стаи, която бе разположена откъм двора на къщата и имаше само един прозорец. Това беше малък четириъгълен отвор, закрит с кепенци. Те бяха отчасти открехнати и когато погледнах навън, видях плоския покрив, който се надвесваше от тази страна на двора само на метър и половина под мен. Ние се спуснахме на покрива, а от него се прехвърлихме в двора. Вратата тук беше заключена. Нямаше, значи, кой да ни попречи и прекосихме градината, където някога красивата Есма катун бе разнасяла благоухание. От затвора ни отделяше само един зид. Можехме да достигнем с ръка най-високата му част.

— Почакай! — помолих Мохамед Емин. — Искам да бъда сигурен, че наистина не ни наблюдават.

Покатерих се и се спуснах отвъд, без да вдигам шум. От първото малко прозорче вдясно на партера идваше бледа светлина. Това беше стаята, в която беше спал Селим. А сега в нея седяха арнаутите, които от страх не можеха да мигнат. Следващият, значи вторият прозорец беше на килията, в която Амад ал Гандур ни очакваше.

Прегледах старателно тясното пространство на двора, без да видя нещо подозрително. Намерих заключена и вратата, която водеше

от затвора навън. Върнах се към мястото на зида, зад което ме очакваше Мохамед Емин.

— Всичко е наред. Можеш ли да се прехвърлиш?

— Да — прошепна хадедихнът.

— Само тихо.

Шейхът се покатери. Промъкнахме се през двора и застанахме под прозорчето, което почти можеше да се докосне с ръка.

— Наведи се, шейх, облегни се на стената и подпри ръцете си на колената! — казах аз.

Шейхът зае с гърба си почти хоризонтално положение и аз се качих на него. Можех да погледна през прозорчето на тъмницата.

— Амад ал Гандур! — прошепнах аз и после наострих слух.

— Господарю, ти ли си? — ДОЧУ се глухо отдолу.

— Да.

— Баща ми също ли е тук?

— Тук е. Ще ти спусне храна и свещ с един канап и после ще говори с теб. Чакай! Баща ти веднага ще се покаже.

Слязох от гърба на арабина.

— Тежах ли ти много?

— Дълго трудно се издържа, защото позата не е много удобна — беше отговорът.

— Тогава ще постъпя другояче, тъй като ще разговаряш по-дълго със сина си. Ще коленичиш на раменете ми. Така ще мога да стоя прав и ще издържа колкото искаш.

— Амад чу ли те?

— Да. Пита за теб. Имам и канап, с който ще спуснеш пакета.

Завързахме канапа. Сключих ръцете си на гърба така, че Мохамед Емин да може да стъпи на тях и се качи. След като обхванах колената му с ръце, за да не се подхлъзне, той коленичи на рамената ми така сигурно, както, ако беше на равната земя. Мохамед Емин спусна пакета и започна тих и оживен разговор, от който можех да доловя само неговите думи. От време на време ме питаше дали не ми тежи. Той беше висок, едър мъж и затова въздъхнах с облекчение, когато след около пет минути скочи на земята.

— Ефенди, синът ми трябва да бъде освободен! Не мога да чакам повече! — каза шейхът.

— Засега се налага да си вървим. Прехвърли се преди мен. Трябва да се погрижа да не намерят през деня следи от стъпките ни.

Мохамед Емин тръгна, а аз скоро го последвах. За кратко време преодоляхме пътя, по който бяхме дошли, и се озовахме отново в стаята на шейха. Той искаше веднага да обсъди с мен план за спасението на сина си, но го посъветвах да мисли за това, след като се наспи, и се промъкнах в стаята си.

На следващото утро първо посетих болното момиче. Шакара нямаше повече от какво да се страхува. Само майка ѝ беше при нея, поне аз не видях други хора. След това тръгнах на разходка из града, за да видя някое място в стената, през което можеше да се премине, без да се ползва градска та порта. Имаше едно, но то беше подходящо само за пешеходци.

Когато се върнах вкъщи, Селим ага току-що се беше вдигнал от постелята си.

— Ефенди, вече е ден — каза той.

— Отдавна — му отговорих.

— Искам да кажа, че може по-добре от вчера да говорим за нашата работа.

— Нашата работа?

— Нали беше с мен. Трябва ли да доложа или не? Как мислиш, ефенди?

— На твоє място не бих го направил.

— Защо?

— Защото е по-добре, ако се премълчи, че си бил през нощта в затвора. Хората ти във всеки случай забелязаха, че походката ти не беше много сигурна, и при разпита могат да споменат това.

— Вярно е. Когато се събудих преди малко, облеклото ми изглеждаше твърде зле и трябваше дълго да го чистя, за да махна изцапаното. Истинско чудо е, че Мерсинах не го забеляза. Значи мислиш, че трябва да се откажа от рапорта?

— Да. Ти можеш да смърриш хората си и милостта ти ще ги заслепи като слънчев лъч.

— Добре, ефенди. Най-напред ще им дръпна страхотна реч! Очите му се въртяха като перките на вентилатор. После те внезапно се укротиха и лицето му прие благодушно изражение.

— И после ще ги помилвам като някой султан, който може да подарява живота и имуществото на милиони хора.

Той понечи да тръгне, но се спря на прага, защото отвън един конник скочи от коня си. Дочух познат глас да пита:

— Селям! Ти вероятно си Селим ага, командирът на албанците?

— Да. Аз съм. Какво искаш?

— При теб ли живее Кара Бен Немзи ефенди с двама спътници — слуга и башибозук?

— Тук е.

Селим отстъпи настрана, така че мъжът да ме види. Това беше Селек, джесидът от Баадри.

— Ефенди — викна той радостно, — позволи ми да те поздравя!

Подадохме си ръце. При това забелязах, че язди един От конете на Али бей, който бе плувнал в пот. Сигурно Селек беше бързал много. Можех да предположа, че ми е донесъл някоя важна вест.

— Заведи коня си в двора и после се качи при нас! — му наредих.

Когато останахме сами в моята стая, пратеникът посегна към пояса си и извади оттам писмо.

— Как намери жилището ми?

— Още на градската порта попитах за теб.

— И откъде знаеш, че имам двама спътници? Когато бях при вас, имах само един.

— Научих го в Спиндури.

Отворих писмото. Али бей ми беше писал няколко добри новини, които се отнасяха до джесидите, и една лоша, отнасяща се до мен.

Какво? Толкова голям успех ли е имало пратеничеството на Али бей? — попитах аз.

Анадолският кази аскери е отишъл с него до Мосул?

— Да, господарю. Той обича нашия мир шейх хан и проведе строго следствие. Мютесарифът ще бъде отстранен. На негово място идва друг.

— И махреджът на Мосул е избягал?

— Така е. Кямил ефенди беше виновен за целия хаос, създаден от мютесарифа. Много лоши неща излязоха наяве. От единайсет месеца никой от подчинените на наместника не бе получил полагаемите се пари, никой командир и войник — своето

възнаграждение. Укротяването на арабите, което Високата порта беше заповядала, не можеше да стане, защото мютесарифът беше присвоил необходимите за това суми. И още много други неща. Стражите, които трябвало да задържат махреджа, закъснели. Той вече се бил измъкнал. Поради това всички бейове и кехаи от околността получили заповед да го задържат, щом го забележат. Анадолският кази аскери предполага, че Кямил ефенди е избягал в Багдад, тъй като е приятел с тамошния валия^[2].

[#1 Военен съдия в Азиатска Турция.]

— Предположението е погрешно. Беглецът се е укрив в планините, където по-трудно може да бъде заловен и по-скоро би отишъл в Персия, отколкото в Багдад. Пари за път лесно би могъл да събере. Той е главен съдия на всички местни съдилища и техните средства са му на разположение.

— Имаш право, ефенди. Още вчера вечерта научихме, че Кямил ефенди е бил сутринта на предния ден в Елкош, а вечерта — вече в Мунгаиши. Изглежда, иска да дойде в Амадие, но по околен път, защото отбягва земите на джесидите, които нападна.

— Али бей с право предполага, че появата на Кямил тук може да ми навлече големи неприятности. Махреджът ще ми навреди и за съжаление не бих могъл да докажа, че самият той е беглец.

— О, ефенди, Али бей е умен. Когато чу за бягството на махреджа, ми заповяда да оседлая най-добрия му кон и дъ яздя цялата нощ, за да пристигна преди съдията, ако той наистина има намерение да дойде в Амадие. И когато напуснах Баадри, той ми даде две писма, които получи в Мосул. Ето ги. Виж дали са ти необходими.

Отворих писмата и се зачетох. Едното беше от анадолския кази аскери до мир шейх хана, с което му се съобщаваше за отстраняването на мютесарифа и на махреджа. Другото съдържаше служебно разпореждане до Али бей да задържи Кямил ефенди и да го закара в Мосул, щом се мерне на негова територия. И двете носеха подписа и големия печат на военния съдия.

— Тези писма са наистина много важни — обясних му аз. — Докога мога да ги задържа?

— Те са твои.

— И така, казваш, че завчера вечерта махреджът е бил в Мунгаиши?

— Да.

— Значи, всеки момент би могъл да пристигне тук и книжата ще са ми нужни днес. Можеш ли да изчакаш?

— Ще чакам, докогато заповядаш, ефенди!

— Добре, отиди тогава две врати по-нататък в коридора. Ще срещнеш познати — Хаджи Халеф и Ифра.

Вестта, че махреджът може да дойде в Амадие, ме изпълни отначало с опасения. Но щом имах в ръцете си двата документа, те изчезнаха и очаквах идването му със спокойствие. Да, дори вярвах вече, че известието за свалянето на мютесарифа би могло да доведе до освобождаването на пленения хадедихн. Но аз се отказах от този план, когато прочетох, че враждебните действия на мютесарифа срещу арабите не са били по негова лична инициатива, а извършени по заповед на Високата порта.

По обяд „Мирта“ влезе в стаята ми.

— Ефенди, ще дойдеш ли с мен в затвора?

Това ми бе добре дошло, но първо трябваше да говоря с Мохамед Емин. Затова и казах:

— Сега нямам време.

— Но ти ми обеща и спомена, че ще позволиш на затворниците да купят някои неща от мен.

Розата на Амадие, изглежда, държеше много на печалбата, която тази дребна търговия ѝ носеше.

— Ще удържа на думата си, но ще се освободя едва след четвърт час.

— Тогава ще те почакам, ефенди. Но ние не можем да отидем заедно.

— И Селим ага ли ще бъде?

— Не. Той е по служба при мютеселима.

— Тогава кажи на чауша да ми отвори. Върви, ще дойда по-късно.

Мерсилах си тръгна развеселена. При това тя въобще не се замисли дали чаушът ще ми разреши да вляза, тъй като нямах право, а и не можех да покажа разрешение от началника му. Междувременно отидох при Мохамед Емин и го осведомих за предстоящото посещение в затвора. Посъветвах го да бъде готов за бягството и най-напред тайно да купи чрез Халеф за сина си турски дрехи. После тръгнах. Когато

съзрях затвора, забелязах, че вратата е отворена. Чаушът стоеше отпред.

— Селям! — поздравих кратко и с достойнство.

— Акшамларинис хайролсън. (Да бъде благословена вечерта ти!)
— отговори той. — Аллах да благослови идването ти в тази къща, ефенди! Аз трябва да ти благодаря.

Влязох и той отново заключи вратата.

— Да благодариш? — попитах небрежно. — За какво?

— Селим ага беше тук ужасно разгневен и заповяда да ни бият с камшик. После каза, че ще ни помилва, защото си се застъпил за нас. Ела, следвай ме!

Качихме се по стълбата, по която вчера така се бях измъчвал с агата. В коридора до тенекиен казан стоеше Мерсинах. Той съдържаше брашнена супа, която приличаше на помията от нейната кухня и спалня. Носеше и хляб, изпечен от нежните ѝ ръце. Сигурно и той някога е представлявал размито с вода брашно, добило твърд вид с помощта на огъня и полепналите парчета кюмюр. До нея бяха арнаутите с празни черпаци в ръка, взети като че от някой куп вехтории.

— Ефенди, заповядваш ли да започнем? — попита „Мирта“.

— Да.

Веднага беше отворена първата врата. Помещението, в което погледнах, приличаше на дупка, но поне подът беше на едно ниво с коридора. Затворникът бе турчин. Той не се надигна и въобще не ни удостои с поглед.

— Дай му две порции, защото е османлия! — заповяда чаушът. Мъжът получи две пълни лъжици от супата и парче хляб. В следващата килия лежеше също турчин. И на него се полагаше подобна порция. Обитателят на третата дупка беше кюрд.

— Този кучи син ще получи само черпак, защото е от Балан^[3].

Какво любезно нареждане! Идваше ми да ударя шамар на дангалака. Към тези правила той се придържаше през цялото време, докато раздаваше яденето. Когато затворниците от горния етаж свършиха, слезнахме долу. — Кой са тук? — попитах.

— Най-лошите. Един арабин, един евреин и двама кюрди от племето буламух. Говориш ли кюрдски, ефенди?

— Да.

— Няма ли да поговориш със затворниците?

— Не, защото е под моето достойнство.

— Вярно е. Но ние не говорим нито кюрдски, нито арабски, тези кучи синове все искат да ни кажат нещо.

— Добре, тогава ще разменя няколко думи с тях. Това беше, което очаквах с нетърпение. Не бях предвидил само, че така ще окажа услуга и на пазачите.

Отвориха килията на единия кюрд. Той стоеше най-отпред.

Бедният дявол така беше изгладнял, че след като получи черпак супа, помоли да му дадат по-голямо парче хляб.

— Какво иска? — попита чаушът.

— Още малко хляб. Дай му!

— Ще получи, защото ти се застъпи за него.

После се озовахме при евреина. Мълчах, защото човекът говореше турски. Той започна с куп оплаквания, които бяха справедливи, но не го изслушаха.

Вторият кюрд беше възрастен мъж. Той само помоли да го изправят пред някой съдия. Чаушът обеща през смях.

Най-сетне беше отворена и последната килия. Амад ал Гандур седеше свит в един от ъглите и не искаше да ни обърне внимание, но като ме видя, се надигна.

— Това ли е арабинът? — попитах.

— Да.

— Не говори ли турски?

— Въобще не си отваря устата. Затова и досега не е получавал топло ядене.

— Да поговоря ли с него?

— Опитай!

Приблжих се и му прошепнах:

— Не говори с мен.

Амад ме послуша.

— Виждаш ли, че не отговаря! — каза ядосано чаушът. — Кажу ми, че си прочут учен. Тогава сигурно ще разговаря с теб.

Вече се уверих, че пазачите наистина не разбират арабски. Но дори и да разбираха, хадедихните говорят на особено наречие.

— Бъди готов за тази вечер! — казах на Амад ал Гандур. — Може би ще успея да дойда още веднъж.

Хадедихнът стоеше горд и изправен, без да трепне дори.

— И сега не иска да говори! — извика подофицерът. — За днес няма да получи хляб, тъй като не отговаря дори и на ефендите.

Посещението на килиите приключи. Обиколихме сградата и аз всъщност бях изпълнил мисията си. След като свършихме, Мерсинах ме изгледа изпитателно.

— Може ли да свариш кафе на затворниците? — осведомих се аз.

— Да.

— И да им дадеш по голям комат хляб?

— Да.

— Колко ще струва?

— Трийсет пиастри, ефенди.

Значи приблизително два талера. Затворниците щяха да получат нещо, което едва ли струваше и една марка. Извадих парите и ги дадох.

— Ето. Но искам на всички да раздадеш.

— На всички ще дам, ефенди.

Оставих на старата и чауша по петнайсет, а на арнаутите по десет пиастри, бакшиш, който сигурно не бяха очаквали. Те се впуснаха в екзалтирани благодарности и когато излязох от къщата, се кланяха дори и след като се бях добрал до уличката и можеха да виждат само гърба ми.

У дома потърсих Мохамед Емин. При него срещнах Халеф, който му беше донесъл дрехи. Това бе станало незабелязано, тъй като нито агата, нито Мерсинах си бяха вкъщи.

Описах на шейха посещенията си при сина му.

— Значи довечера! — каза той зарадван.

— Ако е възможно — добавих.

— Но как ще го направиш?

— Ако не се предостави по-добра възможност, ще гледам да взема ключа от агата и...

— Няма да ти го даде.

— Ще му го отнема. Ще изчакам, докато заспят пазачите и ще отворя килията на Амад.

— Прекалено е опасно, ефенди. Ще те чуят.

— Хората не спаха през последната нощ и сигурно ще са уморени. Дадох им и бакшиш, който може би ще превърнат в ракия. Това ще ги приспи. Междувременно внимавах много добре и

забелязах, че ключалката на входната врата се отваря безшумно. Ако съм по-предпазлив, ще успея.

— А ако те заловят?

— Не се Притеснявай. Ще измисля някакъв претекст пред пазачите, а ако ме срещнат със затворника, ще трябва да действаме бързо.

— Накъде ще отведеш Амад?

— Той веднага ще напусне града.

— С кого?

— С Халеф. Сега ще яздя с Халеф, за да открием в околностите на града място, удобно за скривалище. Халеф ще запомни пътя и ще отведе там сина ти.

— Но стражите на портата?

— Те няма изобщо да ги видят. Знам къде може да се прескочи стената.

— Ние трябва веднага да ги последваме.

— В никакъв случай. Налага се да останем поне още ден, за да не събудим никакво подозрение.

— Но Амад ще бъде изложен на най-голяма опасност, защото ще го търсят из цялата околност.

— И за това се погрижих. Недалеч от едната порта, скалата, на която е разположен Амадие, се издига над пропаст, в която малко хора се осмеляват да се спуснат. Там ще занесем парчета от старата му дреха, която предварително ще накъсаме. Ще ги намерят и ще предположат, че синът ти е паднал в пропастта след нощното си бягство.

— Къде ще се преоблече Амад?

— Тук. И трябва веднага да си обръсне брадата.

— Значи ще го видят? О, рафик, каква радост!

— Имам обаче едно условие — да не вдигате шум!

— Ще го изпълним. Но хазяйката ни ще види Амад, когато идва, защото стои непрекъснато в откритата кухня.

— Тогава ще вземеш инициативата в ръцете си. Халеф ще те предупреди за Амад. Слизаш долу и почваш да занимаваш старицата. Това не е трудна работа, а междувременно Хаджията ще го доведе в стаята ти, която ще заключиш, докато се върна.

Чух, когато Халеф докара конете и после тръгна. Отвън намерих вратата на англичанина отключена. Той ми даде знак да вляза и попита:

— Може ли да ми кажете, сър?

— Да.

— Чувам коне. Яздят. Накъде?

— Извън града.

— Уел, и аз яздя с тях.

— Възнамерявам да отида на кон в гората. Ще бъдете принуден да се провирате с мен през храсталака.

— Ще се провирам.

Линдси се приготви бързо. И неговият кон беше оседлан и поехме към портата, която водеше за Манглана и Миа. Описанието съвпаднаше с разказа на кюрда Дохуб. Пътеката бе така стръмна, че трябваше да водим конете. На портата не ни спряха, защото стражата беше от арнаути, които ме познаваха от предишния ден.

Долу, в долината, щяхме да се озовем вдясно от летните къщи на жителите на Амадие, които се бяха оттеглили в планината. Затова свихме наляво, право към гората. Беше толкова светло, че яздехме спокойно и след четвърт час стигнахме до поляна, където слезнахме, за да си отпочинем.

— Защо тук доведен? — попита Линдси.

— Търся скривалище за Амад ал Гандур.

— Аха! Скоро свободен?

Споделих с него плана си.

— Великолепно! — каза той. — Красиви опасности при това. Залавяме! Боксираме! Стреляме! Уел, и аз ще освобождавам!

— Няма да ми помогнете с нищо — усмихнах се аз.

— Не? Защо? Повалям всеки, който ни се изпречи. Йес!

— Добре, да се огледаме първо. Тук горе, отляво, е мястото, където стената може да се премине. Но в тази местност трябва да намерим скривалище. Ще търсите ли с мен?

— Много!

— Тогава да се разделим. Вие ще вървите направо, а аз ще заобиколя. Който пръв намери някое подходящо място, ще даде изстрел с револвера си и ще чака, докато дойде другият.

Халеф остана назад при конете, а ние потеглихме. Гората ставаше все по-гъста, но аз търсих дълго време, без да намеря нещо подходящо. Внезапно от лявата си страна чух изстрел. Отправих се в тази посока, от която дойде гърмежът, и скоро в непосредствена близост дочух още един. Англичанинът беше застанал до един храсталак, от който стърчаха четири огромни дъба. Той бе бос и без връхна дреха. Червеният кариран огромен тюрбан лежеше на земята.

— Два пъти стрелял. Можете да се разминете с мен, защото ехото в гората лъже. Скривалище намерил?

— Не.

— Имам едно.

— Къде?

— Познайте! Не ще познайте!

— Да видим.

Тъй като Линдси беше бос и полугол, сигурно се беше катерил и убежището трябваше да търся на някой от дъбовете. Но тези дървета бяха толкова дебели, че беше невъзможно да се качиш по тях. Все пак до единия се извисяваше стройното стебло на една пиния, която бе сплела подобната на чадър корона в широко разклонения дъб. Доста високо стеблото се опираше на голям клон, така че от пинията лесно можеше да се премине на него, и точно под клона забелязах дупка в дъба.

— Открих, сър Дейвид! — казах аз.

— Къде?

— Там горе. Стволът е кух.

— Уел, намерил! Бях вече горе.

— Добре ли можете да се катерите?

— Като катеричка! Йес!

— Но във всеки случай дървото е изцяло кухо.

— Много.

— И който се спусне горе, ще се подхлъзне и няма да може да излезе.

— Йес! Въобще не може навън.

— Тогава скривалището не струва и пукната пара.

— Скривалището добро. Само за това да се погрижим, нищо да не падне.

— Как ще стане?

— Аха, не знаете? Хм, Дейвид Линдси има ум! Красиво приключение! Великолепно! Искам да платя, добре да платя! Отрязвам пръчки и ги слагам напречно в дупката. Наоколо — много мъх. Слагам отгоре. Скривалището готово! Красива къща! Великолепна вила!

— Имате право. Колко е широка горе кухнята?

— Приблизително четири стъпки. Надолу още повече. Може ли да се катерите?

— Да, ще видя дали е подходяща.

— Не с празни ръце горе. Още сега вземете пръчки!

— Това наистина е по-практично. Тук има достатъчно дъбови върлини, сър Дейвид.

— Но как да носим нагоре? Катерене и носене? Не става!

— Имам у себе си ласо, което винаги ме придружава при пътуванията ми. Подобно въже е винаги полезно.

— Уел, да режем!

— Но да не забравяме да бъдем предпазливи, сър Дейвид! Най-напред трябва да се уверим дали сме сами. Нашия разговор няма да разбере никой, но преди да започнем да действаме, трябва да се подсигуририм.

— Търсете, а аз приготвям пръти.

Обиколих наоколо и се уверих, че не ни наблюдават. После помогнах на англичанина, който настървено правеше „вилата“. Отрязвахме дузина пръчки от гъсталака, малко над метър всяка. Внимавахме да не оставим никакви следи. После развързах пояса си, тъй като отдолу бях навил около тялото си ласото. С него можех да достигна първия клон на пинията. Докато англичанинът събра стъблата и ги завърза с осемкратно преплетения ремък, аз захапах другия край на ласото и започнах да се катеря. Дрехите, които ми пречеха, бях оставил на земята. Достигнах първия клон и изтеглих снопа. Линдси се изкатери след мен и така довлякохме „пръчките“ до отвора, където ги прикрепихме.

Огледах кухнята. Тя имаше споменатата ширина, надолу ставаше все по-широка и стигаше до земята.

Започнахме да преплитаме стъблата, за да стане нещо като под. Трябваше да бъде направено много внимателно, за да не пропадне Амад ал Гандур. След като си помогнахме с нож и положихме доста усилия, бяхме готови. Подът изглеждаше стабилен и сигурен.

— Сега мъх, съчки и шума, да изтеглим ласото нагоре! Спуснахме се отново долу и скоро събрахме това, което ни бе необходимо. Увихме го в моя хаик и дрехата на Линдси и след като на два пъти се качвахме и слизахме, кухнята беше превърната в скривалище, в което можеше да се седи удобно и безопасно.

— Доблестно работили! — каза англичанинът, като бършеше потта си от челото. — Амад ще живее добре. Само да набавим ядене и пиене, лула и тютюн и така подслонът е готов.

Върнахме се обратно при Халеф, който вече се притесняваше за нас. Бяхме се забавили доста дълго.

— Сър Дейвид, сега вие ще останете при конете, а аз ще покажа скривалището и на нашия Халеф — казах му аз.

— Уел! Но скоро се връщайте! Йес!

— Можеш ли да се катериш — попитах Халеф, когато стигнахме до дъба.

— Да, сихди. Брал съм фурми от някои палми. Защо питаш?

— Това е друг вид катерене. Стволът тук е гладък и нямаш опора, а ти липсва и кърпа, която се употребява при брането на фурми. Виждаш ли отвора на ствола на дъба, там над клона?

— Да, сихди.

— Качи се горе и го разгледай! Трябва да се изкачиш по пинията и после да се прехвърлиш на дъба.

Халеф опита и, виж, справи се твърде добре.

— Сихди, но това е къшк — каза дребосъкът, когато отново слезе долу. — И това го изградихте сега?

— Да. Знаеш ли в каква посока е Амадие?

— Отляво и нагоре.

— Тогава чуй какво ще ти кажа! Вярвам, че още тази нощ ще измъкна Амад ал Гандур от затвора. Той трябва да бъде изведен от града още през нощта и това ще направиш ти.

— Сихди, стражите ще ни видят!

— Не. Има едно място, където стената е толкова порутена, че може незабелязано да излезете навън. Ще ти го покажа при нашето завръщане. Но става дума за това, да не подминете

[#1 Градински павилион, беседка. — Бел. нем. изд.]

мястото през нощта, тъй като дупката горе ще служи за скривалище на затворника, докато го вземем оттук. Затова ще минеш

наляво и ще тръгнеш нагоре по пътя, който трябва да извървите довечера. Опознай го добре, после се върни обратно. Запомни точно местността. Когато Амад е в безопасност, трябва тайно да се върнеш в нашето жилище, защото никой не бива да разбере, че някой от нас е напуснал града.

— Сихди, благодаря ти, че ми позволяваш отново и аз сам да предприема нещо. От дълго време само наблюдавах отстрани.

Халеф тръгна и аз се върнах при Линдси, който се беше изтегнал върху мъха и отправил поглед към небето.

— Великолепно в Кюрдистан! Липсват само руини! — каза той.

— Има достатъчно развалини тук, макар и не хилядолетни, като при Тигър. Може би ще бъдем принудени да потърсим области, където ще се убедите, че такива развалини съществуват. От долините на Кюрдистан пушекът на горящите села и миризмата на потоците пролята кръв са се извисявали до небето. Ние се намираме в страна, в която животът, свободата и собствеността на хората са застрашени повече, откъдето и да било другаде. Да се надяваме, че не трябва да се убеждаваме в това и от собствен опит.

— Но аз желая да се убедя, сър! Желая авантюри! Искан да воювам, да се боксирам, стрелям! Ще платя!

— Сигурно ще ви се удаде възможност и без да плащате, сър Дейвид, защото веднага след Амадие свършват турските области и започват земите на кюрдите, които само на хартия са подчинени на Високата порта и дори не й плащат данъци. Там паспортите ни не ни гарантират и най-малката сигурност. Да, тъкмо поради това, че имаме препоръките на турците и на консулите, можем да бъдем посрещнати враждебно.

— Тогава да не показваме!

— Наистина. Благоразположението на тези войнствени племена ще спечелиш най-добре, като се довериш на гостоприемството им. Арабинът може да има коварни мисли, когато приема чужденеца в палатката си, кюрдът обаче никога. И ако това все пак се случи и ако няма друга възможност за спасение, тогава трябва да потърсиш закрила от жените. При тях си в безопасност.

— Уел, ще оставя жените да ме защитят! Великолепно! Много добра мисъл!

След около час Халеф се върна. Той уверяваше, че ще намери скривалището и нощем, само да може да се измъкне от града. С това целта на нашата разходка на кон беше постигната и ние се върнахме в Амадие. По пътя нагласих нещата така, че минахме покрай разрушената част от стената.

— Това е мястото, за което ти говорих, Халеф. Когато после излезеш из града, разгледай внимателно този отвор, но така, че да не направи впечатление.

— Ще го направя колкото се може по-скоро, сихди — отговори той, — защото скоро ще се свечери.

Когато се прибрахме вкъщи, денят почти бе превалил. Нямах време да си почина след ездата, защото Селим ага ме посрещна още на прага:

— Хамдулиллях (слава на Аллах), ти най-после се върна! Очаквах те опечален.

— Защо?

— Изпраша ме мютеселимът, за да те отведе при него.

— Какво ще правя там?

— Трябва да разговаряш с един ефенди, който пристигна преди малко.

— Кой е той?

— Исмаил бей ми забрани да ти кажа.

— Ами! Мютеселимът не може нищо да скрие от мен. Отдавна знам, че този ефенди ще пристигне.

— Знаеш? Но това е тайна!

— Ще ти докажа, че тази голяма тайна ми е известна. Дошъл е махреджът на Мосул.

— Наистина, значи знаеш! — възкликна той учуден. — Но Кямил ефенди не е сам при мютеселима.

— Кой е с него?

— Един арнаутин.

Аха, досетих се за кой арнаутин става дума и казах:

— И това ми беше известно. Познаваш ли мъжа?

— Не.

— Той не носи оръжие.

— Аллах акбар, точно така е! Ефенди, ти знаеш всичко.

— Сега разбра поне, че мютеселимът не е човекът, който може да ме изненада.

— Но, ефенди, сигурно са му говорили лоши неща за теб.

— Защо?

— Трябва да мълча. Знаеш, че те обичам, но службата ми изисква да се подчинявам.

— Тогава ще ти кажа, че още днес ще ти дам заповеди, на които трябва да се подчиниш точно така, все едно че са ти дадени от коменданта. Откога е тук махреджът?

— От около два часа.

— И толкова дълго време ме очакваш?

— Не. Кямил ефенди пристига сам, без свита. Тъкмо бях при Исмаил бей, когато той дойде. Каза, че идва тайно, защото пътува по много важна работа, за която никой не трябва да разбере. Разговаряха и по едно време комендантът спомена за теб и твоите спътници. Сигурно махреджът те познава, защото веднага наостри слух и мютеселимът трябваше да те опише. „Той е!“ — извика Кямил ефенди и помоли Исмаил бей да ме изпрати тук. Бях повикан и получих заповедта да те доведе и...

— И какво?

— ... и, ефенди, истина е, че те обичам, затова ще ти кажа. Но нали няма да ме издадеш?

— Не. Обещавам ти.

— Трябваше да взема с мен повечето от арнаутите ми. И да завардя мястото, за да не може да се изплъзнат спътниците ти. И теб в двореца очакват няколко от моите арнаути. Трябва да те задържа и отведе в затвора.

— Аха, но това е прекрасно, Селим ага! Сигурно вече си приготвил някоя от килиите?

— Да, ще те настаня до арабина и ще сложа вътре няколко рогозки, защото мютеселимът каза, че ти си ефенди и с теб трябва да се отнасяме по-изискано, отколкото с другите мошеници.

— За това благоволение съм му наистина много задължен. И моите спътници ли ще бъдат затворени?

— Да, но за тях нямам никакви специални заповеди.

— Какво казва Мерсинах за това?

— Разказах ѝ. Тя седи в кухнята и направо си изплака очите.

— Милата! Но ти спомена и за някакъв арнаутин?

— Да, беше тук още преди махреджа и дълго говори с мютеселима. После ме извикаха и разпитаха.

— За какво?

— Дали Хаджи Линдси бей не говори и вкъщи.

— И ти какво им каза?

— Истината. Досега не съм чул беят да е проронил и дума.

— Добре, ела. Да тръгваме!

— Ефенди, трябва да те отведе, това е така. Но аз те обичам. Не би ли желал по-скоро да избягаш?

Този добродушен ага наистина ми беше приятел.

— Не, няма да избягам, Селим ага. Нямам основание да се страхувам от мютеселима или от махреджа. Но ще те моля да вземеш още един човек освен мен.

— Кой?

— Пратеника, който пристигна при мен.

— Мога да го извикам, той е на двора.

Междувременно влязох в кухнята. Мерсинах се беше свила на пода с такава печална физиономия, че наистина ме разчувства.

— О, ти ли си, ефенди! — извика тя, като чевръсто се изправи.

— Бързай, бързай! Заповядах на агата да те остави да избягаш.

— Благодаря ти, Мерсинах. Но аз ще остана.

— Махреджът и мютеселимът ще те затворят, ефенди.

— Ще видим.

— Ако го направят, ефенди, ще си изплача очите и ще ти правя най-хубавите супи на света. Ти няма да гладуваш.

— Не трябва да готвиш за мен, защото няма да ме затворят. Обещавам ти!

— О, ефенди, ти отново ме връщаш към живота! Но те все пак могат да го направят и тогава ще ти вземат всичко. Ще ми оставиш ли парите си, а също и другите по-ценни неща? Ще ги пазя и няма да кажа на никого.

— Вярвам ти, закрилник и ангел на тази къща! Но подобна предпазливост не е нужна.

— Тогава постъпи, както сметнеш за добре. Сега върви и Аллах да ти е на помощ със своя Пророк, който да те закриля.

Тръгнахме. Когато минахме през площада, забелязах зад вратите на някои от къщите арнаутите, за които Селим спомена. Значи работата беше наистина сериозна. Също и в двореца, в коридора, по стълбата, дори и в преддверието имаше войници. Това все пак ме караше да не бъда чак толкова безгрижен.

Комендантът не беше сам в стаята си. Двамата лейтенанти седяха до входа, а и Селим ага не се оттегли, а също седна.

— Акшамларинис хайролсън! — поздравих колкото се може по-непринудено, макар да се намирах в клопка.

— Хайролсън! — отговори Исмаил бей сдържано и посочи едно килимче, пострано близо до него.

Направих се, че не виждам или не разбирам жеста му, и седнах до него, където вече бях седял.

— Изпратих хора до теб — започна той, — но не дойде. Къде беше, ефенди?

— Разхождах се на кон из околностите на града.

— Какво си търсил там?

— Да разходя коня си. Знаеш, че един такъв благороден жребец се нуждае от движение.

— Кой беше с теб?

— Хаджи Линдси бей.

— Този, който не спазва така строго обета да мълчи.

— Така ли?

— Боят може да говори.

— Така ли?

— Говорил е и с теб?

— Така ли?

— Знам го със сигурност.

— Така ли?

Това многократно „така ли?“ го озадачи.

— Би трябвало да го знаеш! — каза той.

— Кой ти съобщи, че боят говори?

— Някой, който го е чул.

— И кой е той?

— Арнаутин, който дойде тук, за да се оплаче от вас.

— Аллах, Аллах, значи заради оплакването на някакъв подъл арнаутин ми изпращаш хабер и се отнасяш с мен, като че ли съм също

такъв мерзавец! Мютеселим, дано Аллах благослови мъдростта ти, за да не я загубиш.

— Ефенди, сам моли Бог да ти даде мъдрост, защото ще имаш нужда от нея.

— Заплашваш ли ме?

— Думите ти звучаха като обида.

— След като ти ме обиди. Позволи ми да ти кажа нещо, мютеселим. Тук, в този барабанлия, имам шест куршума, а в другия — също толкова. Казвай каквото има да ми казваш, но помни, че един ефенди от Алемания не е никакъв си арнаутин! Ако моят спътник не е удържал обета си, какво го интересува арнаутина? Къде е този човек?

— Той е на служба при мен.

— Откога?

— Отдавна.

— Мютеселим, говориш неверни неща! Арнаутинът е на служба при теб от днес. Той е човек, за когото мога да ти кажа доста неща. Ако Хаджи Линдси бей говори, това предоставям на съвестта му. Другите не ги засяга.

— Щеше да си прав, ако само това знаех за него.

— Какво има още?

— Той е приятел на един човек, който е твърде подозрителен.

— Кой е този човек?

— Самият ти.

Направих се на много изненадан.

— Аз? Аллах керим! (Бог е милостив!) Ще бъде великодушен и с теб.

— Ти ми говори за мютесарифа и ми каза, че Шекиб Халил паша е твой приятел.

— Казах истината.

— Не е вярно!

— Какво? Обвиняваш ме, че лъжа! Не мога да остана повече тук.

Трябва да докажеш това оскърбление!

Надигнах се и се престорих, че искам да напусна селямлъка.

— Стой! — извика комендантът. — Ще останеш!

Извърнах се към него.

— И ако не остана?

— Ще те принудя! Ти си мой пленник!

Двамата лейтенанти станаха. И Селим ага се надигна, но както забелязах, бавно и с неудоволствие.

— Твой пленник? Какво си въобразяваш? Селям! Отново се извърнах към вратата.

— Хванете го! — заповяда им той.

Двамата лейтенанти ме сграбчиха от двете страни, после полетяха един през друг из стаята и се строполиха на пода пред мютеселима.

— Пращам ти ги, мютеселим! — му извиках. — Казах ти, че ще тръгна, когато ми е угодно, и никой от твоите арнаути не може да ме спре! Но ще остана, защото трябва да говоря още с теб. Искам да ти докажа, че не се страхувам. Питай ме това, което те интересува.

Горкият човечец не се бе сблъсквал с подобни обноски. Той беше свикнал всеки да му се кланя и сега не знаеше какво да прави.

— Казах — поде най-сетне Исмаил бей, — че ти не си приятел на мютесарифа.

— Нали четете писмото му.

— Но ти си воювал срещу него в Шейх Ади.

— Докажи го!

— Имам свидетел.

— Нека дойде!

— Ще изпълня желанието ти. По знак на мютеселима Селим ага напусна стаята. Не след дълго той се върна с махреджа на Мосул. Кямил ефенди не ме удостои с поглед, мина покрай мен и седна до коменданта, там, където и аз бях седял, и посегна към наргилето, поставено в близост.

— Това ли е човекът, за когото говориш? — попита Исмаил бей.

Кямил ефенди ме погледна изкосо и с презрение и отвърна:

— Това е.

— Виждаш ли? — обърна се комендантът към мен. — Махреджът от Мосул, който ти би трябвало да познаваш, е свидетел, че си воювал срещу мютесарифа.

— Той е лъжец!

Съдията се втренчи в мен.

— Червей! — изсъска той.

— Ще има да го опознаеш този червей — му отговорих спокойно. — Повтарям: ти си лъжец, защото не си ме видял да вадя

оръжие срещу войниците на пашата.

— Но други са видели.

— Ала не и ти! А комендантът каза, че ти лично си ме видял. Назови свидетелите си!

— Топчиите ми разказаха.

— Значи и те са излъгали. Аз не съм воювал с тях. Не бе пролята и капка кръв. Те се предадоха без съпротива. И след като бяхте обкръжени в Шейх Ади, посъветвах Али бей да бъде добър и милостив. Само на мен може да сте благодарни, че не бяхте пометени от огъня на оръдията. Може ли да твърдиш, че съм враг на мютесарифа?

— Ти си нападнал и пленил оръдията.

— Признавам го.

— И ще трябва да отговаряш за деянията си в Мосул.

— Охо!

— Да. Мютеселимът ще те задържи и изпрати в Мосул, теб и всички, които те придружават. Има само един начин да се спасите. Кямил ефенди посочи вратата и тримата офицери излязоха.

— Ти си ефенди от Франкистан — започна махреджът. — Знам, че си под закрилата на консулите, значи не може да те убием. Но ти си извършил престъпление, за което у нас се полага смъртно наказание. Трябва да те изпратим през Мосул в Стамбул, където сигурно ще получиш наказанието си.

Той направи пауза. Изглежда, не знаеше как да продължи нататък.

— Говори! — подканих го аз.

— Ти си бил под закрилата на мютесарифа, а и мютеселимът те е посрещнал дружелюбно. Те двамата не биха желали да имаш такава тъжна участ.

— Аллах да ги възнагради в последния им час.

— Да, поради това е възможно да не те преследваме, ако...

— Ако?...

— Ако ни кажеш колко струва животът на един ефенди от Алемания.

— Нищо не струва!

— Нищо? Ти се шегуваш.

— Говоря сериозно, не струва нищо.

— Как така?

— Защото Аллах може да повика всеки миг при себе си и един ефенди.

— Имаш право. Животът е в ръцете на Аллах. Но той е благо, което трябва да се защитава и пази.

— Ти, изглежда, не си добър мюсюлманин. Иначе щеше да знаеш, че животът на хората е предначертан в свещените книги.

— Но човек може да се погуби, ако не се подчинява на тях. Би ли го направил?

— Добре, махредж. На колко би оценил собствения си живот?

— Поне на десет хиляди пиастри.

— Тогава животът на един алеман ще струва десет хиляди пъти повече, значи сто милиона пиастри. Каква е причината на турчина да му е толкова ниска цената?

Кямил ефенди ме изгледа удивен.

— Толкова ли си богат?

— Да, защото животът ми е скъпоценен.

— Значи тук, в Амадие, ще оцениш живота си на двайсет хиляди пиастри.

— Сигурно.

— А на твоя приятел Линдси бей също ли?

— Съгласен!

— А десет хиляди за третия.

— Не е много.

— А слугата ти?

— Той е храбър и верен човек, който струва колкото всеки друг.

— Мислиш ли, че струва десет хиляди?

— Да.

— Пресметна ли цялата сума?

— Шейсет хиляди пиастри. Нали?

— Да. Имате ли толкова пари у себе си?

— Ние сме много богати.

— Кога ще платите?

— Въобще няма да платим.

Наистина бе забавно да се наблюдава с каква физиономия двамата мъже изгледаха първо мен, а след това размениха погледи и помежду си. После махреджът попита:

— Какво искаш да кажеш, ефенди?

— Искам да кажа, че идвам от страна, в която цари правдата. Там пред съдията просякът струва точно толкова, колкото и кралят. И ако някой от водачите ѝ съгреша, то законът ще го накаже. Никой не може да откупи живота си, защото няма и един съдия, който да е подлец. Вие обаче търгувате с правдата. Не мога да платя живота си, ако съм заслужил да ми се отнеме.

— Тогава ще го загубиш!

— Не вярвам. Един алеман никога не би се пазарил за живота си, защото знае как да го защити.

— Ефенди, всяка защита е безсмислена!

— Защо?

— Защото вината ти е доказана и ти вече я призна.

— Не е вярно. Не съм признал никаква вина, а само се съгласих с това, че съм отнел оръдията ви. Това деяние не може да бъде наказвано.

— Така си мислиш. Значи отказваш нашето любезно предложение?

— Да, отказвам!

— Тогава ще те задържим.

— Опитай!

Исмаил бей се опита дружелюбно да ме убеди, но останах непреклонен. Тогава той плесна с ръце и тримата офицери се появиха отново.

— Отведете го! — заповяда им той. — Ефенди, надявам се, че няма да окажеш съпротива и ще тръгнеш с тях. Навън има достатъчно хора, за да сломят всяка твоя съпротива. Ти ще бъдеш добре третиран, докато си задържан и...

— Мълчи, мютеселим! — го прекъснах. — Бих искал да видя този, който ще дръзне да ме нападне. С вас петимата ще приключа за броени секунди, а твоите болнави арнаути ще се разбягат само от погледа ми. Бъди сигурен! Че ще се чувствам, добре като затворник, вярвам. Това ви налага собствената изгода. Няма да ме пратите в Мосул, защото махреджът няма да има полза. Тои иска да се откупя, тъй като се нуждае от пари, за да премине границата.

— Премине границата ли? — попита мютеселимът. — Как да разбирам думите ти?

— Сам го питай!

Исмаил бей погледна махреджа, който внезапно се изчерви.

— Какво имаше франкът предвид? — попита бейът съдията.

— Не знам за какво говори — отвърна Кямил ефенди.

— Твърде добре ме разбира — казах аз. — Мютеселим, ти ме обиди. Искаш да ме арестуваш. Направи ми предложение, което ще има тежки последици за теб, ако го разпространя. Двамата ме заплашихте, но и аз сега ще ви покажа моето оръжие, след като видях колко далеч отидохте. Знаеш ли кой е този човек?

— Махреджът на Мосул.

— Лъжеш се. Той не е махреджът на Мосул, защото го снеха от длъжност.

— Снеха го от длъжност? — извика комендантът.

— Лъжец! — изкрещя махреджът. — Ще те обеса.

— Снет? — извика още веднъж комендантът, с нотки на ужас в гласа.

— Да. Селим ага, преди малко ти казах, че днес ще ти покажа заповед, на която трябва да се подчиниш. Сега я чуй: арестувай този човек и го пхни в килията, където искаше да затвориш мен. После той трябва да бъде отведен в Мосул.

Агата на арнаутите ме изгледа удивен, а след него и двамата лейтенанти, но не се помръдна, за да изпълни думите ми.

— Франкът е обезумял — каза махреджът и се изправи.

— Сигурно ти си обезумял, защото си се осмелил да дойдеш в Амадие. Защо не пристигна направо, а си язди по околен път през Мунгаиши? Виждаш, че всичко ми е известно. Тук, мютеселим, е доказателството, че съм в правото си да искам неговото задържане! — Подадох писмото, което беше предназначено за Али бей. Най-напред той погледна подписа.

— От анадолския кази аскери?

— Да. Той е в Мосул и изисква този човек да му бъде предаден. Чети!

— Вярно е! — изненада се Исмаил бей. — Но какво прави мютесарифът?

— И той е свален. Чети и това писмо!

Дадох му го и той се зачете.

— Аллах керим! Станали са големи работи!

— Наистина. Мютесарифът е загубил службата си, махреджът — също. Искаш ли и теб да постигне същата участ?

— Ефенди, ти си таен пратеник на анадолския кази аскери или дори на султана!

— Кой съм, не е важно. Но виждаш, че всичко ми е известно и очаквам да изпълниш дълга си.

— Ще го направя, ефенди! Махредж, не мога да постъпя другояче. Тук е написано. Трябва да те задържа.

— Направи го! — заплаши Кямил.

В ръката му блесна кама и за миг той профуча край мен, прекосявайки стаята. Стремеше се да се измъкне през вратата. Хукнахме след него и видяхме как бе съборен отвън на пода. Селек, който ме придружаваше, коленичи над него и се мъчеше да му изтръгне камата. Махреджът не можеше да се измъкне. Кямил беше обезоръжен и отведен обратно в селямлъка.

— Кой е този човек? — попита комендантът, сочейки Селек.

— Това е пратеникът на Али бей, дошъл от Баадри. Той ще се върне пак там и можеш да му позволиш да придружи конвоя. Така ще сме сигурни, че махреджът няма да се изплъзне. Но аз ще ти предам още един затворник.

— Кой, ефенди?

— Извикай арнаутина, който ме обвини!

— Доведете го!

Един от лейтенантите излезе и после се върна с мъжа. Той не предполагаше, че нещата се бяха обърнали срещу него.

— Попитай го — казах аз — къде са оръжията му.

— Къде ги остави?

— Отнеха ми ги, когато съм спал.

— Лъже, мютеселим! Този човек бе предоставен от мютесарифа на моя спътник Линдси бей. Той стреля по мен и избяга. После ни издебна по пътя и изстреля от гъсталака на една гора още два куршума по мен, които не ме улучиха. Кучето ми го сграбчи, но аз бях милостив, простих му и го пуснах да си ходи. Взехме му оръжията, които са у моя гавазин. Трябва ли да призова свидетели за всичко това?

— Господарю, вярвам ти. Хванете този кучи син и го отведете в най-сигурната килия на затвора!

— Да отведа ли и махреджа — попита Селим ага коменданта.

— Да.

— Мютеселим, завържи го преди това — намесих се аз. — Той направи вече опит да избяга и сигурно ще се опита отново.

— Завържете го!

И двамата бяха отведени. Останах сам с Исмаил бей. Мютеселимът беше така разтърсен от случилото се, че се отпусна изтощен на килима.

— Кой би го помислил! — изпъшка той.

— Не и ти, о, мютеселим!

— Ефенди, извини ме! Не знаех нищо за тези неща.

— Сигурно арнаутиът се е срещнал преди това с махреджа и се е уговорил с него, иначе не би се осмелил да се яви пред очите ни. Ние имахме достатъчно основание да го накажем.

— Арнаутиът няма вече да стреля по хора! Позволи ми да ти дам наргилето!

Исмаил бей поръча да донесат още едно наргиле и собственоръчно го запали. После почти раболепно попита:

— Мислиш ли, че говорех сериозно, ефенди?

— Какво?

— Че искам да взема пари от теб?

— Да.

— Ефенди, лъжеш се! Подчиних се на волята на махреджа и щях да ти върна моя дял.

— Щеше ли да ми дадеш възможност да се измъкна?

— Да. Виждаш, че ти мислех само доброто!

— Нямахме право да го сториш, ако обвинението срещу мен беше справедливо.

— Все за това ли ще мислиш?

— Не, ако се погрижиш да го забравя.

— Не бива да мислиш повече за това, ефенди. Забрави го, както забрави и една друга работа.

— Коя?

— Лекарството.

— Да, мютеселим. Него наистина забравих. Но ще го получиш още днес. Обещавам ти!

Един от слугите влезе.

— О, мютеселим, въвн е дошъл един баш чауш^[4] — докладва той.

— Какво иска този баш чауш?

— Той идва от Мосул и казва, че носи важно известие.

— Прати го насам!

Старшината влезе и предаде на коменданта писмо, подпечатано с голям печат. Това беше печатът на анадолския кази аскери. Исмаил бей го счупи и зачете. После каза на пратеника, че ще му предаде отговора на следващото утро.

— Ефенди, знаеш ли какво е това? — попита той, след като войникът излезе.

— Писмото на главния съдия на Анадола?

— Да. Пише ми за свалянето на мютесарифа и махреджа. Трябва да го задържа, ако дойде насам, и веднага да го отпратя в Мосул. Ще му предам отговора си утре по този баш чауш. Да спомена ли и нещо за теб в писмото си?

— Не. Ще му пиша сам. Изпрати достатъчно хора, да го придружат.

— Ще го направя. Още повече, че с него ще отиде и един друг важен затворник.

Сепнах се.

— Кой?

— Арабинът. Анадолският кази аскери ми заповядва и пише, че синът на шейх Мохамед Емин трябва да бъде отведен като заложник в Стамбул.

— Кога тръгва конвоят?

— Утре преди обед. Ще напиша веднага писмото.

— Тогава не трябва да те притеснявам повече.

— О, ефенди, присъствието ти ми е по-драго от всичко останало.

— Но времето ти е скъпоценно. Не бива да ти го отнемам.

— Ще дойдеш ли утре сутрин?

— Може би.

— Трябва да присъстваш при потеглянето на конвоя, за да се увериш, че съм се погрижил за всичко.

— Тогава ще дойда. Селям!

— Аллах да те закриля!

Когато се завърнах вкъщи, ликуващ глас ми извика:

— Хамдулиллях, ефенди, ти си жив и свободен!

Това беше „Мирта“. Тя ми сграбчи ръцете и дълбоко въздъхна.

— Ти си голям герой. Слугата ти и чуждият пратеник ми казаха. Ако те бяха задържали, сигурно щеше да заколиш всички в двореца, дори и Селим ага.

— Него нямаше, но всички останали. Може да бъдеш уверена в това — отговорих развеселен.

— Да, ти си като Келад силния. Брадата ти стърчи в две посоки като козината на пантера, а ръцете ти са като краката на слон!

Всичко това наистина бе изразено твърде картинно. Но все пак какво покушение над тъмнорусата украса на лицето ми и прелестната съразмерност на незаменимите ми крайници! Трябваше да бъде също така учтив:

— Устата ти говори със стиха на поета, Мерсинах, а думите ти преливат като гърне със сладък мед. Те са като балсам върху рана, а който веднъж е чул звука на гласа ти, не може да го забрави. Ето, вземи пет пиастри, за да си купиш чернило и къна, за да изпишеш клепачите си и розовите нокти на ръцете. Ще зарадваш сърцето ми, ако душата ти остане млада, а очите ми ще се наслаждават на грациозната ти походка.

— Ефенди! — извика тя. — Ти си по-храбър от Али, по-мъдър от Абу Бекир, по-силен от Симса и по-красив от Хюсеин, флотоводеца. Повели ми какво да ти стотвя! Или искаш да ти опека или омеся нещо? Ще направя всичко за теб. Защото ти донесе радостта и благословията в дома ми.

— Добротата ти ме трогва, Мерсинах. Не бих могъл да ти се отблагодаря. Но забравям глад и жажда, когато съзра блясъка на очите ти, цвета на бузите ти и миловидните ти ръце. Беше ли тук Селим ага?

— Да, той ми разказа всичко. Враговете ти са унищожени. Влизай и успокой твоите хора, които бяха много угрижени. Влязох вътре.

— Най-сетне се върна! — възкликна англичанинът. — Големи грижи! Искахме да отидем и доведем. Щастие, че сте тук!

— Опасност ли те застрашаваше? — попита Мохамед Емин.

— Тя отмина. Знаеш ли, че мютесарифът е свален?

— Този от Мосул?

— Да, също и махреджът.

— Значи затова Селек е тук.

[#1 Самсон. — Бел. нем. изд.]

— Нищо ли не е казал, когато следобед излязохме да се поразходим с конете?

— Нищо. Той умее да мълчи. Но тогава сигурно ще освободят Амад ал Гандур. Само мютесарифът го държеше като затворник.

— И аз се надявах, но нещата са се влошили. Султанът одобрявал действията, насочени срещу вас, и военният съдия на Анадола заповядал синът ти да бъде отведен в Стамбул като заложник.

— Аллах керим! Кога трябва да тръгне?

— Още утре сутрин.

— По пътя ще нападнем придружвачите му.

— Докато все още има надежда да го освободим чрез хитрост, не бих искал да застраша дори и един човешки живот.

— Но на нас ни остава само тази нощ.

— Времето е достатъчно.

После се обърнах към англичанина:

— Сър Дейвид, нуждая се от вино за мютеселима.

— Заслужава ли вино този тип? Вода да пие! Кафе, липов чай, валериан и мътеница.

— Той ме помоли за вино.

— Хитрец! Не бива да пие! Нали е мохамеданин!

— Мюсюлманите пият вино с наслада, както и ние. Искам да запазя благоразположението му към нас, докато ни е необходимо.

— Добре. Получава вино! Колко!

— Дузина шишета. От мен — половината, от вас — останалите.

— Пфу! Не купувам наполовина! Тук има пари.

Линдси ми подаде кесията си, без да погледне какво вземам от нея.

— Как е? — попита той. — Ще освободим Амад?

— Да, днес.

— Как?

— Довечера ще отида със Селим ага да прием вино и ще потърся...

— Той също пие вино? — прекъсна ме англичанинът.

— Много обича.

— Хубави мюсюлмани. Заслужават бой.

— Но точно в тези техни слабости е нашето предимство. Селим ще се напие и тогава незабелязано ще му взема ключа от затвора. Ще

отведа арабина при баща му. Там той ще се преоблече. После Халеф ще го заведе във „вилата“, която сме му приготвили.

— Уел! Много добре! Какво ще правя аз?

— Преди всичко бъдете внимателен. Когато доведе освобождения затворник, ще дам знак от отсрещния ъгъл. Ще изграча като гарван, който е смутен в съня си. Тогава Халеф трябва да се спусне, за да отвори вратата и да отклони вниманието на хазяйката в кухнята. С Мохамед Емин ще посрещнете Амад ал Гандур на стълбата, за да го заведете горе. Той ще се преоблече и ще ме чакате да се върна вкъщи.

— Излизате ли пак?

— Да. Трябва да отида при Селим ага, за да не събудя подозрението му и за да му пъкна отново ключа в джоба.

— Трудна задача. Ако ви хванат?

— Разчитам на юмрука си, а ако не е достатъчно, имам и оръжия. Но сега да вечеряме.

Докато се хранехме, Мохамед Емин бе подробно осведомен. Халеф донесе виното и го опакова добре.

— Ще го занесеш сега на мютеселима — упътих го аз.

— Искан да го пие, сихди? — попита той удивен.

— Да прави каквото ще с него! Няма да предаваш пакета на никой друг, а само на него лично и ще кажеш, че му изпращам лекарството. А сега чуй! Когато изляза със Селим ага, ще се промъкнеш тайно след нас и ще запомниш точно къщата, която ще посетим. И ако се нуждаете от мен, идваш и ме викаш!

— Как ще те открия в къщата?

— Зад вратата ще вървиш по коридора около осем крачки и ще почукаш на друга врата, отдясно. Там ще ме намериш. Ако стопанинът те види, кажи, че търсиш чужденеца ефенди, който е пил от делвата. Разбра ли?

Халеф изчезна с пакета си.

Мохамед Емин бе силно развълнуван. Дори и в стъпаловидната долина, когато пленявахме враговете си, не го бях видял в подобно състояние. Беше взел всичките си оръжия и заредил наново пушката си. Не можех да му се присмея за това. Сърцето на бащата е свята работа. У дома и мен ме очакваше баща, който често понасяше лишения и грижи заради сина си, и можех да го разбера.

Най-после и Селим ага се върна от мютеселима. Той набързо вечеря. После се отправихме тайно за евреина. Селим ага беше опознал въздействието на силното вино и бе много предпазлив. Пиеше само на малки глътки и бавно.

Сигурно бяхме седели около три четвърти час, пиехме, но виното не оказваше друго въздействие, освен че агата ставаше все по-тих и мечтателен. Той се облегна в ъгъла си и потъна в размисъл. Възнамерявах да го накарам да си допие и да наредя да донесат още две делви, когато вѐн се почука.

— Кой е? — извика агата уплашен.

— Сигурно е Хаджи Халеф.

— Знае ли къде сме?

— Да.

— Ефенди, какво си направил?

— Успокой се! Той не знае с какво се занимаваме.

— Не го пускай!

Колко хубаво, че бях посветил Халеф в тайната си. Идваше да ме вземе, а това означаваше, че се е случило нещо особено. Отворих и излязох в коридора.

— Халеф!

— Сихди, ти ли си?

— Да, какво има?

— Мютеселимът пристигна.

— Това е лошо. Може да провали всичките ни планове. Върви! Идваме веднага. Стой през цялото време до вратата на стаята ми, за да си ми подрѝка.

Върнах се отново в малката стаичка.

— Селим ага, имаш късмет, че казах на Хаджи къде сме. Мютеселимът е пристигнал и те очаква.

— Аман, за Бога! Да побързаме, ефенди! Какво иска?

— Халеф не знаеше.

— Сигурно е нещо важно. Тръгвай!

Оставихме виното недопито и забързахме към къщата. Когато се прибрахме у дома, комендантът седеше на мястото ми в моята стая. Червеният книжен фенер призрачно го осветяваше, а той смучеше от моето наргиле. Когато ме видя, мютеселимът любезно стана.

— О, мютеселим! Ти тук, в жилището ми? Аллах да благослови идването ти!

Наум обаче си мислех съвсем други неща.

— Ефенди, прости, че се качих при теб! Стопанката на тази къща, която Аллах е дарил с неповторимо лице, ме прати тук. Исках да говоря със Селим ага.

— Тогава позволи ми отново да се отдалеча.

Сега пък Исмаил бей бе принуден да ме покани да остана, ако не искаше да наруши добрите нрави.

— Остани, ефенди, седни! И Селим ага може да седне, защото това, което искам от него, можеш да узнаеш и ти.

Трябваше да донесат още лули. Докато палехме, наблюдавах внимателно коменданта. Светлината на фенера не ми позволяваше да видя ясно лицето му, но гласът му звучеше несигурно.

— Какво мислиш, ефенди! Махреджът важен затворник ли е? — започна Исмаил бей.

— Важен е.

— И аз смятам така. Мисълта, че би могъл да избяга, ми тежи.

— Кямил сигурно е под ключ.

— Да, но това не е достатъчно. Селим ага, тази нощ няма да спя и два или три пъти ще посетя затвора, за да се уверя, че той е в килията си.

— О, мютеселим, ще го направя вместо теб.

— Ти ще го видиш, но не и аз. Не бих могъл да спя тази нощ. Ще отида сам. Дай ми ключа!

— Знаеш ли, о бей, че ме обиждаш?

— Не искам да те обидя, но желая да съм спокоен. Анадолският кази аскери е строг човек. Ще заслужи копринената примка, ако оставя затворника да се изплъзне.

Така изпълнението на нашия план се проваляше. Нямаше ли изход? Бързо се реших. Вино или насилие! Докато агата укоряваше своя началник, станах и излязох в коридора, където ме чакаше Халеф.

— Донеси от най-хубавия тютюн! Ето ти пари. Отиди в къщата, откъдето ме взе, и искай от стопанина вино от Тюрбеди Хайдари, от което пих преди малко.

— Колко да донеса?

— Голям съд, който побира десет делви. Ще ти дадат на заем.

— Трябва ли да донеса тази дяволска напитка в стаята?

— Не. Ще я взема от твоята стая. Но башибозукът не бива нищо да разбере. Дай му този бакшиш. Той може да се поразходи и остане навън колкото иска. Ифра да отиде на пост и да се представи на баш чауша, с когото утре ще пътува. Така ще се отървем от него.

Когато отново се върнах, агата тъкмо предаваше ключа на коменданта. Мютеселимът го прибра в пояса си и ми каза:

— Знаеш ли, че махреджът е бил непокорен?

— Да, той първо искаше да подкупи агата, а после — дори да посегне на живота му, както чух.

— Кямил ще ми плати!

— И — добави Селим ага — когато го поканих да изпразни джобовете си, той не го направи.

— Какво имаше в тях?

— Много пари.

— Ефенди, на кого принадлежат парите? — попита ме той изпитателно.

— Ти трябва да ги вземеш.

— Правилно. Да вървим!

— Мютеселим, вече тръгваш? — го попитах. — Искаш да ме обидиш.

— Дошъл съм да те посетя, но не съм твой гост.

— Не знаех, че ще дойдеш. Позволи ми да напълня за теб една лула, каквато тук рядко пушат.

В този момент Халеф влезе с тютюна. Това беше сортът на Линдси. Исмаил бей го намери за добър. Бях твърдо решил да не тръгне против волята ми. Но за щастие не стигнахме дотам, защото прие лулата. В последвалия разговор забелязах, че очите му са приковани с очакване към вратата. Той поиска кафе. Затова се и осведомих:

— Получи ли лекарството, о, бей?

— Да, благодаря ти, ефенди.

— Опита ли го?

— Взех малко.

— Как беше?

— Много добре. Но чух, че имало още по-сладко лекарство.

Добрият ага знаеше точно за какво става дума. Той се усмихна самодоволно и ме изгледа с искрящи очи.

— Подобно лекарство се намира рядко.

— Не.

— И е изцеляващо.

— Много. Прилича на млякото, което тече в райските градини.,

— Но в Амадие можеш ли да го намериш?

— Бих могъл да го приготвя навсякъде, дори в Амадие.

— И за колко време става?

— Десет минути. Ако почакаш малко, ще опиташ райското питие, което хурийте са давали на Мохамед.

— Ще чакам.

Очите му блестяха от доволство, още повече обаче очите на достопочтения Селим ага. Напуснах стаята и използвах времето, което имах на разположение, за да отида при Мохамед Емин.

— Ефенди, готово ли е? — ме посрещна шейхът.

— Напротив, борбата започва.

— Но ти няма да можеше да вземеш ключа.

— Може би няма и да ми дотрябва. Чакай търпеливо.

И Линдси се промъкна при нас.

— Вземали от моя тютюн! Кой пуши?

— Комендантът.

— Много добре! Пие моето вино, пуши моя тютюн! Отлично!

— Защо да не го прави?

— Нека да остане вкъщи. Да не смуцава бягството!

— Може би ще го подпомогне. Изпратих за вино.

— Пак?

— Да. За персийско. Ще събори дори и слон. Сладко като мед и силно като лъв.

— Уел! И аз пия персийско вино!

— Погрижих се да има и за вас. Ще развеселя двамата ни приятели и ще видим после какво можем да направим.

Отидох в кухнята и запалих огън. Още не се беше разгорял, когато се върна Халеф. Той носеше голям съд с опасното питие. Сложих една пълна догоре делва над огъня и я поверих на грижите на Мерсинах. После се върнах при англичанина.

— Персийското е тук. Но донесете чаши! Те са при вас.

Когато влязох в стаята си, двамата турци ме изгледаха с очакване.

— Нося ти лекарството, о мютеселим. Опитай го първо изстудено. После ще видиш как ще се развесели сърцето ти, когато го опиташ горещо.

— Кажи ми, ефенди, вино ли е това или лекарство?

— Това питие е най-доброто лекарство, което познавам. Пий и ми кажи, дали не радва душата ти?

Исмаил бей опита, после отпи отново. Неговите остри бледи черти се преобразиха.

— Ти ли си го изнамерил?

— Не, но Аллах го дава на тези, които обича най-много.

— Значи смяташ, че и нас обича?

— Сигурно.

— От теб знам, че си любимец на Аллаха. Имаш ли още от това питие?

— Ето! Изпий всичко!

Налях отново.

Очите му заблестяха още по-доволно отпреди.

— Ефенди, какво представляват лидикийският, джебелският и шираският тютюн пред това лекарство. То е по-добро и от най-ароматното кафе. Ще ми дадеш ли рецептата как се приготвя?

— Припомни ми да ти запиша рецептата, преди още да напусна Амадие. Ето делвата. Пий! Трябва да прескоча до кухнята, за да приготвя другото лекарство.

Нарочно се изкачих тихо по стълбата и открегнах незабележимо кухненската врата. Имах право! „Мирта“ стоеше пред

[#1 Лидакия се нарича в Европа Латакия. Произхождащият от Сирия „джебелски“, носи името си от местността Джебел. Тези тютюни се наричат и „abu rixa“ — „баща на благоуханието“ и се сушат на пушека на смолисти дървета. — Бел. нем. изд.]

делвата ми и с малката чашка за турско кафе изливах безспирно вече доста горещото вино в широко отворената си уста, която след всяка чаша се затваряше с шумно мляскане.

— Мерсилах, да не си изгориш езика!

Тя уплашено се отдръпна и изпусна чашата.

— О, сихди, в делвата имаше йорумдшек и исках да го изгреба.

— И изля паяка в устата си?

— Не, ефенди, излях течността около него.

— Дай ми малката делва отдолу!

— Ето, емир!

— Напълни я с това питие!

— Какво е то, емир?!

— Лекарство, изнамерено от един персийски хеким, което подмладява. Който пийне порядъчно от него, ще го осени върховното блаженство, а който пие, без да спре, ще постигне вечния живот.

Старата ми благодари с цветисти изрази, а аз занесох останалото горе. Въпреки разликата в чина им двамата гуляйджии се бяха доближили един до друг и, изглежда, разговаряха задушевно.

— Знаеш ли, ефенди, за какво спорехме? — попита комендантът.
— Спорехме чия система е по-пострадала — неговата или моята. Кой е прав?!

— Ще ви кажа: на който лекарството принесе повече полза, неговата система е имала по-голяма нужда!

— Мъдростта ти е прекалено голяма, за да можем да проникнем в нея. Какво носиш в делвата?

— Това е итшкилери итшкиси, с което никое друго питие не може да се сравнява.

— И смяташ, че може да го опитаме?

— Ако искаш, ще ти сипя от него.

— Сипвай!

— И на мен, ефенди! — помоли агата.

На двамата „бръмбарът“ им беше влезнал в главата и малко оставаше да се превърнат в маймуни. Горещото натурално вино, което пиеха гостите ми, ги доведе скоро до състоянието на „Прегърнете се, милиони“. Те пиеха вече само от една чаша и мютеселимът избърса веднъж дори и брадата на своя ага, когато няколко капки от скъпоценното лекарство протекоха по нея.

[#1 Паяк, паяк кръстоносец.]

[#2 Питие над питиетата. — Бел. нем. изд.]

[#3 Стих от Шилеровата „Ода на радостта“, с който започва и четвъртата част на Девета симфония от Бетовен. — Бел. прев.]

Разговорът им, глуповат и завален, беше като на истински новаци, които се борят с чашките. Дори и аз пострадах, макар че се

преструвах, че пия. Станах жертва на страстите им — мютеселимът непрекъснато ме прегръщаше, а агата бе обвил врата ми фамилиарно с ръка.

Изведнъж Селим ага се надигна, за да донесе нова свещ за фенера. Той успя да се изправи, но инстинктивно разпери ръце и краката му несигурно затрепераха като на човек, който за първи път се качва на кънки.

— Какво ти е, ага? — попита комендантът.

— О, бей, имам балдър тшекилмес. Мисля, че трябва да седна отново.

— Седни! Ще ти помогна!

— Знаеш ли как мога да премахна схващането?

— Знам, седни!

Селим ага отново зае мястото си. Неговият комендант се понамести и се осведоми с любезно снизхождение:

— Кой прасец ти се схвана?

— Десният.

— Дай насам крака си!

Агата го протегна и началникът му започна с всички сили да го тегли и дърпа.

— О, вай, вай, олеле, господарю! Мисля, че е левият!

— Дай го и него насам!

Селим протегна другия си крак, а „избавителят“ го задържа неистово. Наистина бе комично-покъртително да се види как този високопоставен служител, който беше свикнал да го обслужват и за най-малките неща, масажира и потупва прасеца на своя подчинен.

— Добре! Мисля, че ми мина! — каза агата.

— Тогава стани и се раздвижи!

Селим се надигна и този път се постара да се задържи. За момент застана прав като свещ. Но походката му! Вървеше като птиче, което за първи път се осмелява да лети.

— Върви, върви! — заповяда мютеселимът. — Ела, аз ще те подкрепям.

Исмаил бей се помъчи да се изправи с обичайната си пъргавост, но загуби равновесие и седна отново. Но той знаеше как да си помогне. Подпря се с ръка на рамото ми и се изправи. После широко

разкрачи крака, за да запази равновесие, и впери учуден поглед в лампата.

— Ефенди, лампата пада надолу!

[#1 Схващане на прасците. — Бел. нем. изд.]

— Мисля, че виси както трябва.

— Пада и хартията ще се запали. Виждам как пламъкът трепти.

— Нищо не виждам.

— Машаллах! Виждам я как пада и въпреки това остава горе. Не се клатушкай така, Селим ага, иначе ще паднеш!

— Не се клатушкам, ефенди.

— Виждам добре!

— Самият ти се клатушкаш, о, бей!

— Аз? Ага, започвам вече да се плаша за твоята система. Нервите ти се движат насам-натам, а стомахът ти е отишъл в краката. Ти разтърсваш рамене и клатиш глава, като че искаш да плуваш. О, Селим ага, това лекарство като че ли беше прекалено силно за теб. Ще те простре на пода.

— О, господарю, лъжеш се. Това, което казваш, се отнася за теб. Виждам как краката ти танцуват и ръцете ти подскачат. Главата ти се върти на всички страни. Ти си много болен. Дано Аллах ти помогне, за да не се повреди напълно кръвоносната ти система.

Това беше вече прекалено много за мютеселима. Той сви ръка в юмрук и заплаши:

— Селим ага, внимавай! Който само спомене, че системата ми не е наред, ще наредя да го бият с камшик или ще го опандизя. Уаллахи! Къде съм пъхнал ключа?

Той бръкна в джоба си и намери това, което търсеше.

— Селим ага, пригответи се да ме съпроводиш! Ще разгледам затвора. Ефенди, лекарството ти наистина е като райско мляко. Но то е направило тялото ти немощно. Главата ти виси надолу. Разрешаваш ли да тръгнем?

— Ако волята ти е да навестиш затворниците, то няма да преча на изпълнението на дълга ти.

— Добре, тръгваме. Благодаря ти за пратката, от която вкусихме. Ще пригответиш ли пак лекарство?

— Само да пожелаеш.

— Горещото е по-добро от студеното. Но то те разтърсва издъно и ти размества кокалите. Аллах да те закриля и да те дари със спокоен сън.

Исмаил бей пристъпи към агата и го хвана под ръка. Двамата тръгнаха, аз ги последвах. На стълбата те се спряха.

— Селим ага, слизай първи ти!

— О, бей, тази чест ти принадлежи.

— Не съм честолюбив, нали знаеш.

Стъпало по стъпало, агата внимателно заслиза надолу, придържайки се с ръце за парапета. Мютеселимът го следваше.

Очевидно той не се чувстваше напълно сигурен, защото и стълбата му беше непозната.

— Ефенди, там ли си още? — попита той.

— Да.

— Не знаеш ли, че има обичай да изпращаш гостите си до вратата?

— Зная.

— Но ти не ме придружаваш!

— Тогава ми позволи да го направя. Хванах го за ръката и го подкрепих. Той стъпваше вече по-добре. Долу пред вратата Исмаил бей спря и си пое дълбоко дъх.

— Ефенди, този махредж е всъщност и твой затворник — каза той.

— Справедливо погледнато, е така.

— Тогава би трябвало и ти да се убедиш дали Кямил е още в затвора.

— Ще ви придружа.

— Това е добре! Ела, подай ми ръка!

— Ти имаш две ръце, ефенди — каза агата. — Подай и другата!

Двамата мъже се увесиха на мен. Опиянението им все още беше в стадий, когато горе-долу си господар на себе си. Походката им беше несигурна, но ние бързо се придвижихме напред. Улиците бяха тъмни и пусти. Нямаше жива душа.

— Арнаутите ти ще се уплашат, когато отида — каза мютеселимът на агата.

— И аз с теб! — перчеше се Селим.

— И аз с вас! — добавих.

— Арабинът там ли е още?

— Мислиш ли, о, бей, че бих оставил подобни хора да се измъкнат! — каза Селим бей обиден.

— Ще го видя и него. Имаше ли пари у себе си?

— Не.

— А колко, мислиш, има у себе си махреджът?

— Не зная.

— Трябва да ни ги предаде. Но, Селим, твоите арнаути не бива да разберат.

— Ще им заповядам да излязат.

— А ако подслушват?

— Ще ги заключа!

— Добре. Но когато тръгнем, твоите хора ще говорят със затворниците.

— Ще останат под ключ.

— Правилно! Парите трябва да отидат в касата на мютеселима, който ще даде много добър бакшиш на арнаутския ага.

— Колко, бей?

— Още не знам, трябва първо да видя какво носи махреджът със себе си.

Стигнахме пред затвора.

— Отключи, Селим ага!

— О, мютеселим, нали ключът е в теб?

— Да, вярно!

Исмаил бей бръкна в пояса си и извади ключа, за да отвори. Той опита на няколко пъти, но не можа да улучи ключалката. На това се и бях надявал.

— Позволи ми да ти отворя! — му казах учтиво. Взех ключа от ръката му, отворих, извадих го и щом се озовах в коридора, го пъхнах от другата страна.

— Влизайте! Ще заключа отново.

Влязоха вътре. Престорих се, че заключвам, но бързо завъртях ключа обратно и привидно проверих дали вратата е залостена добре.

— Заключено е. Вземи ключа си, мютеселим!

Исмаил бей го пое. От килиите в дъното и от горния етаж дойдоха арнаутите. Те носеха лампи в ръце.

— Всичко наред ли е? — попита мютеселимът с достойнство.

— Да, о, господарю!

— Някой да не е избягал?

— Не, о, мютеселим.

— А махреджът?

— И той не е — отговори чаушът на „остроумния“ разпит.

— Имате късмет, кучи синове, иначе щях да ви бичувам до смърт. Заминавайте обратно в стаята си! Селим ага, заключи ги!

— Ефенди, можеш ли ти да свършиш тази работа? — попита командирът на арнаутите.

— С удоволствие.

Агата взе едната от лампите, а аз отведох хората горе.

— Защо ще ни заключват, ефенди? — попита чаушът.

— Трябва да разпитат затворниците.

Оставих ги в стаята им, залостих с резето и отново слязох по стълбата долу. Тъй като комендантът и неговият ага бяха отишли към дъното на коридора, външната врата остана на тъмно. Шмугнах се натам и я отворих, като я оставих леко открената. После се забързах след двамата.

— Къде лежи? — чух да пита мютеселимът.

— Тук.

— А къде е килията на хадедихна? — попитах, за да предотвратя отварянето на другата врата, тъй като трябваше да внимавам първо да се отключи при арабина.

— Тук, втората врата.

— Тогава отвори!

Исмаил бей се съгласи с моето предложение. Той махна с ръка и Селим отключи.

Затворникът беше чул шумното ни идване и се беше изправил в дупката си. Мютеселимът пристъпи напред.

— Ти ли си Амад ал Гандур, синът на Мохамед Емин?

Отговор не получи.

Отново последва мълчание.

— Кучи сине, ще ти отворят най-сетне устата! Утре ще те отведат!

Амад не каза и дума, но внимателно ме гледаше, за да не изпусне и най-малкото трепване на лицето ми. С повдигане и спускане на

веждите му дадох да разбере, че трябва да внимава. После Селим отново залости резето.

Отвориха и другата врата. Кямил ефенди се беше облегал на стената. Погледът му се насочи към нас с очакване.

— Махредж, как ти харесва? — с едва прикрита ирония попита комендантът, сигурно под въздействието на виното.

— Ако Аллах пожелае, можеше да бъдеш на моето място.

— Пророкът ще ме предпази! Лошо ти се пише!

— Не се страхувам.

— Искал си да убиеш този ага.

— Заслужава го.

— Искал си да го подкупиш.

— Той е олицетворение на глупостта.

— Искал си да му заплатиш веднага.

— Този човек заслужава да бъде обесен.

— Може би желанията ти щяха да се изпълнят — каза комендантът с хитра усмивка. Под влиянието на виното и предвкусвайки богатата плячка, лицето му сияеше.

— Как? — трепна махреджът. — Сериозно ли говориш? Желаяш да се спазариш с мен?

— Да.

— Колко искате?

— Колко имаш при себе си?

— Мютеселим, нуждая се от пари за път.

— Ще се задоволим с толкова малко, че ще имаш и за път.

— Добре, можем да преговаряме. Но не в тази дупка!

— Къде другаде?

— В някое помещение, подходящо за хора, а не за плъхове.

— Ела тогава горе!

— Подайте ми ръка!

— Селим ага, помогни му — каза комендантът, който очевидно не се доверяваше на своето равновесие.

Агата обаче бе обзет от същото съмнение, защото приятелски ме побутна и посъветва:

— Ефенди, направи го ти!

Протегнах ръка, за да не протакам повече работата, и издърпах махреджа.

— Къде трябва да отиде? — попитах аз.

— В караулното! — реши комендантът.

— Да оставя ли вратата отворена, или...

— Само я притвори!

Исках да хлопна вратата, като ги оставя първо да влязат, но не сполучих. Комендантът ме чакаше. Значи трябваше да измисля нещо друго.

Най-напред влезе махреджът, след него комендантът с лампата, после агата и накрая аз. Когато те бяха вече в стаята, а аз — на прага, бързо посегнах зад агата и блъснах лакътя на коменданта. Той изпусна лампата.

— Ага, какво ти става? — извика мютеселимът.

— Не бях аз, бей!

— Ти се блъсна в мен. Нищо не се вижда. Донеси друга лампа!

— Ще взема от арнаутите — казах аз, изскочих бързо, залостих вратата и тихо изтеглих резето на съседната килия.

— Излизай бързо!

Амад се измъкна с моя помощ, след което отново бутнах резето.

— Не говори! Трябва да бързаем! — прошепнах му аз. Веднага заведох хадедихна до външната врата, излязох с него навън и отново затворих вратата. Свежият въздух почти зашемети арабина. Той беше твърде отпаднал. Хванах го под ръка и бързо завихме, по две от улиците. На ъгъла на третата спряхме.

— Съвземи се! Отсреща е жилището ми, там е твоят баща. Изграчих, както бе уговорено, и на часа съзрях светлина, по която разбрах, че входната врата е отворена.

Изтичахме през площадчето. Зад вратата стоеше Халеф.

— Бързо вътре!

Забързах обратно. Стигнах до затвора за по-малко от две минути, откакто го бях напуснал. Затворих вратата и се изкачих в тъмнината по стълбите, които вече познавах достатъчно добре, за да взема лампа от арнаутите. За броени секунди бях отново долу.

— Дълго време те нямаше, ефенди! — отбеляза мютеселимът.

— Пазачите искат да знаят защо са затворени.

— Трябваше да им удариш по един шамар вместо отговор! Защо ни заключи?

— Защото един от затворниците е при вас.

— Предпазлив си, ефенди! Правилно си постъпил. Остави тук лампата и да започнем.

Беше ми ясно, че Исмаил бей не възнамерява да освободи затворника срещу пари. Той искаше с хитрост да се добере до кесията му, тъй като се боеше открито да го ограби. Но подобно вероломство само можеше да ме отврати.

— Каж ми, колко пари имаш у себе си? — започна комендантът.

— По-добре ти ми кажи колко искате от мен!

— Мога да кажа определена сума, ако знам, че си в състояние да я заплатиш.

— Питай ме тогава!

— Даваш ли три хиляди пиастри?

— Много е — каза сдържано Кямил ефенди.

— Тогава ще дадеш четири хиляди.

— Бей! Та ти увеличаваш цената!

— Махредж, а ти я намаляваш. Един мютеселим не би се пазарил за подобно нещо. Ако не кажеш „да“, ще искам повече.

— Нямам толкова. Мога да ти дам две хиляди.

— Шепата ти е стисната, но ще трябва да я поразтвориш. Сега искам пет хиляди.

— Е, добре, ще дам три хиляди.

— Пет, казах!

Махреджът впи гневен поглед в коменданта и страхът да не загуби парите си се изписа на неговото чело. Но загрижеността за свободата му бе още по-голяма.

— Обещаваш ли ми, че ще ме пуснеш, ако ти платя?

— Обещавам ти.

— Закълни се в брадата на Пророка!

— Кълна се.

Тези думи Исмаил бей изговори многозначително.

— Брой тогава! — каза махреджът.

Кямил ефенди бръкна в джоба на широките си панталони и извади пакет, увит в копринена кърпа. Той го отвори и започна да брои на пода сумата, при което агата му светеше.

— Точно ли са? — попита съдията, след като свърши. Мютеселимът ги преброи още веднъж и каза:

— Това са каймета за общо пет хиляди пиастри. Но ти не

[#1 Книжни пари. — Бел. нем. изд.]

може да не знаеш, че тези пари са обезценени. Сега фунтът стерлинг струва спрямо кайметата сто и четиридесет, а не сто и десет пиастри. Значи трябва да сложиш отгоре още две хиляди пиастри.

— Не забравяй, че кайметата носят шест процента лихва!

— Това беше по-рано и не при всички пари, а и султанът не плащаше за тях лихва. Давай още две хиляди пиастри!

— Исмаил бей, не си прав!

— Добре, върви обратно в килията!

Челото на Кямил ефенди бе оросено от пот.

— Но това въобще не прави две хиляди, а само хиляда триста шейсет и три.

— Все едно. Коего съм казал, важи. Трябва да дадеш още две хиляди.

— Мютеселим, свиреп си като тигър.

— А теб ще те убие скъперничеството.

С едва сдържан яд махреджът започна отново да брой.

— Ето, вземи! — каза той накрая, като пое дълбоко дъх. Исмаил бей отново преброи банкнотите, събра ги на пачка и ги мушна в джоба си.

— Точно са! — каза той. — Благодаря на Пророка, че дари сърцето ти с разбиране. Иначе щях да искам още повече.

— Сега ме остави да си вървя! — пожела Кямил ефенди, увивайки останалите банкноти с кърпата.

Комендантът го изгледа с добре изиграно учудване.

— Да си вървиш? Да! Но едва когато платиш!

— Вече го направих!

— Как така? На мен плати, но не и на този ага на арнаутите.

— Недей! — извика гневно затворникът. — Ти поиска само пет хиляди пиастри.

— Аллах е замъглил ума ти. Защо не попита за кого са петте хиляди пиастри? Те, бяха само за мен. Селим ага не е получил своя дял.

— Колко?

— Колкото и на мен.

— Исмаил бей, чрез теб говори сатаната!

— Плати, за да млъкне.

— Няма да платя!

— Тогава ще се върнеш обратно в дупката.

— О, Мохамед, о халифи, вие чухте клетвата ми! Шейтанът се е вселил в него. Той ще го погуби.

— Маслото на тази лампа свършва. Ще платиш ли или не?.

— Ще дам хиляда на Селим ага.

— Пет хиляди! Не се пазари, иначе ще искам повече.

— Нямам толкова.

— Имаш. Видях, че ще ти стигнат.

— Тогава ще дам...

— Да поискам ли шест хиляди?

— Ти си тиранин, да, ти си самият дявол!

— Махредж, няма какво повече да говорим.

Бавно и внимателно мютеселимът се изправи.

— Стой! — извика затворникът. — Ще платя.

В края на краищата свободата му беше по-скъпа от парите. Той започна да брой отново, а комендантът пак седна. Парите наистина стигнаха, но на мъченика му останаха само няколко банкноти.

— Ето ги — каза той — и Аллах да прокълне този, който ги взема!

— Правилно го каза, махредж — спокойно отговори неговият доскорошен съюзник и сегашен враг. — Агата на арнаутите няма да вземе парите.

— Защо?

— Тук са само пет хиляди. Забрави да добавиш още две хиляди отгоре.

Кямил ефенди направи жест, като че искаше да се хвърли върху коменданта. Но все пак се овладя.

— Нямам нищо друго освен трите банкноти.

— Тогава ще те затворя отново. Може би ще си спомниш, че носиш още пари със себе си. Ела!

Махреджът направи гримаса, сякаш се задушаваше, но посегна още един път в джоба си и извади кесия, която държеше така, че само той можеше да погледне вътре.

— Ще се опитам да събера сумата — въздъхна той. — Сърцето ти е от камък, а душата ти се е превърнала в къс скала. Тук имам само

дребни сребърни монети и няколко златни меджидиета между тях. Тези златни монети ще получиш, ако сметнеш, че са достатъчни.

Кямил постави трите банкноти и бавно сложи една след друга златните монети.

— Ето! Сега съм беден, тъй като в най-добрия случай имам още четиридесет пиастри у себе си и тях трябва да задържа, ако не искам да умра от глад.

Предполагах, че ще измъкнат от махреджа и последната пара. Мютеселимът като че беше изтрезнял при гледката на толкова много пари. И на Селим ага не личеше да е пил. Той жадно посегна да прибере сумата.

— Стой! — спря го комендантът. — Ще се погрижа временно да съхраня тези пари.

Той ги събра накуп и ги прибра.

— Сега най-сетне съм свободен! — каза махреджът. Исмаил бей учуден вдигна глава.

— Свободен? — попита той. — Ти въобще плати ли?

— Да не си загубил ума си! — избухна махреджът. — Току-що прибра парите.

— Моите и на Селим ага, да! Но този ефенди не е получил нищо.

— Нищо няма и да получи!

— Кой ти каза? Кара Бен Немзи ефенди е тук и следователно трябва и на него да му се плати.

— Но франкът няма право да ми заповядва!

— Не възнамеряваше ли той да те плени? Махредж, сигурно имаш температура, иначе щеше да разбереш, че той трябва да получи повече от нас двамата, взети заедно.

— Чужденецът няма да получи нищо! — изкрещя мъченикът гневно. — Той няма да получи нищо, защото и без това нищо не ми остана и аз няма да му дам и пиастър и една пара, дори и да имах в себе си милиони.

— Ти имаш още пари.

— Четиридесет пиастри, както вече ти казах.

— О, махредж, жал ми е за теб. Мислиш ли, че не мога да различа звука на златото, от този на среброто? Кесията ти още е пълна със златни меджидиета от по сто и петдесет пиастри и нейният търбух

е толкова голям, че ще събереш повече, отколкото са ти нужни, за да платиш на ефендите. Снабдил си се с доста пари за път.

— Лъжеш се.

— Покажи си кесията!

— Тя е моя.

— Добре, задръж я, но ми плати.

Кямил ефенди се гърчеше като червей под безпощадните искания на жадния за пари бей. Това беше една отвратителна сцена, която хвърляше ярка светлина върху някогашните порядки в провинциите, отдалечени най-много от падишаха.

— Не мога! — отговори решително съдията.

— Тогава ни последвай в килията!

— Няма да отида! Аз платих.

— Знаем как да те принудим.

— Тогава ми върни обратно парите.

— Вече ми принадлежат. Не забравяй, че аз те задържах и съм задължен да ти взема всичко, което носиш със себе си.

— Бих платил и тази сума, ако имах.

— Имаш я. Ако кесията ти не е достатъчно пълна, то видях, че носиш красив часовник, а и на ръцете ти блестят пръстени.

— Държа на думите си, не мога! Ще дам петстотин пиастри на този човек, който е моят най-коварен враг.

Кямил ефенди ме изгледа с поглед, в който можеше да се прочете най-голяма омраза.

— Това ли беше последното ти предложение? — попита комендантът.

— Да.

— Тогава напред. Следвай ни! Исмаил бей се изправи решително, също и Селим ага. Бях до вратата и отстъпих, за да направя място на мютеселима. От пояса му се подаваше ключът. Очите на арестанта блеснаха. Той скочи, грабна ключа и блъсна коменданта към агата. Те се строполиха върху мен и почти ме събориха. После изтича към вратата и се спусна да бяга в тъмния коридор. Лампата падна и ни обгърна мрак.

— След него! — извика комендантът.

Кямил ефенди можеше да се спаси, ако бе запазил присъствие на духа. Той трябваше да блъсне вратата на караулното зад себе си и да

спусне резето. Време за това имаше, защото двамата мъже се бяха оплели един в друг, а аз, за да мога бързо да се измъкна навън, трябваше да ги изблъскам настрани от вратата.

Дочувах вече прещракването на ключа в бравата. Обстоятелството, че бях оставил незаключена входната врата, бе пагубно за махреджа. Той отчаяно се мъчеше да отключи, без да се сети да натисне дръжката. Така обаче резето не можеше да се отвори. Озовах се до него и го сграбчих. Той се извърна и ме улови за колана. Усетих това и посегнах надолу. На съдията му се удаде да измъкне ножа ми, разбрах го, тъй като острието о драска ръката ми. Беше толкова тъмно, че не можех да следя движенията му. Докато с дясната ръка бях сграбчил Кямил, посегнах с лявата към дясното му рамо и оттам я плъзнах надолу до китката. Сторих го тъкмо навреме, защото той се канеше да замахне, за да ме промуши.

Междувременно останалите двама с викове се озоваха до нас.

Комендантът ме сграбчи.

— Пусни ме, мютеселим, аз съм!

— Държиш ли го здраво, Кара Бен Немзи?

— Да. Бързо заключи вратата и запали лампата! Няма да ни се изплъзне.

— Можеш ли сам да удържиш съдията, ефенди? — попита Селим ага.

— Да.

— Тогава ще запали отново лампата.

Исмаил бей заключи вратата, но не се реши да ни приближи. Примъкнах затворника до насрещната стена, но не успях да го поваля на земята, защото не можех да освободя ръката си, с която се предпазвах от ножа. Успях да го удържа, докато след доста време агата се върна с лампата. Той трябваше да налее масло горе при чауша. Селим постави лампата на едно от стъпалата и се приближи.

— Вземи ножа от Кямил ефенди — помолих го аз.

Селим ага изтръгна оръжието му и най-сетне ръката ми бе свободна. Сграбчих махреджа за дрехата. Той се нахвърли върху мен, но мигновено се наведох и докато размахваше ръце във въздуха, го хванах за левия глезен. Дръпнах го нагоре, той изгуби равновесие и се просна на пода.

— Завържете го с колана му — казах им аз. Кямил лежеше безмълвен и безучастен. След огромното напрежение той изпадна в безсъзнание.

— Дръж му краката! — заповяда мютеселимът на своя ага. След това Исмаил бей най-напред изпразни джобовете на затворника. После му свали и пръстените и прибра всичко. Агата повлече арестанта за единия крак и го захвърли в килията. После залостиха вратата. Селим се качи горе и пусна пазачите, като строго им заповяда да си отварят очите.

— Вземи им ключа за портата! — му извика комендантът.

Тогава никой няма да може да отвори, те — също. Селим го послуша и най-сетне напуснахме затвора. Отвън мютеселимът се спря. Той напълно бе изтрезнял и каза:

— Ага, ще направя описание на всичко, което махреджът имаше у себе си, защото трябва да го изпратя с него за Мосул. Ти също ще се подпишеш, за да мога да докажа, че съм написал истината, ако Кямил ефенди твърди, че е имал още неща.

— Кога да дойда? — попита Селим.

— Както обикновено.

— Ти ли ще задържиш ключа?

— Да. Може би ще ми се наложи да дойда още веднъж тук през нощта. Лека нощ, ефенди! Помогна ми много тази вечер и ще ми кажеш как да ти изразя благодарността си.

Исмаил бей си тръгна, а ние се упътихме за дома.

— Ефенди! — загрижено каза по пътя арнаутският ага. — Оставих му седем хиляди пиастри, които ми принадлежат.

— Ще ти ги даде.

— Да ги даде? На мен? Знаеш ли какво ще стане утре? Мютеселимът ще направи опис, в който ще пише, че махреджът е имал хиляда пиастри, и аз ще трябва да подпиша. Останалото, часовника и пръстените, той ще запази за себе си, а аз ще получа всичко на всичко сто пиастри.

— И ще им се зарадваш ли?

— Ще умра от яд.

— Баш чаушът ли ще вземе описа?

— Да.

— Тогава ще получиш повече.

— Кой ще ми ги даде?

— Мютеселимът или аз.

— Знам, че си с добро сърце. О, ефенди, поне да имаше още от твоето лекарство!

— Имам. Ще ти донеса пълна делва.

Намерихме вратата отключена. В кухнята „Мирта“ лежеше върху няколко стари парцала, които през деня използваше за бърсане, а нощем — за постеля. Тя спеше съня на праведниците.

— Мерсилах! — извика й агата. Старата не го чу.

— Остави я да спи! — казах аз. — Ще ти донеса лекарството и после можеш да си починеш. Всички имаме нужда от това.

— Аллах знае, че съм го заслужил.

Горе заварих всички съучастници, събрани, в стаята на шейха на хадедихните. Те ме засипаха с порой от думи и трябваше да ги помоля да замълчат. Първо занесох виното на агата, после се върнах при спътниците си.

Амад ал Гандур беше облякъл новите си дрехи, баща му го беше избърснал и измил. Сега изглеждаше съвсем различно от преди в килията. Приликата с Мохамед Емин беше очебийна. Той стана и пристъпи към мен.

— Ефенди, аз съм арабин, а не бърбив грък. Чух какво си направил за племенника ми и за мен. Отсега нататък животът ми и всичко, което имам, ти принадлежи.

Той говореше простичко, но от все сърце.

— Все още не си в безопасност. Хаджи Халеф ще те заведе в едно скривалище — му отговорих аз.

— Готов съм. Очаквахме само теб.

— Можеш ли да се катериш?

— Да, ще мога да намеря убежището, макар и още да се чувствам слаб.

— Тук е ласото ми. Ако силите ти изневерят, то Хаджи Халеф Омар ще се изкачи преди теб и ще те изтегли. Имаш ли оръжия?

— Там са. Купил ги е баща ми. Вземи камата си. Благодаря ти.

— А храна?

— Всичко е опаковано.

— Тогава вървете! Ние скоро ще те вземем.

Синът на шейха напусна предпазливо с Халеф къщата и скоро и аз се промъкнах със старите му дрехи в ръце. Незабелязано стигнах до пропастта, разкъсах хайка му на парчета и ги закачих на ръба на скалата и клоните на трънака.

Вкъщи англичанинът ме отведе в стаята си. Лицето му беше сърдито.

— Влизате и седате, сър! — каза той грубо. — Хубава управия! Всичко мизерно!

— Защо?

— Седя при тези араби и не разбирам дума. Виното ми свърши, тютюнът ми свърши и аз ще свърша. Йес!

— На ваше разположение съм и ще ви разкажа всичко.

Трябваше да му угодя, макар че умирах за сън. А трябваше да изчакам и връщането на Халеф. Дребосъкът ме накара да чакам доста дълго и когато дойде, денят започваше да просветлява.

— Как е? — осведоми се Линдси. — Добре пристигнали във „вилата“?

— Имахме и трудности — отвърна Халеф, след като му преведох въпроса.

— Уел! Дрехата на Халеф е пострадала. Тук, Халеф, бакшиш!

Халеф не разбираше английски, но чу твърде добре последната дума на изречението. Той протегна ръка и получи монета от сто пиастри.

— Ново палто купува, кажете му, сър!

Тази неприятна вечер най-сетне отмина и аз можех да полегна поне за няколко часа. Заспал съм дълбоко, без да сънувам. Не се събудих сам, а от един висок, припрян глас.

— Ефенди! Събуди се! Бързо!

Отворих очи. Пред мен стоеше Селим ага, без връхна дреха и тюрбан. Къдриците му падаха над лицето. От ужас мустаците му бяха настръхнали. Той се мъчеше да блещи все още помътнелите си от виното очи, но не му се удаваше.

— Какво има? — попитах спокойно.

— Ставай! Случило се е нещо ужасно.

Постепенно успях да измъкна от него, че мютеселимът е открил бягството на младия арабин и е ужасно разгневен. Уплашеният ага настойчиво ме молеше да го придружа до затвора и да усмиря бея.

След малко тръгнахме. Пред вратата на затвора мютеселимът очакваше агата. Исмаил бей въобще не ме поздрави, а сграбчи Селим ага за рамото и го тикна в коридора, където стояха разтрепераните пазачи.

— Нещастнико, какво си направил?! — изкрещя мютеселимът на своя ага.

— Аз ли, бей? Нищо, нищо не съм направил.

— В това се състои престъплението ти, че не си направил нищо, ама съвсем нищо! Не си си отварял очите!

— Защо, о, Исмаил бей?

— Какво е станало тук, в затвора?

— Но аз въобще не бих могъл да вляза вътре.

Комендантът го зяпна. Подобна мисъл, изглежда, изобщо не му беше минавала през главата.

— Нали нямах ключ! — допълни агата.

— Нямах ключ!... Да, Селим ага, това е вярно. Имаш късмет, иначе здравата щеше да си изпатиш. Ела и надникни тук в килията!

Минахме по коридора. Вратата на килията на младия арабин беше отворена, а в дупката нищо не можеше да се види.

— Няма го! — каза арнаутският ага.

— Да, няма го! — гневеше се Исмаил бей.

— Кой му е отворил?

— Кой де? Кажи, Селим ага!

— Не съм аз, о, мютеселим.

— И аз не съм. Само пазачите бяха тук.

Селим ага се обърна към своите арнаути.

— Елате насам, кучи синове!

Те колебливо се приближиха.

— Вие ли сте отворили?

Чаушът се осмели да отговори:

— Ага, никой от нас не е докосвал резетата. Ние отваряме вратите едва следобед, когато се разнася храната.

— Значи съм бил първият, който е отключил тази килия? — попита Исмаил бей.

— Да, господарю!

— И когато отворих, тя беше празна. Затворникът е избягал. Но как е успял? Вчера вечерта беше все още тук, а сега го няма. През това

време само вие сте били тук. Един от вас трябва да го е пуснал.

— Кълна се в Аллах, че не сме докосвали тази врата! — увери чаушът.

— О, мютеселим — намесих се аз. — Хората ти нямат ключ от входната врата. Ако някой от тях е пуснал затворника от килията, то той трябва да е някъде тук.

— Имаш право. И двата ключа са у мен. Ще претърсим навсякъде.

— Изпроводи някой до градската стража, за да се установи дали се знае нещо за беглеца.

— Да — заповяда Исмаил бей на един от арнаутите, — бягай бързо до стражата и предай заповедта ми да бъде претърсен целият град.

Огледаха внимателно затвора, което продължи около час. От беглеца не бе открита и следа. Тъкмо се канехме да го напуснем, когато се появиха двама арнаути с парчета от разкъсаната Дреха.

— Намерихме ги във пропастта — докладва единият. Агата взе плата в ръка и го огледа.

— О, бей, това е от връхната дреха на затворника — каза той на мютеселима. — Познавам я добре.

— Сигурен ли си?

— Сигурен, както в собствената си брада.

— Значи все пак е успял да се измъкне оттук.

— Но е паднал в пропастта — допълних аз.

— Нека да проверим! — заповяда Исмаил бей. Напуснахме затвора и отидохме до мястото, където бях разкъсал и разпръснал парчета от дрехата на Амад ал Гандур. Сам се чудех как не съм паднал в пропастта в нощния мрак. Мютеселимът внимателно огледа терена и каза:

— Амад ал Гандур е паднал долу и сигурно е мъртъв. Оттам никой не може да се измъкне. Но как е излязъл от затвора?

На този въпрос естествено нямаше кой да отговори колкото и да се мъчеше комендантът да разкрие тайната през следващите няколко часа. Той се гневеше и беснееше срещу всеки, който се осмеляваше да го приближи, и не беше чудно, че и аз го отбягнах. Времето ми мина бързо, защото имах да свърша много неща. Първо купих кон за Амад

ал Гандур и после се отправих за моята пациентка, която бях пренебрегнал през последно време.

Пред къщната врата чакаше оседлано муле. По седлото личеше, че е предназначено за някоя жена. Отпред стоеше бащата, който радостно ме приветства.

Намерих Шакара седнала. Бузите ѝ отново бяха възвърнали руменината си, а очите ѝ гледаха ведро и открито. До постелята ѝ стояха майката и нейната прабаба. Старицата бе облечена като за път. Върху бялата си дреха тя носеше черна, подобна на плащ наметка, а на главата ѝ беше закрепен черен воал, който падаше на раменете ѝ. Момичето ми подаде ръка.

— Благодаря ти, ефенди, вече съм въвн от всяка опасност.

— Да, тя ще живее — каза старата. — Бог те изпрати, за да запазиш един живот, който ми е по-скъп от всичко на света. Пари няма да ти предложи, защото имаш всичко, от което се нуждаеш. И тъй, кажи ми как бих могла да ти се отблагодаря, ефенди?

— Благодарни на Бога вместо на мен, тогава благодарността ти ще бъде на място, защото Бог е този, който спаси правнучката ти.

— Ще го направя, но ще се моля и за теб, ефенди, господарю мой. Молитвите на една жена, която вече не принадлежи на този свят, ще бъдат чути от Бога. Колко време ще останеш в Амадие?

— Не много дълго.

— И къде заминаваш?

— Никой не трябва да знае, защото може би ще имам основания да го премълча. На вас обаче ще кажа, че ще следвам изгрева на слънцето.

— Тогава ще попаднеш в местностите, към които и аз съм се запътила, ефенди. Мулето ме чака отвън. Може би никога повече няма да се видим. Затова приеми благословията на една стара жена, която не може да ти даде нищо по-добро. Но все пак ще ти издам една тайна, а тя може да ти бъде от полза. Над местностите на изток често се разразяват бури и е възможно да попаднеш там в такъв ден. Ако си в беда и те грози опасност, ако се намиращ в местността между Ашита и Гундука, най-източното село на Тхума, и никой не може да ти помогне, кажи на първия, когото срещнеш, че си под закрилата на Рух'и кулян^[5]. Ако не се вслуша, питай по-нататък, докато намериш някой, който да те извести.

— Рух'и кулян? Кой носи такава необикновено име? — попитах старицата.

— Това никой няма да ти каже.

— Но ти говориш за него и можеш да ми кажеш.

— Рух'и кулян е същество, което никой не познава. То е ту тук, ту там, навсякъде, където някой моли за помощ и заслужава да му бъде помогнато. В много села има специално място, където може да се разговаря с него. Натам в полунощ се отправят онези, които търсят помощ. Те му казват какво ги гнети. Рух'и кулян им дава съвет и утеха, но той знае и как да заповядва и наказва и не един големец изпълнява това, което духът желае. За него никога не се говори пред някой чужд човек, защото само добрите хора и приятелите знаят къде да го намерят.

— Тогава твоята тайна не би ми принесла полза.

— Защо?

— Няма кой да ми каже къде да търся духа, макар и да видят, че зная името му.

— Само кажи, че Съм ти разказала за него. Тогава ще ти назоват мястото, където ще го намериш. Името ми е известно по земите на Тиари и добрите хора знаят, че могат да се доверят на приятелите ми.

— Как е името ти?

— Казвам се Марах Дуримех.

Това тайнствено известие звучеше толкова чудновато, че не му отдадох голямо значение. Сбогувах се и тръгнах към къщи. Там дочух от кухнята голяма олелия. Нещо се беше случило с „Мирта“. То бе предизвикало гнева ѝ. При сегашните обстоятелства и най-малката дреболия можеше да бъде от значение, затова се отбих. Мерсинах четеше конско на своя храбър ага. Тя заплашително размахваше ръце пред него, а той беше свел очи като момченце, което е мъмрено от своя възпитател. Двамата ме видяха да влизам и „Мирта“ се захвана с мен.

— Виждаш ли го този Селим ага!

Старата посочи с повелителен жест бедния грешник, а аз обърнах глава и го изгледах както подобава.

— Този човек може ли да бъде ага на арнаутите? — запита най-сетне тя.

— Да.

Казах го с най-уверен тон, но именно това отново предизвика яростта ѝ.

— Как? И ти смяташ, че може да командва храбрите войници? Ще ти кажа кой е той: той е ага на страхливците!

Селим вдигна очи и се опита да предизвика съчувствие с погледа си, но не успя.

— Не ме карай да се разлютя, Мерсинах, защото знаеш, че после ставам страшен.

— Кое ви ядоса толкова? — осмелих се да попитам.

— Тези петдесет пиастри! — отговори „Мирта“ и посочи с презрителен жест към пода.

Погледнах надолу и видях две сребърни монети от по двайсет пиастри и една от десет.

— Какви са тези пари?

— Те са от мютеселима.

Едва сега започнах да проумявам станалото и попитах:

— За какво?

— За залавянето на махреджа. Ефенди, знаеш ли приблизително колко пари е имал у себе си този човек?

— Мисля, че носеше около двайсет и четири хиляди пиастри.

— Значи Селим ми е казал истината. Всичките тези пари комендантът е отнел от махреджа и от тях е дал на агата петдесет пиастри.

При тези думи лицето на Мерсинах заприлича на възмутена питанка. Тя побутна сребърните пари с крак и ме попита:

— И знаеш ли какво е направил този ага на арнаутите? Той взел парите и си тръгнал, без да каже и дума. Питай го дали те лъжа!

— Какво можех да направя? — извини се Селим.

— Да хвърлиш парите в лицето на Исмаил бей! Аз положително щях да го направя. Вярваш ли ми, ефенди!

— Вярвам ти!

С това уверение казвах истината. Тя ме дари с благодарен поглед и после ме попита:

— Трябва ли да му ги върне?

— Не.

— Не?

Вместо да отговоря, се обърнах към агата:

— Подписа ли описа, който комендантът ще изпрати в Мосул?

— Да.

— Какво е написал там?

— Четиристотин пиастри в злато и осемдесет и един в сребро.

— И нищо друго? А часовника и пръстените?

— И тях не е вписал!

— Исмаил бей ти е началник и не трябва да го превръщаш в твой враг. Затова си постъпил правилно, като си взел парите без възражение. Спомняш ли си какво ти бях обещал?

— Спомням си.

— Ще удържа на думата си и ще говоря с коменданта., Най-малко хиляда пиастри трябва да получиш.

— Вярно ли е, ефенди? — започна да се превъзнася Мерсинах.

— Да. Парите не са нито на мютеселима, нито на арнаутския ага. Но във всеки случай те отиват в ръце, които не ги заслужават и Селим не бива да бъде така срамно лъган.

— Не трябва ли да получи поне седем хиляди?

— Няма да му ги даде. Това ще бъде само претекст. Селим, баш чаушът вече тръгна ли?

— Не, ефенди.

— Нали щеше да отпътува преди обяд?

— Мютеселимът трябва да състави ново сведение, тъй-като в старото пишеше, че изпраща и арабина. Може би баш чаушът ще чака, докато намерим беглеца.

— Няма надежда за това — паднал е в бездната.

— А ако се лъжем?

— Как така?

— Мютеселимът смята, че арабинът е жив.

— Разказа ли ти Исмаил бей по-подробно за това?

— Не, не можех да заключа от думите му.

— Дано не е на погрешен път.

Отправих се за моята стая. Дали нещо непредвидено бе предизвикало подозрението на коменданта? Възможно беше. Тогава можех да очаквам всичко. Но преди да предупредя спътниците си, още веднъж прехвърлих мислено цялата история. Не можех нищо да откроя и още се двоумях, когато агата се качи по стълбите и дойде при мен.

— Ефенди, дошъл е пратеник на мютеселима. Той ми предаде, че трябва още веднъж да отидем в затвора.

— Исмаил бей там ли е вече?

— Да.

— Чакай ме долу! Идвам веднага.

Дали с мир или с вражда щеше да ме посрещне боят? Бях готов на всичко. Революерите ми бяха заредени. Аз ги пяхнах и отидох при Халеф. Хаджи беше сам. в стаята си.

— Къде е бюлюк емини?

— Баш чаушът дойде за Ифра.

В това нямаше нищо особено, но все пак се усъмних.

— Колко време мина оттогава?

— Веднага след като ти излезе, за да купиш коня.

— Ела да отидем отсреща при шейха на хадедихните.

Мохамед Емин се беше излегнал на килима и пушеше.

— Ефенди — посрещна ме той. — Аллах не ме е дарил с търпение да чакам дълго нещо, към което съм се стремил. Какво правим още в този град?

— Може би ще го напуснем в най-близко време. Изглежда, че някой ни е предал.

Шейхът бавно се надигна. Той приличаше на човек, който е изненадан, но се чувства достатъчно силен, за да скрие изненадата си и да се противопостави на последствията ѝ.

— Кое те кара да мислиш така, ефенди?

— Подозренията ми не са потвърдени. Исмаил бей е пратил да ме повикат. Трябва да отида в затвора, където той ме очаква. Ще отида, но ще бъда предпазлив. Ако не се върна до час, значи нещо се е случило с мен.

— Тогава ще те потърся! — извика Халеф.

— Не бива да идваш при мен, защото може би ще ме затворят. Трябва да изберете: да избягате или да се опитате да ме освободите.

— Няма да те изоставим! — увери ме спокойно Мохамед Емин. Както стоеше пред мен — горд и изправен, с дългата си бяла брада, която се стелеше до пояса му, — изглеждаше като храбър, но благоразумен човек.

— Благодаря ти. Ако ме задържат, това ще стане само след ожесточена борба. Няма да се оставя да ме вържат и може би ще ми е

възможно да ви посоча килията, където ще бъда.

— Как ще го направиш, сихди?

— Ще се опитам да се изкача по стената и да ви дам знак с някоя дреха, като ще я държа така на прозореца, че да я видите. Тогава може би ще успеете да ми изпратите чрез агата или Мерсилах някое известие. Дълго няма да се оставя да ме държат затворен. За всеки случай конете ви трябва да бъдат оседлани. Обмислете и сами работата. Нямам време, тъй като мютеселимът ме очаква, а трябва да видя и англичанина.

Линдси седеше на своя килим и пушеше.

— Добре, че идвате, сър! — поздрави ме той. — Тръгваме ли?

— Защо?

— Застрашени сме.

— Говорете по-ясно!

Той стана, доближи се до прозореца и посочи покрива на отсрещната къща.

— Вижте там!

Погледнах и съзрях един арнаутич, който лежеше по корем и наблюдаваше къщата ни.

— Качвам се и аз на покрива — каза Линдси спокойно — и ще му пратя куршум.

— Отивам в затвора, където ме очаква мютеселимът — обясних аз. — Ако до един час не се върна, значи ми се е случило нещо и съм задържан. Тогава ще провеся някоя дреха от прозореца на килията, в която ще бъда. Вие ще можете да я видите от вашия прозорец или от покрива.

— Много хубаво! Ще опознаят Дейвид Линдси!

— Разберете се с Халеф. Той вече говори малко английски.

— Ще направя жеста, йес!

Тръгнах. Над мен бдяха трима мъже, на които можех да разчитам. Но и цялото Амадие не можеше да ми внуши страх.

Селим ага ме чакаше пред входната врата. Моите разговори го бяха забавили и той се опита с бърз ход да навакса закъснението. Както и сутринта, комендантът чакаше пред вратата на затвора. Когато ни видя, той се дръпна. По пътя се оглеждах внимателно, но не забелязах някой да ни следи. Уличките, по които минахме, бяха пусти, а и около

затвора никой не се показа. Исмаил бей ме поздрави много учтиво, но нещо ми подсказваше, че зад тази любезност се крие коварство.

— Ефенди — започна той, след като заключи зад нас вратата. — Не намерихме тялото на беглеца.

— Търси ли в пропастта?

— Да. Спуснахме с въжета хора. Никъде не откриха затворника.

— Но дрехите му намерихте там.

— Може би арабинът само ги е оставил.

— Но тогава би трябвало да има друго облекло.

— Сигурно е имал. Вчера са купени един кат дрехи. При тези думи Исмаил бей изпитателно ме погледна. Той смяташе, че изражението ми може да ме издаде. Но той самият се разкри чрез забележката си, защото сега знаех точно какво можех да очаквам от него.

— За арабина? — попитах го с невярваща усмивка.

— Предполагам. Да, дори е купен и кон.

— Също за Амад ал Гандур?

— Така мисля. И този кон е още в града.

— Значи иска открито и свободно да премине през портата? О, мютеселим, сигурно системата ти още не е в ред. Трябва пак да ти пратя от лекарството.

— Никога вече няма да пия такова лекарство — отговори Исмаил бей доста смутен. — Стигнах до убеждението, че арабинът се е измъкнал от затвора, но се намира още в града.

— И разбра ли как се е измъкнал?

— Не. Но съм убеден, че нито Селим ага, нито пазачите са виновни.

— И къде мислиш, че се е скрил Амад ал Гандур?

— Ще разбера, ефенди, и ти трябва да ми помогнеш.

— Аз? Разбира се, само да мога.

Докато влизах, бях хвърлил поглед нагоре към стълбата и бях забелязал повече арнаути, отколкото преди. Значи имаха намерение да ме задържат. Увереността ми се затвърди и от непредпазливите думи на коменданта. Погледнах прямото лице на агата и предположих, че той сигурно няма и представа за намеренията на мютеселима. Значи и него подозирах и заключих, че смятат да намерят беглеца в неговото и моето жилище.

— Дочух — започна отново Исмаил бей, — че разпознаваш всякакви следи.

— Кой ти каза?

— Твоят башибозук е научил от слугата ти, Халеф.

Значи бюлюк емини бе разпитван. За това Ифра беше повикан от баш чауша. Комендантът продължи:

— Искам да те помоля да огледаш затвора.

— Вече го направих.

— Но не така подробно, както ако трябва да откриеш следи. Тогава и някоя дреболия, която ти е убягнала отначало, може да е от голямо значение.

— Това е вярно. Значи трябва да претърся цялата сграда.

— Да. Но ще започнеш от килията, в която беше затворен арабинът. Оттам е започнало бягството му.

Хитрата лисица! Зад мен дочух скърцащите стълби. Арнаутите слизаха тихо надолу.

— Това е правилно — подметнах, сякаш не разбирах за какво става дума. — Нареди да отворят вратата на килията!

— Отвори, Селим ага! — заповяда пашата. Агата дръпна резето и отвори вратата чак до стената. Доближих се предпазливо, за да не ме блъсне някой изотзад. Огледах се внимателно.

— Не виждам нищо, което да ми направи впечатление, о мютеселим.

— Оттук нищо не би могъл да видиш. Трябва да влезеш вътре, ефенди.

— Щом смяташ, че е необходимо, ще го направя — отговорих привидно равнодушно.

Пристъпих настрани, извадих вратата от пантите и я поставих напречно на пода пред прага, така че да ми бъде под око. Комендантът не го очакваше. Сметката му излизаше крива.

— Какво правиш? — извика той разочаровано и ядосано.

— Както виждаш, поместих вратата — отговорих му аз.

— Защо?

— Ако искаш да откриеш следи, трябва да си много предпазлив и всичко да е пред погледа ти.

— Нямаше нужда да сваляш вратата. Вътре няма да стане по-светло.

— Вярно. Но знаеш ли кои следи са най-сигурните?

— Кои?

— Онези, които можеш да разгадаеш по лицето на някой човек.

И тях — при това потупах турчина приятелски по рамото — един ефенди от Алемания знае как да намери и прочете.

— Какво искаш да кажеш? — попита турчинът засегнат.

— Искам да кажа, че още веднъж виждам що за дипломат си. Умееш прекрасно да прикриваш своите намерения и затова ще изпълня волята ти и ще се спусна долу.

— За какви намерения намекваш?

— Мъдростта ти те е навела на мисълта, че само един затворник е в състояние да познае как някой друг затворник може да се измъкне. Благодаря на Аллах, че е създал толкова умни мъже.

Скочих в дупката и се наведох, като че оглеждах пода. Погледнах през рамо и видях как мютеселимът даде знак на агата. Двамата искаха да вдигнат тежката врата и да я поставят обратно на пантите. Аз се извърнах:

— Исмаил бей, остави вратата на пода!

— Трябва да бъде поставена на мястото й.

Направих усилие да се изкача обратно, което не бе много лесно, тъй като дупката бе доста дълбока.

— Стой, оставаш вътре! — заповяда ми Исмаил бей и махна с ръка, при което дотичаха няколко въоръжени арнаути. — Ти си мой пленник!

Добродушният Селим се стъписа. Той впери безмълвен поглед първо в началника си, после в мен.

— Твой затворник? — попитах. — Ти се шегуваш.

— Говоря сериозно!

— Тогава си загубил ума си тази нощ. Мислиш ли, че ти си човекът, който може да ме арестува?

— Ти си задържан и няма да бъдеш освободен, докато не открия беглеца.

— Мютеселим, не вярвам, че ще го откриеш.

— Защо не вярваш?

— За това е нужен някой, който е надарен със смелост и ум, а тези две блага Аллах мъдро ти е отказал.

— Подиграваш ми се! Не виждаш ли сам докъде си стигнал със собствената си мъдрост! Поставете обратно вратата и дръпнете резетата!

Извадих единия от двата си револвера.

— Съветвам ви да оставите вратата долу!

Арнаутите се колебаеха смутени.

— Хванете го, кучи синове! — заповяда заплашително мютеселимът.

— Ще стрелям, хора! — предупредих ги.

— Само да посмееш! — извика гневно боят.

— Да посмея? О, мютеселим, нищо няма да ми попречи. И ти си първият, когото ще улучи куршумът ми!

Въздействието бе поразително. Героят на Амадие изчезна мигновено от отвора на вратата. Гласът му прокълтя:

— Заклучете го, мерзавци!

— Не го правете, хора, защото ще пратя в джихенема всеки, който дръзне да се доближи!

— Стреляйте тогава! — прозвуча отстрани.

— Мютеселим, не забравяй кой съм! Ако ме нараниш, може да ти струва главата.

— Няма ли да ми се подчините, нечестивци! Или аз ще ви разстрелям. Селим ага, залови го!

Командирът на арнаутите беше последвал примера на своя началник и се бе отдалечил на сигурно място. Той се беше прилепил до стената. Селим също изпадна в неловко положение, от което трябваше да го избавя.

Насочих оръжието си към него и така си освободих пътя към вратата. За миг се озовах горе при Исмаил бей и тикнах револвера си под носа му.

— Ла иляаха иллялах! Ефенди, махни оръжието!

На бея не му и хрумна, че в пояса си има подобно оръжие, с което може да се защити.

— Ще го махна едва когато и пазачите се махнат. Селим ага, отстрани ги!

Селим ага на часа изпълни заповедта ми:

— Омитайте се и да ви няма! — заповяда им той.

Арнаутите се изкачиха възможно най-бързо по стълбата.

— Така, тогава и аз ще прибера оръжието си. А сега чуй, мютеселим! Какъв позор си навлече! Лукавството ти не успя. Насилието ти не послужи за нищо и сега стоиш пред мен като някой мискин гюнахкияр^[6], който трябва да моли за милост. Защо искаше да ме затвориш?

— Защото исках да претърся къщата ти.

— Какво пречеше и аз да бъда там?

— Щеше да се съпротивляваш.

— Аха, значи се страхуваш от мен? Приятно ми е да го чуя. И ти мислиш, че останалите нямаше да се защитават?

— Ти си най-опасният. От тях нямаше да се страхуваме.

— Мютеселим, лъжеш се. Аз съм най-добродушният от тях. Моят Хаджи Халеф Омар е герой, Хаджи Линдси бей е истински кръволок, а третият, когото още не си видял, превъзхожда и двамата. Не би се измъкнал жив от тях. Колко дълго мислиш, че щях да остана в тази дупка?

— Дотогава, докато ми е угодно.

— Смяташ ли? Щях да прострелям резето или куките на вратата и само за минута-две щях да бъда там, където съм сега. И още при първия изстрел моите хора щяха да знаят, че съм в опасност. Те щяха да се притекат на помощ.

— Нямаше да успеят.

— Само един изстрел, и старата ключалка на твоята порта ще се отвори без усилие. Ела насам, искам да ти покажа нещо.

Обърнах Исмаил бей с лице към килията и му посочих прозорчето, от което се виждаше къс небе и част от покрива на къщата на Селим ага. Можеше да се забележи и един човек, който носеше черно-червени карирани одежди с пушка в ръка. Той внимателно наблюдаваше затвора.

— Познаваш ли този мъж? — попитах.

— Хаджи Линдси бей.

— Да, той е. Качил се е на покрива на жилището ми и само чака знака, който бяхме уговорили. Мютеселим, животът ти виси на косъм. Какво искаш от мен?

— Ти си освободил беглеца.

— Кой казва това?

— Имам свидетели.

— И трябваше да ме арестуваш, мен, един ефенди, който притежава буюрулду от султана и който вече ти даде не едно доказателство, че никой не може да го уплаши.

— Да, ти не се страхуваш от никого и затова исках да бъдеш на сигурно място, докато претърсвам жилището ти.

— Можеш да го претърсиш и в мое присъствие.

— Няма да го направя. Ще изпратя хората си.

Аха, той се страхуваше от „героя“, от „кръволока“ и от този, който превъзхожда и двамата.

— И това ще позволя, ако стане незабелязано. Твоите хора могат да огледат всеки ъгъл. Нямам нищо против. Следователно виждаш, че не е трябвало да ме затваряш, мютеселим!

— Не съм знаел!

— Но твоята най-голяма грешка беше — поучих Исмаил бей, — че ме смяташе за сляп и че ще се оставя безропотно да ме затвориш. Повече никога не прави това, защото животът ти висеше на косъм.

— Но, ефенди, ако открием при теб затворника, ще бъде принуден да те задържа.

— Няма да се съпротивлявам.

— Не мога да те пусна сега да се прибереш вкъщи. Трябва да бъде сигурен, че няма да дадеш заповед да укроят затворника.

— Добре. Но аз ще ти кажа, че спътниците ми няма да допуснат никой да претърси къщата. Те ще стрелят срещу всеки, който се осмели да пристъпи прага.

— Тогава им пиши, че трябва да пуснат хората ми.

— Ще го направя, Селим ага ще занесе писмото.

— Не. Той може да е съучастник и да предупреди спътниците ти.

— Охо, арнаутският ага ти е верен и не знае нищо за местонахождението на затворника. Нали така, Селим ага?

— О, мютеселим — обърна се агата към своя началник. — Кълна ти се, че нямам никаква представа и че ефенди също е невинен.

— Във второто не можеш да се закълнеш, но в първото ми се иска да ти повярвам. Ефенди, ще дойдеш с мен, за да обсъдим по-нататък тази работа. Ще те изправя пред хората, които те обвиняват.

— Това искам и аз.

— Един от тях можеш да чуеш и сега.

— Кой е той?

— Арнаутинтъ, който заради теб е затворен. Днес още веднъж минах по килиите и питах всеки затворник дали е видял нещо. Отидох и при него и чух работи, които много могат да ти навредят.

— Възможно е. Той иска да си отмъсти. Но не е ли по-добре, ако първо изпратиш някой човек в къщата? Той трябва да доведе Халеф Омар. Халеф ще се убеди тогава, че лично съм дал съгласието си да претърсите жилището.

— Ще говориш ли с Хаджи Халеф само в мое присъствие?

— Да.

— Тогава ще наредя да го доведат. Исмаил бей извика един арнаутин и му даде съответната заповед. После Селим ага отвори килията, в която беше затворен бившият гавазин на англичанина.

— Стани — заповяда му кратко мютеселимът — и повтори това, което ми каза днес!

— Линдси бей е англичанин. Той нае мен и един преводач от Мосул. На преводача е разказал, че търси един човек, който е тръгнал да освобождава някакъв затворник.

Значи мистър Крилат бик все пак се беше раздрънкарал.

— Назова ли ти името на този човек?

— Не.

— Линдси бей казвал ли е на преводача името на затворника, който трябва да бъде освободен?

— Не.

— А споменавал ли е мястото, където този затворник лежи?

— Не е споменавал.

— Исмаил бей, това ли е всичко, което този арнаутин има да ни каже?

— Да.

— Но то не е нищо. Селим ага, затвори отново! О, мютеселим, ти наистина си толкова голям дипломат, че в Стамбул сигурно ще те похваля! И тогава ще се затичат да ти дадат още по-голяма служба. А може би султанът дори ще те направи наместник на Багдад. Хаджи Линдси бей търси някакъв човек. Казал ли е, че аз съм този човек? Той искал да освободи един затворник. Казал ли е, че е твой затворник? Ще напусне ли англичанинтъ страната си, която е отдалечена отгук на кажи-речи, хиляда дни път с камила, и то за да освободи някакъв арабин от затворничество?

— Но ти си приятел на Амад ал Гандур.

— Казвам ти, че никога не съм го срещал, преди да го видя тук, в килията. Хаджи Линдси бей не разбира турски и арабски и неговият преводач не можеше да говори добре английски. Кой знае какво е чул и разбрал този човек. Може би англичанинът го е баламосвал.

— Но нали Линдси бей не говори?

— Тогава все още говореше. Той даде обет едва по-късно.

— Ела, чуй и останалите свидетели! Слушай! Чука се на вратата. Сигурно е твоят слуга.

Той отвори външната врата. Арнаутинът бе довел Халеф. Казах му, че разрешавам да се претърси къщата, и добавих:

— Ще докажа на мютеселима, че съм негов приятел. Хората може да огледат навсякъде. Сега върви!

— А къде отиваш ти?

— При Исмаил бей.

— Кога ще се върнеш?

— Още не зная.

— Сихди, за един час могат да бъдат свършени и уговорени много неща. Ако не се върнеш дотогава, ще дойдем да те вземем.

Халеф тръгна. Исмаил бей го изгледа замислено. Мъжественото излъчване на моя дребен Халеф му беше направило впечатление.

След това се отправихме за жилището на мютеселима. В преддверието на неговия селямлък имаше много чиновници и слуги. Той махна с ръка на един от чиновниците, който влезе с нас. Седнахме, но чибук не получих.

— Това е човекът — каза бейт, като посочи чиновника.

— Какъв човек?

— Видял те е в уличката, която води към затвора. Ибрахим, разказвай!

Чиновникът видя, че съм на свобода. Той ме погледна разколебан и започна разказа си:

— Идвах от двореца, о, бей. Беше по късна доба, когато отворих къщната врата. Тъкмо се канех да я заключа, и дочух припрени стъпки. Двама мъже бързаха много. Единият подкрепяше другия, а той бе останал без дъх. На ъгъла се изгубиха и веднага след това дочух крясък на гарван.

— Разпозна ли двамата мъже?

— Само този ефенди. Беше доста тъмно, но го познах по фигурата.

— Как изглеждаше другият?

— По-дребен.

— Видяха ли те?

— Не, защото бях застанал зад вратата.

— Добре. Можеш да си вървиш!

Мъжът излезе.

— Е, ефенди, какво ще кажеш? — попита мютеселимът.

— Цялата вечер бях с теб.

— Но за няколко минути те нямаше, когато отиде да вземеш лампата. Тогава си измъкнал затворника и си бързал, защото те очаквахме.

Изсмях се.

— О, мютеселим, кога най-сетне ще станеш истински дипломат? Виждам, че системата ти наистина се нуждае от подсилване. Позволи ми да ти задам няколко въпроса. У кого беше ключът от външната врата на затвора?

— У мен.

— Могъл ли съм да изляза навън, дори и да съм искал?

— Не — отвърна турчинът колебливо.

— И с кого се прибрах къщи?

— Със Селим ага.

— Агата на арнаутите по-нисък ли е от мен или по-висок?

— По-нисък.

— А сега, Селим ага, питам те: бързо или бавно вървахме?

— Бързо — отговори агата.

— Крепяхме ли се един друг?

— Крепяхме се.

— Мютеселим, може ли някой гарван, който грачи в кулата, да има нещо общо с беглеца?

— Ефенди, всичко е ясно като бял ден — учуди се той.

— Да, всичко е толкова просто и естествено, че ме обзема страх от обърканите ти мисли. Започвам сериозно да се притеснявам за теб. Беше взел ключа и никой не можеше да излезе от затвора. Това ти е известно. Тръгнах си с агата за къщи, и то по уличката, на която живее оня Ибрахим. И това ти е известно. И само въз основа на някакви си

приказки, които са ти казали и които в крайна сметка служат за мое оправдание, искаш да ме съдиш? Бях твой приятел. Дадох ти и подаръци. Помогнах ти да заловиш махреджа, което ще ти донесе почести и повишение. Дадох ти лекарство, за да зарадвам душата ти, и за всичко това ми се отблагодаряваш, като искаш да ме тикнеш в затвора. Върви си! Разочарован съм от теб! И което е много жалко: недоверието ти се разпростира и върху арнаутския ага, чиято вярност познаваш. Той би воювал за теб, дори и да загуби живота си.

Селим ага като че ли се издължи с няколко сантиметра.

— Вярно е — потвърди той, като стисна дръжката на сабята си и опули очи. — Животът ми ти принадлежи, о, бей. Бих го дал за теб.

Доказателството беше твърде ярко. Исмаил бей помоли:

— Извинявай, ефенди! Ти си оправдан и аз няма да претърсвам жилището ти.

— Ще го претърсиш! Сам го искам.

— Вече няма смисъл.

— Настоявам да го направиш.

Мютеселимът стана и излезе навън.

— Ефенди, благодаря ти, че ме освободи от подозрението му! — каза Селим ага.

— Ще разбереш веднага, че ще направя още нещо за теб.

Когато Исмаил бей влезе отново, лицето му изразяваше досада.

Той започна:

— Вън е баш чаушът, който трябва да отиде в Мосул...

— И който отведе моя башибозук, за да можеш да го разпиташ — го прекъснах аз. — Чу ли поне дума, че ме подозира?

— Не. Ифра само те хвалеше. Но кажи ми, какво да пиша на анадолския кази аскери за избягалия затворник?

— Пиши му истината!

— Това много ще ми навреди, ефенди. Мога ли да му пиша, че е умрял?

— Прави каквото знаеш.

— Ще ме издадеш ли?

— Не бих го направил, докато си мой приятел.

— Ще бъда!

— Но ако го заловиш отново или ако той щастливо се добере до родината си?

— Ще кажа, че сваленият мютесариф се е излъгал и е изпратил някой, за когото е мислел, че е Амад ал Гандур. И ако отново го заловя... Ефенди, няма ли да бъде най-добре, ако изобщо не го търся?

И това беше начин да се избави от бедата. За мен обаче бе добре дошъл.

— Но баш чаушът знае, че арабинът е избягал — вметнах предпазливо.

— Това е бил друг арабин — каза мютеселимът. — Някой си Абу Селман, който бе отказал да ми плати мито.

— Добре — казах аз. — Но тогава побързай, за да нямаш повече ядове с махреджа. Ако и той успее да се измъкне, ти си загубен.

— До един час конвоят ще тръгне.

— Направи ли опис на нещата, които Кямил ефенди носеше със себе си?

— Готов е. Подписан е от мен и Селим ага.

— Пропуснал си един подпис, мютеселим. Моя.

— Ефенди, той не е необходим.

— Но е желателен.

— Защо?

— Може да ме попитат в Мосул или Стамбул за тази работа, ако нещо не е наред. А и за теб ще е добре дошло да имаш един свидетел повече, защото предполагам, че Кямил ефенди ще те наклевети, за да си отмъсти.

Исмаил ефенди очевидно изпадна в неловко положение.

— Описът вече е приключен и запечатан — каза той.

— Покажи ми го! Беят отново стана и отиде в съседната стая.

— Ефенди — прошепна страхливо агата, — не издавай, че съм ти разказал всичко.

— Не се притеснявай!

Мютеселимът се върна, в ръката си държеше запечатано писмо. Без да се подвоуми, той ми го подаде.

Взех го, за да се уверя, че е истинското. При това така сгънах дългите страници, че се образува фуния и можех да погледна вътре. Тъй като писмото беше без плик, видях по някои думи, че Исмаил бей не ме мами, но цифрите, които ме интересуваха, не бяха на мястото, което можех да прочета. Но аз се престорих, че ги виждам, и зачетох бавно и високо:

— Четиристотин пиастри в злато и осемдесет и един в сребро. Мютеселим, отново трябва да разпечаташ писмото. Сбъркал си цифрите!

— Ефенди, това не е твоя работа!

— Само твоя ли беше, когато ти помогнах да заловиш Кямил ефенди и да му вземеш парите?

— Да — отговори турчинът безобидно.

— Добре! Но ти ми обеща пет хиляди пиастри, и още две хиляди отгоре, тъй като книжните банкноти нямат пълно покритие. Къде е тази сума?

— Казваш, че си ми приятел, а ме измъчваш.

— Казваш, че си ми приятел, а искаш да ме измамиш.

— Трябва да изпратя парите в Мосул.

— Да, всички пари на махреджа, както и часовника и пръстените. Ако го направиш, няма да искам нищо. Но ако не го направиш, искам моя дял.

— Не ти се полага нищо — възрази алчният комендант.

— Тогава и на теб не се полага, както и на Селим ага. Той получи ли нещо?

— Седем хиляди пиастри в банкноти — отговори бързо Исмаил бей, за да не даде възможност на измамения да му възрази.

Селим ага направи такава физиономия, че едва се удържах да не се разсмея гръмко.

— Е, добре — казах аз, — защо искаш тогава да задържиш моя дял?

— Ти си чужденец и не си на служба при мен.

— Прав си. Но тогава отстъпвам моята част за касата на султана. Кажи на баш чауша, че трябва да се отбие в жилището ми, преди да отпътува! Ще му дам моя отчет за анадолския кази аскери. Сбогом, мютеселим, и позволи ми довечера да те посетя отново.

Тръгнах към вратата, но още не бях стигнал до нея, когато той ми извика:

— Каква сума ще споменеш?

— Общо двайсет и пет хиляди пиастри, часовник и четири пръстена с брилянти.

— Колко искаш да получиш?

— Целия ми дял. Седем хиляди пиастри в банкноти или пет хиляди в злато или сребро.

— Ефенди, наистина нямаше толкова много злато!

— Мога добре да различа звука на златото от този на среброто, а кесията бе доста издута — повторих собствените му думи.

— Ти си богат, ефенди, и петстотин пиастри ще ти бъдат достатъчни.

— Две хиляди в злато, това е последната ми дума!

— Аллах керим, няма да мога!

— Тогава сбогом!

Отново закрачих към вратата. Исмаил бей изчака, докато я отворя, и отново ме повика. Аз не се спрях и бях вече на улицата, когато дочух забързани стъпки. Беше Селим ага, който ме върна обратно.

Когато отново пристъпих в селямлъка, коменданта го нямаше, но скоро се появи от съседната стая. Погледът му беше мрачен и враждебен, а гласът му звучеше дрезгаво, когато ме попита:

— Значи искаш две хиляди?

— В злато.

Исмаил бей седна и отброи на килима двадесет монети от по сто пиастри.

Наведох се, взех парите и ги прибрах. Той изчака малко и после, свъсвайки чело, ме запитва:

— И ти не ми благодариш?

— Аз? Напротив, очаквам ти да ми благодариш, защото ти подарих три хиляди пиастри.

— Платено ти е и нищо не си ми подарил. Кога ще отпътуваш?

— Още не знам.

— Съветвам те да напуснеш града още днес.

— Защо?

— Получи златото си, сега върви! Но не се връщай никога вече!

— Мютеселим, овладей се, иначе ще ти върна обратно пиастрите и ще напиша отчета си. Ако ми харесва да остана, ще остана и ако дойда при теб, трябва да ме посрещнеш учтиво. Но за да премахна грижите, притиснали твоето сърце, ще ти кажа, че ще отпътувам още днес. Преди това обаче ще дойда, за да се сбогувам с теб, и, надявам се, ще се разделим с мир.

Най-сетне напуснах повелителя на Амадие и се върнах при спътниците си. Още преди да стигна до къщата, срещнах отделение арнаути, които плахо се отдръпнаха и ме пропуснаха покрай себе си. Пред вратата стоеше Мерсинах, която гледаше след тях. Лицето ѝ пламтеше в гняв.

— Ефенди, случвало ли ти се е някога подобно нещо? — извика тя вместо поздрав. — Мютеселимът претърси къщата на своя арнаутски ага. И знаеш ли какво и кого търсеха?

— Не, кажи?

— Избягалия арабин! Да търсиш беглец при пазача на затвора! Но този Селим ага, само да се върне вкъщи, ще му кажа аз какво бих направила на негово място!

— Не му се карай! Той и бездруго ще страда.

— За какво?

— Заминавам с моите спътници.

— Заминаваш?

Старата направо се стъписа.

— Да, скарах се с мютеселима и не искам да остана повече там, където той заповядва.

— Аллах, уаллах, таллах! Ефенди, остани тук! Ще накарам този човек да те посрещне с почит.

Щеше да е забавно да присъствам на изпълнението на това обещание, но за съжаление не можах да го направя и оставих Мерсинах сама. Гласът ѝ продължаваше да боботи като далечна гръмотевица. Горе Ифра стоеше пред стълбата. Той бе дочул гласа ми и ме очакваше.

— Ефенди, искам да се сбогуваме.

— Влизай вътре, ще ти платя!

— О, ефенди, вече ми платиха.

— Кой?

— Боят с продълговатото лице.

— Колко ти даде?

— Толкова.

Той бръкна с блеснали от радост очи в пояса и извади цяла шепа големи сребърни монети, които ми показа.

— Все пак ела! Щом е така, боят ти е платил, а аз ще платя за магарето ти.

— Аллах керим, няма да го продам! — извика дебелакът ужасен.

— Исках да кажа, че ще му платя само възнаграждение.

— Машаллах, тогава идвам!

Ифра дойде с мен в стаята, където нямаше никой. Приготвих му един документ и му дадох още пари, при което той загуби ума и дума от радост.

— Ефенди, никога не съм имал такъв добър господар като теб. Бих желал да бъдеш мой капитан, майор или полковник. Тогава щях да те защитавам в битката и да сека около себе си, както, когато загубих носа си. Това беше в голямата битка при...

— Остави, Ифра! Убеден съм в твоята храброст. Днес си бил при мютеселима?

— Баш чаушът ме заведе при него и трябваше да отговоря на много въпроси.

— На кои?

— Дали някакъв затворник не е при нас. Дали си убил много турци при джесидите. Дали не си министър от Стамбул и още много неща, на които не обърнах особено внимание.

— Знам. И запомни, Ифра! Вашият път ще ви отведе към Спиндури. Кажи на селския старейшина там, че ще тръгна днес за Гумри и вече съм пратил подаръка за Кадир бей. А в Баадри ще отидеш при Али бей, за да допълниш това, което Селек му разкаже.

— И Селек ли ще дойде с мен?

— Да, къде е той?

— При своя кон.

— Кажи на Селек, че ще трябва да го оседлае! Ще му дам едно писмо. А сега сбогом, Ифра! Аллах да закриля теб и магарето ти! И да не забравяш никога да връзваш камък на опашката му!

Тримата ми спътници седяха с готови за бой оръжия в стаята на англичанина. Халеф искаше да ме прегърне от възторг, а англичанинът радостно ми подаде ръка.

— Било опасно, сър? — попита той.

— Сам бях в килията, от която нощес измъкнах Амад ал Гандур.

— Аха! Великолепно приключение! Бил затворник? Колко време?

— Две минути.

— Сам се освободил?

— Сам! Да ви разкажа ли историята?

— Разбира се! Уел! Йес! Хубава страна, тук, много хубава! Всеки ден по-интересно приключение.

Разказах му на английски и добавих:

— След един час тръгваме.

Лицето на англичанина доби въпросително изражение.

— За Гумри — добавих аз.

— О, беше хубаво тук, много хубаво! Забавно!

— А вчера все още смятахте, че не е толкова хубаво, сър Дейвид.

— Бях гневен. Нямах какво да правя. Все пак беше хубаво, много хубаво! Йес! Как е в Гумри?

— Много по-романтично.

— Уел! Тогава тръгваме!

Линдси веднага стана и се отправи да нагледа коня си. Така, можех да разкажа последните си преживявания и на останалите двама. Мохамед Емин най-много се радваше, че заминаваме. Неговото най-съкровено желание беше да се събере със сина си, И той стана чевръсто, за да се приготви за пътуването. Отидох в стаята си да напиша писмо до Али бей. Описах му всичко накратко и му благодарих за двете писма, които ми бяха оказали такава неоценима услуга. Писмото дадох на Селек, който веднага напусна Амадие. Като джесид той предпочиташе да не пътува с конвоя на турците, а сам.

Дочух бързите стъпки на двама души по стълбата. Селим ага влезе с Мерсинах.

— Ефенди, сериозно ли искаш да напуснеш Амадие? — попита той.

— Нали го чу при мютеселима.

— Те вече оседлават конете — изхлипа Мерсинах, която искаше да си избърше сълзите, но ръката ѝ докосна само също така опечаления ѝ нос.

— Накъде отивате? — попита агата.

— Мютеселимът няма защо да го научава, Селим ага. Ще яздим към Гумри.

— Днес няма да успеете да стигнете дотам.

— Тогава ще пътуваме и през нощта.

— Господарю — помоли Мерсинах, — остани още поне тази нощ при нас! Ще ти приготвя най-добрия си пилаф.

— Вече е решено — ще потеглим!
— Значи все пак не се страхуваш от мютеселима?
— Исмаил бей знае много добре, че не се страхувам от него.
— Също и аз, ефенди — вметна агата. — Нали го принуди да ти даде двете хиляди пиастри! „Мирта“ опули очи.
— Машаллах, толкова много пари!
— И то в злато! — добави Селим.
— На кого принадлежи този куп пари?
— Разбира се, че на ефенди. Трябваше да кажеш някоя дума и за мен.
— Не го ли направи, ефенди? — осведоми се Мерсинах. — Нали ни обеща!
— Удържах на думата си.
— Наистина? Ефенди, кога говори с мютеселима за това?
— Когато Селим ага беше при мен.
— Ефенди, нищо не съм чул! — увери Селим.
— Напротив! — усмигнах се аз. — Мютеселимът ми предложи петстотин пиастри вместо двете хиляди, които му исках.
— Но те бяха за теб, ефенди!
— Селим ага, нали каза, че ме обичаш и че си мой приятел, и въпреки това смяташ, че не държа на думата си? Трябваше да се престоря, сякаш са за мен.
— Как така да се престориш?
Агата ме изгледа втренчено.
— Да се престориш? — извика Мерсинах. Тя по-бързо схвана каква беше работата. — Защо е трябвало да се престориш? Казвай бързо, ефенди!
— Вече казах на твоя ага...
— Ефенди — извика тя, — не му обяснявай на този арнаутски ага. И без това няма да разбере! Кажи го по-добре на мен!
— Ако бях поискал пари за агата, то мютеселимът щеше да се превърне в негов враг...
— Вярно е, ефенди — прекъсна ме припряно тя. — Да, щеше да се случи и нещо по-лошо, защото след отпътуването ти трябваше да върнем парите.
— Така си мислех и аз и затова се държах, като че парите са за мен.

— А всъщност не са ли за теб? О, казвай бързо!

Благодарната „Мирта“ цялата се разтрепери от алчност.

— Бяха за агата — отвърнах аз.

— Машаллах! Вярно ли е?

— Разбира се!

— И той ще получи още пари освен тези петдесет пиастри?

— Много пари.

— Колко?

— Всичко.

— Аллах ил Аллах! Кога, кога!

— Сега, веднага!

— Хамдулиллях, слава и благодарност на Аллаха! Той ще ни дари с богатство чрез теб. Време е да ги дадеш!

— Ето ги. Ела, Селим ага!

Преброих цялата сума и я тикнах в ръката му. Той понечи да стисне шепата си, но „Мирта“ го изпревари и с ловко движение му грабна повечето стопиастрови монети.

— Мерсинах! — прогърмя той.

— Селим ага! — изфуча тя.

— Мои са! — избоботи той.

— Твои са! — увери тържествено тя.

— Мога и сам да ги съхранявам! — промърмори той.

— При мен са на по-сигурно място! — увери го тя.

— Дай ми поне част от тях! — помоли той.

— Остави ги на мен! — взе да се умилква тя.

— Поне ми дай вчерашните петдесет пиастри!

— Ще ги получиш, Селим ага!

— Всички?

— Всички, но двайсет и три вече похарчих.

— Вече си похарчила двайсет, и три! Къде?

— За брашно и вода на затворниците.

— За вода? Че тя нищо не струва!

— Затворниците не получават нищо безплатно, запомни го, Селим ага! Но, емир, за теб нищо не остана!

Едва сега, след като бе пипнала парите, тя стана внимателна към мен.

— Не желая нищо, тъй като нямам право да ги взема.

— Нямах право? Защо?

— Вярата ми забранява.

— Вярата ти? Аллах ил Аллах! Вярата не може да ти забрани да вземаш пари!

— Напротив! Тези пари не принадлежат нито на махреджа, той сигурно се е сдобил с тях по нечестен начин, нито на мютеселима или на агата. Но те сигурно щяха да се разпилеят и нямаше да попаднат обратно в ръцете на истинските си притежатели. Само поради това принудих мютеселима да ми даде част от тях. Те все едно няма да отидат където трябва. По-добре е и вие да имате част от парите, отколкото мютеселимът да задържи всичко.

— Ефенди, вярата ти е много правдива! — потвърди Мерсинах.
— Ти си истински последовател на Пророка. Аллах да те благослови за това,

— Чуй, Мерсинах! Ако бях последовател на Пророка, нямаше да получа нищо, а всичко щях да пъкна в собствения си джоб. Аз не съм мюсюлманин.

— Не си мюсюлманин? — извика тя учудено. — А какъв си?

— Християнин.

— Машаллах! Да не си несторианец?

— Не. Вярата ми е друга, не като на несторианците.

— Значи вярваш в светата Божия майка Марця?

— Да.

— О, емир. Християните, които вярват в нея, са добри хора.

— Откъде знаеш?

— Виждам го по теб, но го зная и от старата Марах Дуримех.

— Аха! Познаваш ли я?

— Цяло Амадие я познава. Марах Дуримех идва много рядко тук, но когато дойде, дарява с обич всички хора, които срещне. Тя е благословия за всички. Сега се сещам, че трябваше да я навестя.

— Марах Дуримех вече я няма.

— Но аз все пак трябва да я видя.

— Защо?

— Трябва да й кажа, че заминаваш.

— Кой те помоли за това?

— Бащата на момичето, на което помогна да оздравее.

— Мерсинах, остани! Заповядвам ти!

Думите ми не помогнаха. Старата се забърза по стълбите надолу и когато пристъпих към прозореца, видях как прекосява площада.

— Остави я, ефенди! — каза Селим ага. — Мерсилах им е обещала. Ох, защо ми даде купчината пари в нейно присъствие! Сега няма да получа и грош от нея!

— За себе си ли ще ги изхарчи?

— Няма. Но Мерсилах е голяма скъперничка, ефенди. Кое не ѝ е нужно за нас или за затворниците, го скрива така, че да не мога да го намеря. Моята стопанка е много горда, че когато умре някой ден, аз ще имам много пари. Но на мен това не ми харесва, защото трябва да тегля сега. Аз пуша най-лошия тютюн и когато ходя при евреина, мога да си позволя да пия само от най-евтиното му лекарство.

Арнаутският ага си тръгна нажален и аз го последвах до двора, където конете вече бяха оседлани. После още веднъж обиколих с англичанина из града, за да направя някои покупки. Когато се върнахме, всички се бяха събрали пред входа на къщата. При тях беше и един друг мъж. Отдалеч познах, че е бащата на моята пациентка.

— Ефенди, господарю мой, чух, че се каниш да отпътуваш — започна той, след като ме пресрещна. — Затова съм и дошъл, да се сбогувам с теб. Дъщеря ми скоро ще бъде излекувана напълно. Шакара, жена ми и аз ще се молим на Аллах да те закриля. И за дда си спомняш за нас, ти донесох един малък ядигар.

— Ако е някоя уфак-тефек, ще я взема, иначе не.

— Той е толкова незначителен и малък, че ми е неудобно да ти го предам лично. Позволи да го поверя на слугата ти! Кой е той?

— Там до врания ми кон е Хаджи Халеф. Мъжът извади изпод широките си дрехи кожен, обшит с

[#1 Сувенир. — Бел. нем. изд.]

перли калъф и го подаде на Халеф. Видях, че даде още нещо на дребоська. Благодарих му и се разделихме.

Сега дойде най-лошото: раздялата със Селим ага и особено с „Мирта“. Агата обикаляше около конете и дооправяше ремъците и токите им, които и без това бяха наред. Той блещеше очи, както никога досега. Краищата на мустаците му се вдигаха и спускаха като рамото на някоя везна. От време на време се хващаше с ръка за гърлото, като че ли нещо го душеше. Най-сетне той подаде ръка на Халеф за раздяла. Започна много отдалеч:

— Сбогом, Хаджи Халеф Омар! Аллах да бъде винаги с теб! Селим въобще не чу това, което дребният Халеф му отговори, а скочи към коня на Мохамед, за да убие една муха, кацнала на врата му. След това грабна ръката на шейха и я раздруса енергично:

— Аллах да бъде с теб и всички твои близки! Отбий се пак при нас, когато имаш път към Амадие!

Внезапно Селим ага забеляза, че коланът на седлото на англичанина е изтеглен малко назад. Той изтича при него, мушна се под коня и започна да дърпа и тегли, като че трябваше да премести някаква огромна тежест. Най-сетне беше готов и протегна десницата си на ездача:

— О, бей, пътят ти...

— Уел! — прекъсна го Линдси. — Ето!

Бакшишът отиде в ръцете на агата и доколкото познавах англичанина, сигурно беше доста голям. Този жест още повече обърка разчувствания предводител на арнаутите. И така, той започна отново:

— О, бей, пътят ти е като пътя...

— Уел! — избоботи Линдси добродушно и последва нов бакшиш. Дарителят бе помислил, че протегнатата за раздяла ръка иска нещо.

— О, бей! — започна агата, повишавайки глас. — Пътят ти е като пътя на праведните и...

— Уел! — прозвуча за трети път.

Но агата внезапно дръпна ръката си и се възползва от факта, че тъкмо се качвах на коня си, за да ми държи стремето. Лицето му изглеждаше ту като слънчев лъч, ту като облачна сянка над някое развълнувано житно поле. Той отвори уста, но дълго сдържаният порой потече от очите му. Селим поиска да каже нещо, вместо това се чу само неразбираем звук. Агата ми подаде ръка. Поех я и я стиснах, сам дълбоко развълнуван. После той бързо се оттегли в коридора.

Това бе чакала Мерсинах. Тя пристъпи напред така, както изплува слънцето на зазоряване. Тъкмо се канеше да започне с Халеф, когато отправих коня си към него и му казах:

— Халеф, тръгвай с останалите надолу към долината! Трябва да се отбия още веднъж при мютеселима и ще ви настигна бързо.

— После се обърнах към Мерсинах: — Ето ръката ми! Благодаря ти за всичко. Сбогом, живеј вечно и винаги мисли за мен, когато

готвиш прелестните ястия за твоите затворници.

— Сбогом, ефенди! Ти си най-великодушният...

Повече не можах да чуя. Яздех бързо към двореца на коменданта, следван от кучето ми. Оставих коня си пред портата и влязох вътре. Доян ме последва и не го спрях. В преддверието срещнах няколко души, които бях виждал и преди. Те се отдръпнаха уплашено, когато видяха кучето. Никой досега не се бе осмелявал да направи подобно нещо.

— Къде е мютеселимът? — попитах.

— В селямлъка — отговори един от тях.

— Сам ли е?

— Надзирателят на двореца е при него.

Влязох, без да дочакам да съобщят за идването ми. Кучето застана до мен. Надзирателят отстъпи ужасен, а мютеселимът веднага се изправи.

— Ефенди, какво правиш? — извика той.

— Дошъл съм да се сбогуваме.

— С кучето си?

— То е по-добро от някои хора. Каза ми, че не бива да ти се мяркам повече пред очите, а аз идвам с кучето си. Това е отговорът на един ефенди от Алемания. Селям!

Напуснах Исмаил бей така енергично, както бях и влязъл. Слязох долу. Навън вече не бързах, но никой не дойде да ми поиска обяснение. Метнах се на коня си и се отдалечих. Спътниците ми тъкмо бяха минали през градската порта, когато ги догоних. Прощалните слова на Мерсилах им бяха отнели доста време.

— Какво още правили при мютеселима? — попита Линдси. Разказах му.

— Отлично! Хм! Превъзходно хрумване! Плащам добре, ако бяхте някой друг! Йес!

След известно време се наложи да слезем от конете, за да ги водим по стръмния склон. Затова пък долу се придвижихме много бързо до мястото, където бяхме свили вляво. Тук Халеф трябваше да остане и да се скрие, за да ни предупреди, ако ни наблюдават. Достигнахме малката горска поляна, вързахме конете и продължихме пеша.

— Тук! — каза англичанинът, щом стигнахме до дъба, — Чудесна вила там горе! Уел! Пуши тютюн!

Наистина, кълба дим се стелеха от вила „Амад“. Арабинът лежеше на дъното на дупката и не ни забеляза, докато не му извикахме. Той подаде глава и веднага ни позна. Свежият животворен горски въздух и питателната храна го бяха укрепили така, че без чужда помощ можеше да се спусне долу. Получих обратно и ласото си, което му бях дал предишния ден.

Не трябваше да губим и миг, върнахме се обратно и се качихме на конете, тъй като искахме още същия ден да се отдалечим колкото се може повече от Амадие. Халеф съобщи, че не е забелязал нищо подозрително, и така ние се отклонихме надясно по пътя, който водеше към летните къщи на жителите на Амадие.

Яздехме през една долина. Дъното ѝ се пресичаше от широк планински поток. Склоновете му бяха обрасли с буйна зеленина. В далечината потокът се разделяше на няколко ръкава. Долината се разширяваше и видяхме многобройни палатки и колиби, разпръснати живописно. Това бяха летните жилища, или ялаци, както местните хора ги наричаха.

Мястото беше много добре подбрано. Зелените диви и овощни дървета хвърляха сянка върху палатките и колибите, а пълзящите растения по скатовете образуваха истински килим. Това прелестно кътче за щастие представляваше истинска противоположност на нездравословния въздух в Амадие.

Докато останалите продължиха да яздат бързо, за да избягнат любопитните погледи, спрях с англичанина пред къщата на един сарафин, защото Линдси се нуждаеше от тукашни пари.

След около половин час стигнахме до възвишението, макар разстоянието да беше две английски мили, и най-сетне се добрахме до долината на Бериари, където можехме да сме спокойни, че турците няма да ни преследват.

В далечината се синееха планините Тиари, над които се извисяваше конусовидният връх на Ашитан. Най-високата му част блестеше в бяло, тъй като бе покрита със сняг. Не много отдавна конете ни бяха тъпкали там тучните пасища на хадедихните.

Вдясно от нас, зад богатите на вода долини около река Саб, се издигаха планините на Ткума, а на юг се виждаха хълмовете на Тура

Гара, Джебел Хаир и земите на кюрдите зибари. За Тиари и Ткума ми беше говорила старата Марах Дуримех. Неволно се замислих за тайната ѝ, за „духа на пещерата“, който живее там, между онези планини. Дали щяхме някога да го срещнем?

- [1] Разказвач на приказки. — Бел. нем. изд. ↑
- [2] Наместник, губернатор — Бел. нем. изд. ↑
- [3] Село на козих опеките кюрди. Бел. нем. изд. ↑
- [4] Старшина. — Бел. нем. изд. ↑
- [5] Кюрдски: духът на пещерата. — Бел. нем. изд. ↑
- [6] Беден грешник. — Бел. нем. изд. ↑

ПЕТА ГЛАВА

СРЕД КРЪВНИТЕ ОТМЪСТИТЕЛИ

От хълмовете зад Амадие скалистият път се спускаше надолу към равнината на Невдаж. Когато я достигнахме, пришпорихме конете и полетяхме като птици по изсъхналата почва, характерна за тази равнина.

Озовахме се в село Мангалана, за което кюрдът от Дохуб ни беше говорил. Тук живеят главно кюрди, които са в непрекъсната вражда с халдейските християни от околността. Спряхме се само за да питаме за пътя, и после продължихме напред. Минахме през запустели селища. При гибелта им опожарените колиби бяха обагрени с кръвта на обитателите. Останките лежах в безпорядък. Горските животни бяха оглозгали костите, които виждахме тук-там. Побиха ме тръпки.

Отдясно или отляво в далечината понякога се издигаше пушек. Натъкнахме се на полуразрушения зид на една къща. Внезапно пред нас изскочи конник, той ни забеляза и бързо сви настрана. Земите, през които минавахме, не бяха миролюбиви и мъжът забеляза, че сме няколко души. Точно така се чувстват и птиците в гората, които при всеки плясък на крилата могат да очакват неприятел и единственото им спасение е да намерят някое убежище.

Нощта настъпваше, когато пред нас видяхме около трийсетина къщурки. Това беше селцето Тиах, където мислехме да пренощуваме. Как щяха да ни посрещнат, не знаехме.

Забелязаха ни отдалеч и няколко мъже се метнаха на конете, за да ни отблъснат, ако сме врагове, или да ни посрещнат като приятели. Спряха на около две хиляди крачки пред селото, за да ни изчакат.

— Останете малко назад! — казах аз и продължих сам напред. Забелязах, че при вида на врания ми кон кюрдите се спогледаха. Колкото горд ме правеше тяхното възхищение, толкова ме караше да бъда и предпазлив. Хубавият кон, красивите оръжия и парите: който притежава дори едно от тези три неща, при тези грабливи племена, е вечно изложен на опасност да загуби собствеността или живота си.

Един от тях излезе пред останалите.

— Ивари л'кер! (Добър вечер!) — поздравих го аз. След като ми благодари, той ме огледа от върха на тюрбана до копитата на коня ми и започна нещо като разпит:

— Откъде идваш?

— От Амадие.

— Накъде отиваш?

— Към Кала Гумри.

— Какъв си? Турчин или арабин?

— Нито едното, нито другото. Аз съм...

— Мълчи! — заповяда ми той. — Аз питам, а ти отговаряш. Говориш кюрдски, но не си кюрд. Да не си грък или може би руснак или персиец?

Отговорих му отрицателно и той не знаеше какво повече да ме пита. Този човек ме бе взел за руски наблюдател по границата. Не исках веднага да му кажа какъв съм, а той се мислеше за много проникателен и се мъчеше да отгатне. Тъй като не му се удаде, той ядосано удари с юмрук коня си над окото. Животното високо изцвили от болка.

— Какъв си тогава? — попита най-сетне кюрдът.

— Алеман — отвърнах му гордо.

— Алеман? — повтори той. — Алманларите ги познавам. Родът им е от бреговете на езерото Урмия, а жалките им колиби са от тръстика.

Той говореше с голямо презрение.

— Лъжеш се — отговорих аз. — Ние не живеем на брега на езерото и не обитаваме бедни тръстикови колиби.

— Мълчи! Познавам арманларите и щом не знаеш къде живеят, значи не си от тях. Кой е този кюрд? — Той посочи към англичанина.

— Той не е кюрд, а само носи кюрдско облекло.

— Щом като само носи кюрдско облекло, значи не е кюрд.

— Това и казах.

— И щом не е кюрд, няма право да носи кюрдско облекло. Забраняваме му! Що за човек е той?

— Един ингло — отговорих кратко.

— Ингло? Познавам инглите. Те живеят от другата страна на планината Арарат, ограбват керваните и ядат гумгумуку гаурана.

— Ти отново се лъжеш. Инглите не живеят при Арарат, те не са разбойници и не ядат гущери.

— Мълчи! Бил съм в страната на инглите и самият аз съм ял с тях гумгумуку гуарана и дори гумгумуку фелана. Щом като не яде от тях, значи не е никакъв ингло. Кой са останалите трима конници?

— Араби са.

[#1 Гущер: — Бел. нем. изд.]

— От кое племе?

— Принадлежат към племето на шаммарите.

Казах истината, защото разчитах на враждата между турците и шаммарите. А всеки враг на турците беше приятел на кюрдите. Макар и да знаех, че северните племена на шаммарите понякога са във вражда с южните кюрдски племена заради техните набези. Самите кюрдски племена се намират във вечна вражда помежду си и си отмъщават с кръв. Тук обаче бяхме в сърцето на Кюрдистан, където не бе пристъпвал нито един враждебен арабин, и затова отговорих така с пълното убеждение, че не ще ни причинят никакво зло.

— Познавам шаммарите — започна отново кюрдът. — Те живеят при устието на Фрат, пият морска вода и имат зли очи. Те се женят за собствените си майки и правят салами от месото на свинете.

— Пак се лъжеш. Шаммарите не живеят до морето и никога не ядат свинско месо.

— Мълчи! Самият аз съм бил при тях и всичко съм видял с очите си. Щом като тези хора не живеят до морето и не ядат свински салами, то не са шаммари. А и шаммарите живеят в кръвна вражда с кюрдите зидари и с жителите на Пир Хасан, значи са и наши врагове. Какво търсите тук?

— Искаме да питаме дали имате колиба, в която да отпочинем тази нощ.

— Нямаме колиби. Ние сме кюрди беруари и имаме къщи. Ще получите къща, ако докажете, че не сте наши врагове.

— Как да го докажем?

— Като ни предадете конете и оръжията си.

Ах, ти, дърт лъжец, който яде гущери! Смяташ хората, които правят салами, за кръгли глупаци. Тези мисли ми минаха през главата, но казах на глас:

— Истинският мъж никога не се дели от коня и оръжията си.

— Тогава не може да останете при нас — отговори троснато беруарът.

— Значи ще продължим нататък — казах аз и се отправих към спътниците си. Кюрдите образуваха кръг около своя предводител.

— Какво каза? — ме попита англичанинът.

— Кюрдът иска конете и оръжията ни, ако останем тук.

— Нека сам ги вземе! — изръмжа Линдси.

— За Бога, сър Дейвид, нито изстрел днес. Що се отнася до кръвното отмъщение, кюрдите са по-неотстъпчиви от арабите.

[#1 Ефрат. Бел. нем. изд.]

Ако се държат с нас като с врагове и раним или убием някого, сме загубени. А те са поне пет пъти по-многобройни.

— Какво да правим? — попита англичанинът.

— Най-напред ще продължим пътя си и ако се опитат да ни попречат, ще преговаряме.

Това споделих и с останалите и те ми дадоха право, макар между нас да нямаше нито един страхливец. Сигурно не всички кюрди бяха от селото, в което не можеше да има толкова много възрастни бойци. Поради някаква причина те се бяха събрали тук и се държаха така войнствено. Кръгът им се разтвори и те образуваха в привиден безпорядък полукръг, като очевидно изчакваха нашето решение.

— Искат да ни препречат пътя — каза Мохамед Емин.

— Така изглежда — съгласих се с него. — Не посягайте към оръжията, ако животът ни наистина не е застрашен.

— Да опишем по-широка дъга около селото — предложи моят Халеф.

— Трябва да го направим. Елате!

Ние се отбихме встрани, но кюрдите веднага ни последваха и предводителят им отново пришпори коня си към мен.

— Накъде си се запътил? — попита той.

— За Гумри — отговорих му натъртено. Отговорът ми очевидно не беше по вкуса на кюрдския главатар и той отвърна:

— Много е далеч, а нощта вече настъпва. Няма да можете да стигнете до Гумри.

— Ще намерим някое друго село или ще спим на открито.

— Дивите животни могат да ви нападнат, а оръжията ви не струват.

Той само искаше да опипа почвата. Може би щеше да е добре за нас, ако го убедях в обратното, макар че това щеше да усилва желанието му да притежава нашите оръжия. Затова му каза:

— Оръжията ни са много добри.

— Не вярвам — гласеше отговорът му.

— Охо, ние имаме оръжия, от които само едно е достатъчно, за да ви умъртви.

Беруарът се разсмя и после добави:

— Големи приказки говориш. Покажи ми някое такова оръжие?

Взех един от моите револвери и попитах кюрда:

— Виждаш ли този малък предмет?

После извиках Халеф и му заповядах: — Отчупи клон от онзи храст. Остави само шест листа на него и го дръж високо. Ще стрелям по него.

Дребосъкът го стори и тъй като и останалите кюрди забелязаха какво става, се приближиха. Отдалечих коня си на възможно най-голямото разстояние и се прицелих. Шестте изстрела последваха бързо един след друг, а после Халеф подаде клона на кюрда.

— Катера Ходех — извика мъжът. — Всичките шест листа са улучени!

— Това не е трудно — взех да се перча аз. — Може да го направи всяко дете при нас. Но чудото е там, че с подобно оръжие може да се стреля и без да го зареждаш.

Беруарът подаде клона на своите хора и докато те го оглеждаха, извадих шест патрона и отново заредих револвера, прикривайки се зад врата на коня.

— Какви са тези оръжия? — попита кюрдът.

— Виждаш ли онова ту? Внимавай!

Слязох от коня и се прицелих с карабината „Хенри“. Прозвуча изстрел, два, три, пет, осем, единайсет. При всеки нов гърмеж кюрдите удивено се провикваха, след което отново прибрах оръжието си.

— Вървете и огледайте дървото!

Всички забързаха и повечето слязоха от конете си, за да видят по-добре. Така имах възможност да заредя повторно. С подобен фокус някога бях спечелил уважението на команчите и сега също се надявах да постигна подобно въздействие.

Предводителят на кюрдите отново дойде при мен и извика:

— Ходих, всички единайсет куршума са забити в дървото, един под друг!

Че се обърна към мен с „господарю“, бе добър знак.

— Запозна се с някои от нашите оръжия — казах аз. — Можеш да ми вярваш, че не се страхувам от дивите животни.

— Покажи ни и другите оръжия!

— Нямам време. Слънцето вече залязва и трябва да продължим пътя си.

— Почакай малко!

Той се върна при своите хора и започна да преговаря с тях. После отново дойде и каза:

— Може да останете при нас.

— Но няма да ви предадем оръжията и конете си — отговорих му аз.

— Няма нужда. Вие сте пет души и петима от нашите предложиха да ви вземат при себе си. Ти ще живееш у мен.

[#1 За Бога.]

[#2 Черничево дърво.]

[#3 Господар, повелител. Бел. нем. изд.]

Хм, трябваше да бъда предпазлив. Защо хората изведнъж се съгласиха? Защо не ни оставиха да продължим?

— Ще яздим нататък — казах му аз, — защото не искаме да се разделим. Ние сме приятели и ще останем само там, където можем да живеем заедно.

— Тогава почакай малко!

Той отново започна да преговаря. Това се проточи малко по-дълго, отколкото преди и на мен ми се стори, че го правят, за да ни задържат, докато се стъмни напълно и не можем да продължим. Найсетне беруарът се върна и ни обясни:

— Ходих, волята ти ще бъде зачетена. Ще ви предоставим къща, в която да преспите заедно.

— Ще има ли място и за конете ни?

— Да. Къщата е с двор, където можете да ги оставите.

— Сами ли ще бъдем?

— Никой друг няма да бъде при вас. Виж, един от конниците ми е вече на път, за да предаде заповедта ми. Храната даром ли ще получите, или ще я платите?

— Искаме да бъдем ваши гости. Обещавах ли?

— Обещавам!

— Ти ли си малкоегундът на това село?

— Да.

— Тогава подай ръка и кажи, че съм твой хемшер.

Той го направи, макар и с известно нежелание. Сега се чувствах доста по-сигурен и магнах с ръка на спътниците си да се приближат. Кюрдите ни заобиколиха и така в галоп се отправихме за селото, където спряхме пред една сравнително представителна къща.

— Това е домът, в който ще нощувате — обясни малкоегундът.
— Влезте!

Огледах къщата отвън, преди да слеза от коня. Тя беше само на един етаж и върху плоския покрив имаше нещо като малък навес, където, изглежда, държаха сеното. Дворът на сградата бе обграден с дебел зид, висок повече от два метра, над който се извисяваше тънка ивица храсти. Тя опасваше цялата задна страна на зида. В двора можеше да се проникне само през къщата.

— Доволни сме от жилището — казах аз и добавих: — Откъде да вземем храна за конете?

— Ще ви изпратя — беше отговорът.

— Тук има — подметнах аз и показах сеното.

Малкоегундът видимо се смути и след малко каза:

— Не е добър, може да навреди на животните ви.

[#1 Приятел, другар. — Бел. нем. изд.]

— И кой ще ни донесе яденето?

— Самият аз, ще се погрижа и за свещ. Ако имате нужда от мен, знайте, че живея отсреща.

Той посочи към къща, която беше в непосредствена близост с нашата. Слязохме от конете и ги отведохме в двора. После огледахме къщата отвътре. Състоеше се само от една-единствена голяма стая, разделена на две различни по големина помещения посредством стена от върбови пръчки. Всяко помещение имаше по два отвора, които служеха за прозорци и можеха да бъдат затулени с някоя рогозка. Тези отвори бяха доста нависоко и толкова тесни, че едва ли някой можеше да подаде глава през тях. Подът бе от утъпкана глина и в дъното на всяко от двете помещения беше покрито с рогозки. Нямахме друго обзавеждане.

Вратите можеха да се залостят с дебело резе. Тук поне бяхме на сигурно място. В двора имаше нахвърляни стари греди, а до тях — най-различни сечива, които не знаех за какво служат.

Бяхме сами, тъй като и малкоегундът остана отвън, и седнахме да се съветваме.

— Мислиш ли, че тук сме на сигурно място? — ме попита шейхът.

— И аз се колебая. Малкоегундът ми обеща всичко, което поисках от него, и сигурно ще удържи на думата си. Ние сме негови гости и гости на цялото село. Но имаше и много хора, които не бяха оттук.

— Тези хора не биха могли да ни навредят — отвърна Мохамед Емин, — Ако убият някого от нас, ще им бъде отмъстено с кръв от цялото село, на което сме гости.

— А ако не искат да ни убият, а само да ни ограбят?

— Какво могат да ни отнемат беруарите?

— Конете, оръжията, а може би и още неща!

Сериозният шейх поглади брадата си, усмихвайки се, и каза:

— Ще се отбраняваме.

— И ще станем жертва на кръвното им отмъщение — допълних аз.

— Да изчакаме! — каза той.

Влезе англичанинът, който оправяше нещо отвън на двора. Носът му сочеше надясно, а устата му бе изкривена наляво, сигурен признак, че беше забелязал нещо подозрително.

— Хм! — изкашля се той. — Видял нещо! Йес!

— Къде? Какво?

— Шт! Не поглежда нагоре! Бил в двора. Мръсно място това. Видял храсти до зида и се качил горе. Хубаво нападение става отвън. Възхитително! Поглеждам нагоре към покрива и забелязвам крак. Уел! Мъжки крак! Човекът гледаше от бърлогата, където е сеното.

— Видяхте ли добре, сър Дейвид?

— Много добре! Йес!

Едва сега ми хрумна, че не бях видял стълба, която да води към покрива. Излязохме в двора, за да я потърсим. Не намерихме никаква. И във вътрешността на къщата не можехме да открием нищо, което да

ни покаже как се стига до покрива. Трябваше да разберем, защото нощта настъпваше.

Отгоре над задната врата се подаваше греда, която стърчеше малко над стената. Взех ласото, направих четворен възел на една голяма примка и я хвърлих. Тя се закачи за гредата, така че долу можех да хвана края ѝ. Изкачих се по възето нагоре. Скоро бях на покрива. Отидох към навеса, който беше натъпкан със сено. Промъкнах се вътре, но не видях нищо подозрително. Когато изпълзях до дъното, ръцете ми напипаха главата на някакъв човек, който се бе сгушил в най-далечния ъгъл.

— Кой си? — го запитах.

— У-а! — чу се прозявка. Мъжът се преструваше, че е спал.

— Излез навън! — му заповядах.

— У-аа! — прозя се той отново. После блъсна ръката ми и бавно изпълзя. Все още беше достатъчно светло, за да видя, че мъжът не е и мигвал. Той ме зяпна и се направи на учуден.

— Чужд човек! Кой си? — попита кюрдът.

— Кажи първо ти кой си!

— Тази къща е моя! — отговори той.

— Така! Много добре, ще ми кажеш ли как си се качил тук?

— По стълбата.

— Къде е тя?

— В двора.

— Няма я!

Едва сега можах да се огледам внимателно и видях една стълба да лежи до ръба на покрива.

— Ей, ама ти си още сънлив, защото си забравил, че си изтеглил стълбата след себе си. Ето я тук.

Стопанинът на къщата се огледа слисано и после каза:

— Тук? Да, наистина съм заспал.

— Събуди се най-сетне! Ела с мен! — С тези думи бутнах стълбата долу. Мъжът слезе пред мен и после напусна къщата, без да каже и дума. Първо се престори на изненадан, че вижда чужд човек, а след това спокойно се отпрати към малкоегунда, без дори и да ме запита с какво право съм се настанил в дома му.

— Кой беше човекът? — осведоми се англичанинът.

— Стопанинът на къщата.

— Какво търсеше горе?

— Правеше се на заспал.

— Не е спал! Познавам дангалака. Беше онзи, който яздеше първи. Вие не можехте да го забележите, защото бяхме заети със стрелбата. Йес!

— Значи е сигурно, че намеренията им са враждебни.

— И аз тъй мисля. Но какви?

— Не искат живота ни, а нашето имущество.

— Човекът се е качил, за да види кога заспиваме. После дава знак, другите идват, взимат конете и всичко друго.

На същото мнение бяха и останалите ми спътници. И в двете стаи вече беше съвсем тъмно, така че нямаше как да се види дали от покрива може да се проникне във вътрешността на къщата. Струваше ми се, че е възможно. Мислех да запаля някое дърво, понеже нямаше никаква светлина, когато се почука вън на вратата. Отидох и отворих. Малкоегундът и още двама мъже носеха храна, вода и две свещи. Свещите бяха направени примитивно от восък с примеси и горяха слабо.

Тримата мъже не споменаха нищо друго освен имената на нещата, които оставиха на рогозката. Аз обаче запитах селския старейшина:

— Открих някакъв мъж на покрива. Наистина ли беше стопанинът на къщата?

— Да — отговори той едносрично.

— Какво е търсил беруарът горе?

— Спал е.

— Защо е изтеглил стълбата?

— Не е искал да го смущават.

— Ти ни каза, че ще живеем сами.

— Вече е бил горе. Не знаех, а й той не е знаел, че са дошли гости.

— Знаел е.

— Откъде? — попита малкоегундът грубо.

— Той беше с теб вън, когато се срещнахме пред селото.

— Мълчи! Той е бил вкъщи.

Старейшината отново започна да говори със своя нетърпящ възражение тон, но аз не се оставих да ме сплаши и попитах:

— Къде са мъжете, които не са от твоето село?

— Тръгнаха си вече.

— Кажи им да не се връщат повече!

— Защо?

— Може и сам да се сетиш.

— Мълчи! Нямам нужда от съвети! Той си тръгна, а останалите двама го последваха. Вечерята беше много скромна: сушени черници, хляб, тиква, печена в пепел, и накрая вода. За щастие имахме още храна и нямаше опасност да останем гладни. Докато Халеф носеше яденето, изпратих младия хадедихн с едната свещ навън, в коридора. Входната врата до самия ъгъл на къщата водеше право към него, тъй че всъщност той бе образуван от външния зид и стената на стаята. Докато Амад ал Гандур стоеше там със свещта, аз се изкачих на покрива и огледах пода. Над коридора, където светеше свещта, забелязах тънка цепнатина, която образуваше четириъгълник. Промуших ножа си вътре и... повдигнах един четириъгълен капак. Тайната бе разгадана.

Като претърсих по-нататък, забелязах над двете помещения няколко пролуки, които даваха възможност да се погледне надолу и не само да се види всичко, а и да се подслуша всеки разговор.

Слезнах отново долу, набързо се реших, хванах врания си кон за юздите и го вкарах в стаята.

— Ехей! — извика англичанинът. — Какво става?

— Доведете и вие коня си, защото са хвърлили око на животните. Вън над коридора има отвор, през който може да се слезе долу и да се отвори отвътре входната врата. Кюрдите само са чакали да заспим и щяха да избягат с конете ни.

— Правилно! Ще го направим! Йес!

И останалите бяха съгласни. Затулихме прозорците и прибрахме конете в задната част на помещението. После изтеглих стълбата в коридора и замъкнах Доян на покрива. Сега вече кюрдите можеха да прескочат зида и се спуснат в двора. Щяха да го намерят празен и да се върнат обратно. А може би се лъжех и те не възнамеряваха да ни окраднат. Толкова по-добре!

Най-сетне можехме да говорим за по-нататъшните си планове. В Амадие не го направихме, защото всеки миг можеше да ни донесе нещо ново, а по пътя мислехме как само да се придвижим по-бързо.

Трябваше най-напред да обсъдим маршрута, който щеше да ни отведе обратно към Тигър.

— Най-късият път минава през земите на джесидите — спомена Мохамед Емин.

— Не може да тръгнем по него — отговори Амад ал Гандур. — Там вече са ме виждали и ще ме познаят.

— И в едно друго отношение този път не е сигурен — добавих аз. — Ние не знаем какво е писал мютеселимът в своето съобщение. Право на юг няма да можем да вървим.

— Тогава ни остават две възможности — обясни Мохамед Емин. — Едната е да минем през местностите на Тиари и после да се отправим западно към Бутан. Другата — да поемем надолу покрай Саб.

— И двата пътя са опасни — отвърнах аз. — И то не за избягалия затворник, а за всички нас. Все пак аз съм за пътя, който се спуска покрай Саб, макар и да ни заведе в областта на Абу Салман.

С моето мнение се съгласиха и останалите, а това съвпаднаше и с плановете на англичанина. Решихме да яздим през Гумри към Лисан, после да следваме Саб до мястото, където реката прави голям завой в земите на кюрдите ширвани и зибари. Можехме да съкратим този завой, като минем напъряко през планините на Тура Гара и Хаир. После щяхме да се доберем до брега на Акра, която отново да ни отведе към Саб.

След малко постигнахме съгласие и легнахме да спим. Бях потънал в дълбок сън, когато легналият до мен англичанин ме разтърси.

— Сър! — прошепна той. — Стъпки, вълн! Някой се промъква!

Ослушах се внимателно, но конете бяха неспокойни и не можех да се осланям на слуха си.

— Сигурно не означава нищо — помислих си аз. — В края на краищата не бяхме сред дивите прерии, където всеки шум можеше да означава приближаваща се опасност. Може би в селото още не бяха легнали да спят.

— Само да посмеят! Ще натрием носовете! Уел! Лека нощ! Той се обърна на другата страна. Не след дълго обаче отново се послуша. И аз вече ясно различих някакъв шум в двора.

— В двора са — прошепна Линдси.

— Така изглежда. Забелязахте ли колко е умно кучето ми? Доян разбра, че трябва да внимава само за онова, което става на покрива, и не лае.

— Благородна раса! Не иска да изплаши мъжагите, а да ги залови!

Мина доста време, но не можахме да заспим. След около половин час от предната страна на къщата долових тихи стъпки. Побутнах Линдси.

— И аз ги чувам — каза той. — Какво ли кроят?

— Кюрдите сигурно си мислят, че сме вкарали конете в коридора, и поставят отвън стълба, за да се изкачат на покрива и оттам да достигнат до животните. Ако успеят, трябва само да отворят предната врата, за да ги измъкнат.

— Няма да успеят!

Едва бях казал тези думи, и над нас прозвуча викът на някакъв човек и краткият, силен лай на кучето.

— Хвана го!

— Пет, тихо! — предупредих аз.

И останалите се бяха събудили и се ослушваха.

— Ще погледна — каза англичанинът.

Той стана и се промъкна навън. След около пет минути се върна обратно.

— Много хубаво! Йес! Отлично! Бях горе. Там лежи един мъжага и над него кучето. Крадецът не смее да говори или да мръдне. Долу на улицата много кюрди. И те не говорят.

— Докато Доян не лае по-силно, сме в безопасност. Но ако поставят повече стълби, трябва да се качим горе.

Дълго време се ослушвахме. Внезапно прозвуча ужасяващ вик. Беше предсмъртен вик, нямаше съмнение. Веднага след това се чу втори, последван от високия, победоносен лай на кучето.

Вече ставаше опасно. Сkochихме на крака. Извиках Халеф при мен, тъй като в него бях най-сигурен. Излязохме на пръсти в коридора и се качихме по стълбата на покрива. Там лежеше човек. Огледах го. Кучето му беше прегризало гърлото. Къде се намираше то, разбрах от тихото ръмжене, с което ме приветства. Може би на около пет крачки от мъртвия бе проснато второ тяло и върху него лежеше кучето. И най-малкото движение щеше да означава сигурна смърт за човека.

Като се огледах по-внимателно, видях долу много хора. Нямаше и съмнение, че цялото село бе тръгнало да краде конете или може би ставаше дума за нещо още по-лошо. Първия, който се беше изкачил, Доян бе повалил на пода, а викът му бе предупредил останалите да бъдат по-предпазливи. Когато обаче и вторият се беше изкачил, кучето не е знаело какво да прави и за да се нахвърли върху него, бе прегризало гърлото на първия.

Как трябваше да постъпим?

Слезнах долу, като оставих Халеф да пази. Разбрахме се да не вдигаме шум, а на сутринта да се правим, като че ли нищо не сме чули. Положението ни беше крайно опасно, макар да можехме да се защитим и срещу по-многоброен противник. Но тогава срещу нас щяха да се опълчат всички области, през които трябваше да минем, и нямаше да ни бъде възможно да се върнем обратно.

Някой почука силно на външната врата. Кюрдите се бяха съвещавали и сега щяхме да научим резултата. Отново запалихме една от свещите и излязохме с оръжие в ръце в коридора.

— Кой е там? — осведомих се аз.

— Ходих, отвори! — викна малкоегундът. Познах го по гласа.

— Какво искаш? — попитах.

— Трябва да ти кажа нещо важно!

— Говори тогава!

— Трябва да вляза при вас.

Въобще не го попитах дали е сам, защото и без това нямаше да пусна никой друг. Спътниците ми насочиха оръжия към входа, аз дръпнах резето и застанах така зад вратата, че да се отвори наполовина и вътре само един-единствен човек да влезе. Когато селският старейшина видя насочените срещу него оръжия, се спря на прага.

— Ходих! Ще стреляте по мен?

— Няма. Но сме готови на всичко! Можеше да бъде и някой друг, някой враг.

Той влезе и аз отново залостих резето.

— Какво искаш и защо нарушаваш съня ни? — започнах аз.

— Искам да ви предупредя — отговори той.

— Да ни предупредиш? За какво?

— За една голяма опасност. Вие сте мои гости и мое задължение е да ви обърна внимание на нея.

Погледът му сновеше наоколо и попадна на стълбата и отворената капандура на покрива.

— Къде са конете ви? — попита той.

— Вътре в стаята.

— В стаята? Ходих, та тя е само за хората!

— Добрият кон често е по-ценен от лошия човек.

— Стопанинът на този дом ще се ядоса, защото животните ще разровят с копитата си земята.

— Ще го обезщетим.

— Защо сте прибрали стълбата?

— Трябваше да я приберем, тъй като липсва стълбище.

— Спахте ли?

Кимнах с глава, а той продължи:

— Не чухте ли шум?

— Чухме, че пред къщата ни ходят хора, но не можем да им забраним. Чухме и тези, които прескочиха в двора, и това не ни хареса. Дворът е наш. Ако конете ни бяха отвън, то щяхме да стреляме по натрапниците, защото щяхме да ги сметнем за крадци.

— Конете не могат да бъдат прехвърлени през зида, а в двора е и кучето ти, което видях днес при теб.

Този обрат на разговора не ми беше по вкуса.

— Знаем, че конете не могат да минат през зида, но можеха да ги изведат през този коридор.

— Тук не може да се влезе.

— Малкоегунд, размисли само! Ако някой се изкачи на покрива и оттам се спусне в коридора, той може да отвори вратата на двора и къщата, а тази на стаята — да залости. Тогава нямаше да можем да се защитаваме.

— Кой ли би се качил на покрива?

— О, някакъв мъж вече се беше скрил горе и беше издърпал стълбата. Това естествено ни накара да бъдем предпазливи и да приберем конете. Дори ако там горе се качат и сто крадци, те няма да могат да влязат в къщата, а сутринта труповете им ще бъдат открити на покрива.

— Вие ли ще ги убиеете?

— Не, ние спокойно ще спим, защото знаем, че може да разчитаме на кучето ми, което е там.

— Но на кучето мястото му не е на покрива!

— Мястото му е там, където трябва да пази, а ще ти кажа и че кучетата на алманларите обичат нощем да се разхождат по покривите. Но ти всъщност искаше да ни предупредиш! За какво? Каква опасност ни заплашва?

— Някой е откраднал стълбата на един от жителите на селото и когато я потърсил, намерил я облегната на вашия зид. Видяхме да се навъртат няколко непознати мъже, които бързо се измъкнаха. Мислехме, че са крадци, които искат да проникнат в къщата, и затова съм дошъл да ви предупредя.

— Благодаря ти. Но можеш да си спокоен и да си вървиш, а ние ще легнем да спим, защото кучето едва ли ще допусне някого вкъщи.

— А ако убие някой човек?

— Едва ли. То ще го повали и ще чака, докато дойда. Ако някой друг е така непредпазлив също да се изкачи, ще убие първия, за да може да задържи втория.

— Ходих, тогава се е случило нещастие!

— Какво нещастие?

— Още един мъж се качи горе.

— Сигурен ли си? Значи си бил при крадците, когато са искали да ни нападнат! О, малкоегунд, какво да мисля за теб и твоето гостоприемство!

— Не съм бил там, а ми разказаха.

— Тогава този, който ти е разказал, е бил.

— Не, и той само е чул.

— То е все същото. Който пръв го е разказал, е от крадците. И какво ме интересуват тези хора! На никой не съм разрешавал да се качва на покрива ми и ако някой все пак го направи, ще видим как без моя помощ ще слезе обратно. Лека нощ, малкоегунд!

— Няма ли да погледнеш сега?

— Нямам желание!

— Остави ме поне аз да се кача!

— Ще ти позволя, защото не си крадец, а и идваш първо да ме питаш. Но пази се от кучето! Ако те забележи, ще те сграбчи, а преди това ще прегризе гърлото на този, който се е качил преди теб.

— Имам оръжие — упорито държеше кюрдът на своето.

— Кучето ми е по-бързо от теб, а и не можеш да го убиеш, защото трябва да си богат човек, за да можеш да го заплатиш.

— Ходих, ела горе с мен! Аз съм малкоегунд и дългът ми повелява да погледна.

— Щом искаш да изпълниш служебния си дълг, ще ти помогна. Ела с мен горе!

Заизкачвах се пред него и той ме последва. Горе беруаринът се огледа и забеляза мъртвеца. Пред къщата хората вече бяха двойно повече.

— Ходих, тук лежи някой! — извика ужасен старейшината на селото.

Приближих се. Той се наведе и докосна мъжа. — Мъртъв е! О господарю, какво е направило кучето ти!

— Изпълнило е дълга си. Не се оплаквай, а го похвали! Мъжът е искал да нападне стопанина на къщата и не е предполагал, че тук са се настанили хора, които няма да позволят да ги изненада никой крадец или убиец.

— Но къде е кучето? — попита той. Посочих му мястото и кюрдът извика: — О, ходих, някакъв мъж лежи под него. Викни на кучето да се махне!

— Няма да го направя. Но кажи на този човек да не мърда и говори, иначе е загубен.

— Да не мислиш да оставиш мъжа да лежи тук през цялата нощ?

— Умрелия можеш да вземеш, но живия остави на мен.

— Защо трябва да лежи тук?

— Ако още някой се осмели да влезе в къщата или двора, кучето ще го разкъса. Човекът ще остане тук като заложник.

— Искам да ми го предадеш! — каза малкоегундът грубо.

— А аз искам да го задържа! — гласеше отговорът ми.

— Аз съм старейшината на селото и ти забранявам!

— Съветвам те да не го правиш! Ще вземеш ли убития или не?

— Ще взема и двамата — мъртвия и живия.

— Не съм жесток. Обещавам ти, че човекът няма да остане в това неудобно положение. Ще го взема със себе си долу в стаята. Но ако някой се осмели да ни нападне, смъртта му е неизбежна.

Той положи ръка на рамото ми и каза напълно сериозно:

— Човекът, удушен от кучето, е достатъчен, за да бъдете убити. Или вие не сте чували за кръвното отмъщение?

— За какво кръвно отмъщение говориш? Кучето е ухапало някакъв крадец. За подобно нещо не може да последва кръвно отмъщение.

— Ще последва, защото е пролята кръв и вашето куче я е проляло.

— Дори и така да е, това не те засяга. Сам ти ми каза, че крадците са чужди хора.

— Засяга ме и още как, защото кръвта е пролята в моето село и роднините на убития ще търсят сметка от мен и моите хора. Предай ми и двамата!

— Само убития!

— Мълчи! — извика той високо, макар да бяхме разговаряли доста тихо. — Заповядвам ти отново. И ако не ми се подчиниш, знам как ще те накарам да отстъпиш!

— Как?

— Стълбата е облежната на къщата. Ще извикам хората си да се качат и да те принудят.

— Забравяш най-важното: долу са четирима мъже, които не се страхуват от никого, а тук горе съм аз с кучето си.

— И аз съм тук.

— Веднага ще слезнеш долу. Внимавай! Преди още да реагира, го сграбчих за дясната мишница и лявото бедро и го повдигнах.

— Ходих! — ревна той. Пуснах го отново на пода.

— Кой можеше да ми попречи да те бутна долу? Сега върви и кажи на твоите хора какво си чул!

— Значи няма да ми предадеш този човек?

— Засега не!

— Задръж тогава и убития. Ще трябва да платиш за него. Той не влезе отново в къщата, а се спусна по стълбата, облежната на външната стена.

— Кажи на хората си — извиках след него, — че трябва да си тръгнат и да вземат със себе си тази стълба. Около къщата не искам хора и ще стрелям по всеки, който се навърта наоколо.

Той се спусна на земята и започна тихо да разговаря с мъжете. Също така тихо му отговаряха. Не можех да доловя и дума. Не след

дълго стълбата беше взета и хората се разпръснаха.

Едва сега извиках Доян при мен. Той остави кюрда, но се отдалечи само на крачка от него.

— Стани! — заповядах на човека.

Той се надигна тромаво и дълбоко си пое дъх. Беше доста слабоват и гласът му звучеше младежки, когато извика:

— Ходих!

Каза само тази дума, но в нея се изразяваха всички отсенки на изживения смъртен страх.

— Носиш ли оръжие?

— Само тази кама.

Отстъпих за по-сигурно малко назад.

— Сложи я на пода и се отдалечи на две крачки.

Той се отдръпна, а аз вдигнах камата и я прибрах.

— Ела с мен долу!

Доян остана на покрива, а ние се спуснахме. Останалите вече ме очакваха. Аз им разказах какво се беше случило горе. Англичанинът се загледа в пленника, който сигурно беше на не повече от двайсет години, и каза:

— Сър, този дангалак прилича много на стария. Йес!

Сега и аз забелязах това. Преди не му бях обърнал внимание.

— Наистина! Може би му е син?

— Сигурно! Попитайте обесника!

Ако това беше вярно, загрижеността на малкоегунда за момчето бе напълно разбираема. Но и така гостоприемството беше най-грубо нарушено.

— Кой си? — попитах пленника.

— Кюрд — опита да се измъкне той.

— Откъде си?

— От Миа.

— Лъжеш!

— Ходих, казвам ти истината.

— Ти си от това село.

Беруаринът се поколеба само за миг, но бе достатъчно да разбере, че съм прав.

— От Миа съм — повтори той.

— Какво правиш толкова далеч от родното си място?

— Изпрати ме малкоегундът на Миа.

— Струва ми се, че този от Миа не познаваш така добре, защото си син на тукашния.

Младежът се уплаши, въпреки че се стараеше да не се издаде.

— Кой ти е казал тази лъжа — попита той.

— Мен не могат да излъжат — нито ти, нито който и да е друг. Още утре сутрин ще разбере кой си и ако си ме излъгал, ще бъда безмилостен.

[#1 О, Боже! — Бел. нем. изд.]

Младежът неловко сведе поглед. Трябваше да му помогна:

— Както се държиш, така и ще се отнесат с теб. Ако говориш истината, ще ти простя, защото си прекалено млад и не съзнаваш последиците от действията ти. Ако обаче се инатиш, то кучето ми отново ще ти прави компания!

— Ходих, вече позна — призна най-после той. — Аз съм синът на малкоегунда.

— Какво търсехте в къщата? — продължих да разпитвам аз.

— Конете!

— Как щяхте да ги вземете?

— Щяхме да ви заключим и да отворим двете врати. Тогава конете щяха да са наши.

Това признание не беше срамно за него, защото при кюрдите кражбата на коне, както и нападението с цел грабеж се смятат за рицарско дело.

— Кой е мъртвият горе?

— Стопанинът на тази къща.

— Добре измислено! Трябвало е да влезе пръв, защото най-добре е познавал тайните изходи. Но защо именно ти си го последвал? Вън имаше и други, по-силни от теб мъже?

— Жребецът, който ти яздеше, ходих, трябваше да принадлежи на баща ми. Никой друг не биваше да улови юздите му пръв, защото според нашите обичаи конят щеше да му принадлежи.

— Значи баща ти е заповядал да ги откраднат? Баща ти, който ми предложи гостоприемството си?

— Той ти го е предлагал, но все пак не сте наши гости.

— Защо? — попитах го учуден.

— Вие живеете сами в къщата. Къде е стопанинът, на когото сте гости? Ако бяхте пожелали той да остане, щяхте да бъдете наши гости. По-късно този урок можеше да ми бъде от полза.

— Но баща ти ми обеща, че ще бъдем на сигурно място.

— Не е било нужно да спазва обещанието си, тъй като не сте наши гости.

— Кучето е умъртвило стопанина на къщата. Ще бъде ли отмъстено с кръв?

Младият беруарин потвърди, а аз продължих:

— Кой ще отмъсти?

— Убитият има син.

— Доволен съм от това, което ми каза. Можеш да си вървиш!

— Ходих — извика той зарадван! — Наистина ли? Да, нали ти казах, че от поведението ти ще зависи и нашето отношение към теб. Ти беше откровен и ти връщаме свободата. Кажи на баща си, че сме мирни хора, които не искат да отнемат живота на никой човек, но умеят да се защитават, ако ги обидят или нападнат. Съжалявам, че стопанинът загуби живота си, но той сам си е виновен и аз не се страхувам от кръвното отмъщение.

— Можеш да му заплатиш. Ще говоря с него.

— Няма да му платя. Ако мъжът не бе искал да ни ограби, нищо лошо нямаше да му се случи.

— Но, ходих, след като настъпи денят, ще ви избият до крак!

— Въпреки че ти дарих свободата и живота?

— Да, ти беше добър с мен и затова искам да те предупредя. Ще ви вземат конете, оръжията и парите и няма да ви позволят да напуснете селото, докато не предадете всичко. А и синът на убития ще иска да отмъсти.

— Няма да получат нито парите, нито нашите оръжия и коне, а животът ми е в ръцете на Бога, а не на някакъв си кюрд. Вие видяхте оръжията ни, когато стрелях по дървото и клона. Ще се запознаете с истинската им сила, щом хората ви станат наши мишени.

— Ходих, оръжията ви не могат да сторят нищо, защото ще се укрием в двете къщи отсреща и ще стреляме през прозорците, без да можете да ни видите.

— Значи ще ни обсадите! — забелязах аз. — Няма да продължи дълго.

— Знаем го. Вие нямате никаква храна и вода за пиене и накрая ще ни дадете това, което искаме — каза младият кюрд.

— Още не се знае. Кажи на баща си, че сме приятели на бея от Гумри.

— Няма да ме послуша. Един кон е по-ценен, отколкото приятелството на някой бей.

— Няма какво повече да си кажем. Можеш да си вървиш. Тук е камата ти!

— Ходих, ние ще ви вземем конете и всичко останало, но ще ви почетем като храбри и достойни хора.

В нашето положение подобно нещо можеше да ми каже само някой кюрд. Оставих го да си тръгне, а зад мен се дочуха високи гласове.

— Сър — извика Линдси. — Вие го пускате?

— Така ще бъде по-добре за нас.

— Кажете! Какво каза! Трябва всичко да зная! Йес!

Разказах им за разговора си с кюрда. Новината, че малкоегун-дът е искал да ни нападне, бе посрещната с доста цветисти изрази.

— И ти пусна младежа да си ходи, ефенди?— каза Мохамед Емин с укор. — Защо?

— Първоначално от съчувствие, но после — от пресметливост. Ако го оставехме тук, щеше да ни пречи, а и трябваше да го храним, когато храната не достига и за нас. Но сега той е изпълнен с благодарност и ще ги съветва да се помирим, а не да задълбочаваме разпратата. Не знаем какво ще се случи и ще действваме необезпокоявани и в безопасност само ако сме сами.

Моите думи получиха одобрението на всички. Вече не можехме да заспим и решихме да бъдем нащрек.

Халеф ме побутна по рамото и каза:

— Сихди, сега имаш време да погледнеш подаръка, който мъжът в Амадие даде за теб. Наистина, бях го забравил.

— Донеси го! — наредих му аз.

Отворих пакета и не можах да сподавя възклицанието си. Под обвивката се показва красиво, безупречно изработено сандъче. Но и то не представляваше нищо в сравнение със съдържанието му — персийски калюн за пушене по време на езда. За тази скъпоценна лула

дори и англичанинът ми завиждаше. Жалко, че не можех веднага да запуша, защото имахме само няколко глътки вода.

— А на теб какво ти даде? — попитах Халеф.

— Пет златни меджидиета, сихди. Понякога е добре, когато Аллах позволява на отровното биле да расте, както ти нарече онези гроздове.

Щом започна да се развиделява, се отправихме на покрива, откъдето можехме да наблюдаваме по-голямата част на селото. Само в далечината забелязахме няколко мъже, които като че ли наблюдаваха къщата. Наоколо не видяхме никого. Не след дълго обаче вратата на една от отсрещните къщи се отвори и излязоха двама мъже, които се насочиха към нас. На половината път те спряха.

— Ще стреляте ли? — попита единият.

— Не, защото още нищо не сте ни направили — им отвърнах.

— Ние сме без оръжия. Може ли да приберем мъртвия?

— Елате горе!

Халеф слезе, за да отключи вратата, и двамата кюрди се изкачиха на покрива.

— Роднини ли сте на мъртвия? — заговорих ги аз.

— Не, ако бяхме негови роднини, нямаше да се качим при теб.

— Защо?

— Можем по-добре да отмъстим, ако не ни познаваш.

Отново поука, която ми показваше, че човек се учи, докато е жив.

[#1 Наргиле. — Бел. нем. изд.]

— Добре! — казах аз. — Отнесете мъртвеца.

— Най-напред трябва да ти предам послание от малкоегунда. Той ти благодари, че си освободил сина му, който беше в твоите ръце.

— Това ли е всичко?

— Той иска от вас конете, оръжията и парите, които носите. После можете да си тръгнете по живо по здраво. Дрехите ви няма да вземе, защото си пощадил сина му.

— Кажете му, че нищо няма да получи.

— Сигурно ще премислиш, ходих. Имаме и друго послание за теб.

— От кого?

— От сина на убития.

— Какво предаде да ми кажете?

— Животът ти му принадлежи.

— Ще му го дам.

— Господарю, вярно ли е? — попита удивен мъжът.

— Да, кажи му, че трябва само да дойде и да го вземе.

— Ходих, шегувах се с нещо сериозно. Поръчаха да ти кажем, че искат или живота ти, или да платиш кръвнина.

— Колко предлага отмъстителят?

— Четири от вашите пушки, които стрелят непрекъснато, и пет малки пищова, като този, с който даде шест изстрела. Още — три коня и две мулета.

— Не разполагам с тези неща.

— Тогава ще изпратиш някой да ги донесе, а дотогава ще останеш тук.

— Нищо няма да дам.

— Искаш да умреш? Виждаш ли дулото, насочено от прозореца там? Това е пушката му. От момента, в който предам отказа ти на сина на убития, той ще стреля по теб.

— Нека стреля!

— Значи приемаш битката?

Двамата беруари вдигнаха умрелия и го свалиха по стълбата, а после го изнесоха навън. Заключихме вратата зад тях. Трябваше да превода на спътниците си исканията на двамата пратеници. Арабите бяха много угрижени. Те познаваха коварствата и жестокостите на кръвните отмъстители. Линдси обаче изглеждаше доволен.

— Чудесно! Обсада! Правим пробив! Атакуваме! Уел! Но няма да го правим, сър!

— Беруарите ще го направят, сър Дейвид. Само да се покажем, и ще стрелят срещу нас, защото...

В потвърждение на думите ми прозвуча изстрел, после втори, трети, четвърти. На покрива Доян започна високо да лае. Изкачих се чевръсто по стълбата и предпазливо погледнах от капандурата навън. Гледката беше забавна. От двете къщи отсреща стреляха по кучето. Доян забеляза това и лаеше по свистящите около него куршуми. Викнах му, подхванах го и слязохме по стълбата.

Преди да затворя капандурата, отсреща прозвуча вик. Изтрещя изстрел и куршумът мина над главата ми. Това сигурно беше синът на убития, който с вика си искаше да ми покаже, че куршумът идва от

оръжието на кръвния отмъстител. Значи положението наистина беше сериозно.

— Сихди — каза Халеф, когато слязох долу при спътниците си.
— Няма ли да стреляме и ние?

— Засега още не.

— Защо не? Стрелбата ни е по-точна от тази на беруарите и ако се целим по прозорците им, тогава те ще трябва да се крият.

— Зная. Но трябва да видим дали не може да се измъкнем, без да убиваме някого от тях. А и кучето вече умъртви един човек.

— Как ще се изплъзнем? Само да излезем с конете навън, и ще ни обсипят с куршуми.

— Вярно е. Но тези хора искат да вземат конете ни и няма да се целят по тях. Ако се прикрием зад животните, може би няма да стрелят.

— О, сихди, кюрдите няма да ни оставят да се измъкнем с конете. По-скоро ще убият животните.

Той имаше право. Размислях как да излезем от това опасно положение, без да пролеем кръв, но напразно! Тогава англичанинът се обади:

— За какво мислите, сър?

Казах му.

— Защо да не стреляме, когато те стрелят? После — няколко кюрдски крадци по-малко. Да се измъкнем, без да се отбраняваме. Хм! Не може.

— Защо не може?

— Защото ще прилича на бягство!

— Няма значение. Знаете, че не бих направил нещо, което да ни представи като страхливци. Споделете вашия план!

— Първо трябва да знаем дали и в гръб сме обсадени,

— Там няма друга къща.

— Но откъм полето! Може да пробием дупка в зида!

— Аха, наистина! Хрумването не е лошо.

— Уел! Много добре! Отлично! Йес!

— Липсват ни обаче инструменти.

— Нали нося мотичката.

Наистина, „мотичката“ му висеше постоянно на неговото седло. Ала с нея можеше да се направи дупка за някой зеленчук в градинската

леха, но не и да се разбие зид.

— Мотиката е неподходяща за подобно нещо, сър Дейвид. Може би ще намерим в двора някакъв инструмент. Елате с мен!

Казах и на останалите какво сме замислили и те ни придружиха. В двора отзад се изкачих на зида и забелязах, че на тази страна на къщата никой не беше обърнал внимание. Никъде не се виждаше и жива душа. Във всеки случай кюрдите смятаха, че заради конете можем да напуснем къщата само през портата. Те държаха само нея под око и смятаха, че сме в клопка.

— Тук! — чух да вика Линдси. — Тук има нещо, сър!

Това, което триумфално размахваше с ръка, приличаше на лост, а върхът му беше обкован в желязо. С него наистина можеше да се откърти парче от стария зид.

— Става! — кимнах с глава. — Трябва само да се погрижим да работим, без да ни пречат, и да не предизвикваме подозрението на стрелците отсреща. Нека Халеф отведе конете в двора. Амад ал Гандур да се качи на покрива и да внимава някой да не забележи какво правим тук. Линдси и аз ще разбиваме зида, а Мохамед Емин от време на време ще стреля от прозореца, за да мислят кюрдите, че още сме в стаята. Ако успеем да се измъкнем по този начин, няма нужда безславно да бягаме., а ще минем гордо покрай тези, които ни обсаждат. От изненада те ще забравят да стрелят.

Това разпределение на задачите се оказа чудесно. Халеф се занимаваше с конете. Шейхът на хадедихните най-спокойно можеше да се упражнява в стрелба, а англичанинът яростно къртеше зида. Не биваше да разрушаваме стената в горния край, което беше много полесно, защото щеше да ни издаде. Започнахме отдолу, за да разгадаят намеренията ни едва когато няколко силни удара щяха да са достатъчни, за да завършим делото си.

Най-сетне успяхме да измъкнем първия голям камък, скоро последваха и други. Когато бяхме почти готови, повикахме двамата хадедихни. Всеки пое коня си. Линдси вдигна лоста за последен удар.

— Сега всичко ще съборя! Йес!

Англичанинът се затича към зида и го удари с такава сила, че той рухна. И последните камъни се разлетяха по земята. Проправихме път в отломките. После се метнахме на конете. Прескочихме над камънака и се измъкнахме през отвора навън. Неволята ни приключи още преди

да беше започнала, и напуснахме подслона си, без да заплатим сметката.

— Сега накъде? — попита Линдси.

— В тръс, докато завием зад къщата, и после в галоп през селото. Пръв ли ще яздите?

Англичанинът застана начело. Следваха го тримата араби, а аз бях накрая. Минахме между изоставеното вече жилище и двете къщи, от които бяха стреляли срещу нас, и предвижданията ми наистина се оправдаха — никой не стреля срещу нас. Но не бяхме стигнали далеч, когато зад гърба ни се чува силни викове. Смушкахме конете с шпорите и препуснахме извън селото.

Тук видяхме, че повечето от конете на беруарите са на поляната. Те пасяха трева доста отдалечени от селото, така че се надявахме да се измъкнем, преди конниците да ги възседнат.

Пътят ни минаваше през равнина, прорязана от множество потоци. Конете ни препускаха с всички сили. Трябваше да укротявам врания си жребец, който, усетил водата, пръхтеше и едва удържах да не изпревари далеч останалите коне.

Най-сетне зад нас забелязахме широка редица от конници, които ни преследваха.

Мохамед Емин загрижено погледна коня, който яздеше неговият син, и подхвърли:

— Ако имахме някой друг жребец, никога нямаше да ни догонят.

Имаше право. Това беше най-добрият кон, който можеше да се купи в Амадие, но ходът му бе тромав и дишаше трудно, така че при една продължителна, бърза езда скоро щеше да рухне.

— Сихди — попита Халеф. — Не искаш да убиеш никой от кюрдите, нали?

— Докато може да се предотврати, не.

— Но по конете им можем да стреляме.

— Не ни остава нищо друго.

Халеф смъкна от рамото си дългата арабска пушка и се прицели. На петстотин крачки той никога не беше пропускал целта, а моята карабина биеше и по-далеч.

Преследвачите ни доближаваха все повече. Виковете им звучаха заплашително, работата ставаше сериозна. Един от тях яздеше начело. Доближиха се на около петстотин крачки, но първият продължаваше

да препуска. После внезапно спря коня си, прицели се и стреля. Пушката му не беше лоша. Куршумът улучи един камък в непосредствена близост до нас и парчета от него се разхвърчаха. Стрелецът беше млад кюрд, може би кръвният отмъстител.

— Уел! — каза англичанинът и обърна коня си. — Слизай долу, момче!

Прицели се и дръпна спусъка. Конят на кюрда подскочи, олюля се и се строполи.

— Може да си върви вкъщи! Йес!

Този хладнокръвен, сигурен изстрел бе последван от рева на кюрдите. Те се спряха и започнаха да говорят помежду си, но скоро отново ни последваха. Не след дълго стигнахме до широк поток, през който нямаше мост. Потокът беше буен и дълбок, така че трябваше да намерим място, където да преминем. Това ни лиши от преднината. Кюрдите спряха. Някои от тях все пак се придвижиха още малко, слязоха от конете и се изправиха зад тях. Видяхме, че опряха пушките си на гърбовете на животните.

И ние бързо слязохме от седлата и направихме същото. Миг след техните изстрели изтрещяха и нашите. Само аз не стрелях. Пролича си, че имахме по-добрите оръжия. От четирите изстрела три улучиха целта, докато само един кюрдски куршум засегна опашката на коня на англичанина. Линдси поклати глава.

— Имат лоши идеи! — каза той. — Искат да застрелят коня отзад.

— Потърсете някой брод! — извиках аз. — С Халеф междуременно ще държим тези хора в шах.

Стопаните на улучените коне изтичаха обратно при своите. Двама обаче не мръднаха от мястото си. Видях, че отново пълнят пушките си.

— Сихди, не стреляй още! — помоли Халеф. — Остави за мен тази чест.

— Добре!

Той се прицели. Изстрелът му прозвуча едновременно с техните. Дребният Хаджия се бе мерил точно. Единият кон рухна, Халеф го беше улучил в главата. Другият се подплаши и избяга с големи скокове. От куршумите на двамата кюрди обаче не пострадахме.

— Ако продължи така, сихди — изсмя се Халеф, — скоро няма да имат коне и ще трябва сами да си носят седлата вкъщи. Виждаш ли как тичат назад към останалите? Покажи им и на тях, че са се осмелили да се приближат прекалено близо.

— Наистина, не е лошо беруарите да получат някой урок. Нашите преследвачи отново се бяха скупчили. На няколко крачки от тях стоеше малкоегундът, който им разправяше нещо оживено. Те още не бяха виждали пушка, чийто куршум да преодолее такова разстояние, и се чувстваха напълно сигурни. Затова ме изгледаха изненадани, когато застанах зад коня си и опрях пушката. Изстрел — и в следващия момент малкоегундът се просна на земята, а конят му се изтърколи върху него. Прицелих се малко по-далече вдясно и улучих и следващия кон. Със силен рев кюрдите пришпориха конете си далеч назад, а тези, които бяха без коне, хукнаха подир тях с проклетие. Още от миналия ден тези хора се страхуваха от оръжието ни.

Вече спокойно можехме да потърсим брод, какъвто и скоро намерихме. Преминахме потока и продължихме да яздим толкова бързо, колкото ни позволяваше конят на Амад.

Долината на беруарите се напоява от много реки, които се спускат от планината и се съединяват в един от ръкавите на Кабур, която се влива в Тигър. Водните бързеи са обградени от храсти, а в равнините между тях растат многобройни дъбове, тополи и други широколистни дървета. В тази долина живеят както кюрди-беруари, така и несториански християни, но повечето от техните села са изоставени.

Преследвачите ни се изгубиха от погледа. Минахме покрай няколко села, които заобиколихме отдалеч. Не знаехме как ще ни посрещнат. Все пак забелязахме няколко души да работят на полето. Продължихме бързо напред.

За съжаление не познавахме добре пътя, по който трябваше да яздим. Знаех само, че Гумри се намира на север. Това беше всичко. Многобройните водни препятствия, които се налагаше да преодолеем, ни задържаха и принуждаваха да минем по околни пътища. Добрахме се до малко село, състоящо се само от няколко къщи. Не можехме да го заобиколим, защото единият му край опираше на буен поток, а другият — до гъста гора. Селото изглеждаше изоставено и ние необезпокоявани навлязохме в него.

Тъкмо бяхме отминали първата къща, когато изтрещяха изстрели. Те идваха от прозорците на околните постройки.

— По дяволите! — извика англичанинът и се хвана за рамото. Един куршум го беше улучил. Самият аз лежах на земята, а Рих се отдалечаваше в галоп. Станах, изтичах след него и успях щастливо да се измъкна от селото, въпреки че и от другите къщи стреляха. Кървава следа ми показваше, че враният ми кон е ранен. Без да се оглеждам, тичах напред и го открих в края на дъбравата. Куршумът беше одраскал горната част на шията му и причинил болезнена, но безопасна рана. Още оглеждах раната, когато приятелите ми ме настигнаха. Те бяха стреляли напосоки и ме последвали, без да пострада някой. Рамото на англичанина кървеше.

— Опасно ли е, сър? — запитах го аз.

— Не, не е засегната костта. Знаете ли кой беше? Малкоегундът.

— Не е възможно!

— Стреля от покрива. Добре видях.

— Значи беруарите от Тиах са ни изпреварили и препречили пътя. За наше щастие не се бяха качили по покривите, а от тесните прозорци не са могли да се прицелят точно в ездачите. Но сега напред!

— Напред? — попита Линдси. предадем поздравите си.

Мисля, че трябва да им...

— Така ще се изложим на нови опасности. Нужно е и да ви превържа. Не бива да става тук в непосредствена близост с враговете.

— Уел! Да вървим!

Дребничкият Хаджи Халеф Омар не беше съгласен с това. Но и него убедих. Важното беше да стигнем до Гумри, където вероятно щяхме да сме в безопасност.

Продължихме ездата си и не след дълго забелязахме, че кюрдите отново ни следват, макар и отдалеч. След един завой ги загубихме от очи и по-късно отново ги видяхме. Те ни бяха заобиколили, за да ни пресекат повторно пътя или за да влязат преди нас в Гумри. Скоро разбрахме, че възнамеряват да направят второто, тъй като пред нас, макар и в далечината, се очерта силуетът на скалата, върху която се извисява Кала Гумри. Това всъщност е само един малък, изграден от пясъчна глина форт, който можеше да бъде сринат от няколко оръдия. Но кюрдите го смятаха за мощно укрепление.

Бяхме се приближили на една английска миля, когато около нас прозвучаха диви викове и от близките храсти изскочиха и се нахвърлиха стотина кюрдски бойци. Линдси вдигна карабината си.

— За Бога, сър Дейвид, не стреляйте! — му извиках и бутнах цевта на оръжието му надолу.

— Защо? — попита той. — Страхувате ли се, сър? Нямах време да му отговоря. Кюрдите бяха вече сред нас и ни разблъскаха на разни страни. Млад мъж се вкопчи в юздите на коня ми, подскочи и замахна с камата си. Изтръгнах оръжието от ръката му и го захвърлих. После сграбчих един друг кюрд за рамото и извиках:

— Ти си мой закрилник!

— Не мога! Въръжен си! — отговори той.

— Поверявам ти оръжията си. Ето, вземи ги!

Той взе оръжията ми и положи ръката си върху мен.

— Този човек е мой през целия ден — извика кюрдът високо.

— Също и останалите — добавих аз.

— Те не са молили за закрила — отклони той предложението ми.

— Правя го вместо тях. Те не говорят вашия език.

— Ако предадат оръжието си, мога да бъда техен чалам^[1]. Бързо ни разоръжиха, макар никой от спътниците ми да не беше доволен от моята постъпка. С изключение на този, който извади кама срещу мен, изглеждаше, че кюрдите не искат да ни убият, а да ни пленят. Младият кюрд ме гледеше така зловещо, че с право предположих, че е кръвният отмъстител. Не след дълго, когато потеглихме, той отново посегна към камата и се нахвърли върху кучето ми. Доян беше по-бърз от мъжа. Той отскочи назад, за да избегне удара, и ухапа врага си за китката, точно над дръжката на камата. Под впитите огромни зъби на животното костите на кюрда изпрацяха. Той изкрещя и изпусна ножа. Кучето събори мъжа на земята и го сграбчи за гърлото. Една дузина дула се насочиха към храброто животно.

— Катера Ходех! (За Бога!) — извиках аз, — Махнете пушките, иначе ще го удуши.

Ако някой куршум не убиеше мигновено кучето, кюрдът беше загубен. Противниците ни видяха това и тъй като никой не беше напълно сигурен в изстрела си, свалиха пушките.

— Викни на кучето да се махне! — заповяда ми един от тях.

— Това чудовище умъртви съседа ми! — обади се друг. Беше малкоегундът, който се показва зад един храст. Той благоразумно бе стоял на подobaващо разстояние.

— Имаш право — отвърнах аз. — То веднага ще убие и този човек, ако му заповядам.

— Викни му да се махне! — повтори предишният човек.

— Каж ми първо, това ли е мъжът, който иска да си отмъсти?

— Той има хейф^[2].

— Ще ви покажа, че не се страхувам от него, Доян, гери (назад)!

Кучето се отдръпна от кюрда. Момчето се изправи. Болката от раната му беше толкова силна, че едва я понасяше. Още по-голяма обаче беше яростта му. Той се приближи плътно до мен и размаха заплашително окървавената си ръка.

— Кучето ти отне силата на моята ръка — изсъска той. — Но не мисли, че ще оставя на някой друг да отмъсти. Ще го направя със собствените си ръце!

— Говориш като някоя бак^[3], от чието квакане никой не се страхува — отвърнах аз. — Дай да прегледам и превържа ръката ти!

— Лекар ли си? Не бих взел от теб никакъв дерман^[4] дори и да трябва да умра. Но ти ще получиш от мен дерман, и то толкова много, че ще ти бъде напълно достатъчно, обещавам ти.

— Виждам, че та^[5] вече те е хванала, иначе щеше да се погрижиш да спасиш ръката си.

— Дека от Гумри ще ми помогне. Тя е по-добър лекар от теб? — отговори той с презрение. — Ти и този таси сте две кучета и трябва да умрете като песове.

Кръвният отмъстител уви ръката си в края на дрехата и вдигна камата. Взеха ни помежду си и шествието потегли. Всички кюрди бяха без коне. Бях загрижен за нас, но не се страхувах.

Кюрдите крачеха мълчаливо, като внимаваха само да не им се изплъзнем. Дори и моят Халеф и двамата араби не продумваха и дума. Но Линдси все още не можеше напълно да превъзмогне гнева си.

— Сър, хубава каша ни забъркахте! — изръмжа той. — Трябваше да разстреляме всички негодници!

— Нямах да успеем, сър Дейвид. Нападнаха ни внезапно.

— Да. И сега са около нас, а ние — в капана. Предадохме оръжията. Фатална история! Ужасно! Няма да идвам с вас вече в

Кюрдистан!

— Бъдете разумен! — смъррих го аз. — Помислете само — би било безумие, ако пет мъже си въобразят, че могат да се справят с двеста, които са ги обсадили в непосредствена близост.

— Имахме по-добри оръжия от техните! — измърмори англичанинът.

— Можехме ли да си послужим с тях от това разстояние? И дори да можехме да задържим кюрдите, щеше да се пролее много кръв. Също и нашата. А кръвното отмъщение? Не помислихте ли за него?

Забелязахме ездач, който идваше към нас в галоп. Когато се доближи толкова, че можех да различавам чертите на лицето му, разпознах Дохуб, кюрда, чиито роднини бяха пленени в Амадие. При появата му нашият малък отряд спря. Той стремително си проправи път до мен.

— Ходих, ти идваш! Но ти си пленен?

— Както виждаш!

— Извини ме! Не бях в Гумри и когато се върнах, научих, че искат да заловят петима непознати мъже. Веднага помислих за теб и побързах да се уверя дали предположението ми е вярно. Ходих, ас коламе та. (Господарю, аз съм твой слуга.) Кажи, как мога да ти помогна?

— Благодаря ти. Но не се нуждая от твоята помощ, защото този мъж е наш закрилник.

— За колко време?

— За един ден.

[#1 Акушерка. — Бел. нем. изд.]

— Тогава ми позволи да бъда ваш закрилник за дните на целия мой живот!

— Ще ти разрешат ли?

— Да, ти си приятел на всички нас, защото ще бъдеш миван на бея. Той те чака и ще се радва да поздрави с добре дошли теб и спътниците ти.

— Няма да мога да отида при него.

— Защо?

— Как ще се появи един ефенди без оръжията си?

— Видях, че са ви ги отнели. — Той се обърна към придружителите ни: — Върнете им оръжията!

Раненият кюрд се възпротиви:

— Те са наши пленници и нямат право да носят оръжие!

— Те са свободни, защото са гости на бея! — гласеше отговорът.

— Самият Кадир бей ни заповяда да ги заловим и обезоръжим!

— Защото не е знаел, че са хората, които очаква.

— Те убиха баща ми. Виж и ръката ми. Кучето я разкъса.

— Уреди сметките си с тях, след като вече не са гости на бея.

Ела, ходих, вземи оръжията си и ми позволи да те водя!

Получихме обратно всичко, което ни бяха взели. После се отделихме от групата и с бърза езда се отправихме по пътя за Гумри.

— Е, сър Дейвид? — попитах Линдси. — Какво мислите за постъпката ми?

— Нищо не разбрах от вашите приказки.

— Но оръжието ви върнаха, нали?

— Уел! И какво нататък?

— Ще бъдем гости на бея от Гумри.

— Ще ви дам удовлетворение, сър. Бях в заблуждение!

Всичките ми грижи се бяха изпарили и с облекчено сърце преминах през тясната порта на селището. При все това не можех да не настръхна при вида на резиденцията на прословутия Абд ес Сумит бей, който заедно с Бедер Хан бей и Нур Улах бей бе избил хиляди от жителите християни на Тиари. Мястото изглеждаше твърде войнствено. Тесните улици бяха пълни с толкова много въоръжени кюрди, че сигурно повечето от тях не бяха от жителите на Гумри. В това отношение малката крепост на беруарите правеше съвсем друго впечатление в сравнение с пустия безлюден Амадие.

С дълго тръстиково копие в ръка насреща ни крачеше кюрд от Сердешт. Той изглеждаше като сиромаш пред баланите и шадите, които не очаквах да видя тук. Кюрд от планината Бутан

[#1 Гост. — Бел. нем. изд.]

разговаряше с един омериганец, дошъл от околностите на Диарбекир. После срещнахме двама мъже от племето на амадите, между които крачеше дулмамикански кюрд от Еси. Имаше бойци от племето буланик, хадирсор, хазананлух, каратшиур и карутшибаши. Можеха да се видят дори и мъже от Казикхан, Семсат, Курдук и Кендали.

— Какво правят тези чужди хора в Гумри? — попитах Дохуб.

— Повечето от тях са кръвни отмъстителни, които се срещат тук, за да уредят сметките помежду си, както и пратеници от различни области, където се опасяват от въстание на християните.

— Сега има ли подобни опасения?

— Да, ефенди. Християните от планините Тиари виеят като кучета, вързани с верига. Те биха искали да се освободят, но джавкането няма да им помогне. Предположихме че искат да нападнат долината на беруарите. Да, те вече избиха няколко мъже от нашето племе. Но скоро и тяхната кръв ще се пролее. Днес бях в Миа, където утре ще има лов на мечки, и заварих цялото село изоставено.

— Нали има две села, които се казват Миа?

— Те са на нашия бей. Горното село е обитавано само от мюсюлмани, а долното — само от християни несторианци. Несторианците внезапно са изчезнали.

— Защо?

— Никой не знае. Но, ходих, ето го жилището на бея. Слизайте от конете и разрешете да ви представя!

Спряхме се пред дълга, невзрачна сграда, чиито размери подсказваха, че това сигурно е жилището на някой големец. Дохуб махна с ръка и няколко кюрди се приближиха, за да отведат конете ни в обора. Самият той се върна след малко, за да ни отведе при бея. Господарят на Гумри ни посрещна в голямата си приемна. Той стоеше още на прага й. При него имаше десетина кюрди, които станаха при появяването ни. Кадир бей беше около трийсетте, висок и широкоплещест. Благородното му лице имаше чисто кавказки черти и беше обградено от гъста черна брада. Тюрбанът му сигурно беше половин метър в диаметър. На врата му на сребърна верижка висяха различни талисмани и амулети. Жилетката му и панталоните бяха извезани богато, а в пояса му до една кама и два инкрустирани със сребро пицова блестеше чудно красива сабя дамаския без ножница. Боят не изглеждаше като някой полудив предводител на разбойници и крадци на коне. Въпреки неговата мъжественост чертите му бяха меки и благи, а гласът му звучеше приятелски и приятно, когато ни поздрави:

— Бъди ни добре дошъл, ефенди! Ти си мой брат и твоите приятели са и мои приятели.

По даден знак всички възглавници, които се намираха в помещението, бяха донесени, за да седнем на тях. Настанихме се, а другите останаха прави.

— Чух, че мога да разговарям с теб на кюрдски — каза той.

— Все още не говоря свободно, а и приятелите ми нищо няма да разберат — отвърнах аз.

— Тогава ще разговаряме на турски или арабски.

— Послужи си с езика, който хората ти тук разбират — казах учтиво.

— О, ефенди, вие сте мои гости и ще говорим така, че и приятелите ти да могат да участват в разговора. С кой език искат да си служим?

— С арабски. Но о, бей, кажи преди това на хората ти да седнат. Те са свободни кюрди и е достатъчно да стоят прави само докато поздравяват някого.

— Хункияр — извика той.

— Виждам, че си човек, който познава и уважава кюрдите. Ще им разреши да седнат.

Той даде знак на посетителите си и погледите, които размениха един с друг, докато се сядоха, ми подсказа, че са оценили учтивостта ми. Във всеки случай имах работа с един твърде образован предводител, тъй като е истинска рядкост да срещнеш във вътрешността на Кюрдистан човек, който освен няколко диалекта на майчиния си език да владее и турски и арабски. Можеше да се очаква, че боят разбира и персийски, и в течение на моя за съжаление съвсем кратък престой се убедих, че това е така.

Донесоха лули и приятното на вкус питие арак, което кюрдите пиеха с видима наслада.

— Какво мислиш за кюрдите беруари? — ме попита боят. Този директен въпрос трябваше да послужи за въведение на разговора ни.

— Ако всички са като теб, мога да говоря за тях само хубави неща.

— Зная какво искаш да кажеш. Досега са ти причинявали само злини — каза той.

— О не! Не намерих ли в лицето на Дохуб и двамата му роднини приятели?

— Напълно си заслужил тяхното и моето приятелство. Ние обаче ти се отплатихме с неблагоприятност. Ще ми простиш ли?

Не съм знаел, че това си бил ти.

— Извини и мен! Един от твоите хора загуби живота си при стълкновение. Но ние не сме виновни.

— Разкажи ми как е станало!

[#1 Господарю — по-висока степен от ходих. — Бел. нем. изд.]

Подробно му описах всичко и после го попитах дали кюрдът има основание за кръвно отмъщение.

— Според обичаите на тази страна синът наистина трябва да отмъсти за смъртта на баща си, ако не иска да бъде презиран от околните. Ти си мой гост и докато си при мен и в моите земи, си в безопасност. Но той ще те следва по-късно по петите дори и да отидеш на края на света.

— Не се страхувам от него.

— Може да си достатъчно силен, за да го победиш в бой, но тогава ще се появят нови отмъстителни. И можеш ли да се предпазиш от някой куршум, изстрелян от засада? Не би ли платил по-скоро цената?

— Не! — отговорих натъртено.

— Аллах те е дарил със смелост да пренебрегнеш един отмъстител. Ще се погрижа тази смелост да не доведе до гибелта ти. Бил си и при бащата на моята жена в Спиндури?

— Бях негов гост и станахме приятели.

— Знам. Иначе не би ти поверил подаръка за мен. Аллах те харесва, той ти помага навсякъде да намираш приятели.

— Аллах дарява с добро и лошо. Той радва хората, но понякога ги и опечалява, за да ги изпита. В Амадие например срещнах и врагове.

— Кой беше твой враг? Мютеселимът ли?

— Исмаил бей не беше нито мой приятел, нито враг. Той се страхуваше от мен. Но при него дойде един човек, който ме мразеше и беше виновен за това, че искаха да ме затворят.

— Кой беше той?

— Махреджът на Мосул.

— Кямил ефенди? — запита Кадир бей предпазливо. — Той е враг на кюрдите. Враг е и на всички хора. Какво търсеше в Амадие?

— Съдията искаше да избяга в Персия, защото анадолският кази аскери беше пристигнал, за да отстрани него и мютесарифа на Мосул от постовете им.

Тази вест изненада твърде много Кадир бей. Той съобщи веднага новината на своите хора, които бяха не по-малко удивени. Трябваше да разкажа всичко подробно.

— И мютеселима ли ще махнат? — попита бейт.

— Това още не се знае. В известен смисъл той беше тъмничарят на мютесарифа. И изпращаше в Амадие, всеки, който трябваше да изчезне от Мосул.

— Не бяха ли престъпници?

— Не, имаше и невинни. Не си ли чувал за Амад ал Гандур, сина на шейха на хадедихните?

— И той ли е бил заловен и изпратен за Амадие?

— Да, той не предполагаше колко е коварен мютесарифът.

— Ако бях хадедихн, бих се отправил за Амадие, за да освободя сина на моя шейх.

— Кадир бей, това е трудна работа.

— И все пак бих го направил. Хитростта често е по-добро оръжие от насилието.

— Тогава знай, че се намериха мъже, които се осмелиха да отидат в Амадие и чрез хитрост освободиха сина на шейха.

— Ходих, говориш ми за някакво чудо! — извика бейт. — Но аз вярвам, защото ти го казваш. Дали тези герои ще достигнат необезпокоявани пасищата на хадедихните?

— Това знаят само двама: Аллах и ти.

— Аз? Какво искаш да кажеш?

— Дочух, че възнамеряват да се отправят не на запад, а към страната на беруарите, за да достигнат Саб и да се спуснат по нея.

— Ефенди, това е рисковано начинание. Когато смелчаците дойдат насам, ще бъдат добре дошли. Преди колко време е успяло бягството?

— Онзи ден през нощта.

— Откъде си толкова сигурен? Видя ли ги?

— И ти ги виждаш, защото седят пред теб. Този човек е Мохамед Емин, шейхът на хадедихните, а този — Амад ал Гандур, неговият син. Кадир бей скочи и попита:

— Кой е третият?

— Моят слуга и приятел Хаджи Халеф Омар, също хадедихн.

— А този тук?

— Мой спътник, идва от Запада. Решихме заедно да освободим затворника в Амадие.

Настъпи истинска словесна бъркотия — обяснявах на кюрдски, виках на турски и поздравявах на арабски. За всичко стана дума и те го чува от устата на хадедихна. Той им разказа и за битката в терасовидната долина. Трябваше да превеждам и признавам, че доста се поизпотих. Познанията ми по кюрдски бяха ограничени, а арабски и турски кюрдите говореха така, че трябваше по-скоро да гадая за значението на думите и изразите, откоя-кото да ги разбере. Това бе причина за многобройни обърквания и грешки, заради които понякога избухваше бурен смях.

В края на този оживен разговор беят ни увери, че ще направи всичко, за да улесни пътуването ни. Той ни обеща меховете, необходими за няколкото села, сигурни водачи, които добре познават течението на Кабур и горната част на Саб ал Ала, а

1 Голямата Саб. — Бел. нем. изд.

също и препоръки за кюрдите ширвани и зибари, през чиито области трябваше да преминем. Кадир бей не искаше и да чуе да прекосим планините на Тура Гара по посока на река Акра, защото неговата закрила там по-скоро щеше да ни навреди, отколкото да ни бъде от полза.

— Ще срещнете — добави той — много християни несторианци, както и поклонници на дявола и малки кюрдски племена, с които беруарите враждуват. Навсякъде тези хора са много войнствени и планините са толкова диви и непристъпни, че никога няма да се доберете до Саб. Но сега си починете и ми позволете да изпълнявам служебния си дълг, преди да седнем на трапезата. Днес трябва да водя преговори, тъй като утре няма да бъда в Гумри.

— За Миа ли ще пътуваш? — попитах аз.

— Да. Кой ти каза?

— Научих от Дохуб, че искаш да уловиш една мечка.

— Една? Там има цели две семейства, които унищожават стадата. Може би не знаеш, че в земите на кюрдите има много мечки и

— добави той с гордост — тези, които не са кюрди, казват, че две големи напасти са бreme за тях — кюрдите и мечките.

— Ще ни позволиш ли да те придружим?

— Добре, щом желаете. Може да гледате, без да се излагате на опасност.

— Не искаме само да гледаме, а и да участваме в лова.

— Ефенди, мечката е опасно животно.

— Заблуждаваш се. Мечките, които обитават кюрдските дебри, са доста безобидни. Има страни, в които мечките са два пъти по-големи и по-силни от тукашните.

— Чувал съм за това. Казват, че в някаква страна имало само лед и вода. Там мечките били с бяла козина и им казвали дуб елбуш^[6]. Виждал ли си подобни бели мечки?

— Виждал съм, но говоря не за тях. Има и още една страна с грамадни мечки, на които козината е сива. Те са най-силните и най-опасните. Една такава мечка спрямо кюрдската е като кон срещу някое куче, от което се пазят, но не се страхуват.

— И подобна мечка си виждал? — попита беят удивен.

— Дори съм ловувал.

— И си ги побеждавал, защото още си жив! Добре! И вие ще участвате в лова на мечки.

Кадир бей ни отведе в една стая. В средата ѝ беше поставена софра, около която бяха подредени пет възглавници. След като ни остави, се появи една жена, следвана от няколко слугини. Те носеха предястие, предвидено в случай, че сме много гладни. Състоеше се от ярешко, първо пържено и после печено в сметана. Към него имаше сушено грозде, черници и салатата от листа на растение, което не познавах. Приличаше на коприва.

— Добре сте ми дошли! — поздрави жената. — Как се чувстваше баща ми, старейшината на Спиндури, когато тръгнахте насам?

— Той е добре, а и другите Аллах е дарил със здраве — отговорих аз.

— Вземете и хапнете, а после имайте добрината да ми разкажете за домашните. Мина много време, а нищо не съм чувала за тях.

Изпълних желанието ѝ, разказах толкова подробно, колкото бе възможно. Тя беше щастлива, че разговаря с мен за родното си място, и

дори нареди да доведат Доян от обора, за да го нахрани с остатъците от ярето.

Когато повече не се нуждаехме от грижите ѝ, жената ни остави и ние се разположихме на възглавниците, които опряхме колкото се може по-удобно на стената. Нашето блажено спокойствие бе нарушено от неочакваната поява на един мъж. Това беше раненият кръвен отмъстител. Ръката му беше превързана с парче плат.

— Какво искаш? — го попитах.

— Бакшиш, ефенди!

— Бакшиш за какво?

— За да не те убия.

— Виждам, че треската ти още не е минала. Ако някой от нас двамата заслужава бакшиш, това съм аз. Аз не само обещах, но и запазих живота ти, когато кучето ми бе впило зъбите си в теб. Какво обаче направи ти? Стреля и искаше да ме намушкаш. А отгоре на всичко говориш за бакшиш. Махни се веднага, за да не те застигнат подигравките ни!

— Ходих, не за това, че стрелях и исках да те наръгам, е бакшишът, а за това, че приех да се плати кръвнината.

— Кръвнината? От кого?

— От бея. Той я плати.

— Колко ти даде?

— Един кон, една кремъклийка и петдесет овце.

— Значи много по-малко, отколкото искаше от мен.

— Той е мой предводител и трябваше да му се подчиня. Но именно защото е толкова малко, искам да ми дадеш и бакшиш.

— Ако бях някой свободен, храбър кюрд, не бих просил бакшиш! Засрами се и се махай! Няма да получиш нищо.

— И нашият малкоегунд ли няма да получи нищо?

— Той ли ти нареди да ме питаш?

— Да.

— Тогава му кажи, че и той няма да получи никакъв бакшиш. Впрочем аз пощадих живота на сина му и това е повече и от най-големия подарък.

Кюрдът си тръгна. Той бе получил кръвния данък, но лицето му подсказваше, че трябва да се пазя от него, ако отново го срещна някъде.

— Какво искаше този човек? — попита Линдси.
— Кадир бей му е платил вместо нас кръвния данък и...

— Как? Беят?

— От гостоприемство!

— Благородно! Много благородно! Йес! Колко?

— Един кон, една кремъклийка и петдесет овце.

— Колко прави това в пари?

— Не повече от пет фунта, или сто марки.

— Ще му ги дадем.

— Това много би го обидило, сър Дейвид. Трябва да помислим какъв равностоен подарък можем да му предложим.

— Добре! Хубаво! Какво даваме?

— Ще помислим по-нататък.

Когато беят привърши служебните си задължения, дойде, за да ни заведе в двора, където щяхме да се нахраним. Бяха поканени около четиридесет души. Освен тях според обичая на ориенталците дойдоха и много други, които не бяха канени.

Към края на яденето се установи, че храната няма да стигне. На натрапилите се гости дадоха жива овца, с която веднага се заловиха. Един направи дупка в земята, друг донесе дърва и камъни за огъня. Върху трети падна изборът да я заколи — той ѝ преряза гърлото и я окачи със завързани предни крака на гвоздея на една греда. Вътрешностите не бяха извадени. Кюрдът напълни устата си с вода, долепи устни до задницата на животното и издуха водата вътре. Той продължи това странно занимание дотогава, докато вътрешностите не бяха напълно промити и очистени. После нарязаха дреболиите на толкова парчета, колкото бяха мъжете. По същия начин беше нарязано и месото на овцата. Всеки от тях уви в своето парче черво дреболиите и месото и ги сложи в обградената с камъни дупка, където стъкмиха огън. Не след дълго огънят бе угасен и полуопечените парчета месо отидоха „по предназначение“ между зъбите на кюрдите.

След яденето Кадир бей ми показа своя обор. Там имаше над двайсет коня, но между тях само един бял, който заслужаваше внимание. После следваха бойни танци и игри, съпроводжани от тамбура с две струни. Накрая някакъв мъж разказа приказки и различни истории — за умиращата жаба, за вълка пастир, за стария лъв и за лисицата и козата.

Събрали се слушаха с най-голямо внимание разказвача, но аз бях доволен, когато завърши и можеше да се оттеглим да починем. Беят ни заведе в голяма стая. Около стените й бяха наредени дивани, на които можехме да спим. Тъй като в стаята не забелязах нищо особено, ме учуди любопитния поглед, с който ни наблюдаваше Кадир бей. Така можеше да гледа само някой, който очаква, че си видял нещо забележително и предизвикващо удивление. Понеже все гледаше към едно и също място, разбрах причината и се впуснах в хвалебствия:

— Какво е това? О бей, с какво голямо богатство те е надарил Аллах! Съкровищата ти са по-големи от тези на бея на Ревандус или на владетеля на Джуламерг!

— За какво говориш, ефенди? — попита той с известно лукавство.

— Говоря за скъпоценния джам, с който си украсил двореца си.

— Да, той е много рядък и скъп — каза беят с достолепна скромност.

— Откъде го имаш?

— Купих го от един йехуди, който го носеше от Мосул, за да почете персийския шах.

Щеше да бъде неучтиво да питам за цената. Търговецът сигурно беше измислил баснята за персийския шах и бе измамил бея. Стъклото представляваше малко парче от счупен прозорец и едва ли беше по-голямо от две мъжки длани. Като най-голямото украшение на стаята то беше лепнато за омаслената хартия на прозореца, за да изпъква на преден план въпреки съперничеството на останалите предмети. Беят ни пожела лека нощ със съзнанието, че ни е направил величествено впечатление с прозореца.

Бяхме уморени и копнеехме за почивка, която напълно заслужавахме.

[#1 Евреин. — Бел. нем. изд.]

---

[1] Чал — вуйчо от майчина; ам чичо от бащина страна; двете думи заедно означават закрилник. ↑

[2] Отмъщение. — Бел. нем. изд. ↑

[3] Жаба. ↑

[4] Дерман означава на курманджи барут; дерман или дереман означава и медицина, лекарство. ↑

[5] Треска поради нараняване. ↑

[6] Буквално мечка от леда. — Бел. нем. изд. ↑

ШЕСТА ГЛАВА

ЛОВ НА МЕЧКИ И ХОРА

На другата сутрин Кадир бей лично ни събуди с думите:

— Ставайте, ако наистина искате да дойдете с нас в Миа. Скоро тръгваме.

Тъй като според местните обичаи спяхме с дрехи, веднага го последвахме. Получихме кафе и студено печено и после се качихме на конете. Пътят за Миа водеше през няколко кюрдски села. Те бяха заобиколени от добре напоявани градини. Малко преди Миа местността стана твърде стръмна. Трябваше да прекосим и планински проход. Там вече ни очакваха няколко мъже. Това очевидно озадачи бея. Той ги попита защо не са останали в Миа.

— О, бей, от вчера насам се случиха много неща, които искаме да ти съобщим — осведоми го един от кюрдите. — Дохуб вече ти е казал, че несторианците са напуснали селото ни. Нощес един от тях беше в горното село и посъветва свой приятел, на когото е задължен, бързо да се махне от Миа, ако иска да спаси живота си.

— И от това се страхувате? — попита беят.

— Не, защото сме силни и храбри и ще се справим с тези гяури. Но тази сутрин научихме, че християните са изстребили правоверни жители от Савита, Мианиш, Мурги и Лисан, а в околностите на Серару някои къщи са опожарени. Яздихме насам, за да те пресрецнем и да ти донесем колкото се може по-бързо тази вест.

— Тръгваме! Да видим дали е вярно!

Яздехме възможно най-бързо надолу по склона и скоро стигнахме до място, където пътят за горното и долното село се разделяше. Поехме по горния път, тъй като беят притежаваше в това село къща. Там той беше посрещнат от множество кюрди, които бяха въоръжени с пики и дълги копия. Това бяха ловците. Слязохме от конете и надзирателят на къщата ни донесе освежителни питиета. Докато се подкрепяхме, беят разпита навън за вълненията, избухнали между несторианците. Резултатът очевидно бе задоволителен, защото,

когато влезе при нас, той се усмихваше като човек, напразно обезпокоен от околните.

— Съществува ли опасност? — попитах го аз.

— Никаква. Християните са ни изоставили, за да не плащат повече налози, а отсреща в Серару една стара къща е опожарена. Тези страхопъзльовци говорят за въстание и пролята кръв, а гяурите ще бъдат доволни, ако ги оставим на мира. Ела! Заповядах да потеглим на лов. Ще яздим до Серару. Ще видим на място, че страховете на хората от Миа са били напразни.

— Ще се разделим ли? — попитах го аз.

— Защо? — каза той малко изненадано.

— Ти говореше за две мечешки семейства.

— Ще останем заедно и първо ще унищожим едното, а после и другото семейство.

— Далече ли е оттук?

— Моите хора са проследили дирите. Те ми казаха, че трябва да яздим само половин час. Ще ловуваш ли наистина с нас?

Кимнах, а той продължи:

— Тогава ще ти дам няколко копия.

— За какво?

— Не знаеш ли, че с куршум мечката не може да бъде убита? Тя умира едва когато много копия се забият в тялото ѝ.

Това не говореше добре за кюрдите и техните оръжия. Или ловците бяха страхливи, или пък оръжията им не струваха.

— Можеш да задържиш копията за себе си! — отговорих му аз.

— Един куршум е достатъчен, за да убиеш мечката.

— Прави каквото знаеш — каза Кадир бей самоуверено, — но стой наблизко, за да ти помогна, ако изпаднеш в беда.

— Аллах да те пази така, както ти ме пазиш.

Излязохме извън селото. Групата конници изглеждаше, като че ли е тръгнала на лов за газели, толкова несериозно ми изглеждаше всичко. Спуснахме се първо в долината, после прекосихме няколко хълма. Минахме през стръмни склонове и лесовете, докато накрая се добрахме до букова гора с храсталаци между дърветата.

— Къде е бърлогата на животните? — попитах бея.

Кадир посочи неопределено пред себе си.

— Откриха ли следите?

— Да, от другата страна.

— Аха! Искаш да обградиш бърлогата?

— Ще подгонят животните насам. Застани от дясната ми страна, а този бей от Запада да застане отляво, за да мога да ви защитавам.

— Всички мечки ли са в бърлогата? — запитах отново.

— Къде могат да бъдат? Те тръгват да търсят плячка само вечер.

Бяхме се разположили по твърде своеобразен начин. Всички седяха на конете и образуваха полукръг, като хората в началото на хайката се намираха на разстояние четиридесет крачки един от друг.

— Може ли да стреляме, ако мечката се приближи? — попитах нетърпеливо.

— Стреляйте! Но няма да можете да я убиете и затова гледайте да избягате!

— А ти какво ще правиш?

— Когато мечката се появи, човекът, който е най-близо, ще хвърли своя джерид в тялото ѝ и веднага ще препусне обратно с всички сили. Мечката ще го подгони, а следващият конник ще я преследва. И той ще хвърли копието си и после ще избяга. Мечката ще се втурне след него и така ще продължава, докато тя остане без дъх. След като много копия се забият в тялото ѝ, тя ще умре от раните си.

Преведох всичко това на англичанина.

— Страхлив лов! — изруга той. — Жалко за кожата! Може ли да направим търговия, сър?

— Как така търговия?

— Искам да купя вашата мечка.

— След като съм я убил?

— Пфу! Когато е още жива.

— Това би било необичайно.

— Така да бъде! Колко искате?

— Не мога да продам мечката, без да е моя.

— Няма и да бъде ваша. Когато дойде, стреляте встрани. Аз ще я застрелям и затова я откупвам от вас.

— Колко давате?

— Петдесет фунта, сър, стигат ли?

— Повече от достатъчно. Но исках да видя колко ще ми предложите. Нямам намерение да я продам. Линдси се намръщи.

— Защо не, сър? Не съм ли ваш приятел?

— Подарявам ви я. Вижте как ще се оправите.

Англичанинът така раззина уста от радост, че между огромния му нос и ушите се образува кладенец.

— Вземете все пак петдесетте фунта, сър! — каза той.

— Няма да ги взема.

— Тогава ще бъдем квит по друг начин. Йес.

— Аз съм ви задължен отдавна. Но искам да поставя и едно условие. Любопитен съм да видя как кюрдите преследват мечката и не бих искал веднага да стреляте. Оставете ги да хвърлят няколко копия. Става ли?

— Ще ви направя тази услуга.

— Пазете се! Стреляйте в окото на животното или в сърцето,

[#1 Копие. — Бел. нем. изд.]

ако се изправи. Тукашните мечки не са опасни, но предпазливост не е излишна.

— Хм! Ще ми направите ли една услуга?

— С удоволствие, стига да мога, сър Дейвид.

— Отстъпете ми за малко вашата пушка! Тя е много по-добра от моята. Ще ми я дадете ли временно?

— Ако ми обещаете, че няма да попадне в лапите на мечката!

— Вземете!

Разменихме оръжията си. Линдси беше добър стрелец, но аз исках да видя какво ще прави, като види мечката.

Отрядът кюрди се разпръсна. Половината се отправи с кучетата, за да подгонят мечката, а ние образувахме полукръга, който описах. Халеф и двамата араби взеха копия и заеха място в редицата на ловците. Ние с англичанина останахме при бея. До мен беше и кучето ми, което не пуснах с хайката.

— Вашите кучета ще се нахвърлят ли върху мечката, или само ще я подгонят? — попитах бея.

— Няма да се нахвърлят, а само ще я обградят, за да не избяга.

— Значи е страхлива.

— Ще я опознаеш.

Измина доста време, докато по врявата забелязахме, че гончиите са тръгнали. Разнесоха се висок лай и човешки гласове. Лаят се чуваше все по-близо, а виковете малко по-отдалеч. След няколко минути пронизителен вой показа, че някое от кучетата е ранено.

— Внимавай, ефенди! — предупреди баят. — Мечката сега ще се покаже.

Предположението му беше вярно. Сред близката горичка се дочу прашене и се показа черна мечка. Тя не беше голяма. Един добър изстрел можеше да я умъртви. Като ни видя, мечката се спря, за да може спокойно да обмисли какво да прави при толкова неприятните за нея обстоятелства. С полугласен рев тя изрази досадата си, а очите ѝ ни гледаха недоволно. Баят не я остави на спокойствие. Там, където се бяхме спрели, дърветата бяха по-нарядко, така че можехме да се придвижим с конете. Кадир бей препусна към мечката, размаха едно от копията си и го хвърли към нея. То се заби и остана да стърчи в козината ѝ. После баят пришпори треперещия от близостта на звяра кон.

— Бягай, ефенди! — извика ми той, като префуча покрай мен и англичанина.

Мечката изрева от болка, помъчи се да се освободи от копието и тъй като не успя, се втурна след бая. Мигновено двамата ни съседни се насочиха срещу животното и хвърлиха вече отдалеч копията си. Едното улучи, без обаче да се задържи. Мечката се обърна и подгони ловците. Баят забеляза това, върна се, насочи коня си срещу животното и хвърли второто си копие по него. То се заби още по-дълбоко. Мечката побесня, изправи се и се опита да счупи дръжката, докато други двама конници отново нападнаха разярения звяр.

— Сега ли, сър? — викна ми Линдси.

— Сега, сложете край на мъките ѝ.

— Тогава ми дръжете коня!

Той подкара коня си към мен, тъй като, за да избегнем мечката, се бяхме разделили, слезе и ми подаде юздите. Тъкмо искаше да се обърне, когато клоните отново запращяха и се показа втора мечка. Това беше женската. Тя бавно се движеше из храсталака. С нея беше малкото ѝ, което разчиташе на помощта на майка си. Мечката беше по-голяма от мъжката и ръмженето ѝ звучеше заплашително. Положението не беше съвсем безопасно: от едната страна мъжката мечка, от другата — женската, а ние — по средата. Но хладнокръвието на моя мистър Крилат бик бе непоклатимо.

— Женската мечка, сър? — попита ме той.

— Да, първо нея!

— Уел! Ще бъда учтив. Дамата е с предимство. Линдси кимна със задоволство, свали тюрбана си и пристъпи с насочена пушка към мечката. Животното забеляза приближаващия неприятел, дръпна малкото между задните си крака и се изправи, за да посрещне човека с предните си лапи. Линдси се приближи на три крачки от звяра, прицели се в главата му така спокойно, като че стоеше пред някаква картина, и дръпна спусъка.

— Назад! — предупредих го аз.

Викът ми беше излишен, защото Линдси мигновено отскочи в страни и държеше пушката си готова за втори изстрел. Но той не беше нужен. Мечката размаха безпомощно лапи във въздуха, извърна се бавно и се строполи на земята.

— Мъртва ли е? — попита англичанинът.

— Мъртва е, но изчакайте, преди да я доближите.

— Уел! Къде е другата?

— Там отсреща!

— Останете на мястото си! Ще ѝ пратя втория куршум.

— Дайте ми пушката! Искam преди това да заредя празната цев.

— Прекалено дълго е.

Линдси пристъпи към ранената мечка, която се бранеше от своите преследвачи. Боят тъкмо искаше да забие ново копие в нея, но забеляза англичанина и ужасен спря. Кадир бей смяташе, че той е загубен. Линдси обаче остана спокоен на мястото си, когато видя, че мечката се нахвърля върху него. Англичанинът я остави да се доближи, изчака да се изправи за смъртоносна прегръдка и стреля. Вторият изстрел беше също така успешен и животното падна мъртво.

Вдигна се невъобразима врява. Тя можеше да бъде заглушена само от лая на кучетата. Удържаха ги с мъка да не се нахвърлят върху мъртвите мечки. Англичанинът равнодушно се върна при коня си и ми предаде пушката.

— Сега отново можете да заредите, сър. Йес!

— Добре, вземете си коня!

— Как свърших работата?

— Много добре!

— Уел! Радвам се! Хубаво е в Кюрдистан, великолепно!

Кюрдите не можеха да се начудят. За тях беше нечувано, че някой без кон и само с една пушка може да се справи с две мечки.

Линдси наистина се бе държал геройски. Загадка за мен остана само фактът, че мечешкото семейство беше заедно, макар мечето да бе доста голямо. С много усилия кюрдите успяха да го вържат, защото боят искаше да го отведе живо в Гумри.

Потърсиха и бърлогата на мечките. Откриха я в непроходим гъсталак и следите показваха, че семейството се е състояло само от възрастните и малкото мече. Едно от кучетата беше мъртво, две други — ранени. Можехме да бъдем доволни от лова.

— Ходих — обърна се боят към мен. — Този бей от Запада е много храбър човек. Сега вече не се учудвам, че вчера беруарите не са могли да ви надвият, докато накрая не ви изненадаха.

— И тогава нямаше да ни надвият, но аз забраних на спътниците си да се защитават. Не исках отново да си имаме работа с някой кръвен отмъстител.

— Как е възможно да улучи и двете мечки в очите?

— Познавам и друг ловец, който винаги поразяваше дивеча или враговете си в окото. Той беше добър стрелец и имаше много добра пушка, която никога не пропускаше целта. Но да не говорим повече за това! Къде е другото място, където ще ловуваме?

— На изток, в близост до Серару. Ще потеглим нататък.

Няколко мъже останаха при плячката. Ние, останалите, продължихме ездата си. Напуснахме гората и навлязохме в едно дефиле. Тук течеше поток, покрай който тръгнахме. Начело на колоната яздеше боят с двамата хадедихни. Халеф се движеше сред най-гъстата тълпа кюрди, с които се опитваше да разговаря с жестове, а ние с англичанина яздехме накрая. Бяхме се улисали в разговор и не забелязахме, че сме изостанали и не виждаме вече кюрдите. Внезапно пред нас прозвуча изстрел.

— Какво е това? — попита англичанинът. — Стигнахме ли до мечките, сър?

— Още не.

— Кой стреля тогава?

— Ще видим. Елате!

Сега изтрещя истински залп. Очевидно изстрелът преди това беше послужил за сигнал. Подкарахме конете си в галоп. Враният ми кон летеше като стрела по неравния терен, но внезапно подковата му се закачи в корен на пълзящо растение. Забелязах го, но не успях

навреме да дръпна юздите на Рих. Конят се преметна, а аз излетях далеч от седлото. За два дни това беше второто ми падане. Но сега то не завърши така благополучно като вчера. Дали бях паднал на главата си, или бях ударил слепоочието си в приклада на пушката, не зная. Останах да лежа безжизнен на земята.

Когато отново дойдох на себе си, почувствах някакво тръскане, от което ме болеше цялото тяло. Отворих очи и видях, че вися между два коня. Бяха закрепили колове между седлата им и ме бяха привързали за тях. Пред и зад мен язدهа около трийсет въоръжени хора, между които повечето като че бяха ранени, и сред тях съзрях и вързания Линдси. Предводителят на отряда държеше юздите на моя Рих, носеше и оръжията ми. Бяха ми оставили само ризата и панталоните, докато Линдси освен тези наистина необходими дрехи беше запазил и красивия си тюрбан. Някой ни беше пленил и ограбил.

Един от конниците се обърна и забеляза, че съм отворил очи.

— Спрете! — извика той. — Жив е. Колоната спря веднага. Всички ме заобиколиха в кръг. Предводителят подкара коня си към мен и ме попита:

— Можеш ли да говориш?

Нямаше смисъл да мълча. Затова му кимнах утвърдително.

— Ти ли си Кадир бей? — започна разпитът.

— Не.

— Не лъжи!

— Казвам истината.

— Кой си тогава?

— Чужденец от Запада.

Той се изсмя злорадо.

— Чувате ли? Той е чужденец от Запада. Ходи на лов за мечки с хората от Гумри и Миа и говори нашия език.

— Бях гост на бея, а че не говоря съвсем добре вашия език, сигурно чуваш. Несторианци ли сте?

— Така ни наричат мюсюлманите.

— И аз съм християнин. Идвам от Европа.

— Ти? — Човекът отново се разсмя. — Ти носиш облеклото на жителите на пустинята. Искаш да ни измамиш!

— Казвам истината!

— Не ти вярвам. Дори и да си християнин, си от онези, които изпращат своите свещеници, за да насъскат кюрдите, турците и персите срещу нас, и това е още по-лошо, отколкото, ако почиташ лъжливия Пророк. Твоите хора нараниха тежко някои от нашите и ти ще изкупиш вината им с кръвта си.

— Казвате, че сте християни, а искате да проливате кръв? Какво сме ви направили ние двамата? Ние дори не знаем дали вие сте нападнали бея, или той — вас.

— Очаквахме Кадир бей, защото знаехме, че ще мине през дефилето, когато отива на лов. Но ако ти наистина не си беят, значи е успял да се измъкне с всичките си хора.

— Къде ни водите?

— Ще научиш, когато пристигнем.

— Поне ми позволете да възседна някой кон.

— И за нас ще е по-добре. Но ще те оставим вързан, за да не избягаш.

— Няма да избягам.

— Кой е твоят спътник? Той рани двама от моите хора, застреля един кон и говори език, който не разбираме.

— Англичанин е.

— Англичанин? Той носеше кюрдски дрехи.

— Защото са най-удобни.

— Да не е някой мисионер?

— Не.

— Какво прави тук?

— Пътуваме из Кюрдистан, за да опознаем хората, животните и растенията, градовете и селата.

— Лошо ви се пише, защото сигурно сте шпиони. Какво ви е грижа за тази страна. Ние не ходим във вашата, за да изучаваме хората, градовете и селата ви. Сложете го на коня и го вържете за другия мъж, за който казва, че е англичанин. Завържете и животните им едно за друго!

Заповедта веднага беше изпълнена. Хората носеха толкова много въжета и ремъци със себе си, че очевидно се бяха приготвили за много по-голяма плячка от нас двамата. Така вързаха въжетата между Линдси и мен, че бягството бе невъзможно. Англичанинът проследи тези приготовления с неописуемо изражение. После се обърна към мен, на

лицето му видях изписани всички горчиви чувства на света. Стиснатите устни образуваха полукръг, чиито краища сякаш щяха да захаят брадата, а безцветният му нос беше увиснал унило като траурно знаме.

— Е, сър Дейвид? — попитах аз.

Той кимна бавно два или три пъти и после каза:

— Йес!

Повече не бе необходимо и да каже, защото в интонацията му звучеше цяла гама от възклицания.

— Ние сме в плен — подех отново аз.

— Йес!

— И полуголи.

— Йес.

— Как се случи?

— Йес!

— Вървете по дяволите с вашето йес! Попитах как се случи, че ни плениха?

— Как се казва на кюрдски мошеник или измамник?

— Мошеник е хейлебас, а измамник — херамбас.

— Тогава питайте тези хейле и херамбас как са успели да ни заловят.

Предводителят сигурно чу кюрдските думи, обърна се и попита:

— Какво си приказвате?

— Исках моят спътник да ми разкаже как сме попаднали в ръцете ви — отговорих аз.

— Говорете кюрдски, за да можем и ние да разбираме!

— Той не разбира кюрдски.

— Тогава не говорете за неща, които не са позволени.

Несторианецът отново се обърна, уверен, че ни е дал добър урок. Аз обаче бях доволен, че не ни забрани изобщо да говорим. Някой кюрд сигурно би го направил. Вървите ни не бяха чак толкова голямо бремене. Краката ни бяха така свързани, че примката минаваше под корема на коня и от лявата ми ръка и крак въжето беше вързано за дясната ръка и крак на англичанина, Освен това и конете ни бяха вързани един за друг. Китките ни обаче бяха свободни — оставиха ни да държим юздите. Нашите сегашни повелители имаше много да учат от индианците.

— И така, разкажете, сър Дейвид! — помолих аз Линдси.

— Уел! Преметнахте се като вчера. Изглежда, в най-ново време се усъвършенствате в това изкуство. Подкарах коня си след вас. Разбирате ли?

— Разбирам много добре. Продължавайте!

— Конят ми се строполи върху вашия арап и аз, хм? Йес!

— Аха! И вие се преметнахте?

— Уел! Но моят го направи по-добре от вашия.

— Може би в това изкуство сте се упражнявали повече от мен.

— Сър, как се казва човка на кюрдски?

— Некул.

— Добре. Внимавайте с вашия некул.

— Благодаря за предупреждението, сър Дейвид! Откакто се занимавате с кюрдски, начинът ви да се изразявате е станал много изискан. Нали?

— Не е чудно при тези ядове. И така, паднах на земята и успях да се изправа бавно. Нещо в мен се беше прекършило. Пушката беше изхвърчала далеч, а коланът ми паднал. Всички оръжия бяха на земята. Тогава дойдоха тези херамбас и се нахвърлиха върху мен.

— Но вие сте се отбранявали?

— Разбира се, но само с ножа и единия пистолет. Затова и успяха да ме разоръжат и завържат.

— Къде отидоха беят и хората му?

— Не видях никой от тях, но чух далечни изстрели.

— Сигурно са попаднали между два отряда на несторианците.

— Може би. Когато свършиха с мен, се заловиха с вас. Мислех, че сте мъртъв. Има случаи, когато и добрият конник може да си счупи врата. Нали, сър?

— Възможно е!

— Вързаха ви между две кранти. После потеглихме.

— Разпитаха ли ви?

— Да! Отговарях им. И още как! Йес!

— Трябва много да внимаваме в коя посока ни водят. Къде се намира дефилето, в което ни сполетя бедата?

— Точно зад нас.

— В тази посока е слънцето. Значи яздим на изток-югоизток. Все още ли ви харесва Кюрдистан, както и когато улучихте мечката?

— Хм! Жалка страна понякога! Кои са тези хора?
— Несторианци.
— Превъзходна християнска секта! Нали, сър?
— Често кюрдите са се отнасяли с тях толкова чудовищно, че не бива да се учудвате, ако и те поне веднъж искат да си отмъстят.
— Можеха да изчакат по-подходящ момент. Какво да правим?
— Нищо, поне засега!
— Няма да бягаме?
— В положението, в което се намираме?
— Хм! Хубава дреха имах. Чудно хубава! Вече я нямам. В Гумри ще ни дадат други дрехи.
— Това е най-малката беда. Какво стана с парите ви?
— Взеха ги. А вашите?
— И тях. Но аз и без това бях останал с малко пари — гласеше отговорът ми.
— Хубаво гостоприемство, сър! Как мислите, какво ще правят с нас?
— Животът ни не е застрашен. Хората рано или късно ще ни пуснат. Но дали ще получим обратно нещата си, това е много съмнително.
— Ще изоставите оръжията си?
— Никога, дори и да се наложи да ги търся едно по едно из цял Кюрдистан!
— Уел! Ще търся с вас!
Яздехме през широка долина между две възвишения, които се простираха от североизток към югоизток. После свихме наляво и се заизкачвахме из планината, докато стигнахме до високо плато. Оттук на изток се виждаха къщите на няколко селища и река, където се вливаха няколко потока.
Спряхме да починем в дъбова гора. Конниците слязоха от конете. И на нас позволиха да седнем, но ни привързаха за ствола на едно дърво. Всеки извади за храна каквото носеше, а за нас остана привилегията да ги гледаме как ядат. Линдси се изкашля навъсен и изръмжа:
— Знаете ли какво би ме зарадвало, сър?
— Какво?
— Шунка и лапа от мечка.

— Забравете тази прищявка! Гладен ли сте?

— Не, ядът ме засити. Вижте онзи мъжага. Не може да се оправи с револверите.

Хората разглеждаха на спокойствие всичко, което ни бяха отмъкнали. Видяхме как нашето имущество минаваше от ръка на ръка, накрая и парите. Те бяха грижливо прибрани. Вниманието на новите собственици привличаха най-вече оръжията. Предводителят държеше двата ми револвера. Той не можеше да „загрее“ как се борави с тях, прехвърляше ги из ръцете си и накрая ме попита:

— Стреля ли се с това?

— Да.

— Как става?

— Не става с думи, а с показване.

— Покажи тогава!

Мъжът не се замисли, че малкият предмет може да бъде опасен за него.

— Няма да го разбереш — казах аз.

— Защо?

— Защото първо трябва да проумееш конструкцията и да знаеш как да боравиш с лекото оръжие.

Имах предвид карабината „Хенри“. Подобно на револверите тя беше снабдена с предпазител, с който мъжът не знаеше какво да прави.

— Обясни ми тогава — подхвърли той.

— Вече ти казах, че това трябва да се демонстрира!

— Ето ти пушката!

Той ми подаде карабината и когато я почувствах в ръката си, знаех, че няма от какво повече да се страхувам.

— Дай ми нож, за да мога да отворя спусъка на пушката! — казах му аз.

Предводителят на несторианците ми подаде нож, аз го взех, дръпнах предпазителя назад с острието му, макар и да можех да го направя с най-лекия натиск на пръста, и задържах ножа в ръката си.

— Кажи ми какво да улуча? — попитах го след това. Той се огледа и после каза:

— Добър стрелец ли си?

— Да.

— Тогава свали една от онези шикалки!

— Ще сваля пет, а ще стрелям само веднъж.

— Не е възможно.

— Възможно е. Да заредя ли?

— Зареждай!

— Тогава ми дай кесията, която висеше на пояса ми. Ти си я привързал за своя пояс.

Заредих пушката, но ми беше жал за патроните.

— Какви са тези малки неща в кесията? — попита той.

— Ще ти ги покажа. Който има подобно нещо, не се нуждае от барут или куршум, за да може да стреля.

— Виждам, че не си кюрд, защото притежаваш неща, които никой в тази страна не е имал. Наистина ли си християнин?

— Наистина.

— Каж ми „Отче наш“!

— Не говоря добре кюрдски. Трябва да ме извиниш, ако направя някоя малка грешка.

Постарах се да не бъркам. Той ме поправяше от време на време, тъй като не знаех думите „изкушение“ и „изкупление“. Накрая, все пак доволен, каза:

— Ти наистина не си мюсюлманин, защото един мюсюлманин никога нямаше да произнесе молитвата на християните. Ти няма да злоупотребиш с оръжието и затова ще ти дам кесията.

Спътниците му не сметнаха, че постъпва непредпазливо. Всички те принадлежаха към една народност, която дълго време не се беше съпротивлявала срещу насието на своите потисници. Затова и не оценяваха какво значи един решителен мъж да държи в ръцете си оръжие. А и всички бяха любопитни да видят как ще стрелям.

Извадих един патрон и се престорих, че зареждам. После се прицелих в клона с шикалките, от които пет трябваше да сваля. Натиснах пет пъти и те паднаха. Удивлението на несторианците беше безгранично.

— Колко пъти можеш да стреляш с тази пушка? — попита ме предводителят.

— Толкова, колкото пожелаея.

— А с тези малки оръжия?

— И с тях много пъти. Да ти обясня ли?

— Направи го!

Поставих карабината до себе си и посегнах към револверите. Линдси напрегнато наблюдаваше всяко мое движение.

— Казах ви, че съм европейец. Ние сме миролюбиви хора, но ако ни нападнат, никой не може да ни победи, защото имаме чудодейни оръжия. Вие сте повече от тридесет храбри бойци. Ако ние двамата не бяхме вързани за това дърво и искахме да ви убием, щяхме да свършим с вас само за три минути. И то с тези три оръжия. Вярваш ли ми?

— И ние имаме оръжия — каза несторианецът с едва доловима загриженост.

— Няма да можете да ги използвате, защото първият, който посегне към пушката, копието или ножа си, ще умре най-напред. Но ако не се съпротивлявате, няма да ви причиним зло, а ще се разберем с добро.

— Няма да успеете, тъй като сте вързани за дървото.

— Имаш право. Но ако пожелаем, скоро ще бъдем свободни — му отвърнах с напълно спокоен тон. — Това въже е омотано само около нас и дървото. Аз ще дам двете малки оръжия на другаря ми, както правя сега. После вземам ножа и виж — с едно рязване сме свободни.

Каквото му говорех, това и върших. Изправих се до дървото с карабина в ръка. Линдси стоеше до мен с револверите. Той кимна широко усмихнат, любопитен за всичко, което правех, защото не можеше да разбере думите ми.

— Ти си умен човек — каза предводителят, — но защо ни съсипа въжето? Седни обратно и обясни за двете малки оръжия.

— Вече на два пъти ти казах, че то не може да се обясни, а само да се покаже. Но ще го направя, ако изпълните това, което искам от вас.

Едва сега започваше да му става ясно, че не се шегувам. Той се изправи, последван и от другите, и всички посегнаха към оръжията си.

— Какво предлагаш? — попита той заплашително.

— Изслушай ме спокойно! Ние сме хора, с които не трябва да се шегуват дори и когато са пленени. Вие обаче ни ограбихте и вързахте, като че ли сме крадци и разбойници. Искаме да ни върнете всичко!

— Няма да го направим!

— Тогава ще изпълня желанието ти и ще ти покажа как се борави с нашите оръжия. Но запомни: първият, който стреля по нас или иска

да ни прободете, ще умре най-напред! По-добре да се разберем с добро, отколкото да ви убиваме!

— И вие ще загинете!

— Но повечето от вас ще ни изпреварят!

— Трябва да ви вържем, защото ще ви отведем при нашия мелик.

— Няма да ни отведете при вашия мелик — ще се защитаваме.

Но ако ни върнете всичко, което ни принадлежи, ще ви последваме доброволно. Така ще можем да се покажем пред него като истински войници.

Добрите хорица не бяха кръвожадни и много се страхуваха от оръжията ни. Спогледаха се, казаха си нещо тихо и накрая предводителят им попита:

— Какво искаш да получиш обратно?

— Всички дрехи.

— Ще ги имаш.

— Парите и всичко, което беше в джобовете ни.

— Трябва да ги задържим, за да ги предадем на нашия мелик.

— И оръжията.

— И тях трябва да задържим, иначе може да ги използвате срещу нас.

— Накрая искаме нашите коне.

— Искаш невъзможното!

— Е, добре. Сами ще сте виновни, ако си вземем със сила това, което ни принадлежи. Ти си предводителят и си задигнал имуществото ни. Трябва да те убия, за да си върна заграбеното.

Вдигнах карабината. И Линдси държеше пистолетите си готови за стрелба.

— Стой, не стреляй! — заповяда човекът. — Наистина ли ще ни последваш, ако ви върнем всичко?

— Да — отвърнах аз.

— Закълнете се!

— Обещах ви, това е все едно, че сме се заклели.

— И няма да посягате към оръжието?

— Няма, освен ако не трябва да се отбраняваме.

— Тогава ще получиш всичко.

Той размени полугласно отново няколко думи с хората си и, изглежда, им обясни, че пак ще получат каквото са ни отнели. Най-

сетне оставиха нещата пред нас, така че проверихме дали всичко е налице. Ние облякохме дрехите си, а през това време Линдси ме накара да му разкажа за резултата от преговорите. Когато привърших, по лицето му се изписа колебание:

— Какво направихте, сър! Свободата ни е в ръцете им!

— Мислите ли? Без бой няма да се предадем!

— Трябваше да разстреляте всички!

— Петима или десетима, но после щяха да ни надвият. Освен това не трябва така позорно да злоупотребявам с доверието на предводителя им. Бъдете доволен, че взехме обратно нещата си. Ще съумеем да се оправим и по-нататък.

— Къде ни водят?

— Ще разберем тепърва. Впрочем, сър Дейвид, можете да бъдете сигурен, че приятелите ни няма да ни изоставят. Зная, че Халеф ще направи всичко възможно, за да ни помогне.

— Вярвам. Храбрец е!

След като прибрахме всичките си неща, се качихме на конете и продължихме по пътя. Трябваше само да смушкам коня, за да бъде свободен, но бях дал дума и исках да я удържа. Яздех до предводителя, който не отделяше от мен угрижения си поглед.

— Питам те пак, накъде ни водиш? — започнах отново.

— Това ще реши меликът.

— Къде е той?

— Ще го чакаме на склона на планината.

— На кого е мелик?

— На Лисан.

— Значи сега е в Лисан и ще дойде по-късно?

— Той тръгна да преследва бея на Гумри.

— Аха! И защо се отделихте от него?

— Нямахме нужда от нашата помощ, защото видях, че беят е тръгнал с малко хора. Като се върнахме малко назад, ви срещнахме.

Загадката бе решена. Врагът е бил толкова многоброен, че приятелите ни не са могли да се доберат до нас. Пътят отново ни поведе нагоре по стръмното и долината на Саб се изпречи пред очите ни. Дотам трябваше да яздим няколко часа. След около два часа стигнахме до самотно селце, което се състоеше само от четири къщи.

Три от тях бяха- от кирпич, а четвъртата, двуетажна, имаше здрави зидове. Зад нея се простираше доста обширна градина.

— Оставаме тук — каза предводителят.

— На кой е тази къща?

— На брата на мелика. Ще те заведа при него. Спряхме пред къщата. Тъкмо слизах от коня, когато доловихме високо, плачливо скимтене. Обърнахме се и видяхме куче, което се спускаше по склона с големи скокове. Беше моят Доян, малко преди нападението го бях поверил на Халеф. Каишката, с която Халеф го водеше, беше разкъсана и инстинктът бе довел вярното животно по следите ми дотук. Кучето заподскача около мен с висок лай и аз с мъка го успокоих. Дадох му юздите на коня, то ги захапа и така бях сигурен, че никой няма незабелязано да отвлече моя жребец. После влязохме в къщата. Предводителят ни поведе по стълбата и ни посочи да го чакаме в една стаичка. Не след дълго се върна.

— Следвайте ме, но преди това оставете оръжията си тук — каза той.

— Защо са тези претенции?

— Братът на мелика е свещеник.

— Но ти самият беше при него с оръжията си!

— Аз съм му приятел.

— Аха! Значи се страхува от нас.

— Така е.

— Може да е спокоен. Кажи му, че при нас не го заплашва опасност.

Мъжът ни въведе в стая, където седеше стопанинът на къщата. Той беше слабават, застаряващ мъж, чието сипаничево лице не ми направи приятно впечатление. Човекът махна с ръка и водачът се оттегли.

— Кои сте вие? — попита той, без да ни поздрави.

— А ти кой си? — казах аз също така кратко.

Той сбърчи чело.

— Аз съм братът на мелика от Лисан.

— А ние сме пленници на мелика от Лисан.

— Не се държиш като пленник.

— Защото се предадох доброволно в плен и съм сигурен, че няма дълго да остана тук.

— Доброволно ли? Но ти не си задържан по твоя воля!

— Не съм. Но ние се освободихме и последвахме хората ви по собствено желание, иначе можехме да им отнемем живота. Не са ли ти разказали това?

— Не вярвам.

— Ще се научиш да вярваш.

— Бил си при бея на Гумри! — продължи той. — Как успя да стигнеш до него?

— Предадох му поздрав от роднини.

— Не си ли негов васал?

— Не. Чужденец съм в тази страна.

— Християнин, както разбрах?

— Правилно си чул.

— Но християнин, който вярва в погрешно учение!

— Аз съм убеден, че то е правилното.

— Нали не си мисионер?

— Не съм. А ти свещеник ли си?

— Някога исках да стана — отвърна той.

— Кога ще дойде меликът?

— Още днес. Но не се знае точно по кое време.

— И дотогава трябва да остана в твоята къща?

Той потвърди, а аз продължих да разпитвам:

— Като какъв?

— Като такъв, какъвто си — пленник.

— И кой ще ме задържи?

— Моите хора и твоята дума.

— Твоите хора не могат да ме задържат, а аз вече изпълних обещанието си. Казах, че ще ги последвам, и го направих.

Несторианецът се замисли.

— Може би имаш право и няма да бъдеш мой пленник, а гост.

Той плесна с ръце. Появи се възрастна жена.

— Донеси лули, кафе и рогозки! — заповяда ѝ той. Най-напред бяха донесени рогозките и седнахме от двете страни на мъжа. Наричаха го свещеник, защото някога бе пожелал да стане такъв. Той беше вече по-любезен, а когато донесоха и лулите с тютюна, дори благоволи и сам да ги запали. Осведомих се как живеят

несторианските халдейци и научих неща, от които на човек можеха да му настръхнат косите.

Воините се бяха разположили около къщата. Както разбрах, това бяха бедни, обикновени селяни, според представите на номадите и бойците, незначителни хора. Не умееха да си служат с оръжие, а от някои необмислени думи на нашия домакин се убедих, че в случай на истинска опасност от десет кремъклийки едва ли биха гръмнали и пет.

— Сигурно сте уморени — каза той, след като изпихме кафето. — Позволете да ви покажа стаята.

Той стана и отвори една врата. Вероятно от учтивост се отдръпна встрани, за да минем първо ние. Едва бяхме прекрачили прага, и домакинът затръшна вратата след нас, като я залости с резе.

— Ах? Какво значи това? — попита Линдси.

— Коварство. Какво друго?

— Оставихте се да ви надхитрят.

— Не. Очаквах подобно нещо.

— Защо влязохте, щом сте го очаквали?

— Понеже исках да си почина. Все още всичко ме боли от падането.

— Можехме да си починем и някъде другаде, а не тук като пленници.

— Не сме пленници. Погледнете тази врата. Вече я разгледах, докато разговаряхме. Няколко ритника или един хубав удар с приклад са достатъчни, за да я разбият.

— Хайде да го направим веднага!

— Не ни заплашва опасност.

— Да не би да искате да чакате, докато дойдат повече хора? Няма да ни е трудно да яхнем конете и да изчезнем.

— Това приключение ме привлича. Предоставя ни се най-добрата възможност да опознаем живота на тези християнски сектанти.

— Не ми е особено интересно. Свободата ми е по-скъпа.

В този момент чух сърдитото ръмжене на моето куче, а после и лаенето му по онзи особен начин, от което разбрах, че се защитава от нападател. Единственият прозорец в стаята беше толкова малък, че човек дори не можеше да провере глава през него, а освен това гледаше

и в друга посока. Не можех да видя какво ставаше. После чух рязък лай и веднага след него вик. Не можех да остана повече в стаята.

— Елате, сър Дейвид!

Блъснах вратата с рамо — тя поддаде съвсем малко.

— Вземете пушката — каза Линдси, грабвайки също и своето оръжие.

Няколко удара бяха достатъчни, за да разбием вратата. В стаята, където седяхме преди това, имаше четирима мъже, които сигурно трябваше да ни охраняват. Те тръгнаха срещу нас с насочени пушки, но, изглежда, нямаха намерение да стрелят.

— Стойте! Спрете! — каза единият приятелски.

— Засега вие останете вместо нас!

Казвайки това, го избутах настрана и се спуснах надолу, където присъстващите бяха образували широк кръг около конете ни. До животните на земята лежеше любезният ни домакин, а върху него беше кучето.

— Потегляме ли, сър? — попита Линдси.

— Да.

В следващия миг възседнахме конете.

— Стойте! Ще стреляме! — извикаха няколко души. Действително няколко пушки се насочиха срещу нас, но не им обърнахме внимание.

— Доян, гери!

Кучето скочи. Взех пушката си в ръка и я размахих над главата. Линдси направи същото и конете ни се спуснаха през кръга от хора. Зад нас изгърмяха два изстрела, но не ни улучиха. Със силни викове всички несторианци скочиха върху конете си, за да ни преследват. Още от мига на залавянето ни приключението беше почти комично. То представляваше убедително доказателство за това, че тиранията е в състояние да направи безсилен един цял народ. Какво можехме да направим ние двамата срещу многобройните врагове, ако само имаха кураж!

Не обръщахме повече внимание на преследвачите си и препуснахме възможно най-бързо обратно по пътя, откъдето бяхме дошли. Стигнахме до възвишението, а несторианците изостанаха далеч зад нас.

— От тези вече няма защо да се страхуваме — каза Линдси.

- Но не и от другите.
- Защо?
- Възможно е да ни срещнат.
- Тогава ще ги избегнем,
- Това не винаги е възможно.
- Ами ще си пробием път. Уел!

— Сър Дейвид, може да е много трудно да го направим. Наистина разбирам, че нашите пазачи от охраната на мелика бяха само негодна, страхлива и лошо въоръжена тълпа, която той е отпратил, за да не му пречи. Осмелиха се да ни нападнат, защото бяхме само двама, а на всичко отгоре и беззащитни.

— Но повече няма да се оставя да ме пленят! Йес!

— И на мен не ми се иска, но човек не знае какво може да му се случи.

Бързо прекосихме високото плато, където преди това бяхме почивали. Спряхме в отсамния му край и аз извадих далекогледа, за да огледам намиращите се под нас долини и склонове. Не забелязах нищо обезпокоително и продължихме пътя си към долината. Най-сетне след продължителна езда стигнахме до мястото, където ни бяха пленили. Линдси искаше да завием надясно, понеже там се намираше Миа и в тази посока бяхме ловували, но аз спрях разколебан.

— Не е ли по-добре да се спуснем по левия склон, сър Дейвид?
— попитах аз. — Там бяха нападнати нашите. Дори би било добре да огледаме мястото на битката.

— Ще срещнем всички в Миа или Гумри — отвърна той.

— Гумри е наляво. Елате!

— Отправляйте се към нова опасност, сър! — предупреди Линдси. Завих наляво, без да му отговоря, а той ме последва с неохота. След малко видях корена, в който се беше спънал конят ми, а на около осемстотин крачки по-надолу намерихме убит кон, от който бяха свалили седлото и юздата. Оскъдната трева и ниските храсти бяха изпотъпкани. А от изпръсканите с кръв камъни се виждаше, че тук е имало битка. Следите от боя водеха към долината. Кюрдите се бяха впуснали в бягство, а несторианците ги бяха последвали. Това развълнува англичанина. Той забрави неотдавнашното си предупреждение и подкара коня си в тръс.

— Елате, сър! Трябва да видим какво се е случило! — извика ми той.

— Внимавайте! — предупредих аз на свой ред. — Долината е широка и открита. Ако врагът се върне, ще ни забележи. Тогава с нас е свършено.

— Не ме интересува. Трябва да помогнем на своите.

— Те вече нямат нужда от нас.

Но това не спря Линдси и бях принуден да го последвам през откритата местност, въпреки че предпочитам да се движа под прикритието на дърветата.

Най-долу долината правеше завой. Вътрешната му страна почти опираше до потока и ни пречеше да виждаме напред. Недалеч от това място намерихме разсъблечен труп. Беше кюрд, личеше по кичура коса на темето му. Завихме покрай потока. Конете ни не бяха направили и сто крачки, когато сред дърветата и храстите на склона нещо прошумоля и веднага бяхме заобиколени от цял куп въоръжени мъже. Двама от тях хванаха юздите на коня ми, а няколко други ме сграбчиха за краката и ръцете, за да ми попречат да си послужа с оръжието. Същото сполетя и англичанина, който се озова сред такава гъста тълпа от врагове, че конят му не можеше да помръдне. Извикаха му нещо, но той не го разбра и посочи към мен.

— Кой сте вие? — попита ме един от тях.

— Приятели сме на несторианците. Какво искате от нас?

— Не сме несторианци. Така ни наричат само нашите врагове и потисници. Халдейци сме, а вие сте кюрди!

— Ние не сме нито кюрди, нито турци или пък араби. Само носим облеклото на тази страна. Чужденци сме.

— Откъде сте?

— Аз съм алеман, а спътникът ми е англиз.

— Не познавам алеманите, но англизите са лоши хора. Ще ви заведа при мелика, който ще реши какво да ви правим.

— Къде е той?

— По-надолу. Ние сме челният отряд и ви видяхме да идвате.

— Ще ви последваме. Пуснете ме.

— Слез от коня!

— Разреши ми да остана на седлото. Паднах лошо и ми е трудно да вървя.

— Добре, може да яздите, но ние ще водим конете ви. Ако се опитате да бягате или да си послужите с оръжие, ще бъдете застреляни!

Заканата прозвуча решително и войнствено. Мъжете ми правеха доста по-различно впечатление от онези, които преди това ни бяха пленили. Поведоха ни надолу към долината. Кучето ми тичаше редом с нас, без да сваля очи от мен. То не беше нападнало нито един от враговете, защото се бях държал спокойно.

Отдясно в потока се вливаше малко ручейче. То идваше от една странична долина, която при преминаването си в голямата долина образуваше доста широка вдлъбнатина в скалите. Тук на групи близо една до друга се бяха разположили най-малко шестстотин воители, а конете им пасяха наоколо. Появата ни предизвика оживление, но никой не подвижна към нас.

Поведоха ни към една от най-големите групи. В средата седеше мъж с яко телосложение, който извика на нашите придружители:

— Водите ли ги? Браво! Връщайте се на поста си!

Значи вече му бяха съобщили за нашето идване още докато, без да подозираме, попаднахме в засадата на неговите хора. Меликът приличаше малко на брат си. Бързо отместих погледа си от него към една друга група. Там седяха бейт на Гумри, Амад ал Гандур и Халеф, както и много кюрди, всички разоръжени и обкръжени от охрана. Никой от тях не беше вързан. При появата ни те запазиха присъствие на духа.

Меликът ни даде знак да слезнем от конете.

— Приближете се! — заповяда той.

Влязох в кръга и седнах до него. Англичанинът направи същото. Вождът изненадано ни погледна, но не каза нищо за дръзкото ни държание.

— Оказахте ли съпротива? — попита той.

— Не! — отвърнах кратко.

— Но вие сте въоръжени.

— Защо да убиваме халдейците, щом сме техни приятели? И те са християни като нас.

Той се замисли, а след това попита:

— Вие християни ли сте? От кой град?

— Не познаваш градовете, от които идваме. Те са далеч оттук, в Европа, където все още не е стъпвал никой кюрд.

— Франки ли сте? Може би от Инглистан?

— Моят спътник е от Инглистан. Аз обаче съм алеман.

— Още не съм срещал алемани. В една държава ли живеете с инглизите?

— Не. Между страните ни има море.

— Щом сте франки, защо идвате в нашата страна?

— Искаме да видим дали може да търгуваме с вас.

— Какви стоки сте донесли?

— Още нищо не сме донесли. Първо трябва да разберем какво ви трябва, за да кажем на нашите търговци.

— Защо носите толкова много оръжия, щом сте дошли при нас само заради търговията?

— Оръжието е силата на свободния човек. Ако някой тръгне на път невъоръжен, го смятат за роб.

— Тогава кажете на търговците си да ни изпратят оръжие, защото тук има много хора, които искат да бъдат свободни. Вие сигурно сте силни мъже, щом се осмелявате да ходите из непознати страни. Намирате ли се под нечия закрила?

— Да. Аз нося буюрулду от султана.

— Покажи го.

Подадох му паспорта и видях, че той може да чете. Значи меликът беше образован човек. Той ми върна документа.

— Имаш закрила, която тук не може да ти помогне. Но виждам, че не сте обикновени воители, а това е добре за вас. Защо говориш само ти, а твоят спътник не казва нищо?

— Той разбира само езика на своята родина.

— Какво правите тук в тези далечни земи?

— Видяхме следите от боя и тръгнахме по тях.

— Къде спяхте през последната нощ?

— В Гумру — обясних аз без колебание.

Той вдигна глава и ме изгледа изненадано и проникателно.

— И се осмеляваш да ми кажеш това?

— Да, защото такава е истината.

— Значи си приятел на бея. Защо тогава не се сражава на негова страна?

— Бях изостанал назад и вече не можех да му помогна, защото твоите хора застанаха между него и мен.

— Те са ви нападнали?

— Да.

— Вие съпротивлявахте ли се?

— Почти не. В момента, в който те дойдоха, бяхме паднали от конете. Аз лежах в безсъзнание, а моят спътник беше изгубил оръжията си. При залавянето ни беше убит един кон, а двама мъже — ранени.

— Какво се случи после?

— Оставиха ни по долни дрехи, завързаха ни върху конете и ни заведоха при твоя брат.

— И сега сте тук! Как стана това?

Разказах му подробно всичко от първия момент на нашето пленничество до настоящата минута. Очите му все повече се разширяваха, а накрая той учудено възкликна:

— Катера Аиса! (В името на Исус!) И ми казваш всичко това? Ти или си голям герой, или лекомислен човек, а може би търсиш смъртта!

— Нито едното, нито другото. Казвам ти всичко това, защото един мъж не бива да лъже и защото лицето ти ми харесва. Ти не си разбойник и тиранин, пред когото трябва да треперя, а почтен княз, който обича истината и се вслушва в нея.

— Прав си и имаш късмет, че постъпи така. Ако беше излъгал, с теб щеше да е свършено.

— Откъде можеше да разбереш, че не казвам истината? — попитах аз.

— Познавам те. Не си ли човекът, който се е бил с хадедихните срещу техните врагове?

— Аз съм.

— Не си ли онзи, който се сражава с джесидите срещу мютесарифа на Мосул?

— Казваш истината.

— Не си ли човекът, освободил Амад ал Гандур от тъмницата в Амадие?

— Да.

— И който принуди мютеселима да освободи двамата кюрди от Гумри?

— Така е.

Удивлението ми растеше. Откъде знаеше всичко това несторианският предводител?

— Откъде научи тези неща, мелик? — попитах го аз.

— Не си ли излекувал в Амадие едно момиче, яло отровни плодове?

— Да. И това ли знаеш?

— Нейната прабаба се казва Марах Дуримех, нали?

— Познаваш ли я?

— Беше при мен и ми разказа какво е научила от твоя слуга, който е там сред пленените. Тя знаеше, че може би ще дойдеш по тези места, и ме помоли да стана твой приятел.

— А откъде си сигурен, че тъкмо аз съм този човек?

— Не си ли разказвал вчера в Гумри за вас? Там имаме приятел, който ни съобщи всичко. Така научихме за днешния лов и знаехме, че и ти ще участваш. Изчаквах в засада и забелязах, че ти изостана назад. Тогава изпратих отряд от моите хора да те пленят и доведат тук, за да не пострадаш в битката.

Това звучеше толкова странно, че не беше за вярване. Вече ми стана ясно поведението на мъжете, които ме бяха пленили, въпреки че бяха прекалили със събличането на дрехите.

— И какво смяташ да правиш сега? — попитах мелика.

— Ще те взема в Лисан. Искам да бъдеш мой гост.

— А приятелите ми?

— Слугата ти и Амад ал Гандур ще бъдат освободени.

— А беят?

— Той е мой пленник. Нашият съвет ще реши какво да правим с него.

— Ще убие ли Кадир бей?

— Възможно е.

— Тогава не мога да дойда с теб. Аз съм гост на бея. Неговата съдба е и моя.

— Марах Дуримех ми каза, че си храбър воин. Но помисли, безразсъдната храброст често води до гибел. Твоят спътник не разбра думите ни. Говори с него и го питай как да постъпиш!

Обърнах се към англичанина.

— Сър Дейвид, оказаха ни прием, какъвто дори не бих могъл и да сънувам.

— Така ли? Лош ли е?

— Не, приятелски. Меликът ни познава. Възрастната жена, чиято правнучка излекувах в Амадие, му е разказала за нас. Кани ни да отидем в Лисан като негови гости.

— Уел! Много добре! Превъзходно!

— Но тогава ще се покажем като неблагодарници към бея на Гумри, защото той ще остане в плен и вероятно ще го убият.

— Хм! Неприятно! Той е добър човек.

— Разбира се! Може би ще е възможно да избягаме оттук с Кадир бей.

— Как?

— Пленниците не са вързани. Трябват им само коне. Ако изведнъж скочат и се метнат на жребците, които пасат наблизко, и веднага препуснат с тях, бих могъл да прикривам оттеглянето им, защото вярвам, че несторианците няма да стрелят по мен.

— Ехе! Хубав номер! Отлично!

— Но трябва да се направи бързо. Ще се присъедините ли?

— Йес! Ще бъде вълнуващо.

— Но ние няма да стреляме, сър Дейвид!

— Защо?

— За да не бъдем неблагодарници по отношение на мелика.

— Но тогава те ще ни пленят.

— Мисля, че няма. Конят ми е добър, вашият също, а ако останалите кранти са лоши, ездачите да се спасяват с бягство в гъсталака. И така, готов ли сте?

— О, йес!

— Внимавайте.

Отново се обърнах към мелика.

— Какво решихте? — попита той.

— Ще останем верни на Кадир бей.

— Значи отхвърляте моето приятелство?

— Не. Но ще ни разрешиш да изпълним дълга си. Тръгваме, ала ти казвам открито, че ще направим всичко възможно, за да го освободим.

Той се засмя и каза:

— Ако отидете и извикате всички негови воители, те все пак ще пристигнат твърде късно, защото ние вече ще сме тръгнали. Но вие въобще няма да потеглите, понеже, ако искате да му помогнете, ще трябва да ви задържа.

Аз станах, а Линдси вече беше застанал до коня си.

— Да ни задържиш ли? — попитах аз, но само за да спечеля време. С бегло кимване бях дал знак на Халеф, посочвайки към пасящите наблизно животни и към изхода на долината.

— Мисля, че няма да бъда твой пленник.

— Принуждаваш ме, а и всичките ти усилия да се измъкнеш ще бъдат напразни.

Видях, че Халеф ме е разбрал. Той говореше шепнешком с другите, които му махнаха с ръка в отговор. Изпълнен с очакване, дребосъкът гледаше към мен.

— Мелик, искам да ти кажа нещо — започнах аз, като се приближих към него и сложих ръка на рамото му, защото забелязах, че решителният миг е настъпил. — Погледни долината, там горе!

Той се обърна така, че застана с гръб към пленниците и попита:

— Какво?

— Докато гледаш в тази посока — отвърнах аз, — зад гърба ти ще стане това, което смяташ за невъзможно.

— Какво имаш предвид? — попита той учуден.

Не му отговорих веднага.

В този момент пленниците скочиха и се втурнаха към конете. Възседнаха ги още преди да се чуе първият предупредителен вик. Англичанинът също вече беше на коня си и ги последва, като събори няколко мъже, които се бяха надигнали, за да преследват бегълците.

— Твоите пленници бягат — казах аз спокойно. За да отклоня в решителния миг вниманието както на мелика, така и на седящите наоколо хора, бях използвал елементарна хитрост. Но тя успя. Човекът се обърна.

— След тях — викна меликът и се спусна към коня си. Несторианецът имаше кюрдски сиво-жълт жребец с прекрасно телосложение. С това животно бегълците бързо можеха да бъдат настигнати. Трябваше да го предотвратят. Спуснах се след него и извадих камата си. Той тъкмо посягаше към юздите, когато прободох

десния заден крак на коня и му нанесох силен удар. Цвилейки, животното подскочи и побягна.

— Предател! — извика меликът и се нахвърли върху мен. Блъснах го назад и с няколко скока се озовах до моя жребец. Метнах се на седлото и препуснах в галоп.

Бегълците знаеха, че в близост до долината има преден отряд, и затова се спуснаха надясно. Изпреварих първите преследвачи и след като те останаха на известно разстояние след мен, спрях и вдигнах пушката си.

— Стойте! Ще стрелям!

Не ме послушаха. Натиснах два пъти спусъка и застрелях първите два коня. Останалите ездаци се стъписаха и спряха. Но зад тях напиреха други, затова стрелях още три пъти. Така бегълците успяха да се измъкнат от погледа ни. В този момент се появи меликът. Той яздеше жребеца, който отново беше уловил. Огледа обстановката и извади пистолета си.

— Застреляйте го! — извика той ядосано и тръгна към мен. Обърнах коня си и побягнах. Вече всичко зависеше само от бързината на жребеца. Сложих ръката си между ушите му.

— Рих...

Конят се изпъна и полетя като изстрелян от лък. Дългата му грива се вееше около коляното ми като знаме. След минута меликът вече не можеше да ме достигне с никакво оръжие. Стигнах до първия завой на долината, когато моите хора тъкмо изчезваха зад следващия. В този момент ми хрумна нещо. Наместих се на седлото така, че да бъде възможно най-лек, и жребецът се понесе така, че дори и хрътката изостана далеч зад нас. След три минути настигнах пленниците, които пришпорваха конете си до краен предел.

— Яздете по-бързо! — извиках аз. — Препускайте още известно време. Ще заблудя мелика.

— Как? — попита боят.

— Нямам време да ви обяснявам. Довечера ще се срещнем в Гумри.

Дръпнах юздите на коня си, а останалите продължиха в галоп. Скоро изчезнаха зад друг завой. Аз се върнах към предишното отклонение на пътя и видях преследвачите начело с мелика далеч нагоре по долината. Прецених кога ще могат да стигнат до мястото,

където бях в момента, и бавно се върнах назад. Подкарах Рих в тръс, а после отново в галоп. Доян ме настигна, а скоро се появиха и преследвачите. Сигурно си мислеха, че още не съм настигнал бегълците и съм се отправил по пътя, по който са поели и те.

Отново в една от страничните долчинки се натъкнах на малка рекичка. Завих по нея. Теренът беше много каменист, а растителността — оскъдна. Тук трябваше да яздя по-бавно и скоро забелязах, че меликът ме следваше. Сигурно и хората му идваха след него. Спътниците ми бяха спасени.

Но ето че не след дълго установих нещо неприятно. Сивожълтият кон на мелика беше по-добър катерач от моя Рих. Пришпорвах жребеца си и въпреки това разстоянието между мен и преследвача постоянно намаляваше. Най-трудна беше горната част на дефилето, където трябваше да се мине през стръмен сипей. Почвата се ронеше под копитата на коня. Галех окуражително животното. Рих пръхтеше и напрягаше всички сили — най-сетне се озовах горе. Зад мен изтрещя изстрелът на мелика. За щастие не ме улучи.

В този момент най-важното беше да огледам местността. Наоколо не виждах нищо друго освен голи хълмове, между които, изглежда, нямаше никаква пътека. Най-проходим беше склонът от дясната ми страна. Насочих се към него. Билото, по което яздех известно време, беше гладко. Отново успях да спечеля малко преднина.,

После се спуснах надолу по хълма, където в скалите открих естествена пътека, приличаща на път. Напредвах бързо по нея.

Отгоре се чу силен вик. Беше меликът. Дали крещеше от яд, като видя, че съм му избягал? Повече приличаше обаче на предупреждение. Продължих да яздя напред, но забелязах, че меликът предпазливо ме следва. Теренът ставаше все по-труден. От дясната ми страна се издигаше стръмна скала, а отляво тя се спускаше в бездната почти отвесно надолу. Пътеката се извиваше и ставаше все по-тясна. Рих не се страхуваше и продължи бавно и внимателно да върви напред, въпреки че тя на места бе широка само около метър. Видях пред себе си завой и се надявах, че и след него пътеката ще е проходима. Но там конят спря, без да го карам. И двамата — жребец и ездач — стояхме пред зейнала пропаст.

Намирах се в смъртна опасност. Не можех да продължа напред, нито пък да се върна. Зад себе си видях мелика, облегат на ръба на скалата. Сигурно познаваше тази местност, защото беше слязъл от коня и ме следваше пеша. Отзад съзрях и много от хората му.

Имах все пак шанс да се спася — можех да се прикрия зад коня и да се върна. Но тогава с Рих беше свършено. Затова реших да рискувам. Зашепнах му нежно и го поведох заднишком. Той се подчини и запристъпва внимателно, пръхтящ и разтреперан. Ако получеше макар и съвсем лек световъртеж, бяхме загубени. Но успокоителният ми и окуражаващ глас, изглежда, удвояваше предпазливостта му. Придвижвахме се крачка след крачка и постепенно стигнахме до място, където пътеката ставаше почти двойно по-широка.

Спрях коня да си почине. Меликът вдигна оръжието си.

— Стой! Ще стрелям! — извика ми той.

Трябваше ли да го оставя да стреля? Ако Рих се изплаши, можеше да скочи заедно с мен в пропастта. Затова реших аз самият да стрелям. Конят щеше да усети намерението ми и нямаше да се подплаши.

Разстоянието между мелика и мен беше достатъчно голямо, така че куршумите му не бяха опасни. Но ако все пак ни достигнеха, можеха само да одраскат коня и го подплашат. Извъртях се върху седлото, вдигнах пушката и извиках:

— Върви си, иначе ще стрелям!

Той се изсмя и отвърна:

— Сигурно се шегуваш. Никой не може да улучи от такова разстояние.

— Ще направя дупка в тюрбана ти!

Размахам пушката във въздуха и силно щракнах спусъка, за да подготвя жребеца си. После се прицелих, стрелях и веднага отново се обърнах. Тази предпазливост беше излишна, защото Рих остана спокоен. Но зад мен се чу вик и когато пак погледнах назад, меликът беше изчезнал. Опасявах се да не съм го улучил, но скоро забелязах, че само се е отдалечил на безопасно разстояние.

Отново заредих изпразнената цев и накарах коня си да продължи да върви заднишком. През цялото време кучето се държеше съвсем спокойно. То стоеше на подходящо разстояние от коня. Сякаш Доян

знаеше, че не бива да смуцава Рих дори и с най-незначителното движение или звук.

Мина доста време, докато отново стигнем до подходящо за почивка място. Беше дълго над пет метра и повече от метър широко. Дали да рискувам? Сигурно щеше да е по-добре да заложа всичко на един-единствен миг, отколкото да се измъчваме още часове наред. Дръпнах жребеца плътно до скалата, за да може да види мястото зад себе си. После — милостиви Боже, помогни! — смушках коня, вдигнах го на задните му крака и го обърнах.

За миг предните му копита се надвесиха над пропастта, но след това стъпиха здраво на земята. Опасното обръщане завърши успешно, но Рих трепереше с цялото си тяло и мина известно време, докато го накарам отново да тръгне напред.

Бяхме спасени — слава Богу! Бързо преминахме по опасната пътека. Но после все пак се видях принуден да спра. Недалеч от мен стоеше меликът с около двайсет воини. Всички бяха с готови за стрелба пушки.

— Спри! — заповяда ми той. — Ако посегнеш към оръжието си, ще стрелям!

Всяка съпротива беше безсмислена.

— Какво искаш? — запитах аз.

— Слез от коня! — гласеше отговорът.

Подчиних се.

— Остави оръжията си! — продължи той.

— Няма да го направя!

— Тогава ще те застреляме!

— Стреляйте!

Но те не го сториха, а тихо заговориха помежду си. После меликът каза:

— Ефенди, ти пощади живота ми, затова не бих искал да те убия. Ще ни последваш ли доброволно?

— Къде?

— В Лисан.

— Да, но само ако ми оставиш всичко, което притежавам.

— Можеш да го задържиш.

— Заклеваш ли се?

— Да!

Приближих се към халдейците, но държах револвера си в ръка, за да съм в състояние да реагирам на всяко коварство. Но меликът ме поздрави с „добре дошъл“ и каза:

— Ефенди, не беше ли ужасно?

— Да, наистина.

— И ти не се ли уплаши?

— Тогава с мен щеше да е свършено. Господ ме закриляше.

— Аз съм ти приятел.

— А аз твой.

— Въпреки това ще бъдеш мой пленник, защото се държа като враг.

— Да, но само за да не изменя на верността си към друг. А на този друг аз вече бях задължен. Сега ми кажи, какво ще правиш с мен в Лисан? Ще ме затвориш ли?

— Да. Но ако ми обещаеш, че няма да бягаш, можеш да живееш при мен като мой гост.

— Все още нищо не мога да ти обещаая. Позволи ми да размисля.

— Имаш време.

— Къде са другите ти воини?

Той самоуверено се усмихна и каза:

— Ходих, планът ти беше хитър, но аз го разгадах. Мислиш ли, че щях да повярвам, че боят на Гумри ще избяга в планините, които познава така добре, както и аз? Той знае, че не може да мине оттук.

— Какво общо има това с мен?

— Искаше да ме заблудиш. Последвах те, защото боят ми е вързан в кърпа, но исках да хвана и теб. Тези няколко души ме придружиха, а останалите се разделиха на групи и скоро ще хванат бегълците.

— Моите спътници ще се защитават! — възразих аз.

— Те нямат оръжие.

— Ще избягат пеша през гората.

— Кадир бей е прекалено горд, за да изостави коня си и да избяга! Ти напразно се изложи на опасност и уби или нарани нашите животни. Ела!

Върнахме се по пътя, по който бяхме дошли. Там, където бях свърнал в страничната долина, стояха няколко конници.

— Как мина? — попита меликът.

— Не можахме да хванем всички.

— Кого заловихте?

— Бея, хадедихна, слугата на този ефенди и още двама кюрди.

— Това е достатъчно. Съпротивляваха ли се?

— Не. Но не би им помогнало, защото бяха обградени. Няколко от кюрдите успяха да изчезнат в храстите. Имаме Кадир бей, това ни стига.

Отидохме до мястото, където за първи път бях видял пленниците. Учудвах се, че не са хванали англичанина. Как се беше измъкнал и накъде беше поел? Не знаеше и кюрдски. Какво ли щеше да стане с него?

Когато стигнахме до бивака, пленниците вече седяха на предишните си места, но сега бяха вързани.

— При тях ли ще отидеш, или ще останеш при мен? — попита ме меликът.

— Първо при тях.

— Тогава ще трябва да оставиш оръжията си.

— Моля те да разрешиш на пленниците и на мен да седнем при теб. Обещавам ти, че няма да използвам оръжията си и няма да бягам, докато пристигнем в Лисан.

— Но ти ще помогнеш на другите да избягат!

— Няма. Гарантирам и за тях, но поставям условието да запазят вещите си и да не бъдат вързани.

— Така да бъде!

Седнахме един до друг, признавам, повечето от нас с чувство на срам, защото се бяхме оставили отново да ни пленят. Но в този миг се чу вик на изненада. Появи се конник, когото наистина не бяхме очаквали — Линдси.

Той се огледа, видя ни и се приближи към нас.

— Ах, сър! Пак тук? — попита той.

— Да. Добър ден, сър Дейвид.

— Нали избягахте в планината. Как се озовахте отново тук?

— Във всеки случай не доброволно като вас.

— Доброволно? Наложих ми се!

— Защо?

— Хм! Ужасно положение! На кюрдски знам само крадец и разбойник. Как да яздя съвсем сам из тази страна? Видях, че другите пак ги плениха, и бавно се върнах обратно.

— Къде се скрихте, когато залавяха останалите?

— Бях се отдалечил малко по-напред, защото конят ми е по-бърз. Но вие къде изчезнахте?

— Сър Дейвид, днес преживях един от най-страшните часове в живота си. Повярвайте ми. Слезте от коня! Ще ви разкажа!

Той пусна коня си и седна при него. Описах му ездата по опасната пътека сред скалите.

— Сър — каза той, щом свърших. — Днешният ден е много лош. Уел! Повече няма да ходя на лов за мечки. Йес!

Имах да разказвам много неща на бея, а също и на Халеф и Амад ал Гандур. Кадир бей се надяваше, че Мохамед Емин, който се беше изгубил от погледа ни, е тръгнал за Гумри, за да доведе помощ, и вече се радваше, че несторианците сигурно ще бъдат нападнати тук в бивака. Но очакванията му не се сбъднаха.

Скоро след като получихме от нашите победители малка закуска, тръгнахме. Обградиха ни и колоната пое по пътя, по който вече два пъти бях минавал с англичанина. Убитите кюрди бяха погребани и това малко ни позабави, но после продължихме напред толкова бързо, че още преди падането на нощта стигнахме до селцето, в което живееше братът на мелика.

Там не бяхме приети особено любезно. След краткото и безуспешно преследване несторианците, от които бяхме избягали, се бяха върнали. Мнимият свещеник стоеше на прага, за да поздрави мелика.

— Успя ли да заловиш пак големия герой, който е толкова храбър, че предпочете да избяга? — подигра се той. — Върна се обратно като рак, който яде само нечисто месо. Вържи ръцете и краката му, за да не избяга!

Не можех да позволя подобно отношение. Ако приемех спокойно тази обида, с уважението, от което така се нуждаехме, щеше да е свършено. Затова дадох юздите на коня си на Халеф и пристъпих съвсем близо до човека, изрекъл тези думи.

— Млъкни! Как може един лъжец и предател да се осмелява да обижда честни хора!

— Какво си позволяваш? Ако още веднъж повториш това, ще те поваля на земята!

Отговорих му хладнокръвно:

— Само се опитай да го направиш! Нарекох те лъжец и предател и наистина си такъв. Каза ни, че сме твои гости, за да ни успокоиш, а после ни затвори, за да откраднеш коня ми. Ти си не само лъжец и предател, а и крадец, който мами гостите си.

Халдеецът вдигна юмрук, но още преди да замахне, се озова на земята, без да съм го докосвал. Кучето ми беше следило всичките му движения и го събори. Доян стъпи върху него и се озъби толкова близо до гърлото на мъжа, че той не смееше нито да гъкне, нито да мръдне.

— Викни на кучето да се върне, иначе ще го промуша! — заповяда ми меликът.

— Опитай се! — отвърнах аз. — Още преди да извадиш ножа си, брат ти ще е разкъсан, а ти ще лежиш на неговото място на земята. Това куче е най-чиста порода таси. Виждаш ли, че то вече не те изпуска от очи?

— Заповядвам ти да го махнеш оттам!

— Заповядваш ми? Пфу! Казах ти, че ще те следвам до Лисан, без да използвам оръжията си. Но не съм ти позволявал да се смяташ за наш господар и да ни заповядваш. Брат ти беше вече веднъж повален от това храбро куче и аз го освободих. Но сега няма да го направя, преди да се убедя, че после ще се държи миролюбиво.

— Брат ми ще те послуша.

— Даваш ли дума?

— Да.

— Добре. Мисли му, ако не я удържиш!

Накарах Доян да пусне халдееца. Мъжът се изправи, за да се измъкне по възможно най-бързия начин. Но преди да се спре зад вратата, заплашително вдигна юмрук. В негово лице си бях спечелил зъл враг.

Неприятната случка беше оставила лошо впечатление и у мелика. Лицето му имаше по-строго изражение, а погледът му беше по-мрачен отпреди.

— Влезте! — заповяда той, сочейки към вратата.

— Разреши ни да останем навън! — възразих аз.

— В къщата ще бъдете на по-сигурно място, а и ще спите по-добре! — отвърна той решително.

— Що се отнася до нашата сигурност, повярвай ми, тук се чувстваме по-сигурни, отколкото под този покрив, под който веднъж вече бях предаден.

— Повече няма да се повтори. Ела!

Меликът ме хвана за ръката, но аз я издърпах и отстъпих встрани.

— Оставаме тук! — казах твърдо. — Не сме свикнали да се делим от конете си. Тук расте достатъчно трева, за да могат да пасат, а на нас да послужи за постеля.

— Както искаш — отвърна той. — Но те предупреждавам, че ще заповядам да ви охраняват зорко.

— Направи го!

— Ако някой от вас се опита да избяга, ще наредя да го застрелят.

— Добре!

— Виждаш, че те оставям да действаш по своя воля. Но един от вас ще трябва да ме последва в къщата: Кадир бей.

— Защо точно той?

— Всъщност вие не сте мои пленници, но той е.

— Въпреки това Кадир бей ще остане при мен, защото ти давам думата си, че няма да избяга. А думата ми е по-сигурна от зидовете, между които искаш да го затвориш.

— Гарантираш ли за него?

— С живота си!

— Добре, да бъде както искаш. Но ти казвам, че ще те убия, ако той изчезне! Ще изпратя рогозки за постеля, дърва за огън, ядене и пиене за теб и другите. Потърси си подходящо място!

Недалеч от къщата имаше мека трева, където се разположихме. Конете вързахме по индиански — така че спокойно да пасат, но да не могат да се отдалечават. Запалихме огън, около който разположихме рогозките в кръг. Скоро ни донесоха и току-що заклана овца и ни дадоха указания как сами да я опечем. Закрепихме я на дебел клон, който използвахме като шиш за печене.

За бягство не можеше да се мисли, защото несторианците се бяха разположили около нас край много огънове. Те печеха овни и агнета

също като нас и бяха изпълнени с радост от извоюваната победа.

— Как се чувствате, сър? — попита ме англичанинът, който седеше от лявата ми страна.

— Като гладен човек, сър Дейвид.

— Уел! Имате право!

Той се обърна към Халеф, който в този момент сваляше печеното от огъня, за да го накъса на парчета. Линдси беше прекалено гладен, за да може да изчака. Той извади ножа си, заби го в един огромен къс месо и отвори устата си колкото можеше, за да отпрати залька по предназначение.

В този момент погледнах към къщата. Поради многото огньове тя беше доста добре осветена, така че успях да различа една човешка глава, която се подаваше над ръба на покрива. Човекът се премести напред, зърнах и дългото дуло на пушка, която се насочваше към огъня. В миг грабнах моята пушка и се прицелих. От покрива проблесна изстрел и почти едновременно с него прозвуча и моят. Горе се чу вик, а долу прозвуча още един. Последният идваше от Линдси, на когото куршумът на коварния стрелец беше избил от ръката ножа заедно с хапката пред устата му.

— Дявол да го вземе! — извика той. — Кой беше този негодник?

Всичко беше станало толкова бързо, че никой не бе видял проблесналия от покрива изстрел. Приблужи се един от седящите наблизко несторианци, който беше заместник на предводителя.

— Защо стреляш, ходих? — попита той.

— Защото трябва да се защитавам.

— Кой те нападна? Не виждам никакъв враг.

— Но аз видях. Беше горе на покрива и стреля по нас.

— Грещиш, ходих!

— Не греша. Беше братът на мелика и понеже нямах време да го предупредя, го наказах.

— Застреля ли го? — попита мъжът изплашен.

— Не. Прицелих се в десния му лакът и съм сигурен, че точно там съм го улучил.

— Господарю, това е лошо и за теб. Веднага ще проверя. Всички несторианци бяха станали от местата си и грабнали оръжията. Същото направихме и ние. Само Линдси още седеше на земята. Устата му се

отваряше и затваряше, образувайки различни геометрични фигури, а от смайване носът му беше провиснал отпуснато и безнадеждно.

— Съвземете се, сър Дейвид! — подканих го аз.

Той дълбоко въздъхна, взе пушката си и бавно стана.

— Едва не получих удар — призна той откровено.

— Заради един изстрел? Пфу!

— О, не заради него.

— А от какво тогава?

— От удара, който получих. Ножът ми изхвърча, а това парче овче месо ме удари в лицето с такава сила, сякаш някой ми зашлеви плесница. Ето, вижте бузата Ми, а месото е в тревата!

— Сихди, ще се стигне ли до бой? — попита Халеф и разхлаби пистолетите в пояса си.

— Не вярвам.

— Дори и да стане, ние не се страхуваме!

Дребничкият, храбър Халеф хвърли презрителен поглед към халдейците, които още не предприемаха враждебни действия. Те очакваха да чуят какво нареждане ще им донесе заместникът на предводителя им.

Той скоро се върна, придружаван от мелика. Несторианецът се приближи към огъня ни със заплашителна физиономия.

— Кой стреля? — осведоми се той. Аз се обадох:

— Стрелях, понеже искаха да ме убият.

— Не е вярно! Кучето ти трябваше да бъде застреляно.

— Кой заповяда това? Да не би ти самият?

— Не. Не знаех нищо. Но, ходих, сега с всички вас е свършено. Заради едно куче ти си стрелял по брат ми!

— Имам право да застрелям всеки, който иска да убие кучето ми. А от правото си ще се възползвам и занапред. Запомни го! Но как ще докаже брат ти, че е искал да застреля не мен, а кучето ми?

— Така казва.

— Тогава е много лош стрелец, защото вместо кучето едва не улучи този бей от Инглистан.

— Моят брат наистина се е целил само по кучето. Няма човек, чийто куршум да улучва съвсем точно на тъмно.

— Това не е извинение за подобна коварна постъпка. Куршумът мина на четири крачки от животното. Само педя по-високо, и този бей

щеше да е мъртъв. Впрочем има хора, които и през нощта стрелят много точно. Ще ти го докажа. Целих се в десния лакът на брат ти и сигурно съм разбил ставата му, въпреки че имах малко време за прицелване.

Меликът сърдито потвърди думите ми.

— Осакатил си му ръката и ще заплатиш това с живота си.

— Чуй, мелик, радвай се, че не се целих в главата му, която можех да улуча много по-лесно от ръката. Не съм жаден за човешка кръв, защото съм християнин. Но който се осмели да нападне мен и хората ми, ще опознае нас и оръжията ни.

— Не се страхуваме от тях, защото сме по-силни.

— Само докато ни обвързва моята дума, иначе се съмнявам.

— Веднага ще ни предадете оръжията си, за да не правите с тях повече поразии.

— И какво ще стане после?

— Другите ще изправя пред съда. Теб обаче ще предам на моя брат. Ти проля кръвта му. Значи твоята кръв принадлежи само на него.

— Халданите християни ли сте или езичници?

— Това не те засяга! Дай си оръжието!

Всичките му хора се бяха наредили в широк кръг около нас и се чуваше всяка дума, разменена помежду им. Изричайки последната си заповед, той посегна към пушката ми.

Казах на Дейвид Линдси няколко думи на английски, а на другите на арабски. После се обърнах към мелика:

— Значи отсега нататък ти гледаш на нас като на пленници?

Щом той потвърди, отвърнах:

— Непредпазлив си. Наистина ли мислиш, че се страхуваме от [#1 Така наричали себе си несторианците в Кюрдистан. — Бел. нем. изд.]

вас? Който вдигне ръка срещу някой ефенди от Европа, сам се излага на опасност. Знай, че не съм аз твой пленник, а ти мой!

Казвайки това, хванах мелика с лявата си ръка за тила и така силно му стиснах врата, че ръцете му увиснаха безжизнено, а хората ми веднага образуваха с гръб към мен кръг, с насочени и готови за стрелба пушки. Всичко стана толкова бързо и неочаквано, че несторианците само ни гледаха втренчено и безмълвно. Използвах тази кратка пауза и им извиках:

— Виждате ли, че меликът е в ръцете ми? Трябва още малко да го стисна и той ще се превърне в труп, а после половината от вас ще умрат от вълшебните ни куршуми. Но ако спокойно се върнете край огньовете си, ще му пощадя живота и ще се отнасям с него и с вас с добро. Внимавайте! Броя до три. Ако след това дори и един от вас остане на сегашното си място, с мелика е свършено! Йе, ду, сех... (Едно, две, три...)

Още не бях изрекъл последната дума, и всички халдейци вече седяха край огньовете на предишните си места. Ако бяха кюрди, тази опасна постъпка сигурно нямаше да се увенчае с успех. Пуснах мелика. Той падна на земята с отпуснати крайници и разкривено от спазми лице, но след известно време отново се съвзе. Беше излязъл от къщата без оръжие. Стоях пред него с насочен към сърцето му револвер.

— Да не си посмял да станеш! — заповядах му аз. — Ако го направиш без мое разрешение, ще получиш куршум.

— Ходих, ти ме излъга — простена меликът, опипвайки врата си с две ръце.

— За каква лъжа става дума? — възразих аз.

— Обеща ми да не използваш оръжията си!

— Вярно е! Но бях поставил условие, че няма да се държим враждебно един към друг.

— Обеща ми също да не се опитваш да бягаш!

— Кой ти е казал, че искаме да бягаме? Ако се държите с нас като с приятели, ще се чувстваме при вас много добре.

— Ти започна да се държиш враждебно!

— Мелик, наричаш ме лъжец, а ти самият току-що изрече лъжа. Вие нападнахте нас и кюрдите от Гумри. А когато седнахме тихо и мирно около огъня, брат ти стреля по нас. Е, кой е започнал да се държи враждебно, ние или вие?

— Изстрелът беше по кучето ти!

— Много са прозрачни намеренията ти, мелик. Кучето ми е трябвало да бъде убито, за да не може повече да ни пази. Ако някой го нападне или откъсне дори и къс от дрехите ни, ще се отнесем с него така, както се отнасят с бясно куче, което трябва да убиеш, за да се спасиш. Животът на брат ти беше в моите ръце. Ранех го, за да не може да грабне пушката си и да стреля от засада. Твоят живот също

беше в ръцете ми, но аз го пощадох. Какво решение ще вземеш по отношение на нас?

— Нищо по-различно от това, което вече ти казах. Или не знаеш какво е кръвно отмъщение?

— Убил ли съм брат ти?

— Пролята е неговата кръв!

— Той сам е виновен за това. И какво те засяга въобще неговото отмъщение?

— Аз съм негов брат и наследник!

— Все още е жив и може сам да отмъсти. Или е дете и ти трябва да действаш вместо него? Наричаш се християнин, а говориш за кръвно отмъщение! Не знаеш ли, че Христос е заповядал на всички хора и преди всичко на нас и вас, които се наричаме християни, следното: обичайте враговете си, благославяйте тези, които ви проклинат, правете добро на онези, които ви мразят, и се молете за тези, които ви обиждат и преследват. Тогава ще сте деца на вашия Баща на небето.

— Знаем, че е казал тези думи.

— Защо тогава не им се подчиняваш? Защо говориш за кръвно отмъщение? Да разказвам ли, когато се върна в родината си, че халдейците са езичници?

— Няма да се върнеш!

— Ще си отида и ти изобщо няма да можеш да ме спреш. Виждаш ли това дърво, което хвърлям в огъня? Още преди то да изгори, ще бъдеш труп или ще ми обещаеш да се държиш с нас като с твои гости, чието неуважение би било най-голям позор за твоя дом и твоя род.

— И няма да ме убиеш?

— Ще тръгна веднага и ще те взема като заложник със себе си. Но ако някой ми попречи да си ида, ще те убия.

— Значи и ти не си истински християнин!

— Моята вяра не ми позволява да се оставя да ме убият като страхливец и ми разрешава да защитавам живота, който Бог ми е дал, за да бъда полезен на събратята си. Ако някой ми попречи да изпълня това, ще се боря срещу него, доколкото ми позволяват силите. А че те не са като на дете, сигурно вече си разбрал.

— Ходих, ти си опасен човек!

— Лъжеш се. Аз съм миролюбив човек, но опасен враг. Погледни към огъня! Дървото почти е изгоряло.

— Дай ми време да говоря с брат си!

— Нито миг!

— Той иска живота ти.

— Нека дойде и го вземе!

— Не мога да те освободя.

— Защо?

— Понеже каза, че не искаш да изоставиш бея.

— Ще удържа на думата си.

— Не мога да освободя Кадир бей. Той е враг на халданите, а беруарите сигурно ще дойдат да ни нападнат.

— Оставете ги да си вървят по пътя! За последен път ти напомням, че това дърво вече се превръща в пепел.

— Е, добре, господарю, трябва да ти се подчиня, защото си в състояние да изпълниш заплахата си. Ще бъдете мои гости!

— Също и беят ли?

— И той. Но ще трябва да ми обещаете да не напускате Лисан без мое разрешение!

— Обещавам.

— Ти и всички останали?

— Да. Но ще поставя някои условия.

— Какви?

— Да запазим всичко, което ни принадлежи.

— Разрешавам.

— И щом някой започне да се държи враждебно с нас, ще бъда освободен от обещанието си.

— Така да бъде!

— Доволен съм. Подай ми ръка и после можеш да се върнеш при ранения. Да го превържа ли?

— Не, господарю. Твоята поява само ще го раздразни и сигурно ще се наложи да му се дава и друга помощ. Гневен съм, че ме победи. Страхувам се от теб, но не те мразя. Изяжте овцата и после спете спокойно. Никой няма да ви причини зло.

Той се върна в къщата. Този човек вече не беше опасен за мен. А и по лицата на другите разбрах, че поведението ни им беше направило

впечатление. Светът принадлежи на смелите, а и Кюрдистан е част от него.

Вече можехме спокойно здравата да си хапнем от печеното, а по време на яденето трябваше да преведа на моите спътници разговора ми с мелика. Линдси замислено поклати глава. Условиата за мир не му харесваха.

— Не сте ли постъпили глупаво, сър? — каза той — Можехте да притиснете този негодник малко по-силно, а ние щяхме да се справим с останалите.

— Не бъдете неразумен, сър Дейвид! Прекалено много са!

— Щяхме да се справим, йес!

— Един или двама от нас може би щяха да си пробият път, но останалите щяха да са загубени.

— Пфу! Да не сте станали страхливец?

— Не смятам. Поне няма да се разстроя, ако парчето месо внезапно изчезне от устата ми.

— Благодаря ви за това напомняне! Значи ще останем в Лисан? Що за дупка е това? Град или село?

— Столица с осем пъти по сто хиляди жители, конски трамвай, театър, салон „Виктория“ и ледена пързалка.

— Дявол да го вземе! Не можете ли да кажете нещо по-смислено!

— Е, добре, градът е разположен живописно по бреговете на река Саб. Но тъй като няколко пъти е бил разрушаван от кюрдите, не може да се сравнява с Лондон или Копенхаген.

— Разрушаван ли? Много неща ли са унищожени?

— Сигурно.

— Чудесно! Ще копая. Ще намеря крилатия бик. Ще изпратя в Лондон. Йес!

— Нямам нищо против, сър Дейвид.

— Ще помогнете ли? А също и тези несторианци? Ще платя добре, много добре! Уел!

— Не си правете криво сметката.

— В какъв смисъл? Няма ли там крилати бикове?

— С положителност.

— Защо тогава ме влачите из тази проклета страна Кюрдистан без никаква полза?

— Наистина ли правя това? Не тръгнахте ли след мен от хадедихните напълно против волята ми?

— Йес! Имате право. Там беше много скучно. Търсех приключения.

— Ето, че ги преживявате, и то в изобилие. Затова се примирете и не ругайте, иначе ще ви оставя тук и ще загинете. Така че по-късно може да ви открият като крилат бик и да ви изпратят в Лондон.

— Пфу! Лош виц! Много лош! Стига ми толкова. Не искам да слушам повече.

Англичанинът се обърна и даде възможност на бея от Гумри да направи някои забележки. Досега Кадир бей беше мълчал, но дойде и ми каза откровено:

— Ходих, условията, с които се съгласи, не ми харесват.

— Защо?

— За мен са прекалено опасни.

— Не беше възможно да получа по-благоприятни. Ако те бях изоставил на съдбата ти, ние щяхме да се чувстваме по-добре, но ти щеше да си пленник.

— Знам, ефенди, и затова ти благодаря. Ти се държа като верен приятел. Но въпреки всичко нямаше да съм пленник.

— Няма да ти позволят да напуснеш Лисан. Това е всичко.

— Но е достатъчно. Къде ли е Мохамед Емин сега?

— Надявах се, че е отишъл в Гумри.

— Какво ще прави там?

— Шейхът ще доведе твоите воини, за да ни освободят.

— Исках да го чуя от теб. Значи ще има ожесточена битка, а ти смяташ, че меликът ще се отнася с нас като с гости?

— Да, вярвам.

— С вас да, но не и с мен!

— Тогава той няма да удържи на думата си и ще правим каквото искаме.

— Трябва да признаеш, че не ми прави чест да стоя в Лисан със скръстени ръце, докато моите хора проливат кръвта си за мен. Да беше убил мелика. Несторианците бяха толкова уплашени, че можехме да избягаме, без да получим от тях дори и един куршум.

— Въпрос на мнение — отвърнах аз натъртено. — Няма да спорим. Дадох дума на мелика и ще я спазвам, докато и той държи на

своята.

Беят трябваше да се задоволи с този отговор. Привършихме вечерята си и легнахме да спим на рогозките, като преди това определихме реда на постове. Напълно се доверявах на мелика поне за настоящия ден, но предпазливостта не беше излишна, така че един от нас винаги трябваше зорко да бди.

Нощта мина без произшествия, а на сутринта отново получихме едно агне, което беше приготвено по същия начин като предишната вечер. После дойде меликът, за да ни каже, че потегляме. Няколко групи халдейци бяха тръгнали още през нощта, затова ескортът ни не бе така многоброен, както предния ден.

Спуснахме се по склона на планината към долината на Саб, която в тази си част беше доста широка. Нямаше обработени ниви. В близост до някое самотно селце можеше да се види тук-там засят ечемик. Почвата по тези места е изключително плодородна, но вечната несигурност отнема желанието на жителите да произвеждат реколта за своите врагове.

Затова пък минахме покрай великолепни дъбови и орехови гори, които вирееха тук с такава сила и свежест, каквато обикновено липсва по други места.

Имахме авангард и ариергард, а основният отряд ни охраняваше. От дясната ми страна яздеше Кадир бей, а от лявата — меликът. Той говореше съвсем малко. Стоеше до нас само заради бея, който представляваше скъпоценна плячка, и затова не искаше да го изпусне от погледа си.

До Лисан имахме най-много още половин час път, когато срещу нас се зададе мъж, чиято осанка веднага правеше впечатление. Беше груб и едър, а и конят му бе едно от най-силните животни, което бях виждал из тези страни. Облечен беше с памучни панталони и жакет от същия плат. Вместо тюрбан или шапка на главата си носеше кърпа, а оръжието му бе една стара пушка и не произхождаше от Ориента. Зад него на почетно разстояние яздеха двама мъже, които, изглежда, бяха негови слуги. Той мина покрай авангарда и спря при мелика.

— Сабахл кер! (Добро утро!) — поздрави гръмогласно.

— Сабахл кер! — отвърна му меликът.

— Твоите пратеници — продължи новодошлият — ми казаха, че сте извоювали голяма победа.

— Катера Ходех (Слава Богу), така е!

— Къде са пленниците?

Меликът посочи към нас, а човекът ни измери с мрачен поглед.

После попита:

— Кой е беят на Гумри?

— Този.

— Така! — каза провлечено великанът. — Значи този мъж е синът на душегубеца на нашите хора, който се наричаше Абд ас Сумит бей? Голям късмет, че си заловил тъкмо него! Ще трябва да изкупи греховете на баща си.

Кадир бей слушаше тези думи, без да ги удостои с отговор. Но аз не исках този великан да добива погрешна представа за нас. Затова се обърнах към предводителя с въпроса:

— Мелик, кой е този твой познат?

— Това е раисът на Мурд.

— И как се казва?

— Неджир бей.

На диалекта на курманджи думата „неджир“ означава храбър ловец и тъй като великанът беше прикачил към името си и необичайната за един халдеец титла бей, лесно можеше да се отгатне, че сигурно имаше голямо влияние. Затова му рекох:

— Неджир бей, меликът не каза цялата истина. Ние сме...

— Куче! — прекъсна ме той заплашително. — Кой говори с теб? Мълчи, докато не те заговорят!

Усмихнах му се любезно, но демонстративно извадих ножа си от пояса.

— Кой ти дава право да наричаш гостите на мелика кучета? — попитах го аз.

— Гости ли? — каза той презрително. — Не ви ли нарече меликът току-що свои пленници?

— Тъкмо затова исках да ти обясня, че той не ти каза цялата истина. Питай го дали сме негови гости или пленници!

[#1 Владетел, главатар. — Бел. нем. изд.]

— Можете да бъдете каквито си искате! Но той все пак ви е пленил. И прибери ножа си в пояса да не те сваля от коня!

— Неджир бей — отвърнах аз. — Ти си духовит човек. Но аз говоря сериозно. Занапред бъди по-учтив с нас, иначе ще видим кой

кого ще смъкне от коня!

— Куче с куче! Ето ти!

При тези думи беят вдигна юмрук и се опита да доближи коня си до моя. Но меликът здраво го хвана за ръката и извика:

— Спри или с теб е свършено!

— С мен ли? — извика великанът смаян. — Защо?

— Този чужд воин не е кюрд, а един ефенди от Европа. Силен е като мечка, и носи със себе си оръжия, на които никой не може да се противопостави. Той е мой гост. Бъди занапред любезен с него и хората му!

Раисът поклати глава.

— Не се страхувам нито от кюрди, нито от европейци. Понеже е твой гост, ще му простя. Но към мен трябва да се отнася с уважение, иначе ще разбере кой е по-силният — той или аз. Продължавам по пътя. Отбих се само за да те поздравя с добре дошъл.

Този човек сигурно беше много по-силен от мен физически, но това беше природна, необучена сила и не можеше да ме сплаши. Затова не отвърнах и дума на неговото „извинение“, а и не изпитах никакъв особен респект пред него. Но имах предчувствие, че все някога пак ще се срещнем.

Продължихме прекъснатата езда и скоро стигнахме до мястото, за което бяхме тръгнали.

Мизерните къщи и колиби на Лисан бяха разположени от двете страни на Саб. Реката тук е много пълноводна. В коритото ѝ са разпръснати множество скални отломъци, които затрудняват придвижването със салове и плуването. Мостът, минаващ над нея, е направен от оплетени сурови пръчки и е закрепен за няколко кола само с големи, тежки камъни. При всяка крачка плетеният мост поддаваше и Рих мина по него доста страхливо. Но все пак всички стигнахме до левия бряг здрави и читави.

Още щом стъпихме на другата страна, отрядът ни беше посрещнат от жени и деца с ликуващи викове. Малкото къщи, които видях, едва ли стигаха за жилища на толкова много хора, затова предположих, че сред присъстващите има и множество обитатели от съседните селища.

Къщата на мелика, пред която трябваше да слезем, се намираше на левия бряг на Саб. Беше направена по кюрдски маниер, но

половината от нея се намираше във водата, където хладното и по-силно въздушно течение прогонваше комарите, които по тези места са истинска напаст. Горният етаж на сградата нямаше стени. Състоеше се само от покрив, опрян в четирите си края върху тухлени колони. Това проветриво пространство представляваше официалната зала. След като слязохме от конете и предадохме жребца си на Халеф, меликът ни въведе там. Вътре имаше множество красиво изплетени рогозки, върху които можехме да се настаним сравнително удобно.

Естествено меликът вече нямаше много време за нас. Бяхме оставени на самите себе си. Но скоро влезе една жена, която носеше голяма, изплетена от лико чиния, пълна с всякакви плодове и разни други неща за ядене. Следваха я две момичета на възраст около десет и тринайсет години. Те носеха в ръце подобни чинии, но по-малки.

Трите срамежливо поздравиха и сложиха храната пред нас. Децата се отдалечиха, но жената остана и ни гледаше стеснително.

— Искаш ли нещо? — попитах аз.

— Да, ходих — отвърна тя. — Искам да знам кой от вас е ефендите от Европа.

— Сигурно са имали предвид мен — гласеше отговорът ми.

— Ти ли си този, който е излекувал едно отровено момиче в Амадие?

Потвърдих, а после тя каза:

— Господарю, майката на моя мъж копнее да види лицето ти и да говори с теб.

— Къде се намира тя? Ще отида при нея.

— О, не, ходих. Ти си ефенди, а ние сме само жени. Позволи тя да дойде при теб!

— Разрешавам ѝ.

— Но тя е стара и слаба и не може дълго да стои права.

— Тогава ще седне.

— Знаеш ли, че в нашата страна жената няма право да седи в присъствието на такъв господар?

— Знам, но въпреки това ще ѝ позволя.

Жената излезе. След известно време тя отново се върна, водейки за ръка старицата, чието тяло беше приведено от годините. Дълбоки бръчки браздыха лицето ѝ, но очите ѝ все още гледаха с младежка бодрост.

— Благословено да е идването ви в дома на моя син! — поздрави тя. — Кой е ефендите, когото търся?

— Аз съм. Ела и седни!

Старицата вдигна ръка да ме възпре, когато посегнах към рогозката до мен.

— Не, ходих, нямам право да седя до теб. Позволи ми да седна в някой ъгъл!

— Не позволявам — отвърнах аз. — Аз съм син на народ, при който жените и майките се зачитат. Ти си християнка. Не казва ли нашата религия, че всички сме равни пред Бога, без значение дали сме бедни или богати, от знатно или по-нисше потекло. Аз също съм християнин и съм твой брат, а ти си моя сестра. Освен това ти си по-стара от мен. Полага ти се място от дясната ми страна. Ела и седни!

— Само ако така заповядаш.

— Заповядвам!

— Тогава ще се подчиня, господарю. Доведоха я до мен и тя седна. После снаха ѝ излезе. Старицата дълго ме наблюдава изпитателно. Накрая каза:

— Ходих, ти наистина си такъв, какъвто те описват. Среждал ли си хора, при чието влизане ти се струва, че в стаята става по-мрачно?

— Познавам много такива.

— А случвало ли ти се е да се събереш с люде, които сякаш носят със себе си светлината на слънцето? Господ ги е дарил с най-голямата си милост: добро сърце и ведро лице.

— И такива познавам. Но са малко.

— Имаш право и ти самият си от тях.

— Казваш го от учтивост.

— Не, ефенди, аз съм стара жена, която вече никого не ласкае. Чух, че си велик воин. Но мисля, че най-големите си победи постигаш с характера си. Всички, с които се срещаш, те обикват.

— О, имам и много врагове!

— Те са лоши хора. Още не бях те видяла, а вече мислех за теб и те бях обикнала.

— Как е възможно?

— Моята приятелка Марах Дуримех ми разказа за теб.

— Марах Дуримех ли? — извиках изненадано. — Познаваш ли я?

— Да.

— Къде живее? Къде мога да я намеря?

— Не знам.

— Но щом е твоя приятелка, би трябвало да знаеш къде е.

— Марах Дуримех е ту тук, ту там. Прилича на птица, която живее ту на този, ту на онзи клон.

— Идва ли често насам?

— Тя не се появява като слънцето редовно в определен час, а пристига като освежителния дъжд, който пада ту тук, ту там, понякога късно, понякога рано.

— Кога очакваш пак твоята приятелка?

— Марах Дуримех може да е в Лисан още днес. Но може и да дойде чак след няколко луни. Възможно е и никога повече да не се появи, защото на гърба ѝ тежат много повече години, отколкото на моя.

Всичко това звучеше толкова тайнствено, че загадката Марах Дуримех придоби още по-голямо значение.

— Значи те е посетила, като се е върнала от Амадие? — попитах аз.

— Да. Марах Дуримех ми разказа за теб. Каза, че може би, ще дойдеш в Лисан, и ме помоли да се грижа за теб като за собствен син. Може ли?

— С удоволствие. Но грижите си ще трябва да насочиш и към моите спътници.

— Ще направя всичко, което е по силите ми. Аз съм майка на мелика, а той охотно се вслушва в съветите ми. Но сред вас има един човек, на когото моите грижи няма да могат да помогнат много.

— Кого имаш предвид?

— Бея на Гумри. Кой е той?

— Мъжът върху четвъртата рогозка. Той чува и разбира всяка твоя дума. Останалите обаче не говорят езика на тази страна.

— Кадир бей може спокойно да чуе всичко, което казвам. Знаеш ли какво сполетя нашите земи?

— Разказвали са ми много неща.

— Чувал ли си за Бедер хан бей, за Зайнел бей, за Нур Улах бей и Абд ас Сумит бей, четиримата убийци на християни? Тези кюрдски чудовища ни нападнаха от четири страни. Разрушиха къщите ни, изгориха градините ни, унищожиха реколтата ни, оскверниха божиите

ни храмове, избиха мъжете и младежите, разкъсваха момичетата и момчетата, гонеха жените и девойките, докато се строполяха умиращи на земята, заплашвани от чудовищата дори и когато поемаха сетния си дъх. Водите на Саб бяха почервенели от кръвта на невинните жертви, а хълмовете и долините на страната бяха осветени от пожарите, поглъщащи нашите села. Един-единствен ужасяващ вик се разнасяше из цялата страна. Това беше предсмъртният вик на хилядите християни. Мютесарифът на Мосул го чу, но не изпрати помощ, защото искаше да си раздели плячката с разбойниците.

— Знам това. Сигурно е било ужасно.

— Ужасно ли? О, ходих, тази дума изразява твърде малко. Мога да ти разкажа неща, които ще съкрушат сърцето ти. Виждаш ли моста, по който мина над Бердисаби^[1]? По този мост бяха влачени нашите девойки. Отвякоха ги в Ткума и Бас. Но те скачаха във водата, защото предпочитаха да умрат. Не остана нито една. Погледни планината и високите ѝ скали от дясната ти страна! Там горе се бяха спасили хора от Лисан, защото мислеха, че са на сигурно място, тъй като планината не можеше да бъде щурмувана. Но те носеха със себе си много малко храна и вода. За да не умрат от глад, трябваше да се предадат на Бедерхан бей. Той най-тържествено им се закле, че ще им дари свободата и живота, ако предадат оръжието си. Така и направиха. Боят престъпи клетвата си и заповяда да ги изколят с ножове и ятагани. А когато кюрдите ги заболяха ръцете от тази кървава работа, решиха за полесно да хвърлят християните от високите скали долу. Старци, мъже, жени и деца. От над хиляда християни се спаси един-единствен. Той ни съобщи какво се е случило там горе. Да ти разказвам ли още, ходих?

— Спри! — казах аз, изтръпнал от ужас.

— А сега синът на едно от тези чудовища седи тук в дома на мелика на Лисан. Мислиш ли, че би могъл да намери снизхождение при халданите?

Как ли се чувстваше боят на Гумри при тези думи! Но дори окото му не мигна, беше прекалено горд, за да се защитава. Аз обаче отговорих:

— Той ще намери снизхождение!

— Наистина ли смяташ така?

— Да. Кадир бей няма вина за това, което са вършили другите. Меликът му обеща гостоприемство, а и аз самият ще напусна Лисан едва тогава, когато той получи закрилата ми.

Старицата замислено наведе посивялата си глава. После попита:

— Приятел ли ти е?

— Да. Аз съм негов гост.

— Ходих, това е лошо за теб.

— Защо? Мислиш ли, че меликът няма да удържи на думата си?

— Моят син няма да я престъпи — отвърна тя гордо, — но боят ще остане в плен тук до смъртта си, а тъй като не искаш да го изоставиш, ти също никога няма да видиш своята родина.

— Всичко е в Божиите ръце. Знаеш ли какво ще прави меликът с нас? Само в къщата ли можем да седим?

— Ти самият не си задължен, но всички останали не бива да я напускат.

— Значи спокойно мога да се движа наоколо?

— Да, ако си съгласен с теб да има придружител. Ще получиш не само гостоприемство като твоите спътници, но и пълна свобода.

— Тогава искам да говоря с мелика. Мога ли да дойда с теб?

— О, господарю, сърцето ти е пълно с доброта. Да, води ме, за да мога да твърдя, че за първи път ми се оказва такава чест.

Старицата се изправи заедно с мен и ме хвана за ръката. Напуснахме просторното помещение и тръгнахме надолу по стълбите. Тук жената ме пусна и аз излязох навън пред къщата, където се бяха събрали много халдейци. При тях беше и Неджир бей. Като ме видя, той се приближи към мен.

— Кого търсиш? — попита ме той грубо.

— Мелика — отвърнах му спокойно.

— Той няма време за теб. Качвай се обратно горе!

— Свикнал съм да правя каквото искам. Заповядвай на слугите си, но не и на един свободен човек, на когото нямаш право да заповядваш.

Тогава великанът се приближи по-близо до мен и изпъна стройното си тяло. В очите му искреше огън, който ми подсказваше, че очакваният сблъсък ще настъпи. А още по-сигурно беше, че ако не го обезвредя веднага, щеше да го направи той.

— Ще се подчиниш ли? — заплаши боят.

— Момче, не ставай смешен! — отговорих му аз през смях.

— Момче ли? — изръмжа той. — Ето ти заслуженото! Неджир бей замахна към главата ми. Спрях удара му с лявата ръка и стоварих десния си юмрук с такава сила в слепоочието му, та помислих, че съм счупил всичките си пръсти. Неджир бей безмълвно се строполи и се просна неподвижен като пън.

Намиращите се наоколо хора се отдръпнаха боязливо назад. Само един извика:

— Той го уби!

— Повалих раиса в безсъзнание — обясних аз. — Хвърлете го във водата и ще дойде на себе си.

— Какво направи, ходих? — чу се зад мен.

Обърнах се и видях мелика, който тъкмо се беше появил на вратата.

— Аз ли? — попитах. — Не предупреди ли този човек да се пази от мен? Въпреки това той посегна да ме удари. Кажи му повече да не го прави, иначе дъщерите му ще плачат, синовете му ще го оплакват, а приятелите му ще скърбят.

— Не е ли мъртъв?

— Не е, но следващия път ще бъде.

— Ефенди, създаваш на враговете си ядове, а на приятелите — грижи. Как да те пазя, като непрекъснато налиташ на бой?

— Кажи това на раиса, защото е много вероятно да се окажеш недостатъчно силен, за да го опазиш от ръката ми. Ако му разрешаваш да ме обижда, не ме вини, че се опитвам да го науча на благоприличие.

— Ефенди, върви си. Той отново идва на себе си.

— Трябва ли да бягам от човек, когото съм победил?

— Неджир ще те убие.

— Пфу! Дори и пръста си няма да мръдна. Внимавай!

Моите спътници бяха наблюдавали случилото се отгоре. Направих им знак с ръка и те разбраха какво искам от тях.

Намокриха главата на раиса и той бавно се изправи. Не биваше повече да допускам да се стига до бой с юмруци, защото както ръката, с която посрецах удара му, така и десницата ми за няколко мига бяха отекли. Трябваше да бъда доволен, че този великан не счупи ръката ми. Той ме погледна и се спусна срещу мен с пресипнал яростен вик. Меликът се опита да го спре. Намесиха се и още няколко души, но той

беше по-силен от тях и се освободи. Тогава обърнах лицето си към къщата и му извиках:

— Неджир бей, погледни нагоре!

Той проследи посоката, в която гледах, видя пушките на моите спътници, насочени към него, и прояви достатъчно разум, за да разбере какво исках да му кажа. Беят спря и вдигна юмрук.

— Отново ще се срещнем! — заплаши той.

Обърнах се и тръгнах.

— Ходих — каза все още задъханият от напрежение мелик, — ти беше в голяма опасност.

— Малка беше — отвърнах му аз. — Един-единствен поглед нагоре към моите хора направи този човек безопасен.

— Пази се от него!

— Аз съм твой гост. Погрижи се той повече да не ме обижда!

— Казаха ми, че си ме търсил.

— Да. Исках да те питам мога ли да се движа свободно из Лисан.

— Можеш.

— Но ти ще ми дадеш и придружител?

— Само заради твоята сигурност.

— Разбирам те и съм съгласен. Кой ще е моят пазач?

— Не пазач, а закрилник, ходих. Ще ти дам един каруя.

Четец в църквата значи, духовник! Това ме устройваше.

— Къде е той? — попитах аз.

— Тук, в къщата, живее при мен. Ще ти го изпратя. Медикът влезе в сградата и скоро оттам излезе мъж на средна възраст. Действително той носеше обичайното за тези земи облекло, но в него имаше нещо, по което можеше да се направи заключение за професията му. Човекът учтиво ме поздрави.

— Ти ли ще ме придружаваш? — казах аз.

— Да, ефенди. Така иска меликът.

— Преди всичко желая да разгледам Лисан. Ще ме разведеш ли?

— Ходих, не знам дали може. Всеки момент чакаме съобщение за пристигането на беруарите, които ще се опитат да освободят вас и бея си.

— Обещах да не напускам Лисан против волята на мелика. Това Достатъчно ли е?

— Ще трябва да ти се доверя, въпреки че съм отговорен за всичко, което предприемеш в мое присъствие. Какво желаеш да видиш най-напред?

— Искам да се изкача, на планината, откъдето Бедер хан бей е хвърлял християните долу.

— Много е трудно да се стигне дотам. Умееш ли да се катериш добре?

— Не се безпокой!

— Тогава ме последвай!

Докато вървахме, реших да попитам каруята за религиозните му схващания. Толкова малко бях запознат с тях, че всяко обяснение щеше да ми е добре дошло. За щастие той ми зададе много подходящ въпрос:

— Ти мюсюлманин ли си, ходих?

— Меликът не ти ли каза, че съм християнин?

— Не. Но не си и халдани. Вярата, която проповядват мисионерите от Инглистан ли изповядваш?

Отрекох, а той каза:

— Радвам се, ефенди. Не искам нищо да знам за вярата им, защото и за тях самите не искам да чуя.

— Срещал ли си се с някой от тях? — попитах аз.

— С доста. Но скъсах завинаги с тях. Запознат ли си с учението на нашата вяра?

— Не много добре.

— И не искаш ли да го опознаеш?

— О, напротив, с голямо удоволствие. Имате ли верую?

— Да, разбира се. И всеки халдани трябва да го казва по два пъти на ден.

— Моля те, кажи ми го!

— Ние вярваме в единствения Бог, всемогъщия Създател и Баща на всички видими и невидими неща. Вярваме в Бога Исус Христос, сина на Господа, който е единственият в целия свят роден син на своя баща и не е бил създаден, а е истинският син на истинския Бог и е едно и също същество с баща си, от чиито ръце е създаден светът и всичко в него; който заради нас, хората, и заради блаженството ни е слязъл от небето, превърнат от Светия дух в човек от плът и кръв, приет и роден от Дева Мария; който страда и беше разпънат по времето на Пилат Понтийски, умря и беше погребан, а на третия ден отново възкръсна,

както е било предсказано в писанието, и се възнесъл към небето, за да седне от дясната страна на баща си и да се върне отново, за да съди живите и умрелите. Вярваме в Светия дух, духа на истината, който произлиза от Бащата, духа, който осенява. Също и в светата единна църква. Признаваме за опрощаване на греховете светото кръщение и възкресяването на тялото и вечния живот!

След малко го попитах:

— Спазвате ли и постите?

— Много строго — отвърна каруята. — В продължение на 152 дни нямаме право да ядем храна с животински произход, както и риба, а патриархът на нашата църква яде само растителна храна.

— Колко са вашите свещени обреди?

Той тъкмо се канеше да ми отговори, когато двама препускащи към нас конници прекъснаха разговора ни.

— Какво има? — попита каруята.

— Кюрдите идват! — гласеше отговорът.

— Къде са?

— Вече прекосиха планините и слизат към долината.

— Колко са?

— Стотици.

После те продължиха ездата си. Каруята спря.

— Ходих, да се връщаме! Обеща това на мелика, в случай че беруарите дойдат. Нали няма да нарушиш дадената дума?

— Няма да я наруша. Ела!

Като стигнахме до къщата на мелика, там цареше голямо оживление, но нищо не се вършеше организирано. Меликът беше събрал няколко от помощниците си. Раисът също беше при тях.

Исках да мина незабелязано и да вляза в къщата, но медикът ми извика:

— Ходих, ела при нас!

— Каква работа има тук? — гневеше се раисът. — Той е чужденец, враг. Не е от нашите!

— Млъкни! — заповяда му меликът. После се обърна към мен:

— Ефенди, знам какво си направил в долината Дерадж и при джесидите. Ще дадеш ли съвет и на нас?

Този въпрос ми беше добре дошъл, но аз отвърнах:

— Мисля, че вече е твърде късно. Трябваше да вземеш мерки още вчера.

— Какво имаш предвид?

— По-лесно е една опасност да се предотврати, отколкото да се бориш срещу нея, след като е настъпила. Ако не беше нападнал беруарите, нямаше да е необходимо днес да се защитаващ срещу тях.

— Не това искам да чуя.

— Но аз трябваше да ти го кажа. Знаеше ли, че кюрдите ще дойдат днес?

— Всички го знаехме.

— Защо тогава не заварди проходите от другата страна? Така щеше да имаш сигурни позиции, които нямаше да могат да бъдат превзети. А беруарите вече са минали през планината и те превъзхождат по сила.

— Ще се бием!

— Тук ли?

— Не. В долината на Лисан.

— Там ли ще посрещнеш противника? — попитах учуден.

— Да — потвърди той колебливо.

— И продължаваш да стоиш тук с хората си?

— Преди да тръгнем, трябва да се погрижим за спасяването на имуществото си и на хората.

— О, мелик, колко велики воители сте вие халданите! От вчера знаеш, че кюрдите ще дойдат, и не си направил нищо, за да се предпазиш. Искате да се биете с тях, а говорите за скриване на имущество и хора. Още преди да успеете да го сторите, врагът ще е в Лисан. Вчера изненадахте кюрдите и затова ги победихте. Но днес самите те ви нападат и ще ви погубят!

— Ефенди, не исках да ми говориш подобни неща!

— Ще се случат. Сбогом и прави каквото намериш за добре!

Престорих се, че влизам в къщата, но той ме дръпна за ръката.

— Ходих, посъветвай ни!

— Не мога да ви дам съвет. И преди това не сте го искали от мен.

— Ще ти бъдем благодарни.

— Не е необходимо. Само трябва да бъдете разумни. Как бих могъл да застана на ваша страна, за да победите хората, които идват да освободят мен и приятелите ми?

— Но вие сте само мои гости, а не мои пленници!

— Беят от Гумри също ли?

— Ефенди, не ме принуждавай!

— Добре, ще бъда по-великодушен, отколкото заслужавате. Тръгнете срещу врага и му преградете пътя на подходящо място. Кюрдите няма да ви нападнат, а ще проводят пратеник, който най-напред ще иска да разбере нещо за нас. Доведете този пратеник тук, а после ще ви дам съвета си.

— По-добре ела с нас, ходих!

— С удоволствие ще го направя, ако ми позволите да взема със себе си и моя слуга Халеф.

— Разрешавам! — каза меликът.

— Но аз не разрешавам — противопостави се раисът. Завърза се кратък, но разгорещен спор, в който накрая меликът взе надмощие, тъй като всички останали бяха на негова страна. Раисът ми хвърли яростен поглед, метна се на коня си и се отдалечи.

— Къде отиваш? — извика меликът след него.

— Това не те засяга! — отвърна раисът.

— Догонете го и го успокойте! — помоли меликът останалите.

През това време аз наредих на Халеф да приготви моя и неговия кон. После се качих горе в къщата, за да осведомя спътниците си за станалото.

— Какво се е случило? — попита англичанинът.

— Кюрдите от Гумри идват, за да ни освободят — обясних аз.

— Много добре! Йес! Смели момчета! Дайте ми пушката! Ще участвам в боя. Уел.

— Стойте, сър Дейвид! На първо време ще постоите тук още малко и ще изчакате завръщането ми.

— Защо? Къде ще ходите?

— Извън селото, за да преговарям и евентуално да помогна за уреждането на нещата по мирен начин.

— Пфу! Те ще ви застрелят! Йес!

— Не е възможно.

— Не може ли да дойда с вас?

— Ще взема само Халеф.

— Вървете! Но ако не се върнете, ще избия всички в Лисан. Уел!

И останалите се присъединиха към думите му. Само боят на Гумри постави едно условие:

— Ходих, нали няма да вземеш решения против волята ми?

— Няма. Преди това или сам ще дойда, или ще изпратя да те доведат.

Взех оръжията си, спуснах се по стълбите и се метнах на седлото. Пред къщата вече нямаше никой. Чакаше ме само меликът, а няколко въоръжени мъже бяха останали, за да охраняват пленените „гости“.

Отново трябваше да прекосим паянтовия мост. От другата страна на Саб цареше пълен хаос. Воини, пеша или на коне, тичаха или язدهа в безпорядък. Един държеше стара пушка, друг — боздуган. Всеки даваше нареждания, а никой не се подчиняваше. Освен това непрекъснато се разнасяха нови слухове за кюрдите. Накрая дори дойде вестта, че раисът на Шурд се е оттеглил, защото меликът се бил скарал с него.

— Ефенди, какво да правя? — попита меликът доста угрижено.

— Опитай се да разбереш къде се намират кюрдите.

— Вече го направих, но всеки ми носи различни сведения. А виж и хората ми! Как бих могъл да ги поведе на бой?

Жал ми беше за мелика. Виждаше се, че не може да разчита на хората си. Напрежението, в което се бяха намирали толкова дълго, ги бе обезкуражило. Предишния ден все още имаха смелост за нападение, но днес, когато трябваше да понесат последиците, им липсваше необходимата решителност. Нямаше и следа от военна дисциплина. Несторианците приличаха на стадо овце, безредно тичащи към лапите на вълците.

И самият мелик нямаше вид на човек, който притежава така необходимата за подобен момент силна воля и способност за съпротива. Това, което се отразяваше на лицето му, беше повече от загриженост, то бе почти страх и ако Наджир бей се намираше до него, щеше да се чувства по-уверен. Ясно ми беше, че халдейците щяха да изгубят битката с беруарските кюрди. Затова отговорих на въпроса на мелика:

— Искаш ли да чуеш съвета ми?

— Кажи!

— Кюрдите ви превъзхождат. Има само две възможности. Да се оттеглиш с хората си по най-бързия начин на другия бряг на Саб и да браниш прохода. Така ще спечелиш време, за да доведеш подкрепление.

— Но тогава ще трябва да пожертвам на кюрдите всичко, което се намира на десния бряг.

— Те и бездруго ще го превземат.

— А втората възможност?

— Да преговаряш с тях.

— Чрез кого?

— Чрез мен.

— Чрез теб ли? Ходих, да не искаш да избягаш!

— Дори и през ум не ми минава, защото съм ти дал дума.

— Ще се съгласят ли беруарите да преговарят, след като вчера ги нападнахме?

— Техният предводител не е ли твой пленник? Това ти дава голямо предимство.

— Сигурно. Но ти си техен гост и ще преговаряш с тях така, че те да имат полза, а ние да понесем последиците.

— Аз съм и твой гост. Ще разговарям така, че и двете страни да са доволни.

— Да, но аз имам и други съмнения. Могат да те задържат и повече да не те пуснат при мен.

— Няма да позволя да ме задържат. Виж коня ми! Не е ли поне два пъти по-скъп от твоя?

— Петдесет пъти, не, сто пъти повече, господарю!

— Мислиш ли, че някой воин би изоставил такъв кон?

— Никога!

— Добре тогава! Временно ще ги разменим! Оставям ти моя вран жребец в залог, че ще се върна.

— Сериозно ли говориш?

— Давам ти честната си дума! Вярваш ли ми сега?

— Вярвам ти и ти се доверявам. Искаш ли да вземеш със себе си и твоя слуга?

— Не, той ще остане тук, защото не познаваш добре коня ми. Трябва да има някой, който да знае как да се грижи за него.

— Само на стопанина си ли се подчинява животното?

— Да.

— Тогава то сигурно няма да търпи никой чужд човек. Твоят слуга ще се грижи за коня ти, а ти вземи неговия, щом той остава тук.

Тъкмо това и желях. При моя Хаджи Халеф Омар конят ми щеше да е в по-добри ръце, отколкото при мелика и аз му казах:

— Подчинявам се на волята ти. Позволи ми незабавно да разменя конете!

— Веднага ли, ефенди?

— Да. Нямаме време за губене.

— Ще откриеш ли кюрдите?

— Те ще се погрижат да ги намеря. Но не можем ли да обединим моите две предложения? Ако хората ти влязат в бой с беруарите, преди да съм разговарял с тях, всичко е изгубено. Върни се с халданите зад реката, така ще имам повече шансове за успех.

— Но тогава се предаваме в ръцете им!

— Не, ще им избягате и ще спечелите време. Как ще ви нападнат, ако сте окупирали моста?

— Имаш право, ефенди. Веднага ще взема необходимите мерки да се изтегля с хората си.

Докато слизах от коня и го разменях с този на Халеф, меликът доближи до устата си една раковина, подобна на рог, която бе окачил на кръста си. Приглушеният, но силен звук се чуваше надалеч. Халдейците заприиждаха обратно от всички страни, защото тази посока им харесваше много повече от другата, в която трябваше да се осъществи опасното нападение над добре въоръжените кюрди. Аз обаче потеглих напред, след като обясних на Халеф как да се държи, и скоро бях съвсем сам, тъй като и Доян остана при него.

---

[1] Горното течение на Саб. — Бел. нем. изд. ↑

СЕДМА ГЛАВА

ДУХЪТ НА ПЕЩЕРАТА

Задачата не ми изглеждаше трудна. Нямахте защо да се страхувам от кюрдите и тъй като животът на бея им бе в опасност, можеше да се предположи, че ще се стигне до помирение.

Яздех бавно напред и се вслушвах във всеки шум. Стигнах до едно ниско възвишение, където дърветата и храстите не бяха толкова гъсти, и видях ято врани да се рее над гората. От време на време те се спускаха и кацах на клоните, но после отново излитаха. Явно нещо плашеше птиците и сега вече знаех накъде да вървя. Тръгнах надолу по хълма, но не бях изминал много път, и изтрещя изстрел. Той сигурно бе предназначен за мен, но не ме улучи. В миг скочих от коня и се скрих зад него. Бях видял пламъчето от барута и разбрах къде се е скрил несръчният стрелец.

[#1 Момче.]

— Кур'от остави кирбита^[2] си! — извиках аз. — По-скоро ще уцелиш себе си, отколкото мен!

— Изчезвай, иначе ще те убия! — чу се отсреща.

— Не ме размивай! Кой убива приятелите си?

— Ти не си наш приятел. Ти си враг!

— Ще видим. Не си ли от предния пост на кюрдите?

— Кой ти каза?

— Заведи ме при водача ви!

— Каква работа имаш там?

— Моят домакин, беят на Гумри, ме изпраща при него.

— Къде е Кадир бей?

— Пленен е в Лисан.

Докато водехме този разговор, много добре забелязах, че се приближиха още воители, но се криеха зад дърветата. Кюрдът продължи да пита:

— Казваш, че си гост на бея. Кой си?

— Един ефенди е длъжен да отговаря само на някой изтъкнат воин. Заведи ме при вашия водач или го доведи при мен! Като пратеник на бея, трябва да говоря с него.

— Ходих, ти да не си от онези чужденци, които също са пленени?

— Така е.

— Наистина ли не си предател, господарю?

— Катишт, баква? (Какво, жабо такава?) — извика силно един друг глас. — Не виждаш ли, че това е ефендите, който може да стреля без прекъсване? Махай се, червей, и ме пусни при него!

В същото време иззад едно дърво излезе млад кюрд, който почтително се приближи към мен и каза:

— Аллах д'Аллах (Слава на Бога), че отново те виждам, ходих! Много се безпокояхме за вас.

Разпознах в него един от мъжете, успели предишния ден да избягат от мелика, и отговорих:

— Отново ни плениха, но се чувстваме добре. Кой е водачът ви?

— Раисът от Далаша, а при него е храбрият шейх на хадедихните.

Приятно беше да чуя това. Значи все пак, както предполагаме, Мохамед Емин беше намерил пътя за Гумри и сега идваше да ни освободи.

— Не познавам раиса от Далаша — казах аз. — Заведи ме при него!

— Ефенди, той е велик воин. Той пристигна вчера вечерта, за да посети бея, и тогава научи, че Кадир бей е пленен, и се закле да изравни Лисан със земята и да изпрати всичките му обитатели в ада. Сега е на път, а ние се движим пред него, за да не го нападнат ненадейно. Но къде е жребецът ти, ходих? Откраднаха ли го?

— Доброволно го оставих. Но хайде, води ме! Хванах коня на Халеф за юздите и го последвах. Бяхме извървели може би около хиляда крачки, когато се натъкнахме на група ездачи, сред които за голяма моя радост забелязах Мохамед Емин.

— Хамдулиллях! — извика той. — Слава на Бога, който ме дарява с милостта отново да те видя. Той е осветявал пътя, по който си успял да избягаш от твоите врагове. Но — добави арабинът уплашено — ти си избягал, без да вземеш твоя Рих?

За него това беше непоносима мисъл, ала аз веднага го успокоих:
— Не съм избягал, а конят все още е мой. Рих се намира под грижите на Хаджи Халеф Омар, при когото е на сигурно място.

— Не си избягал ли? — попита той учудено.

— Не съм. Идвам като пратеник на бея на Гумри и мелика на Лисан. Къде е водачът?

— Аз съм! — обади се дълбок глас. Погледнах мъжа. Яхнал беше кокалест кон със сплъстена козина. Ездачът беше много висок и страшно кльоцав. Огромен тюрбан покриваше главата му, а лицето му беше скрито сред толкова четинеста и гъста брада, че се виждаха само носът и очите, които ме гледаха доста изпитателно.

— Ти ли си раисът на Далаша? — попитах аз.

— Да. А ти кой си?

Мохамед Емин го осведоми вместо мен.

— Този чужденец е Кара Бен Немзи ефенди, за когото ти разказвах.

Кюрдът още веднъж впи поглед в моите очи и сякаш най-сетне му стана ясно кой съм.

— По-късно ще ни разкаже всичко, а сега да се присъедини към нас! — каза той. — Напред!

— Стой! Спешно трябва да говоря с теб — помолих аз.

— Замълчи! — сряза ме той. — Аз съм водач на този отряд и каквото кажа, се изпълнява без възражения. Само жените дър-дорят, а мъжете действат. Сега няма да приказваме!

Не бях склонен да разговарят с мен по този начин. А и Мохамед Емин незабелязано ми хвърли окуражителен поглед. Раисът вече беше направил няколко крачки. Пристъпих напред и хванах коня му за юздите.

— Стой! Спри! Аз съм пратеник на бея! — предупредих го строго.

Винаги съм смятал, че един безстрашен човек, който притежава и някаква физическа сила, прави голямо впечатление на тези полудиви хора. Но сега явно бях сгрешил, защото мъжът вдигна юмрук и заплаши:

— Махни си ръката от коня, иначе ще те ударя!

Разбрах, че мисията ми ще се провали, ако се оставя да ме сплаши. Затова пуснах моя кон, но не и неговия и отвърнах:

— Тук съм вместо бея на Гумри и аз ще заповядвам. А ти не си нищо друго освен един незначителен кяя, който трябва да се подчинява. Слез от седлото!

Тогава раисът свали пушката от рамото си, хвана я за дулото и я размаха над главата.

— Ще ти размажа физиономията, глупако! — изръмжа той.

— Опитай се, но първо се подчини! — отвърнах му аз, смеейки се.

С рязко движение натиснах задницата на коня му надолу и го ритнах така силно в корема, че животното стреснато подскочи. Тези две движения следваха толкова бързо едно след друго, че раисът падна на земята. Още преди да успее да се изправи, му измъкнах пушката и зачаках нападението му.

— Са! (Куче!) — изръмжа той и скочи. — Ще те смачкам!

Раисът на Далаша се нахвърли върху мен. Вдигнах крака си на височината на стомаха му, ритнах го и той се преметна назад. Тогава взех собствената му пушка и се прицелих в него.

— Не ме докосвай, иначе ще стрелям! — заповядах му аз.

Той стана, хвана се за корема и ме погледна с искрящи от гняв очи, но повече не се осмели да ме нападне.

— Върни ми оръжието! — изръмжа той заплашително.

— По-късно, след като си поговорим.

— Няма за какво да разговарям с теб.

— Да, но аз имам и съм свикнал да ме слушат. Запомни това, кяя!

— Не съм кяя, а райе!

Въпреки че станалото продължи само мигове, идващите кюрди го забелязаха и около нас се беше събрала доста голяма група, която все повече се увеличаваше. Но един-единствен поглед ми беше достатъчен, за да разбера, че никой нямаше намерение да вземе прибързано страна. Затова безгрижно му отвърнах:

— Ти не си райе. Не си дори и свободен кюрд като тези храбри мъже тук, които искаш да командваш.

— Докажи го! — извика той, кипнал от гняв.

— Ти си старейшината на Далаша. А седемте селища Далаша, Кал, Сертикиута, Бегиута, Виха и Шураиси спадат към областта Кал, която плаща данък на мютеселима на Амадие и следователно са подвластни на мютесарифа на Мосул, както и на султана в Стамбул.

Така че старейшината на едно село, което плаща данък на падишаха, е само един турски кяя: Ако ме обиди някой свободен кюрд, мога да искам удовлетворение от него с оръжие в ръка, защото той е син на мъж, който не превива коляно пред никого. Но ако един турски кяя, слуга на мютесарифа, ме нарече куче, го свалям от коня и получава от мен ритник, за да се научи на покорство, което той дължи на всеки свободен човек! Кажете ми, мъже: кой обяви този човек, който събира данъци в едно турско село, за предводител на беруарите?

Наоколо се чу неодобрително мърморене. След това един от събралите се обясни:

— Той сам.

Обърнах се към човека, казал тези думи:

— Познаваш ли ме?

— Да, ефенди, повечето от нас те познават.

— Знаеш, че съм гост на бея, нали?

— Знаем го!

— Тогава ми отговори: нямаше ли сред беруарите човек, достоен да заеме мястото на бея?

— Има много такива — отвърна кюрдът гордо. — Но този мъж, който ти наричаш кяя, често идва в Гумри. Той е силен и тъй като има кръвно отмъщение с мелика на Лисан, а не искахме да губим време с протакането на избора, му предоставихме командването.

— Казваш, че е силен? Не го ли свалих от коня и съборих на земята? Казвам ти, че душата му ще отиде в джихенема, ако само още веднъж се опита да обиди мен или някой от моите приятели! Юмрукът на ефендите от Алемания е като кумаш за приятелите, но челик и демир за враговете.

— Ходих, какво искаш от него?.

— Кадир бей е пленен в Лисан. Той ме изпраща при вас, за да говори с водача ви как да действате. Но този човек не иска да се подчини на бея. Не иска да разговаря с мен и ме нарече куче.

— Той трябва да се подчини, и ще те изслуша! — чу се наоколо.

— Добре — отговорих аз. — Поверили сте му командването и нека го запази, докато беят ви бъде освободен. Но както аз зачитам честта му, така и той трябва да зачита моята. Изпратил ме е Кадир бей. Тук съм вместо него. Ако този човек се държи миролюбиво с мен,

както подобава да се отнася към един ефенди, ще му върна оръжията и беят скоро ще е сред вас.

Огледах внимателно всичко край себе си. Доколкото можех да преценя, около мен в редките храсти стояха повече от стотина мъже, които ми засвидетелствуваха одобрението си. После се обърнах към кяята:

— Чу какво казах. Признавам те за водач и затова ще те наричам ага. Ето ти пушката и ножа. Очаквам, че сега ще изслушаш думите ми.

— Какво имаш да ми съобщаваш? — изръмжа той сърдито.

— Събери всички беруари. Те не бива да продължават напред, преди да приключи съвещанието ни.

Главатарят на Далаша учудено ме погледна.

— Не знаеш ли, че искаме да нападнем Лисан? — попита ме той.

— Знам. Но ще стане по-късно и в необходимия момент.

— Ако се бавим, враговете ни ще се нахвърлят върху нас. Те ни видяха.

— Именно защото знаят, Кадир бей ме изпраща при вас. Противниците ви няма да ви нападнат. Те се оттеглиха зад Саб и ще отбраняват моста.

— Сигурен ли си?

— Аз самият ги посъветвах така.

[#1 Кадифе.]

[#2 Стомана.]

[#3 Желязо. — Бел. нем. изд.]

Той мрачно гледаше пред себе си, а и някои от стоящите наоколо мъже ми хвърлиха неодобрителни погледи. После каза:

— Ще направя каквото поискаш. Но не мисли, че ще приемем от един чужденец лош съвет!

— Постъпи както желаш! Заповядай да намерят някоя широка поляна, за да можем да се съберем всички. По-старите да дойдат да се съвещаваме, а останалите да охраняват, за да сме сигурни, че не ни заплашва опасност.

Той даде необходимите разпореждания и сред хората настъпи голямо оживление. Междувременно успях да разменя няколко думи с Мохамед Емин. Разказах му за преживяванията, след като се разделихме с него, и исках да го попитам какво е правил той, когато съобщиха, че е намерено подходящо място. Трябваше да тръгваме.

— Ефенди — каза шейхът, — благодаря ти, че показва на този кяя, че сме мъже!

— А успя ли ти да му го кажеш?

— Съмнявам се, защото знам само няколко думи на кюрдски. А сред беруарите има само няколко души, които разбират арабски. Този кяя сигурно е известен със славата си на крадец и разбойник, щом го почитат толкова.

— Е, виждаш, че те уважават не по-малко и мен, въпреки че не съм крадец и разбойник. Ела, чакат ни! Повече няма да се разделяме.

— Какви предложения ще направиш?

— Ще чуеш.

— Но аз не разбирам кюрдски.

— От време на време ще ти превеждам най-важното. Минавайки между редките дървета и храсти, стигнахме до поляна, където имаше достатъчно място, за да се разположим за преговорите. Конете бяха вързани наоколо. В средата на поляната с раиса седяха двайсетина намръщени воители. Останалите почтително се бяха отдръпнали встрани до конете или в храстите, за да осигурят нашата безопасност. Тези странно облечени кюрди, с оседланите си по най-различен начин коне, представляваха доста живописна гледка. Но нямах повече време за такива наблюдения.

— Ефенди — започна водачът, — готови сме да чуем какво ще ни кажеш. Но трябва ли и този човек да участва в съвета ни?

Той посочи към Мохамед Емин. На този злостен удар трябваше да отвърна веднага.

— Мохамед Емин е прочутият шейх на бени хадедихн от народа на араб ат шаммар. Той е мъдър предводител и непобедим воин, а бялата му брада зачитат дори и неверниците. Още никой не се е осмелил да го свали от коня и да го ритва. Пази се, ага, иначе ще се върна при Кадир бей, но ще те взема пред себе си на моя кон и в Лисан ще наредя да те бият по ходилата!

— Ефенди, ти искаше да разговаряш с мен миролюбиво!

— Тогава ти самият спазвай мира! Двама мъже като Мохамед Емин и мен няма да позволят и на хиляда противници да ги обиждат. С нашите оръжия не се страхуваме и от целия твой Кал. Поставяме се под оджака на тези беруари, които няма да допуснат приятелите на техния бей да бъдат обиждани.

Който се позове на оджака, му се оказва винаги най-голямо покровителство и ето че най-възрастният от бойците стана и хвана Мохамед Емин и мен за ръцете и заяви със заплашителен глас:

— Който обиди тези мъже, е мой враг. Сер бабе мен. (Кълна се в главата на баща си.)

Клетвата на най-видния кюрд беше достатъчно силна, за да ни предпазва отсега нататък от всички обиди. Кята на Далаша попита:

— Какво съобщение искаш да ни предадеш?

— Трябва да ви кажа, че беят на Гумри е пленник на мелика на Лисан...

— Вече го знаем. Не беше необходимо да идваш само заради това.

— Като идеш в джехейема при твоите прадеди, им благодари, че са те възпитали да бъдеш толкова учтив. Само негрите и аджаните имат обичай да не се изслушват. Твоят ходжах си заслужава бастонадата.

Въпреки че за тези думи можеха да упрекнат и мен, старият кюрд извади пищова си и равнодушно каза:

— Сер бабе мен! (Кълна се в главата на баща си!) Може би скоро ще чуете гласа на оръжието. Продължавай, ефенди!

Положението наистина беше много особено. Ние двамата чужденци бяхме взети под закрила срещу собствения им водач. Какво ли би казал за това един „цивилизован“ кавалерийски ротмистър? Подчиних се на подканата и продължих да говоря:

— Меликът на Лисан иска кръвта на бея.

— Защо? — попитаха околните.

— Защото кюрдите са причинили смъртта на много халдани. Това твърдение предизвика сред слушателите ми доста голямо вълнение. Когато то утихна, ги помолих да ме изслушат:

[#1 Дом, домакинство; в случая: право на неприкосновеност.]

[#2 Презрително кюрдско название за персийските шиити.]

[#3 Учител. — Бел. нем. изд.]

— Аз съм упълномощен от бея, но същевременно съм и пратеник на мелика. Обичам Кадир бей, но меликът също ме помоли да бъда негов приятел. Мога ли да разочаровам някого от тях?

— Не! — отговори възрастният кюрд.

— Правилно. Чужденец съм в тази страна и нямам да отмъщавам нито на вас, нито на някой халдеец. Затова трябва да се придържам към думите на Пророка: „Нека думата ти бъде закрила за твоя приятел!“ Ще разговарям с вас така, сякаш Кадир бей и меликът са тук и говорят с вас. А Аллах ще просветли сърцата ви, за да не затъмни никоя несправедлива мисъл душите ви.

Старият отново взе думата.

— Говори спокойно, ходих! Говори и вместо мелика, защото все пак и той те е изпратил тук. Кажете ни истината, а ние вярваме, че няма да ни обидиш или разгневиш.

— Тогава слушайте! Не са изминали много години, откакто тези планини са ехтели от писъци, а долините са били изпълнени с ридания. Хората плачели, а мечовете вилнеели като в първия час на Страшния съд и смъртта покосила хиляди хора. Кажете ми, кой вдигна първи меч?

— Ние! — разнесе се триумфален вик наоколо.

— А кои бяха тези, които загинаха? Този път водачът изпревари всички:

— Халдейците, Аллах да ги убие!

— Какво ви бяха сторили?

— На нас ли? — извика той учуден. — Не са ли гяури? Не вярват ли в трима богове? Не се ли молят на отдавна умрели хора? Не проповядват ли нашите улема да ги унижаваме вечно?

Щеше да бъде голяма непредпазливост, ако се впусна в религиозен спор. Затова просто му отвърнах:

— Значи вие сте унищожавали християните заради вярата им? Признавате, че сте убивали стотици и хиляди от тях?

— Много хиляди! — каза предводителят гордо.

— Добре, вие знаете какво е тхар, кръвното отмъщение. Защо тогава се учудвате, че роднините на убитите са се вдигнали и искат вашата кръв?

— Ефенди, те нямат това право. Те са гяури!

— Грещиш, защото човешката кръв е човешка кръв. Бил съм в много страни и при много народи, чиито имена никога не сте чували. Те не бяха мюсюлмани, но познаваха кръвното отмъщение и се е случвало някой да отмъсти за смъртта на свой роднина. Аз съм при вас като безпристрастен пратеник. Не бих могъл да кажа, че само вие

имате право на кръвно отмъщение, защото и вашите противници са получили живота си от Бога и ако те нямат право да го защитават от вас, тогава сте страхливи убийци. Затова не бива да се учудвате, че искат да вземат живота на бея ви, който е в ръцете им. Те дори имат право да изискват от вас смъртта на толкова хора, на колкото сте отнели живота вие.

[#1 Мохамедански богослови. — Бел. нем. изд.]

— Нека само дойдат тези гяури! — изръмжа агата.

— Ще дойдат, ако вие не им подадете ръка за помирение.

— Помирение? Ти луд ли си?

— Не съм си загубил ума. Какво искате да им причините? Между тях и вас се намира Саб и щурмуването. на моста или на някой брод ще ви струва много жертви. А докато сторите това, несторианците могат да получат помощ от Ахита, Серспито, Савита, Мияниш, Мурги и други места и ще ви смажат.

Тогава предводителят се надигна, на лицето му бе изписано обвинение.

— Знаеш ли кой е виновен за това? — попита той. — Ти самият, само ти!

— Аз ли? Защо?

— Не призна ли сам преди малко, че си ги посъветвал да се оттеглят зад реката? — И обръщайки се към останалите, добави: — Виждате ли сега, че не е наш приятел, а е предател?

Отвърнах му:

— Именно защото съм ви приятел им дадох този съвет. Те щяха да убият бея още щом някое от вашите оръжия повалеше техен човек. Или да се върна в Лисан и да кажа на Кадир бей, че животът му няма за вас никакво значение?

— Да не би да искаш да кажеш, че изобщо не бива да ги нападаме?

— Точно това имам предвид.

— И ти ни смяташ за страхливци, които няма да отмъстят за смъртта на загиналите вчера мъже?

— Знам, че сте храбри воители, но също и предвидливи мъже, които няма да се изложат на безсмислена смърт. Вие познавате Саб. Кой от вас ще мине на другия бряг, щом там дебне врагът и ще бъде посрещнат с куршум?

— Само ти си виновен за всичко!

— Пфу! По този начин спасих живота на бея. Или това е безполезно?

— Ти си искал да спасиш не неговия, а своя живот!

— Лъжеш се. Моите спътници и аз сме гости на мелика. Само беят и заловените с него кюрди са пленници. Ще умрат веднага, щом вие нападнете.

— А ако ни лъжеш, че си гост на мелика. Как ще го докажеш?

— Щях ли да съм тук, ако бях пленник?

— Би могъл да те пусне срещу честната ти дума. Защо те е взел под закрилата на своя дом? Кой те е препоръчал на мелика на Лисан?

Трябваше да отговоря нещо и честно признавам, че се срамувах да назова името на една жена.

— Препоръчала ме е една жена. Но, изглежда, той отдава голямо значение на нейните думи.

— Как се казва тя?

— Марах Дуримех.

Страхувах се да не стана смешен и бях много изненадан от напълно противоположното на очакванията ми въздействие, което предизвика това име. Агата много се изненада и каза:

— Марах Дуримех ли? Къде си я срещал?

— В Амадие.

— Кога? — продължи да пита той.

— Преди няколко дни.

— Как я срещна?

— Правнучката ѝ се беше отровила и тъй като разбирам малко от лечение, ме повикаха. Така срещнах Марах Дуримех и спасих болната.

— Каза ли на старицата, че ще ходиш в Тумри и Лисан?

— Да.

— Тя не те ли предупреди с какво ще се сблъскаш тук?

— Предупреди ме.

— А какво направи тя, след като не промени намерението си? Спомни си! Може би ти е казала някаква дума, която аз не бива да споменавам.

— Каза ми, ако попадна в опасност, да попитам за Рух'и кулян. Той щял да ме закриля.

Едва бях изрекъл тези думи, и човекът, който досега се беше държал така враждебно с мен, дойде и ми подаде ръка.

— Ефенди, не знаех това. Прости ми! На когото Марах Дуримех каже тези думи, не бива да му-се причинява зло. Сега вече внимателно ще те слушаме. Колко са несторианците?

— Няма да ги издам. Аз съм техен приятел, както и ваш. И на тях няма да кажа вие колко сте.

— Ти си по-предпазлив, отколкото е необходимо. Наистина ли мислиш, че ще убият бея, ако ги нападнем?

— Убеден съм в това.

— А ще го освободят ли, ако се оттеглим?

— Надявам се. Меликът ще се вслуша в думите ми.

— Да. Но много от нашите хора бяха избити. Трябва да отмъстим за тях.

— А не сте ли убили преди хиляди халдейци?

— Десет кюрди са много по-ценни от хиляда техни хора.

— Халданите мислят обратното.

— Ще ни платят ли кръвен данък?

— Не знам, но честно ви казвам, че на тяхно място не бих го направил.

— А ще ги посъветваш ли да не го правят?

— Не, защото както при вас, така и при тях говоря за мир. Убити са само няколко от вашите хора, а вие — хиляди от техните. Те са тези, които трябва да искат кръвнина. Освен това беят е в ръцете им и ако добре размислите, ще признаете, че те имат преимущество пред вас.

— Много войнствено ли са настроени? Трябваше да отговоря с не, но предпочетох да избягна прекия отговор:

— Да не би вчера да са ви се сторили страхливи? Измерете влялата се в Саб кръв. Пребройте костите, които и до ден днешен изпълват долината на реката! Не питай дали гневът на останалите живи е достатъчно голям, за да искат отмъщение!

— Добре ли са въоръжени?

— Няма да издам това. Или да им кажа какво е вашето оръжие?

— Скрили ли са имуществата си на другия бряг?

— Само глупавият изоставя богатството си, когато се оттегля. Впрочем халданите имат толкова малко имущество, че няма да им е трудно да го вземат със себе си.

— Отдръпни се! Сега ще се съвещаваме, след като чухме всичко, което ни интересуваше.

Подчиних се на заповедта и така ми се удаде възможност да запозная Мохамед Емин със съдържанието на нашия разговор. Още преди кюрдите да вземат някакво решение, се приближиха няколко души и доведоха един невъоръжен човек.

— Кой е този? — попита агата.

— Промъкваше се тайно насам и като го хванахме, каза, че меликът на Лисан го изпраща при ефенди. Казвайки това, човекът посочи към мен.

— Защо идваш тук? — попитах халдееца.

Изпращането на този човек ми изглеждаше подозрително, дори много непредпазливо. Във всеки случай пратеникът беше проявил необикновена смелост, дръзвайки да дойде при вражески настроените кюрди.

— Ходих — отвърна той, — забави се твърде много и меликът ме изпрати да ти кажа, че ще убие бея на Гумри, ако не се върнеш бързо.

— Виждате ли, че ви казах истината! — обърнах се към кюрдите. — Пуснете мъжа бързо да си върви! Той трябва да каже на мелика, че нищо не ми се е случило и скоро отново ще ме види.

— Отведете го! — заповяда агата.

Подчиниха му се, а после преговорите бяха подновени.

Появата на този пратеник трябваше да спомогне за вземане на благоприятно решение от страна на кюрдите. Но все пак ми се стори странно, че човекът е бил изпратен. Меликът съвсем не се беше показал като толкова кръвожаден, а и не беше необходимо да се отправя заплаха и по отношение на мен, защото като гост на бея на кюрдите нямаше от какво да се страхувам.

Накрая се стигна до решение и ме извикаха. Водачът взе думата:

— Ефенди, обещавай ми да не казваш на несторианците и дума срещу нас!

— Обещавам.

— Тогава можеш да се върнеш при тях.

— Искам моят приятел Мохамед Емин да ме придружи.

— Защо да не остане при нас?

— Ваш пленник ли е?

— Не.

— Тогава може да отиде, където пожелае, и той реши да ме придружи. Какво да кажа на мелика?

— Че искаме да освободи бея ни.

— А после?

— Кадир бей ще реши какво да правим. Това допълнение можеше да крие някоя клопка, затова се осведомих:

— Кога трябва да ви бъде предаден?

— Веднага, заедно с всички, които го придружават.

— Къде да дойде?

— Тук.

— И вие няма да се придвижите напред?

— Засега не.

— А после, като ви бъде предаден Кадир бей?

— Тогава ще постъпим, както реши беят.

— А ако меликът го пусне едва след като вие мирно се върнете в Гумри?

— Ефенди, няма да се съгласим с това условие. Няма да си тръгнем оттук, докато не се върне владетелят на Гумри.

— Какво искате още?

— Нищо.

— Тогава чуйте какво още ще ви кажа! Бях честен към вас и ще бъда и с мелика. Няма да го увещавам да се съгласи с нещо, което ще му навреди. А преди всичко запомнете, че ще убият незабавно бея, ако напуснете това място, преди да се склучи мирът.

— Ще посъветваш ли мелика да го убие?

— Опазил ме Аллах от подобно нещо! Но няма и да се съглася, ако искате беят да се върне, за да ви поведе срещу Лисан.

— Ходих, говориш много смело и откровено!

— Тогава поне обърнете внимание, че се отнасям честно с приятелите си. Въръжете се с търпение, докато се върна.

Яхнах коня си, а и Мохамед Емин направи същото. Тръгнахме, без някой от кюрдите да ни придружава.

— Какво послание ще предадеш? — попита шейхът. Обясних му мисията си, а също и обзелите ме съмнения. Докато разговаряхме, конете ни бързо напредваха и почти бяхме стигнали до реката, когато ми се стори, че дочух встрани подозрителен шум. Обърнах се и в същото време видях проблясването на два изстрела. В следващия миг

конят на хадедихна изчезна в храстите заедно с ездача си. Но по моя се бяха целили по-точно. Той моментално рухна на земята. И тъй като всичко това се случи светкавично бързо, дори не успях да извадя краката си от стремената. Паднах заедно с коня и малко бях затиснат от него. В следващата минута ме наобиколиха осем мъже. Искаха да ми отнемат оръжието и да ме вържат. Единият от тях беше човекът, който преди това се представяше за пратеник на мелика. Значи все пак не бях се излъгал.

Предполагах, че това вероломство е дело на раиса на Мурд, на Наджир бей, и се съпротивлявах колкото можех. За съжаление лежах на земята и десният ми крак беше под коня. Но все пак ръцете ми бяха свободни и щом се опитаха да ме хванат и вържат, успях да им нанеса няколко силни удара, преди да ме обезоръжат. После те ме измъкнаха изпод коня и вече можех да се изправя.

Не ме пленяваха за първи път, но по такъв подъл начин никога досега не ме бяха връзвали. Китките ми вързаха с ремъци и после ги кръстосаха пред гърдите, така че дясната ми ръка издърпаха към лявото рамо, а лявата — към дясното. Накрая стегнаха здраво ремъците на тила ми, така че силно ми притиснаха гърдите. Вързаха и колената ми толкова близо едно до друго, че не можех да вървя нормално. На всичко отгоре единият ми лакът беше привързан за стремето на единия от разбойниците.

От проблясването на изстрелите до момента, в който бях вързан за коня, не бяха минали и три минути. Надявах се, че Мохамед Емин ще се върне, но не исках да викам за помощ, за да не се покажа слаб пред тези хора.

— Какво искате от мен? — попитах аз.

— Само теб — отвърна предполагаемият водач. — Трябваше ни и конят ти, но не беше с теб.

— Кой сте вие?

— Да не си жена, та си толкова любопитен?

— Пфу! Вие сте главорези на служба при Неджир бей. Той няма смелост да ме нападне, затова изпраща бандата си, за да не му одраскат кожата.

— Мълчи! Скоро ще разбереш защо сме те заловили. Сега стой кротко, иначе ще ти запушим устата!

Мъжете бавно потеглиха. Стигнахме до реката. Яздеха известно време покрай нея с изключение на мен, защото трябваше да вървя пеш, и стигнахме до един брод, където нагазихме във водата.

На отсрещния бряг ни чакаше група въоръжени мъже, които се скриха веднага щом ни видяха. Сигурно беше Неджир бей с бандата си, който чакаше, за да разбере дали е успяло нападението, и се бе оттеглил доволен.

На това място коритото на реката бе пълно с остри хлъзгави камъни. На места водата стигаше до гърдите ми и тъй като бях вързан много близо до коня на несторианеца, трябваше да понеса доста мъки, докато стигнем до другия бряг. Шестима от ездачите останаха там, а останалите двама продължиха да ме влачат.

Вървахме покрай течението на реката и скоро приближихме до буен планински поток, вливащ се отляво в Саб. Двамата конници го заобиколиха. За мен този път беше доста мъчителен, тъй като пазачите изобщо не ми обръщаха внимание. Докато вървахме, не срещнахме никой. След известно време свърнахме по каменист сипей и тръгнахме през трънаци и храсти. Забелязах, че така избягвахме Шурд, селото, чиито бедни колиби и полусрутени къщи скоро съзрях под нас.

По-късно отново свихме вдясно и стигнахме до дива клисура, която, изглежда, се спускаше към долината Раола. Известно време се изкачвахме нагоре и най-сетне се добрахме до висока около три метра постройка. Тя представляваше кубообразна купчина камъни с един-единствен нисък отвор, който, изглежда, служеше и за врата, и за прозорец.

Пред този каменен куб слязоха моите пазачи.

— Мадана! — извика единият.

Във вътрешността на колибата веднага се чу някакво грухтене, а няколко мига след това от дупката излезе възрастна жена. Мадана означава магданоз. Как старицата беше получила това име, не знам. Но като се приближи до мен, тя не миришеше на магданоз. От нея се носеше дъх, който по-скоро беше смес от чесън, развалена риба, умрели плъхове, сапунена вода и изгорени кости. Ако не бях завързан за коня, щях да отстъпя няколко крачки назад. Тази красива обитателка на долината на Саб бе облечена в обичайните за Ориента одежди — широки шалвари и риза, която при нас по-скоро биха използвали за парцал за миене на пода. Под шалварите се виждаха някакви

призрачни кондури, по чийто цвят можеше да се направи заключение, че не са мити от много години насам.

— Готово ли е всичко? — осведоми се единият от охраната ми и постави няколко кратки въпроса, на които бе отговорено с „да“.

Развързаха ме от коня и набутаха в колибата, където влязох с наведена глава. Както и предполагах, тук имаше няколко процепа в стената, през които можеше да проникне някой и друг лъч светлина, затова успях да разгледам вътрешността на постройката доста добре. Тя представляваше голо, четириъгълно, грубо иззидано помещение, в чийто заден край в земята беше забит масивен дирек. До него беше струпан цял куп слама и шума, а наблизко се виждаше съд, пълен с вода, и голяма глинена отломка, която някога сигурно е била стомна, но сега се използваше като паница и съдържаше някаква смес, състояща се, изглежда, от туткал и дъждовни червеи или пиявици.

Разбира се, въпреки че ръцете ми не бяха свободни, можех и да се възпротивя, но се оставих спокойно да ме вържат за дирека с едно дебело въже. Направиха го така, че се озовах легнал върху сламата.

Жената остана вън пред входа. Единият от придружителите ми мълчаливо излезе от колибата, но другият счете за необходимо да ме осведоми как трябва да се държа.

— Пленен си! — започна той едва ли не духовито. Не му отговорих.

— Не можеш да избягаш — продължи да ме поучава той. Аз пак нищо не отвърнах.

— Тръгваме — каза той после, — но тази жена строго ще те охранява.

— Тогава поне ѝ кажете да остане отвън! — казах все пак накрая.

— Мадана трябва да бъде в колибата — отвърна несторианецът. — Тя не бива да те изпуска от очи, а освен това трябва и да те храни, когато си гладен, защото не можеш да използваш ръцете си.

— Къде е храната?

— Тук.

Той посочи към глинената отломка, чието съдържание така съблазнително блестеше срещу мен.

— Какво е това? — осведомих се аз.

— Не знам. Но никой друг в селото не може да готви като Мадана.

— Защо ме довякохте тук?

— Няма да ти кажа. Ще го разбереш от друг. Не прави опит да се развързваш! Иначе Мадана ще даде знак и ще дойдат няколко мъже, за да те вържат още по-лошо.

После той също си тръгна. Чух отдалечаващите се стъпки на двамата мъже. Тогава вътре допълзя прелестната Магданозка и така се сгуши до изхода, че да съм и винаги под око.

Положението, в което се намирах, не беше особено приятно, но то ми създаваше по-малко грижи от мъчителните мисли за моите другари в Лисан. Меликът бе изпълнен с болезнено очакване, а кюрдите сигурно отдавна се надяваха на завръщането ми. Но аз лежах тук вързан като куче в колибата си. Какво ли щеше да стане?

Все пак имах някаква утеха. Ако Мохамед Емин бе стигнал до Лисан, сигурно веднага щеше да потърси мястото, където ни нападнаха. Щяха да намерят мъртвия кон и следите от борбата, а освен това се надявах на проницателността и смелостта на моя верен Халеф.

Известно време лежах така, потънал в мисли, и напразно си блъсках главата, да измисля някакъв начин за бягство. Тогава ме стресна гласът на прелестната Магданозка. Все пак тя беше жена и не можеше да издържи на такова дълго мълчание.

— Искаш ли да ядеш? — попита ме тя.

— Не.

— Да пиеш?

— Не.

Разговорът свърши, но благоуханната „Магданозка“ се промъкна към мен и се настани удобно в непосредствена близост до бедния ми нос. Тя взе отблъснатия с отвращение от мен глинен съд в скута си. Видях, че бърка и с петте пръста на дясната си ръка в тайнствената смес, а после отвори беззъбата си уста като пътна чанта от черна кожа. Затворих очи. Известно време се чуваше силно сърбане, след което долових онова леко, нежно мляскане, когато езикът се използва като бърсалка. Накрая се разнесе продължително, доволно грухтене, идващо от опиянената й от възторг душа. О магданоз, ти, подправка на живота, защо не идеш да ухаеш вън, на открито!

Доста време след това отново отворих очи. Покровителката ми все още седеше пред мен и изпитателно ме гледаше. В очите й проблясваше леко съчувствие и огромно любопитство.

— Кой си? — попита ме тя.

— Не знаеш ли? — отговорих аз.

— Не. Мюсюлманин ли си?

— Християнин съм.

— Християнин, а пленен? Ти не си ли беруар?

— Аз съм християнин от далечна европейска страна.

— От Европа ли? — извика тя учудено. — Където мъжете танцуват с жените? И където ядат с лопатки?

Значи славата на нашата европейска цивилизация беше достигнала до ушите на Магданозка. Тя беше чула за нашите танци, лъжици и вилици.

— Да — потвърдих аз.

— Какво търсиш в нашата страна?

— Искам да видя дали жените тук са хубави като нашите.

— И какво установи?

— Че са много хубави.

— Да, хубави са — съгласи се тя, — по-хубави, откъдето и да е било. Имаш ли жена?

— Не.

— Тогава си за съжаление. Животът ти прилича на паница, в която няма нито сармъсак, нито саянгош.

Сармъсак и саянгош, охлюви в чесън? Да не би това да представляваше ужасното ястие, което преди малко изчезна в „пътната чанта“.

— Не искаш ли да си вземеш жена? — осведоми се тя.

— Сигурно искам, но не мога.

— Как така?

— Че може ли да го направи човек, когато е вързан по този начин?

— Ще почакаш, докато те освободят.

— А ще ми върнат ли свободата?

— Ние сме халдани. Не убиваме пленници. Какво си направил, та са те вързали така?

— Ще ти разкажа. Дойдох в тази страна през Мосул и Амадие, за да...

Мадана припряно ме прекъсна:

— През Амадие ли?

— Да.
— Кога си бил там?
— Скоро.
— Колко време беше там?
— Няколко дни.
— Да си срещал случайно един мъж, който е хеким от Европа?
— Видях го. Той излекува едно момиче, което беше яло отрова.
— Още там ли е?
— Не.

— Къде е?
— Защо питаш за него?
— Защото чух, че щял да идва насам.

Старицата говореше припряно, с най-живо съпричастие.

— Той вече е по тези места — обясних аз.

— Къде? Бързо казвай!

— Тук.

— Тук, в Шурд ли? Грещиш, нищо не съм чула за него.

— Не тук, в Шурд, а тук, в твоята колиба.,

— В тази колиба ли? Катера Аиса! (В името на Исус!) Значи ти си хекиминът от Европа!

— Аз съм човекът, за когото питаш.

— Ходих, можеш ли да ми докажеш това? Отговаряй бързо! Кого срещна в къщата на болната, която беше яла отрова?

— Там срещнах Марах Дуримех.

— Тя даде ли ти някакъв добър съвет?

— Да. Каза ми, ако се окажа в беда, да питам за Рух'и кулян.

— Ти си! Ти си ефендито! — извика тя, като плесна от радост с ръце. — Ти си приятелят на Марах Дуримех. Ще ти помогна, ще те закрилям. Разкажи ми как попадна в плен!

Днес за трети път се убеждавах в магическото въздействие от името на Марах Дуримех. Каква сила притежаваше тази тайнствена жена?

— Коя е Марах Дуримех? — попитах аз.

— Тя е стара княгиня, чието потомство се е отрекло от Месията и преминало на страната на Мохамед. Сега тя се покаява заради тях и обикаля тук и там, без да може да намери покой.

— А кой е Рух'и кулян?

— Добър дух. Едни казват, че е ангелът Гавраил, други смятат, че е Архангел Михаил, закрилящ вярващите. Тук той има определени места и определено време, където и когато може да се отиде при него. Но първо ми кажи как те заловиха!

Изпълнението на желанието ѝ можеше да ми донесе само полза. Превъзмогнах неприятното положение, в което се намирах, и болките, причинявани ми от завързаните ръце, и разказах преживяванията си от Амадие до настоящия момент. Старицата внимателно Ме слушаше, а като свърших, почти нежно хвана завързаните ми ръце.

— Ходих — извика тя, — правилно предполагаш. Неджир бей те е пленил. Не знам защо го е направил, но не го обичам. Той е брутален човек и аз ще те спася.

— Искаш да ме развържеш ли?

— Господарю, не смея да направя това. Неджир бей скоро ще дойде и ще ме накаже сурово.

— Как ще постъпиш тогава?

— Ефенди, днес е денят, в който в полунощ се ходи при Рух'и кулян. Духът ще ти помогне.

— Искаш да го помолиш за мен ли?

— Не мога да отида при него, защото съм стара, а пътят е прекалено стръмен за мен. — Тя спря и замислено се загледа пред себе си. После изпитателно ме погледна.

— Ходих, ще ме излъжеш ли?

— Ще ти кажа истината.

— Ще избягаш ли, ако ми обещаеш да не го правиш?

— Каквото обещаая, го спазвам.

— Ръцете те болят. Ще останеш ли тук, ако те развържа?

— Обещавам.

— Но може ли отново да те вържа, ако някой дойде?

— Да.

— Вярвам ти.

Мадана се надигна и се опита да разхлаби въжето на гърба ми. Разкаяно си признавах, че в този момент миризмата на добрата Магданозка не ме отвращаваше ни най-малко. Намерението ѝ се увенча с успех и аз блажено протегнах изтръпналите си от болката ръце и дадох възможност на дълго притисканите си гърди дълбоко да поемат въздух. Но отсега нататък Мадана седеше отвън пред колибата,

откъдето още отдалеч можеше да види и чуе всеки приближаващ се. Това, че разговорът ни можеше да бъде продължен и през вратата, старицата ми доказа веднага.

— Ако някой дойде, незабавно ще те завържа — каза тя, а после добави: — О, господарю, ще дойдеш ли пак някога, ако ти разреши да си отидеш?

— Да. Но къде да вървя?

— Горے в планината, при Рух'и кулян.

Учудено се заслушах. Това беше приключение, каквото рядко ми се предлагаше. Щях тайно да бъда освободен от пленничеството си, за да се запозная с тайнствения дух на пещерата.

— Ще отида и можеш да бъдеш сигурна, че пак ще се върна! — обещах радостно на Мадана. — Но не знам пътя.

— Ще извикам Ингджа и тя ще те заведе.

Ингджа означава перла. Това име звучеше многообещаващо.

— Коя е Ингджа? — осведомих се любопитно.

— Една от дъщерите на Неджир бей.

— На кого? — попитах изненадано.

— Дъщерята е по-различна от баща си, господарю.

— Но дали ще ме заведе където трябва, ако е научила какво е наредил баща ѝ?

— Ще те заведе. Тя е любимка на Марах Дуримех, а аз съм говорила с нея за непознатия ефенди, който побеждава отровата и на чието оръжие никой не може да се противопостави.

Аз попитах учудено:

— Кой твърди това?

— Твоят слуга е разказвал в Амадие на бащата на болната, а Марах Дуримех го е предала на Ингджа. Тя е любопитна да види един ефенди от Франкистан. Да я извикам ли, ходих?

— Да, ако не е прекалено рисковано.

— Но първо трябва да те завържа отново!

— Направи го!

Оставих се да ме върже и после старицата излезе от колибата. Скоро се върна и каза, че Ингджа ще дойде. Тя развърза ръцете ми. Попитах я дали е била в селото, като споделих тревогата си.

— Ако са те видели? Нали трябва да ме охраняваш?

— Мъжете ги няма, а жените, които са ме забелязали, няма да ме издадат.

— Къде са мъжете?

— Отидоха в Лисан.

— Какво ще правят там?

— Не съм питала. Какво ме интересуват работите на мъжете?

— Като дойде Ингджа, сигурно ще ти каже.

Старицата отново седна пред вратата. След известно време тя бързо стана и се спусна към приближаващия се човек. Чух пред къщата тихо шушукане, а след това на входа падна сянка и „перлата“ влезе.

Още от пръв поглед забелязах, че името Ингджа напълно подхожда на дошлата девойка. Момичето сигурно беше на около деветнайсет години, високо и с масивно телосложение. Тя без съмнение можеше да стане жена на някой флангови от старата пруска гвардия. Все пак лицето ѝ беше по момичешки нежно, а сега в присъствието на чужденеца се забелязваше и лека стеснителност.

— Селям, ефенди! — поздрави тя тихо.

— Селям! — отвърнах аз. — Ти си Ингджа, дъщерята на раиса на Шурд, нали?

— Да, ходих.

— Извинявай, че не ставам, за да те поздравя. Вързан съм за този стълб.

— Мислех, че Мадана вече те е развързала?

— Само ръцете.

— А защо не изцяло?

Тя веднага се наведе, за да ме развърже, но аз се възпротивих:

— Благодаря ти, добро момиче. Моля те да не правиш това, защото ще ти трябва твърде много време отново да ме вържеш, ако някой дойде.

— Мадана ми разказа всичко — отвърна тя. — Ходих, няма да търпя да лежиш тук на пода, ти, ефендите от Европа, обиколил всички страни в света, за да преживееш приключения!

Аха, това бяха последиците от самохвалството на Халеф. Момичето ме смяташе за някой европейски Харун ал Рашид, тръгнал на лов за приключения.

— Все пак от предпазливост ще трябва да изтърпиш това — отвърнах аз. — Ела до мен и ми позволи да ти задам няколко въпроса.

— Ходих, добротата ти е огромна. А аз съм само едно момиче, чийто баща на всичко отгоре ти е нанесъл смъртна обида.

— Може би ще му простя заради теб.

— Не заради мен, а заради майка ми, ефенди.

— Бедно дете! Баща ти сигурно е много строг и жесток с теб? Очите ѝ блестяха.

— Строг и жесток ли? Ходих, Неджир бей не може да си позволи това! Не, но той презира жена си и дъщерите си. Той не вижда и не чува, че те са у дома му, затова няма да е грях, ако те заведе при Рух'и кулян.

— Кога ще стане това?

— Точно в полунощ трябва да сме на планината.

— Духът се намира там в една пещера, нали?

— Да. Винаги в полунощ, в първия ден на втората седмица от месеца.

— И по какво се разбира, че той е там?

— По свещта, която трябва да се носи. Пред входа на пещерата се поставя една свещ и човекът се оттегля назад. Ако тя продължи да гори, значи духа го няма, но ако изгасне, тогава духът е там. Човекът трябва да се приближи, прави три крачки навътре в пещерата и казва какво желае.

— За какво може да се разговаря с духа?

— За всичко. Човек може да го помоли за нещо, да се оплаче от някого или пък да се осведоми за нещо.

— Но аз мисля, че духът не говори. Как се научава отговорът?

— След като си казал желанието си, оттегляш се до иконата и чакаш известно време. Ако свещта отново се запали, молбата е изпълнена и скоро, често още през същата нощ, получаваш по някакъв начин вестта, която очакваш.

— Каква е тази икона, за която говориш?

— На един висок стълб е закрепена иконата на Божията майка.

Това ме изненада, защото знаех, че според учението на халданите Мария не е Божия майка, а само майка на човека Исус. Тайнственият Рух'и кулян, изглежда, беше католик.

— Откога стои там иконата? — попитах аз.

— Не знам. Още много преди да се родя.

— И досега нито един кюрд или халдани не е казал, че трябва да се махне?

— Не, защото тогава Рух'и кулян ще изчезне завинаги.

— А никой ли не желае това?

— Никой, ефенди. Духът прави много благодеяния в цялата околност. Той ощастливява бедните и съветва богатите, закриля слабите и заплашва могъщите, когато злоупотребяват със силата си. Доброто се уповава на него, а злото трепери пред него. Ако помоля татко да те освободи, той ще ми се изсмее. Но ако духът му заповяда, той ще се подчини.

— Ти ходила ли си някога нощем до пещерата?

— Много пъти. Молила съм се за моята майка и сестрите ми.

— Изпълнена ли беше молбата ти?

— Да.

— Кой ти съобщи за изпълнението ѝ?

— Първите няколко пъти това ставаше през нощта и не можех да видя. Но последния път това беше самата Марах Дуримех. Духът ѝ се беше явил и я изпратил при мен.

— Значи познаваш Марах Дуримех?

— Познавам я, откакто съм се родила.

— Сигурно често идва при вас?

— Да, ходих. И тогава ходя с нея в планината да събирам билки или да посещаваме болни, нуждаещи се от помощта ѝ.

— Къде живее старицата?

— Никой не знае. Може би Марах Дуримех изобщо няма жилище, но тя е добре дошла във всяка къща, в която влезе.

— А какъв е произходът ѝ?

— Говорят различни неща. Повечето разправят, че била княгиня от стар царски род на Лисан. Това е бил много могъщ род и цял Тияри и Ткума са им били подвластни. Яли са и са пили от златни съдове, а останалите им вещи са били от сребро и благородни метали. После обаче те минали на страната на Пророка и наследниците им били разпръснати по всички страни на света. Само Марах Дуримех останала вярна на нейния бог и той я благословил с дълъг живот, мъдро сърце и големи богатства.

— Къде държи старицата тези богатства, щом няма жилище?

— Никой не знае. Някои казват, че е заровила златото си в земята. Но много други твърдят, че тя има влияние над духовете в земните недра, които ѝ носят толкова пари, колкото са ѝ необходими.

— Значи Марах Дуримех ти е разказала за мен?

— Да, всичко, което е научила в Амадие от твоя слуга. Тя ми нареди веднага щом чуя, че си дошъл по тези места, да отида до пещерата и помоля Рух'и кулян да те пази от нещастия. Но сега ти сам ще направиш това.

— Няма ли да дойдеш с мен в пещерата?

— Не. Щом ти ще влезеш вътре, мога да остана и отвън. Но не си ли гладен, ефенди? Мадана ми каза, че си ѝ разрешил да изяде храната ти.

— Кой приготви това ястие?

— Тя самата. Татко лично ѝ го поръча.

— А защо не го поръча у вас?

— Защото не трябваше да знаем, че крие пленник. Мъжът на Мадана е най-добрият му другар, затова ѝ бе заповядано да те охранява.

— Къде са мъжете от селото ви?

— Край Лисан.

— Какво правят там?

— Не знам.

— Не можеш ли да разбереш?

— Вероятно ще мога. Но кажи, ходих, искаш ли да ядеш? Отговорих уклончиво.

— Отказах ястието, защото не съм свикнал да ям охлюви с чесън.

— О, ефенди, ще ти донеса нещо друго! След един час ще настъпи нощта. Ще побързам и ще взема от всичко, което имаме вкъщи.

Момичето стана, а аз го помолих:

— Питай също какво правят мъжете ви!

Ингджа тръгна и това стана тъкмо навреме, защото не бяха минали и десет минути, когато Мадана, която беше придружила момичето, се върна забързана.

— Трябва да те завържа! — извика тя. — Мъжът ми идва, изпратил го е Неджир бей. Не бива да узнае какво сме си говорили. Не

ме издавай!

Мадана отново завърза ръцете ми, а после седна до входа. Старческото ѝ набръчкано лице прие недостъпен, враждебен израз.

След няколко секунди вън се чу конски тропот. Пред колибата спря ездач, слезе от коня и влезе. Беше възрастен, сух мъж, който по външност напълно подхождаше на моята Магданозка. Това обаче едва ли се отнасяше и до нрава му. Той се приближи, без да поздрави, и провери дали съм завързан добре. Щом се увери, че всичко е наред, грубо се обърна към жена си:

— Излез вън и не подслушвай!

Старицата напусна колибата, без да каже нито дума, а той клекна срещу мен на пода. Наистина бях любопитен да чуя какво искаше да ми каже Магданозът, от чиито дрехи струеше познатото ми вече ухание на Мадана, само че още по-силно.

— Как се казваш? — попита той със заповеднически тон. Не му отговорих.

— Глух ли си? Искам да знам името ти?

Отново последва това, което музикантите наричат тапет.

— Ще отговориш ли?

Думите му бяха придружени с ритник в хълбока ми. Не можех да го хвана с ръце, но краката си можех да движа достатъчно, за да го запозная с мнението си по въпроса, без излишни теоретични обяснения. Сгънах вързаните си колена и ритнах мъжа на пода така, че излетя до стената. Явно вокалите му бяха доста здрави, защото първо се огледа на всички страни, а после, сякаш нищо му нямаше, каза:

— Повече не се опитвай да го правиш!

— Разговаряй учтиво и аз ще ти отговоря по същия начин! — отвърнах аз.

— Кой си?

— Спестявай си подобни въпроси. Отдавна знаеш кой съм.

— Какво търсиш в Лисан?

— Това не те засяга.

— Какво правеше при беруарските кюрди?

— Също не е твоя работа.

— Къде е враният ти кон?

— В сигурни ръце.

— Къде са вещите ти?

— Там, откъдето не можеш да ги вземеш.

— Богат ли си? Можеш ли да платиш откуп?

— Ела по-близо, ако искаш да си го вземеш. Запомни едно: аз съм ефенди, а ти си подчинен на твоя райс. Само аз имам право да задавам въпроси, а ти ще трябва да отговаряш. Не си мисли, че ще позволя да ме разпитваш!

Изглежда, той сметна за по-умно да последва съвета ми, защото след кратко размишление каза:

— Питай тогава.

— Къде е Неджир бей?

— Защо искаш да знаеш?

— Защото той заповяда да ме нападнат.

— Грещиш.

— Не лъжи!

— Наистина грещиш. Ти изобщо не знаеш къде се намираш!

— Наистина ли смяташ, че можеш да излъжеш един ефенди от Франкистан? Ако оттук се спусна към долината, ще стигна до Шурд. Вдясно е Лисан, вляво — Раола, а горе в планината е пещерата на Рух'и кулян.

Разбойникът не можа да прикрие изненадата си.

[#1 Прекъсване в музиката, пауза. — Бел. нем. изд.]

— Какво знаеш за духа на пещерата, чужденецо?

— Зная повече от теб, повече от всички, които живеят в тази долина.

Благодарение на Марах Дуримех отново бях господар на положението. Несторианецът явно не знаеше дали може вече да се освободи от задължението си.

— Кажете какво знаеш! — каза той.

— Пфу! Вие не заслужавате да чуете нищо за духа на пещерата. Какво искаш от мен. Защо ме нападнахте и пленихте?

— Първо искаме коня ти.

— Друго!

— Оръжията ти.

— Друго!

— И всичко, което носят със себе си твоите другари.

— Наистина си скромен!

— После ще те освободим.

— Вярваш ли? Аз не вярвам, защото вие искате много повече.

— Нищо повече от това да заповядаш на мелика от Лисан да не освобождава бея на Гумри.

— Да заповядам ли? Ти луд ли си, старче? Смяташ, че мога да заповядвам на бея на Лисан, и се осмеляваш да ми казваш какво да правя, ти, червеят, който ще размажа с крака!

— Ходих, не се карай!

— Не се карам, казвам истината. Засрами се! Говориш, че си християнин, а си по-подъл от крадец и разбойник. Навсякъде, където отида, ще разказвам, че халдейците са по-лоши от кюрдските бандити. Беруарите посрещнаха мен, християнина, много по-любезно. Несторианците от Шурд обаче ме нападнаха из засада и ограбиха.

— Нищо няма да разказваш, защото, ако не направиш това, което ти казвам, никога няма да бъдеш на свобода.

— Ще видим, защото меликът на Лисан ще поиска да ме пуснете.

— Не се страхуваме от него. Той не може да ни заповядва, а и още днес ще получим подкрепление. Ще направиш ли каквото ти казах?

— Никога!

— Тогава знай, че ще дойда чак утре. Няма да виждаш никой друг освен мен и пазачката си, която повече няма да ти дава храна. Гладът ще те направи по-покорен. И тъй като ме ритна, за наказание ще те лиша и от вода.

Той изсипа водата от паницата, махна презрително с ръка и излезе навън. Известно време чувах как заповеднически говори на жена си. Накрая се качи на коня и тръгна. Сега знаех защо ме бяха нападнали. Раисът на Шурд беше във война с кюрдите и аз като посредник трябваше да бъда обезвреден. Заедно с това искаха да се докопат и до имуществото ми. След известно време влезе Мадана.

— Той обиди ли те, ходих? — беше първият ѝ въпрос.

— Да оставим това!

— Не му се сърди, ефенди! Раисът му е заповядал така. Мъжът ми беше много сърдит. Не бива да говоря с теб и да ти давам храна и вода.

— Кога пак ще се върне мъжът ти?

— Чак утре. Трябвало да отиде през нощта до Мурги.

— А междувременно ще идват ли тук други мъже?

— Не вярвам. Много малко хора знаят къде се намираш. Той ти изля водата. Ще отида до извора, да ти донеса друга.

Добрата Магданозка донесе вода, а също и вързоп борина, за да освети колибата. Тъкмо старицата сложи първия наръч в една ниша на стената, когато вън се чуха стъпки. За щастие още не бях развързан. Кой ли беше? Долавящото се учестено дишане сигурно беше на някое куче, което с всичка сила се дърпаше на каишката си — после долових кратък, остър звук, о, това ми беше познато, бях го чувал доста често.

— Доян! — извиках аз радостно.

Чу се силен лай и вик на човек, после кучето се втурна през вратата, събори храбрата Магданозка и се хвърли върху мен, виейки от радост. В следващия миг през вратата се подаде зловещата цев на пушка, а един глас попита:

— Сихди, вътре ли си?

— Да, Халеф.

— Опасно ли е?

— Не. Можеш спокойно да влезеш. Дребосъкът мушна първо пушката, после се появи мустакът му, състоящ се от единайсет косъма, а накрая влезе и самият той.

— Хамдулиллях, сихди, че отново те намерих! Как се озова тук? Машаллах, ти си пленен, ти си вързан! От тази жена ли? Върви в ада, изчадие на грозотата!

В изблик на гняв той извади камата си.

— Спри, Халеф! — заповядах му аз. — Наистина съм пленен, но тази жена е приятелски настроена към мен. Тя щеше да ме спаси, дори и да не беше дошъл.

— Теб да спаси, сихди?

— Вече бяхме подготвили плана.

— А аз исках да я намушкам!

Той се обърна към Мадана със сияещо лице:

— Слава на Аллаха, който те е създал, ти, най-първа хубавице сред жените на Кюрдистан! Косата ти е като коприна, а очите ти сияят като звездите на небето. Знай ти, прелестно създание, аз съм Хаджи Халеф Омар Бен Хаджи Абул Аббас Ибн Хаджи ал Госарах! Ти си подкрепяла моя приятел и господар с добрината на твоето сърце и затова...

— Престани! — прекъснах аз словоизлиянията му. — Тази жена не разбира нито дума арабски. Говори само кюрдски.

Тогава дребосъкът събра целия си запас от кюрдски думи, за да ѝ даде да разбере, че я смята за най-красива и достойна от всички жени и че до края на живота си тя ще може да разчита на приятелството му.

Помогнах им да излязат от затрудненото положение, като ѝ обясних:

— Мадана, днес ти говореше за слугата ми, който бил разказвал за мен в Амадие. Ето го! Хаджи Халеф е намерил следите ми и ги е проследил дотук, за да ме спаси.

— О, ефенди, какво ще правиш сега? Ще избягаш ли?

— Не се безпокой! Няма да предприема нищо, преди да го обсъдя с теб. Седни спокойно!

Междувременно Халеф ме развърза и седна до мен. Вече не ме заплашваше опасност, защото с него и Доян не се страхувах от нито един халдеец.

— Разказвай, сихди! — помоли Халеф. Подробно му обясних всичко, което ме беше сполетяло, като често бях прекъсван от възклицанията му. Накрая той каза:

— Сихди, ако бях паша, щях да възнаградя Мадана и да се оженя за Ингджа. Но тъй като не съм паша и вече си имам моята Ханех, те съветвам да вземеш Перлата за жена. Тя е висока и силна като теб самия!

— Ще си помисля! — отвърнах му аз през смях. — Но сега ми разкажи за всичко, което става в Лисан, и как попаднахте на следите ми.

— О, сихди, настъпи голямо объркване. Стана, както ти каза: несторианците се изтеглиха зад Саб и чакаха твоето завръщане. Но ти не дойде...

— А шейх Мохамед Емин не се ли върна?

— Той дойде и като минаваше по моста, за малко не го застреляха. Все пак навреме го познаха. Разказа, че по пътя са ви нападнали. Конят му бил само одраскан от куршумите и успял да се измъкне. Трябвало му доста време, да го укроти. После се върнал и намерил коня ти мъртъв, а теб те нямало.

— Не е ли отишъл бързо за помощ при кюрдите?

— О не, сихди! Шейхът мислел, че те са ви преследвали коварно, за да ви убият, защото кяят на Далаша бил лош човек. Затова Мохамед Емин бързо потеглил към Лисан, за да ни доведе.

— И тогава сте изпаднали в затруднение?

— Аз не, сихди, но останалите — да. Знаех какво трябва да се прави и така и постъпих. Те естествено се събраха на голям съвет и решиха да проводят при кюрдите група пратеници, които да поискат теб или трупата ти.

— Слава Богу! Не се стигна дотам.

— Сихди, ако те бяха убили — кълна се в Аллаха, — нямаше да си тръгна от тази страна, преди да съм избил всички беруари! Знаеш колко те обичам.

— Знам, мой храбри Халеф. И какво стана по-нататък!

— Пратениците бяха посрещнати много лошо от кюрдите...

— Кои участваха?

— Мохамед Емин, двама кюрди, които бяха заловени от несторианците заедно с нас, писарят на мелика и един халдани, говорещ кюрдски, за да превежда на шейха. Първо кюрдите не искаха да повярват, че си бил нападнат. Мислеха, че това е хитрост на мелика. Щом обаче беруарите видяха убития кон, повярваха. Твърдяха, че несторианците са те отстранили, защото не са искали да има посредник. Бяха разпратени вестоносци по всички посоки. Тогава дойде Неджир бей и каза, че си бил застрелян от кюрдите беруари. Бил видял това от другия бряг.

— Подлец!

— Такъв е, сихди. Но той ще си получи заслуженото! Едва не се стигна до битка. Тогава отидох при мелика, който беше при бея на Гумри, и го помолих да сключат примирие, като му казах, че през това време аз ще се опитам да те намеря. Те не вярваха, че е възможно. Но като им споменах за Доян, се обнадеждиха. За последен път бяха изпратени хора за преговори, с които трябваше да отида и аз. Беруарите се съгласиха двете войски да останат до утре сутринта по местата си. Ако дотогава не се върнеш, битката ще започне.

— Така. И какво направи после?

— Отидохме с кучето до мястото, където лежеше конят. Доян намери следите ти и ме заведе до реката. Ясно беше, че са те прехвърлили през водата. Другите смятаха, че първо трябва да се

върна в Лисан, за да мина на другия бряг по моста. Но нямах време за това, тъй като вече се свечеряваше. Съблякох се, навих дрехите си около главата, сложих върху тях оръжията си и поех към другия бряг сам с кучето.

— И намерихте ли веднага отново следата?

— Да, сихди. Продължихме по нея веднага, щом се облякох — и ето ни тук!

— Халеф, никога няма да забравя това.

— Замълчи, сихди! Ти би направил за мен повече!

— Какво каза англичанинът?

— Не можехме да разберем какво говори, но обикаляше нагоре-надолу като разярена пантера, която са хванали.

— Знае ли Неджир бей, че ме търсиш и че кучето е с теб?

— Не, той си беше тръгнал преди това.

— Срецна ли те някой?

— Никой. Доян ме преведе през една съвсем пуста местност.

— Къде е враният ми жребец?

— В двора на мелика. Поверих го на шейха.

— Тогава Рих е в добри ръце.

В този момент вън се чува стъпки. Халеф взе пушката си, а Доян се приготви за скок. Успокоих и двамата, защото влезе Ингджа.

Като видя слугата и кучето, момичето учудено спря на входа.

— Не се страхувай — казах й аз. — Този човек и кучето са с мен.

— Как са дошли дотук?

— Търсили са ме, за да ме освободят.

— Значи искаш да ни напуснеш?

— Още не.

— Тогава нуждаеш ли се от застъпничеството на Рух'и кулян?

— Да. Все още ли искаш да ме заведеш?

— С удоволствие, ефенди. Ето донесох храна и нещо за пиене.

Но няма да стигнат за двама души и за кучето.

Ингджа носеше голяма, пълна догоре тръстикова кошница. Със съдържанието й можеха да се нахранят петима души.

— Не се притеснявай, добро момиче! — отвърнах аз. — Ще стигне за всички. Ти и Мадана също трябва да си хапнете.

— Ходих, ние сме жени.

— Знам какво имаш предвид. Но в моята родина жената заема по-различно място, отколкото при вас. При нас те са украсението и гордостта на дома и на масата им се отрежда почетното място.

— О, ефенди, колко щастливи са вашите жени!

— Но са принудени да ядат с лопати! — намеси се Магданозката състрадателно.

— Това не са лопати, а малки, фини инструменти от хубав метал, с които се яде чудесно и много по-чисто, отколкото с пръсти. При нас този, който си цапа по време на ядене ръцете с храна, се смята за несръчен и нечист човек. Ще ви покажа как изглежда една такава лъжица.

Докато Ингджа разстилаше върху пода покривката, която бе донесла, и нареждаше върху нея храната, аз взех камата на Халеф и с нея изрязах от дирека едно доста голямо парче дърво, като започнах да дялкам от него лъжица. Скоро тя беше готова и когато показах как се яде с нея от паницата, двете простички жени останаха възхитени.

— Е, кажи сега, Мадана, може ли това малко нещо да се нарича кюрек?

— Не, ходих — призна тя. — Не е необходимо да имате толкова големи усти, както си мислех в началото.

— Ефенди, какво ще правиш с тази лъжица? — попита Ингджа.

— Ще я хвърля.

— О не, ходих! Не искаш ли да ми я подариш?

— Не е достатъчно хубава за теб. За Перлата на Шурд тя трябва да е от злато.

— Ефенди — каза тя, изчервявайки се, — за мен е хубава. По-хубава е, отколкото ако беше направена от алтън и гю-мюш, защото ти си я направил. Моля те, подари ми я за спомен, когато вече няма да си при нас.

— Задръж я тогава! Но утре с Мадана трябва да ми дойдете на гости в Лисан и ще ви дам още по-хубави.

— Кога ще тръгнеш отгук?

— Това ще определи Рух'и кулян. Но сега седнете! Хайде да започнем с вечерята.

Многократно трябваше да повторя тази молба, докато я изпълнят. До този момент Халеф не бе промълвил и дума, а само

наблюдаваше хубавото момиче. Дребничкият ми слуга дълбоко въздъхна и каза на арабски:

— Имаш право, сихди!

— За какво?

— Дори и да бях паша, пак нямаше да ѝ подхождам. Вземи я ти, сихди! Тя е по-хубава от всички, които съм виждал.

— Тук сигурно има някой младеж, когото тя обича.

— Попитай я!

— Не може, скъпи Хаджи Халеф. Това би било много неучтиво и нахално.

Ингджа сигурно беше забелязала, че става дума за нея. Затова ѝ каза:

— Познаваш този човек отдавна.

— Как така, ефенди?

— Хаджи Халеф е слугата, за когото ти е разказвала Марах Дуримех. Всички други повярвали, че съм убит, само той се осмелил да тръгне по следите ми.

— Той е нисък, но верен и смел човек — каза момичето, като гледаше към него с одобрение.

[#1 Лопата. — Бел. нем. изд.]

[#2 Злато и сребро. — Бел. нем. изд.]

— Какво каза тя за мен? — защото беше забелязал погледа ѝ попита Халеф.

— Ингджа каза, че си верен и смел мъж.

— Кажй ѝ, че е много хубаво и добро момиче и че е много жалко, дето съм толкова дребен и не съм паша.

Докато превеждах думите му на Ингджа, той и протегна ръка, а тя засмяно я пое. Лицето ѝ излъчваше такава миловидност и доброта, че изпитах истинско съжаление, като си помислих за еднообразния живот, който трябваше да води в тази страна.

— Искаш ли да изпълня някое твое желание? — попитах аз момичето в порив на нежност.

Ингджа ме гледа няколко секунди замислено, а после каза:

— Да, господарю, имам едно желание.

— Кажй го!

— Ефенди, много ще мисля за теб. Ще си спомняш ли и ти някога за мен?

— О, много често!

— Луната свети ли при вас така, както при нас?

— Да, по същия начин.

— Ходих, поглеждай вечер при всяко пълнолуние към нея!

Тогава очите ни ще се срещат горе!

— Ще го правя, а и през другите вечери, когато има луна, ще мисля за теб. Щом я погледнеш, знай, че тя ти носи моите поздрави

— А на теб — нашите!

Разговорът замря, бяхме се отдали на чувствата си. Но по време на яденето предишното настроение постепенно се върна Дори Ингджа заговори първа:

— Твоят слуга ще дойде ли с нас до пещерата, ходих?

— Не. Хаджи Халеф Омар веднага ще се върне в Лисан, за да успокои приятелите ми.

— Трябва да направи това, защото ги заплашва опасност.

— Каква? — попитах аз привидно спокойно. — Преди известно време тук имаше двама мъже. Единият дойде при теб, а другият остана в селото. Говорих с него Той не биваше да казва на никого нищо, но все пак ми издаде достатъчно и аз ще ти го разкажа. Ти смяташ, че утре до обяд няма да има битка?

— Надявам се.

— Има обаче много хора, които не желаят това и са избрали за водач баща ми. Той изпрати вестonosци до Мурги, Мианиш и Ашита, а също и надолу по долината, чак до Биридше и Гиса, за да свика всички годни да носят оръжие мъже. Тези воини ще се съберат още през нощта, а на сутринта ще нападнат беруарите.

— Каква непредпазливост! Баща ти ще донесе нещастие на всички в долината!

— Мислиш ли, че беруарите ни превъзхождат?

— По войнственост — да, макар все още да са по-малобройни. Но избухне ли веднъж войната, тя ще възпламени всички селища и тогава кюрдите ще ви превъзхождат стократно, защото халданите са обградени от племената на кюрдите от всички страни.

— О, Господи, дано не си прав!

— Прав съм, повярвай ми. Ако не успеем днес и утре да сключим мир, за вас ще дойдат по-лоши времена, отколкото е било при

Бедер хан и Нур Улах бей. Тогава е много вероятно халдейците да бъдат изстребени до крак, заедно с жените и децата.

— О, Исусе, какво да правим?

— Знаеш ли къде баща ти ще събира размирниците?

— Не. Не можах да разбера.

— А знаеш ли поне къде се намира той сега?

— Той ходи от село на село, за да свиква мъжете на бой.

— Значи само Рух'и кулян може да ни помогне. Дотогава обаче трябва да направя някои приготовления.

— Помогни ни, господарю, и всички мирни хора ще си спомнят с добро за теб, когато ти отдавна няма да си вече при нас!

Привършихме с яденето и аз попитах Халеф:

— Ще можеш ли да намериш пътя за Лисан, и то така, че никой да не те забележи?

Хаджи Халеф отговори утвърдително, а аз продължих:

— Ще отидеш при мелика и при Кадир бей и ще им кажеш къде си ме намерил.

— Да кажа ли също, кой те е нападнал?

— Кажи им, че Неджир бей ме плени, за да не мога да посреднича при сключването на мир. За да ме освободи, той иска коня ми, моите вещи и всичко, което спътниците ми носят със себе си.

— Шейтанът да го отнесе дано!

— Виждаш, че вече са ми взели всичко. Дай ми пистолета и ножа си! Нека и Доян остане с мен.

— Вземи и пушката, сихди! Аз ще се върна в Лисан и без оръжие.

— Пушката ще ми пречи. Разкажи също на Кадир бей и на мелика, че раисът на Шурд е разпратил по всички села вестители да подстрекават мъжете за война. През нощта трябва да се съберат на някакво място, което за съжаление аз не знам, а после ще нападнат беруарите. Самият Неджир бей също обикаля навсякъде. Кажи на мелика да го залови веднага щом го намери.

— Сихди, ако срещна по пътя си този човек, ще го обезвредя.

— Ти сам? Остави това! Не е по силите ти, прекалено як е за теб.

Дребосъкът се изправи с обидена физиономия, разкърши снага и извика:

— Прекалено як за мен ли? Защо мислиш така, сихди, и къде загуби способността си да преценяваш мъдро? Не победих ли Абу Саиф? Не съм ли извършил и други велики дела? Какво представлява този Неджир бей в сравнение с прочутия Хаджи Халеф Омар? Сляпа жаба, куца костенурка, която ще смачкам веднага щом я съзра. Ти си Кара Бен Немзи, героят от Франкистан. Трябва ли аз, твойт приятел и закрилник, да се страхувам от един калпав халдани? О, сихди, колко ти се възхищавах!

— Възхищавай ми се, но бъди предпазлив! Сега всичко зависи от това, да стигнеш успешно до Лисан.

— А ако вождовете ме попитат кога ще дойдеш, какво да им отговоря? — Кажи им, че до сутринта сигурно ще съм при тях.

— Ето, вземи пистолета и камата, а също и торбичката с патроните и Аллах да те пази!

После той се приближи до Ингджа и подаде ръка:

— Сбогом, най-красивата сред красивите! Сигурно пак ще се видим.

Той подаде ръка и на добрата Магданозка:

— Сбогом и на теб, скъпа майко на халданите! Миговете ми при теб бяха сладки и ако се нуждаеш от лъжица, с удоволствие ще ти издялкам една, за да си спомняш за мен. Селям, олицетворение на разума и верността, селям!

И двете естествено нищо не разбраха от това, което Халеф им каза, но любезно изслушаха думите му, а Мадана дори излезе с него навън, за да го поизпрати малко.

Погледнах през входа, за да се ориентирам по звездите кое време е, защото ми бяха взели и часовника. Сигурно беше десет часът.

— Има два часа до полунощ. Кога ще тръгваме? — попитах аз момичето.

— След един час.

— Работата ми е много спешна. Не може ли да говоря с духа на пещерата по-рано?

— Подходящото време е точно в полунощ. Той ще се разгневи, ако отидем при него преди това.

— На мен няма да се гневи.

— Сигурен ли си?

— Напълно.

— Тогава ще тръгнем веднага, щом Мадана се върне. — Имаме ли свещ?

Ингджа мълчаливо ми показа няколко къси, изплетени от тръстика свещи, напоени с овнешка лой. Имаше и огниво. После тя каза:

— Ходих, имам една молба.

— Кажи!

— Ще простиш ли на баща ми?

— Да, заради теб.

— Но меликът ще се разгневи.

— Ще го успокоя.

— Благодаря ти.

— Знаеш ли кой е взел оръжията и другите вещи, които ми отнеха?

— Сигурно са у баща ми.

— Къде държи обикновено подобни неща?

— Вкъщи нищо не е носил, щях да забележа.

Магданозката се върна.

— Ще ти се отблагодаря, Мадана — казах аз любезно, — само трябва да почакаш да се върна отново в Лисан.

— Ще чакам, господарю!

— Сега тръгвам с Ингджа към пещерата — обясних на старицата. — Какво ще правиш, ако междуременно някой дойде да ме проверява?

— Посъветвай ме, ефенди!

— Ако останеш тук, ще си навлечеш гнева на този, който се появи. Затова е по-добре да се скриеш, докато се върнем.

— Ще последвам съвета ти и ще отида на едно място, откъдето мога да наблюдавам колибата. Ще ви видя и когато се връщате.

— Добре, да тръгваме тогава, Ингджа.

Сложих оръжията в пояса и хванах каишката на Доян.

Девойката закри напред, а аз я следвах.

Извървахме част от пътя, по който ме бяха довели в колибата. После свихме надясно и се заизкачвахме по планината, за да се доберем до пещерата. Тя бе обградена от гъста, широколистна гора, така че трябваше да вървим много близо един до друг, за да не се загубим.

След известно време дърветата станаха по-редки и минахме през тесен, скалист хребет, водещ към една твърде стръмна планинска пътека.

— Внимавай, ефенди! — предупреди момичето. — Оттук нататък пътят става много труден.

— Това не е хубаво за възрастните хора, които искат да отидат при духа на пещерата. Тук могат да се изкачват само млади крака.

— О, старите също могат да стигнат дотук. Има заобиколен път. От другата страна пътеката е удобна и стига почти до самата пещера.

Подкрепяхме се един друг и се изкачихме горе, хванати за ръка, когато пред нас се изпречи лабиринт от скали. Предполагах, че някъде тук е целта на нашето пътешествие, траяло повече от половин час.

Пред нас каменните блокове образуваха нещо като проход, в чийто край се издигаше тъмна скала. Ингджа спря.

— Там е — каза тя, сочейки към тъмната скала. — Ще вървиш направо и в подножието на онази скала ще видиш отвор, в който ще оставиш свещта, след като я запалиш. После ще се върнеш при мен. Ще те чакам тук.

— Светлината може ли да се види оттук?

— Да, но сега свещта напразно ще гори, защото още не е станало полунощ.

— Все пак ще опитам. Ето ти ремъка. Подръж малко кучето и сложи ръка върху главата му.

Взех свещите и тръгнах напред. Бях изключително напрегнат и в това нямаше нищо чудно; имах ли право въобще да прониквам в тайната, обгръщаща духа на пещерата? Естествено, вече предчувствах в какво се състоеше нейната същност.

Стигнах до скалата и забелязах пещера, чийто вход бе толкова висок и широк, че през него човек спокойно можеше да мине изправен. Ослушвах се няколко мига, но не чух нищо и запалих една от свещите, която закрепих на земята пред пещерата. Стана лесно, защото в основата си свещта беше достатъчно широка.

Върнах се. Казвах си, че за един предубеден човек е необходима доста голяма смелост да се качи в планината посред нощ, за да говори с дух.

— Свещта гори. Сега да почакаме да видим дали ще изгасне — каза Ингджа.

— Не подухва дори и най-лек ветрец. Ако свещта изгасне, наистина ще е сигурен знак, че духът е тук — промълвих аз.

— Виж! — извика момичето, сграбчвайки ме припряно за ръката. — Угасна!

— Тогава отивам.

— Чакам те тук.

Като се върнах при пещерата, се наведох да потърся свещта, но я нямаше. Убеден бях, че духът е съвсем наблизо, може би в някоя странична ниша, за да може да чува думите. Всеки друг на мое място просто би изложил молбата си и после би тръгнал, но аз нямах такова намерение. Направих две крачки навътре в пещерата.

— Рух'и кулян! — извиках полугласно.

Не последва отговор.

— Марах Дуримех!

Отново никакъв отговор.

— Марах Дуримех, спокойно можеш да се обадиш! Няма да издам тайната ти. Аз съм хекиминът от Франкистан, който излекува в Амадие правнучката ти Шакара от отровата, и спешно трябва да говоря с теб.

Не се бях излъгал, отстрани се чу шум, сякаш някой става от пода. Наистина мина доста време, докато последва отговорът. После се чу:

— Ти наистина ли си хекиминът ефенди от Франкистан?

— Да. Повярвай ми! Предполагах, че ти самата си Рух'и кулян и ще запазя тайната ти.

— Познавам твоя глас, но не мога да те видя.

— Какъв знак искаш да ти дам?

— Кажи ми, какво имаше турският хеким в амулета си, с който трябваше да прогони дявола на болестта?

— Умряла муха.

— Ефенди, ти си наистина! Кой ти показва пещерата?

— Ингджа, дъщерята на Неджир бей. Тя е вън и ме чака.

— Направи още четири крачки напред! Закрачих и усетих как една ръка ме хвана и придърпа към странична ниша, където изминахме още известно разстояние.

— Сега почакай! Ще запаля свещ.

Миг по-късно свещта блесна и видях пред себе си Марах Дуримех, увита в дълга дреха. Лицето ѝ излъчваше достойнство. И сега белите ѝ плитки висяха почти до земята. Тя ме освети.

— Да, наистина си ти, ефенди! Благодаря ти, че дойде. Но на никого не бива да казваш кой е духът на пещерата!

— Ще мълча.

— Какво те води при мен?

— Халданите са изправени пред голяма беда, която може би само ти можеш да предотвратиш. Имаш ли време да ме изслушаш?

— Да. Ела и седни!

Наблизо имаше дълъг тесен камък, върху който спокойно можеха да седнат двама души. Изглежда, той беше мястото за почивка на духа на пещерата. Седнахме върху него един до друг, а свещта беше закрепена на ръба на камъка. Тогава старицата загрижено каза:

— Думите ти предвещават нещастие. Говори, ефенди!

— Знаеш ли вече, че меликът на Лисан е нападнал и пленил бея на Гумри?

— Пресвета майко, истина ли е това? — извика тя, видимо уплашена.

— Да. Аз самият бях на гости при бея и също бях пленен.

— Нищо не знам за това, нито дума. През последните дни бях в Хешат и Биридше и се върнах едва днес през планините.

— Бериарските кюрди са пред Лисан, за да започнат утре битката.

— О, вие, глупци, които обичате омразата и ненавиждате любовта! Пак ли трябва реката да почервенеет от кръв, а страната — от светлината на пламъците? Разказвай, ходих, разказвай! Моята сила е по-голяма, отколкото ти си мислиш. Може би все още не е твърде късно.

Подчиних се на искането ѝ, а тя ме слушаше със затаен дъх. Имах усещането, че до мен седи смъртта, и все пак може би от тази тайнствена старица зависеше животът на стотици хора. Нищо в тялото ѝ не помръдваше и нито една гънка на дрехата ѝ не потрепваше. Но веднага, щом свърших, тя стана.

— Ефенди, все още има време. Ще ми помогнеш ли?

— С удоволствие.

— Трябва да ми разкажеш и за себе си, но не сега, а утре. Имаме по-важна работа. Досега духът на пещерата беше ням. Още никой не го е чувал да говори. Днес обаче ще говори, днес трябва да говори! Иди при Ингджа. Нека тя те заведе в Лисан.

Меликът, Кадир бей и раисът на Шурд веднага да дойдат при Рух'и кулян.

— Ще се подчинят ли?

— Трябва да се подчинят, повярвай ми.

— Не знам как да намеря Неджир бей.

— Ефенди, друг може и да не успее да го намери, но ти ще го направиш. Познавам те. Той също трябва да дойде, с другите — или по-късно от тях, няма значение, но до сутринта искам да се появи. Ще чакам.

— Ако ме питат от кого съм получил това нареждане, да им отговарям ли от Рух'и кулян и нито дума повече. Правилно ли е това?

— Да. Засега предводителите не бива да знаят кой всъщност е духът на пещерата.

— Трябва ли и аз да се върна тук?

— Можеш да ги придружиш, но не бива да влизаш с тях в пещерата. Това, което ще им кажа, засяга само тях. Кажи им веднага да влязат в пещерата и да вървят, докато стигнат до едно осветено помещение.

— Можеш ли да ми помогнеш да получа обратно всичко, което ми бе отнето? — попитах аз.

— Да. Не се притеснявай. Сега върви! Утре ще се видим отново и тогава ще можеш да говориш с Марах Дуримех колкото желаш.

Тръгнах и намерих Ингджа на същото място, на което я бях оставил.

— Много се забави, ходих — каза тя.

— Затова пък сега трябва да побързаме.

— Почакай, докато свещта отново се запали. Иначе няма да знаеш, дали молбата ти ще бъде изпълнена.

— Ще бъде. Духът ми го каза.

— О, господарю, ти си чул гласа му.

— Чух го. Той дълго говори с мен.

— Досега това никога не се е случвало. Ти сигурно си някой много прочут ефенди!

— Духът не преценява хората по положението им.

— А може би си го и видял?

— Лице в лице.

— Ходих, ти ме плашиш! Как изглеждаше?

— Такива неща не се разкриват. Ела, хайде да ме водиш! Трябва бързо да стигна до Лисан.

— Какво ще стане тогава с Мадана, която те чака?

— Първо ще ме заведеш до верния път, а после ще се върнеш да й кажеш повече да не ме чака. Утре ще дойда в Шурд.

— А какво да каже на баща ми, когато я попита къде си?

— Мадана да му съобщи, че Наджир бей веднага трябва да отиде при духа на пещерата. Ако ти срещнеш баща си, незабавно го прати горе в пещерата. Нека да отиде, каквито и други намерения да има. Ако раисът не се подчини моментално, с него е свършено.

— Ефенди, започва да ме дострашава. Да тръгваме! Отново взех каишката на Доян, а момичето хванах за ръката. Бързо се спуснахме надолу. Щом стигнахме до планинския хребет, вместо надясно тръгнахме наляво. Момичето познаваше местността и ме водеше толкова уверено, че след около четвърт час вече бяхме стигнали до пътя, свързващ Лисан и Шурд.

Спрях и казах:

— Знам пътя нататък. Трябва да се разделим. Като ме водеха насам, запомних добре пътеката. Благодаря ти, Ингджа. Утре отново ще се видим. Лека нощ!

— Лека нощ!

Ингджа хвана ръката ми и бързо я целуна. После се втурна в тъмнината на нощта като подплашена сърна. Една минута стоях неподвижно, а после тръгнах по пътя за Лисан, докато мислите ми се връщаха вдзад към Шурд.

Сигурно вече бях изминал половината път, когато чух конски тропот. Бързо свърнах встрани и се скрих зад един храст. Конникът скоро се приближи и префуча край мен. Беше раисът на Шурд. Той вече отминаваше, когато му извиках:

— Неджир бей! Ездачът спря коня си.

Развързах Доян, за да не му пречи ремъкът в случай, че ми е необходима помощта му, и после се приближих към раиса.

— Кой си? — попита той.

— Твоят пленник — отвърнах аз, хващайки коня му за юздата. Той се наведе напред и ме погледна. След това замахна към мен, но аз бях по-бърз и хванах юмрука му.

— Неджир бей, слушай внимателно какво ще ти кажа! Изпраща ме Рух'и кулян, веднага трябва да отидеш в пещерата.

— Лъжец! Кой те освободи?

— Ще се подчиниш ли на заповедта на духа или не?

— Ще те убия, куче!

Раисът бръкна със свободната си ръка в пояса, но в същото време внезапно му нанесох силен удар. Той загуби равновесие и излетя от седлото, описвайки широка дъга.

— Доян, дръж!

Кучето се хвърли върху великана, докато аз полагах усилия да успокоя коня му. Когато това ми се удаде, видях, че раисът лежи неподвижно на земята. Доян се беше надвесил над него и стискаше гърлото му със зъбите си.

— Неджир, само да мръднеш или извикаш, ще ти струва живота. Това куче е по-страшно от пантера. Ако направиш някое погрешно движение или кажеш и дума против волята ми, ще го накарам да те разкъса.

Той видя смъртната опасност и не посмя да окаже съпротива. Първо му взех оръжията — пушката и ножа. После го завързах с дебелия ремък на кучето така, както преди бяха вързали мен. След това го накарах да се изправи и го привързах за стремето на коня.

— Неджир бей, разреши ми да яхна коня! — подиграх му се аз. — Днес достатъчно си яздил. Напред!

Раисът ме следваше без съпротива, защото разбра, че е безсмислена. Не мислех да използвам сегашното си превъзходство, за да продължавам да издевателствам над него, затова мълчах през цялото време. Накрая той наруши мълчанието, но така плахо, че усетих страха му кучето да не го хване отново при първия по-високо произнесен звук.

— Ходих, кой те освободи?

— Ще научиш по-късно.

— Къде ме водиш?

— Ще видиш.

— Ще наредя да набият Мадана с камшици! — изръмжа той.

— Няма да можеш да го направиш! Къде са оръжията и другите ми вещи?

— Не са при мен.

— Ще се намерят. Чуй, Неджир бей, нямаш ли други коне освен този?

— Имам достатъчно.

— Радвам се да чуя това. Утре ще ги разгледам и ще си взема един заради онзи, който нареди да застрелят.

— Шейтанът ще ти даде кон. Утре по това време пак ще си пленник.

— Ще видим!

Отново се възцари мълчание. Той беше принуден да тича до коня, а Доян го следваше по петите. Скоро видяхме пред нас Лисан.

По време на отсъствието ми селището се бе превърнало във военен лагер. От другата страна десният бряг на Саб тънеше в тъмнина, но отсам горяха огън до огън, а около тях лежаха или стояха многобройни групи мъже. Още отдалеч, се виждаше, че най-големият огън гори пред дома на мелика. Не исках да ме спират и подкарах коня по-бързо, но въпреки това всички ме познаха.

— Чужденецът, чужденецът! — чуваше се отвсякъде. Или се разнасяше вик:

— Неджир бей, и то вързан!

Скоро подире ни се събра многобройна свита, която се опитваше да ни придружи. Така стигнахме до къщата на мелика. Тук се бяха събрали най-малко шейсет въоръжени мъже. Пръв ни забеляза Дейвид Линдси, който удобно се бе облегал на стената. Като ме видя, с отегчената му физиономия се извърши огромна промяна — челото се вдигна нагоре, а брадата му така увисна, сякаш бе немощна. Устата се раззина, като че ли искаше да погълне цял крилат бик, а носът му се издължи като врата на надушила опасност дива коза. После дългият Дейвид направи огромен скок и ме сграбчи в обятията си в момента, когато слизах от коня.

— Сър! — изръмжа той. — Отново тук? Добре дошли!

— Е, ще ме смачкате, сър Дейвид! И другите искат да получат по нещо от мен.

— Ех! Ох! Ах! Къде бяхте? Господ бди на небето! Довели сте пленник? Чудесно! Невероятно! Йес!

Но от другата страна вече ме дърпаха.

— Хамдулиллях! Това си ти, ефенди! Слава на Аллаха и на Пророка! Хайде разказвай!

Това беше Мохамед Емин, а Амад ал Гандур, синът му, извика:

— Уаллахи, Господ го изпраща! Най-сетне край на мъките!

Малко по-встрани стоеше дребничкият, храбър Хаджи Халеф Омар. Той нищо не каза, но във верните му очи блестяха две големи сълзи от радост. Подадох му ръка:

— Халеф, за голяма част от всичко това трябва да благодаря на теб.

— Не говори, сихди! — запротестира той. — Какво съм аз в сравнение с теб? Мръсен плъх, грозен таралеж, куче, което се радва, като го удостоиш с погледа си!

— Къде е меликът!

— В къщата.

— А Кадир бей?

— В най-затътената стая, защото го държат като заложник.

— Хайде да влезем.

Около нас се бе събрала голяма тълпа. Развързах раиса от стремето и му дадох знак да влезе с мен в къщата.

— Не можеш да ме накараш да вляза вътре! — изръмжа той.

— Доян, внимавай!

Тези думи бяха достатъчни. Тръгнах напред, държейки ремъка в ръце, а пленникът незабавно ме последва. Щом вратата се затвори зад нас, вън се надигна оглушителна, многогласна глъчка. Тълпата се опитваше да си обясни случилото се. Вътре ни посрещна меликът. Като ме видя, той извика от радост и протегна срещу мен двете си ръце.

— Ефенди, какво виждам! Ти пак се върна? Здрав и читав? А това е Неджир бей! Пленен!

— Елате! Ще ви обясня всичко!

Отправихме се към най-голямата стая на партера, където имаше място за всички. Хората насядаха по рогозките, изпълнени с очакване, но раисът остана прав. Кучето държеше ремъка между зъбите си и при най-малкото помръдване на пленника заплашително ръмжеше.

— Как съм попаднал в ръцете на раиса и как са се отнасяли с мен, Хаджи Халеф Омар сигурно вече подробно ви е разказал? —

попитах аз.

— Да — чу се в отговор от насядалите в кръг хора.

— Затова няма да повтарям и...

— О, напротив, ефенди! Разкажи ни го още веднъж ти самият! — прекъсна ме меликът.

— По-късно. Сега нямаме време, защото ни чака по-важна работа.

— Как се освободи и как плени раиса?

— И за това ще ви разкажа подробно после. Неджир бей е разбунтувал всички наоколо да нападнат утре сутринта беруарите. Това би било гибелно за халданите...

— Не! — чу се един глас.

— Няма да спорим! Тук само един би могъл да помогне — Рух'и кулян...

— Духът на пещерата! — възкликнаха всички учудено и уплашено.

— Да, аз ходих при него.

— Знаете ли пещерата? — попита меликът.

— Намерих я и му разказах всичко, което се случи. Духът спокойно ме изслуша и ми каза да...

— Говорил е с теб? Чул си гласа му? Ефенди, това не се е случвало на никой смъртен! — извика един от знатните халдани, който беше влязъл с нас. — Ти си любимец на Бога и трябва да се вслушаме в думите ти!

— Ще бъде за ваше добро.

— Какво каза духът на пещерата?

— Поръча ми веднага да дойда в Лисан и заведа при него мелика, Кадир бей и раиса на Шурд.

Събрали се учудено възкликнаха, а аз продължих:

— Забързах надолу по пътя и срещнах раиса. Казах му, че трябва да дойде при Рух'и кулян, и тъй като не искаше да се подчини на призива на духа, го плених и доведох тук. Извикайте бея на Гумри, за да чуе и той!

Меликът на Лисан стана.

— Ефенди, не се шегуваш, нали?

— Положението е прекалено сериозно, за да се шегувам.

— Тогава трябва да се подчиним. Но не е ли опасно да вземаме със себе си и Кадир бей? Ако избяга, няма да имаме заложник.

— Той ще ни обещае, че няма да бяга, и ще удържи на думата си.

— Отивам да го доведа.

Меликът излезе и не след дълго се появи с бея.

Щом владетелят на Гумри ме видя, се втурна към мен.

— Отново си тук, ефенди! — извика той. — Слава на Аллаха, че пак те връща! С голяма печал научих вестта за твоето изчезване, защото знаех, че единствено само на теб мога да разчитам.

— Аз също се страхувах за теб, бей. Знаем, че искаш отново да бъдеш свободен, и Аллах, който винаги е добър, ме освободи от пленничество и ме доведе при теб.

— Кой беше врагът? Този ли?

Казвайки това, той посочи към Неджир бей.

— Да! — потвърдих аз.

— Аллах да убие него и децата му и децата на неговите деца! Не беше ли ти приятел на тези хора, така както бе на моите? Не каза ли и не направи ли всичко, каквото им бе угодно? И в замяна той те нападна и плени! Виждаш ли сега какво можеш да очакваш от гостоприемството на един халдеец?

— Навсякъде има добри и лоши хора, бей! Затова доброто не бива да страда наравно със злото.

— Ефенди — отвърна той, — обичам те! Ти смекчи сърцето ми, за да приема мисълта за мир с тези хора. Но ето, че те те нападнаха, и затова битката между тях и мен ще е решаваща.

— Не забравяй, че си техен пленник — прекъснах го аз.

— Моите беруари ще дойдат и ще ме освободят — отвърна той гордо.

— Те вече са тук, но са много малко.

— След тях ще дойдат още хиляди.

— Тогава с теб ще е свършено. Ще намерят само трупа ти! Тук ти си заложник и ще трябва да заплатиш нападението на твоите хора с живота си.

— Предпочитам да умра. Аллах е записал в книгата всичко, което трябва да се случи на правоверния. Никой не може да промени късмета си.

— Не забравяй, че съм гост на мелика! Той не е искал да ми се случи нищо лошо, само раисът на Шурд без знанието на останалите се държа враждебно с нас.

— Как успя да се измъкнеш!

— Питай Рух'и кулян!

— Рух'и кулян? — каза той учудено. — При теб ли беше?

— Не, аз бях при него, а той иска и ти да отидеш там. — Аз ли? Кога? — осведоми се Кадир бей изумен.

— Веднага.

— Ефенди, това е невъзможно. Рух'и кулян е силен и могъщ дух, а аз съм само обикновен смъртен, който трепери пред Невидимия.

— Видях го й говорих с него.

— И не си умрял веднага?

— Не са ли говорили с Рух'и кулян много от хората тук и после не са умирали.

— Говорили са, но не са го виждали.

— Както можеш сам да се увериш, още съм жив.

— Вие, ефендитата от Франкистан, знаете как да се държите с духовете.

— Не съм ти казвал, че ще го видиш. Той заповяда меликът, ти и Наджир бей веднага да отидете в пещерата. Няма ли да се подчиниш на тази заповед? Меликът ще отиде.

— Тогава и аз ще отида.

— Така си и знаех. Но нали няма да забравяш, че си пленник на мелика?

— Той страхува ли се, че ще избягам?

— Налага му се да е предпазлив. Ще му обещаеш ли, че няма да правиш опити за бягство и че доброволно ще се върнеш тук?

— Давам му думата си.

— Подай му ръка.

Кадир протегна ръка, а меликът го увери:

— Вярвам ти, Кадир бей, и няма да те охранявам, макар че за мен си по-ценен и от най-голямото богатство. Няма да ходим пеша, а ще яздим и ти ще седиш свободно на коня си.

— Да яздим ли? Възможно ли е това, по този път?

— Има обиколна пътека, която наистина е по-дълга, но по нея ще стигнем по-бързо на коне, отколкото ако предприемем мъчителното

изкачване пеша. И ти ще дойдеш с нас, нали, ефенди?

— Ще дойда, но няма да влизам с вас при духа.

— А какво ще стане с Неджир бей?

Беят не изчака отговора ми и злобно изръмжа:

— Няма да дойда! Оставам тук!

— Ти чу, че Рух'и кулян настоява да дойдеш — предупреди го меликът сериозно.

— Не съм длъжен да изпълнявам това, което иска този чужденец.

— Значи няма да се подчиниш на духа?

— Ще му се подчиня, но отказвам да отида, щом ми изпраща за вестоносец този чужденец!

— Аз ти заповядвам!

— Мелик, аз съм Неджир бей, раисът на Шурд. Не можеш да ми заповядваш.

Меликът въпросително ме погледна, затова аз се обърнах към моя дребен хаджия:

— Халеф, знаеш ли дали тук има въжета?

— Там, в ъгъла, има цял куп, сихди — отвърна той.

— Вземи ги и ела!

Дребосъкът разбра какво да прави. Той блъсна раиса, който бе застанал на пътя му, не особено любезно в ребрата, а после събра въжетата от пода. Аз обясних на мелика:

— Щом раисът не иска да дойде доброволно, ще бъде заставен. Ще го завържем върху коня, така че да не може да мърда.

— Опитайте се! — каза раисът заплашително. — Който се приближи до мен, ще постъпя с него така, както ти си направил с мъжа на Мадана.

— Какво иска да каже? — попита Халеф.

— Неджир бей ще събори с ритници всеки, който се осмели да се приближи до него.

— Машаллах, този е луд!

Казвайки това, дребосъкът скочи и в следващия миг огромният халдеец, който беше с вързани ръце, се озова на пода. Половин минута по-късно краката му бяха увити с върви така здраво, сякаш беше сложен в чувал. — Но, Халеф, той трябва да язди! — припомних му аз.

— Не е необходимо, сихди — отвърна той. — Ще сложим този деде по корем върху коня. Може да се научи да плува.

— Добре, изнеси го тогава!

Дребосъкът хвана великана за врата, повдигна го, обърна се така, че гърбът му да опре в неговия, и го повлече навън. Останалите го последваха. Тогава към мен се приближи Линдси.

— Сър — каза той. — Нищо не разбрах, дори по-малко от нищо. Къде отивате?

— При духа на пещерата.

— При духа на пещерата ли? По дяволите! Може ли и аз да дойда?

— Хм! Всъщност не.

— Пфу! Няма да изям този дух!

— Мислиш ли.

— Къде се намира?

— Там, в скалите.

— Скали ли? Има ли наоколо и развалини?

— Не знам. Когато бях горе, беше тъмно.

— Скали! Развалини! Духове! А може би и крилати бикове?

— Не вярвам.

— Идвам с вас. Достатъчно дълго бях сам. Никой не ме разбира. Радвам се, че отново сте при мен. Вземете ме с вас!

— Е, добре! Но нищо няма да можете да видите.

— Неприятно! Неучтиво! И аз исках веднъж да видя дух или призрак. Но въпреки това ще дойда. Йес!

Когато излязохме от къщата, всички жители на Лисан се бяха събрали вън. Но въпреки многото хора цареше дълбока тишина. На светлината на огньовете и факлите добре се виждаше как с помощта на Халеф вързах раиса на Шурд върху коня. Но никой не попита защо го правим. Доведоха конете ни и донесоха факли и едва после, след като яхнахме животните, медикът обясни на събралите се, че възнамеряваме да посетим Рух'и кулян. Той заповяда нищо да не се предприема до завръщането ни, а после минахме между смаяните слушатели.

Отпред яздеше меликът с Кадир бей. След него вървеше Халеф, който водеше коня на раиса за поводите, а англичанинът заедно с мен завършваше малката ни колона. Меликът и Линдси носеха двете факли, с които осветяваха пътя.

[#1 Дядо. Бел. нем. изд.]

Отначало вървахме по утъпкана пътека, после се отклонихме от нея, но все още имаше достатъчно място, да могат да вървят един до друг два коня. Пътуването беше направо фантастично. Под нас се намираше посетената от може би само четирима европейци долина на Саб, тънеща в тъмнина. Вдясно блестяха кървавочервените пламъци на огньовете на Лисан. Вляво зад реката едно осветено в матова светлина петно показваше къде се намира станът на кюрдите. Над нас се издигаха тъмните планински масиви, сред чиито върхове живееше духът, който бе загадка и за самия мен, въпреки че го познавах. Що се отнася до нас шестимата, яздехме в призрачната светлина на нашите факли, един арабин от Сахара, един англичанин, един кюрд, двама халдейци и един немец.

Завихме зад висока скала. Долината остана зад нас, а отпред се появиха стволите на вековна гора, по чиято мека земя продължихме да яздим напред. Трепкацията на пламък на факлите се местеше от клон на клон, от листо на листо. Около нас се чуваше шумолене, фучене и плющение като по страниците на старите романи за призраци. Спящата гора тежко и шумно си поемаше дъх, а тропотът от копитата на конете ни в дълбоката хумусна почва се чуваше като звучащо отдалеч тремоло на барабани, биещи траурен марш.

— Страшно! Йес! — каза англичанинът полугласно и потрепера.
— Не бих искал сам да отивам при духа. Уел! Вие сам ли бяхте?

— Не.

— Така ли? А кой беше с вас?

— Едно момиче.

— Момиче? Боже мой! Младо ли?

— Да.

— Хубаво?

— Много! Много по-хубаво от крилат бик.

— Имали сте късмет! Разкажете!

— По-късно, сър Дейвид. Утре и вие ще видите момичето.

— Уел! Ще преценя дали наистина е по-хубаво от крилат бик.

Йес!

Тихият разговор отново секна. Имаше нещо свещено, недосегаемо в тази нощна гора и отсега нататък не се чуваха никакви звуци освен пръхтенето на някои от конете. Изкачвахме се все по-

нагоре, докато стигнахме билото на планината. Тук първите двама ездачи спряха.

— Стигнахме до целта! — каза меликът. — На около двеста крачки по-нататък са скалите, в които се намира пещерата на духа. Тук ще слезем от конете и ще ги оставим. Ще дойдеш ли с нас, ефенди?

— Да, заради раиса, но само до пещерата — отвърнах аз. — Изгасете факлите!

Завързахме конете за дърветата. При тях трябваше да останат Халеф и Линдси. После свалихме раиса от коня. За да върви, свалихме въжетата и от краката му. Доян стоеше до нас и го наблюдаваше с пламтящи очи, които блестяха дори в тъмното.

— Неджир бей — казах аз, — ще последваш мелика и Кадир бей. Аз ще вървя след теб. Ако не се подчиниш, ще опиташ зъбите на това куче!

После дадох знак да продължим пътя си. Определеният ред се спазваше, а Неджир бей не отказа да изпълни указанията ми.

Кречехме напърно през билото на планината, а после се спуснахме по една стръмнина, откъдето видях скалите пред нас. След около пет минути стояхме на онова място, където ме беше чакала Ингджа, докато разговарях с Рух'и кулян.

— Трябва да влезете в пещерата и да вървите, докато видите светлина — обясних им аз.

Тъй като не можех да видя добре лицата им, по продължителните и дълбоки въздишки на участниците в това приключение разбрах, че преживяното не им беше безразлично.

— Ефенди, развържи ми ръцете! — помоли раисът.

— Не бихме могли да си позволим това — отвърнах аз.

— Няма да бягам. Ще вляза вътре.

— Ти нареди да ме вържат по същия начин и аз трябваше да понасям такива болки много по-дълго от теб. Въпреки това ще махна въжето, но не вярвам на уверението ти.

Той млъкна. Значи наистина имах основание да не му вярвам. Меликът и Кадир бей застанаха от двете му страни.

— Ходих, тук ли ще останеш, или ще се върнеш при конете? — попита бейт.

— Както искате.

— Тогава остани тук! Може заради този човек да имаме нужда от теб.

— Вървете. Ще ви чакам.

Те тръгнаха, а аз седнах върху един камък. Доян много добре беше разбрал задълженията си и следваше раиса, докато не го извиках. Сгуши се до мен, сложи хубавата си глава върху коленете ми и ми позволи да го галя.

Дълго време седях така сам в тъмнината. Мислите ми се носеха през поля и гори, през страни и морета, назад към родината. Поразително бе, че Господ ме бе довел и закрилял тук, където големи и добре екипирани експедиции бяха унищожавани и загинали, а аз срещнах гостоприемство! На какво се дължеше това? Колко много книги бях прочел за чужди страни и техните народи и колко предубедено гледах на тях! Много страни, народи и племена бяха други, много по-добри, отколкото ги описваха. Искрата Божия е почти изцяло задушена у човека, но и дивакът зачита чужденеца, щом разбере, че и той самият е уважаван от него. Изключения има навсякъде. Не винаги бях успявал да се измъкна невредим и по кожата ми имаше много белези и драскотини. Но това ми се случваше обикновено когато пътешествах, така да се каже, като беден странник, а се знае, че понякога дори и най-учтивият калфа трябва да се примири с някоя по-остра дума или дори и с някоя плесница. Можех ли да бъда радетел за истинско благоденствие! Не се отнасях към чуждите народи наставнически или с отрицание. Ценях всяка култура, дори и в най-незначителните ѝ наченки. Всички народи не могат да си приличат и не е егоизмът, а безкористността ще може успешно да учи на възвишеното слово, което „проповядва мир и възвестява избавление“. Това слово не принадлежи на Цезар или Наполеон, а на Този, който се е родил в обор, ял е от зърното на бедността и не е знаел къде да положи главата си, а тази проповед е гласяла: „Блажени са миролюбците, защото те ще се наричат деца Божии!“

Измина повече от час, а аз все още седях сам. Вече почти бях започнал да се опасявам, че с хората в пещерата се е случило нещо, и се питах дали не е по-добре да ги последвам, когато най-сетне чух стъпки.

Станах. Бяха тримата и както веднага забелязах, раисът беше развързан.

— Дълго трябваше да ни чакаш! — изказа меликът съжалението си.

— Вече се опасявах, че нещо ви се е случило — отвърнах, — и наистина смятах подир малко да тръгна след вас.

— Не беше необходимо. Господарю, ние видяхме Рух'и кулян и говорихме с него.

— Познахте ли го?

— Да. Беше... Кажете първо ти името!

— Марах Дуримех ли?

— Да, ефенди. Кой би помислил?

— Какво говорихте с нея?

— Тайна е и тайна ще остане. Ходих, тази жена всъщност е мелика и това, което ни каза, настрои миролюбиво сърцата ни. Беруарите ще бъдат наши гости и после ще напуснат Лисан като приятели.

— Наистина ли е така? — попитах искрено зарадван.

— Така е! — потвърди боят на Гумри. — А знаеш ли на кого дължим това?

— На Рух'и кулян.

[#1 Кралица. — Бел. нем. изд.]

— Да, но първо на теб, ефенди. Старата кралица ни заповяда да бъдем твои приятели. Ние бяхме и преди това. Остани в тази страна като брат на всички нас!

— Благодаря ви. Но аз обичам страната на моя баща и бих искал някой ден да положа там глава за почивка. Ала ще остана при вас толкова, колкото позволява времето ми. Марах Дуримех ще бъде ли и занапред Рух'и кулян?

— Да. Никой не бива да знае, че това е тя. Заклехме се да мълчим, докато тя умре. Ти също няма да казваш, нали, ефенди?

— На никого!

— Утре следобед тя ще те посети в къщата ми, защото те обича като свой внук — каза меликът. — Но сега да вървим!

— А халданите, които Наджир бей свика? — попитах аз бързо, защото исках да съм сигурен, че всичко е наред.

Тогава раисът на Шурд пристъпи към мен и ми подаде ръка.

— Господарю, бъди също и мой приятел и брат и ми прости! Тръгнах по лош път и сега искам да се върна към правия. Ще получиш

всичко, което ти отнех, а аз веднага ще се отправя към мястото, където се събират хората ми, за да им кажа, че сме сключили мир.

— Наджир бей, с готовност ти прощавам. Но знаеш ли кой ме освободи от плен?

— Знам. Марах Дуримех ми каза. Направили са го Мадана и Ингджа, а после дъщеря ми лично те е довела при Рух'и кулян.

— Сърдиш ли им се?

— Сигурно щях да ги накажа, но думите на старата мелика ме накараха да разбера, че двете жени са постъпили правилно. Позволи ми и аз да те посетя.

— Аз те моля за това. Но да вървим! Двамата ми спътници сигурно се тревожат за нас.

Напуснахме тайнственото място, изкачихме се по стръмнината и заварихме англичанина и Халеф доста обезпокоени за мен.

— Какво стана, сър? — извика ми Линдси. — Още малко и щях да дойда и убия този пещерен дух!

— Виждате, че тази смела постъпка не е била необходима, сър Дейвид.

— Какво имаше там?

— По-късно, по-късно! Нека да тръгваме сега. Халеф ме хвана за ръката.

— Сихди — прошепна ми той, — този човек вече не е вързан.

— Духът на пещерата го е освободил, Халеф.

— Тогава Рух'и кулян е много непредпазлив дух. Ела, сихди, отново да го вържем.

— Не, той поиска прошка и аз му я дадох.

— Сихди, и ти си непредпазлив като духа на пещерата. Но аз ще бъда по-разумен. Аз съм Хаджи Халеф Омар и няма да му простя.

— За какво не искаш да му простиш?

— Аз ли? — попита той учудено. — О, за много неща, сихди!

— За какво по-точно?

— Той те нападна, теб, чийто приятел и закрилник съм аз. Това е много по-възмутително, отколкото ако се беше държал враждебно с мен. Аз не съм кюрд или халдеец, а радже ал араб, който няма да позволи да обиждат неговия сихди. Кажи му го!

— Може би ще ми се удаде и тази възможност. Сега обаче да яхваме конете. Виждаш, че другите вече са го сторили.

Меликът беше запалил нови факли и тръгнахме по обратния път. Вече не яздехме мълчаливо, както преди, и само аз не взех участие в разговора, който се водеше между тримата местни жители на кюрдски, а между Линдси и Халеф посредством откъслечни думи на английски и арабски, от които и двамата почти нищо не разбираха.

Посещението ни в планината ме накара да потъна в дълбок размисъл. В какво се състоеше силата на Марах Дуримех, та тя имаше влияние над мелика, а също и над бея на Гумри? Обстоятелството, че е била кралица, едва ли можеше да окаже такова въздействие. Освен това за кратко време тя успя да помири двама врагове, които бяха толкова различни по произход и вероизповедание. Също така невероятно бе, че бързо превърна дивия и груб Неджир бей в любезен и хрисим човек. Защо всичко това трябваше да остане скрито дори и за мен? Марах Дуримех бе не само тайнствено човешко създание, но и притежаваше необикновен характер. Какъв материал за един любопитен човек, който обикаля широкия свят да търси завладяващи сюжети за перото си! Признавам, че тайната на старата кралица вече много повече ме привличаше, отколкото преди враждата между кюрдите и халданите. Щом пред нас отново съзряхме светлините на Лисан, раисът на Шурд каза:

— Сега трябва да ви оставя.

— Защо? — попита меликът.

— Както вече стана дума, първо ще отида там, където се събират хората ми, за да им кажа, че е сключен мир, иначе може да изгубят търпение и да потеглят срещу кюрдите още преди настъпването на утрото.

[#1 Арабски мъж. — Бел. нем. изд.]

— Тогава върви!

Той се отклони вдясно, а след десетина минути ние стигнахме до Лисан. Там хората ни посрещнаха, изпълнени с любопитство. Медикът извика всички да се съберат и се изправи на седлото, за да им съобщи, че няма да има война, защото така е заповядал Рух'и кулян.

— Ще оставим ли беруарите да чакат до утре сутринта? — попитах аз след това.

— Не, трябва да научат веднага.

— Кой ще е пратеникът?

— Аз! — отговори Кадир бей. — На никого няма да повярват така бързо, както на мен. Ще ме придружиш ли, ефенди?

— Да! — съгласих се аз. — Само почакай малко! Обърнах се към стоящия най-близо до мен халдани с въпроса:

— Можеш ли да намериш пътя за Шурд в тъмнината?

— Да, ходих.

— Познаваш ли Ингджа, дъщерята на раиса, а също и една жена на име Мадана?

— Познавам ги.

— Тогава вземай кон и заминавай! Трябва да кажеш на тези две жени, че спокойно могат да си легнат, защото е сключен мир. Неджир бей вече е мой приятел и няма да им се сърди, че съм избягал от колибата.

Чувствах се задължен да съобщя на двете храбри жени за щастливия изход на заплетените събития. Можех да си представя колко се притесняват за действията на раиса. После тръгнах с бея на Гумри. Конете ни вече бяха потеглили, когато меликът извика след нас:

— Доведете беруарите! Нека ни гостуват. Още не бяхме изминали и половината път, богато насреща ни някой извика:

— Кой идва?

— Приятели! — отвърна беят.

— Кажете си имената!

Боят разпозна постовия по гласа.

— Бъди спокоен, Талаф, аз съм.

— О, бей, това си ти! Слава на Бога, че чувам твоя глас! Значи си успял да избягаш?

— Не съм избягал. Къде е станът ви?

— Препускай направо, в посоката на огньовете!

— Води ни!

— Не мога, бей. На пост съм и не мога да напусна мястото си, докато не ме сменят.

— Кой ви командва?

— Все още раисът на Далаша.

— Значи сте си избрали особено умен водач. Но вече съм тук и ще се подчинявате само на мен. Няма нужда от охрана. Ела и ни води!

Мъжът метна дългата си пушка на рамо и тръгна пред нас. Скоро видяхме между стволите на дърветата горящите лагерни огньовете и

стигнахме до мястото, където по-рано се бяхме събирали на съвет.

— Кадир бей! — чу се от всички страни.

Кюрдите станаха, изпълнени с радост, че могат да го поздравят. Наобиколиха и мен и сърдечно ме приветстваха. Само досегашният водач стоеше настрана и наблюдаваше всичко с мрачен поглед. Разбра, че с властта му е свършено. Накрая все пак се приближи.

— Добре дошли! — каза той. — Избяга ли?

— Не. Доброволно ме освободиха.

— Кадир бей, това е най-голямото чудо, което съм виждал.

— Не е чудо. Сключих мир с халданите.

— Действал си прибързано. Изпратих хора в Гумри и рано сутринта към нас ще се присъединят стотици беруари.

— Значи ти самият си действал прибързано. Не знаеше ли, че този ефенди отива в Лисан, за да преговаря за сключването на мир?

— Той беше нападнат.

— Но после си разбрал, че не го е направил меликът.

— Какво ще получиш от халданите в замяна на сключения мир?

— Нищо.

— Нищо ли? О бей, постъпил си неразумно! Те нападнаха и избиха много от нашите хора. Забрави ли кръвното отмъщение?

Кадир бей го погледна усмихнат. Но тази усмивка не предвещаваше добро.

— Ти си раисът на Далаша, нали? — попита той любезно.

— Да — отвърна кяят учудено.

— А мен познаваш ли добре?

— Как да не те познавам?

— Каж ми кой съм.

— Ти си Кадир бей, беят на Гумри.

— Правилно! Само исках да видя дали не се лъжа, защото помислих, че паметта ти те е напуснала. Как мислиш, какво ще направи Кадир бей с мъжа, който се осмелява да го нарича неразумен пред толкова много храбри мъже?

— О бей, с неблагодарност ли ще ми се отплатиш за услугата?

Тонът на бея се промени.

— Червей! — изкрещя той. — И с мен ли смяташ да се държиш така, както с този ефенди от Франкистан? Той правилно те е посъветвал, а ръката му те е усмирила. Трябва ли да се страхувам от

теб, щом чужденецът не се е поколебал да те свали от коня? Каква услуга си ми направил и кой те провъзгласи за водач? Аз ли? Рух'и кулян ни заповяда да сключим мир и тъй като гласът на духа ни посъветва да смекчим сърцата си, ще простя и на теб. Но само се осмели още веднъж да се противиш на това, което казвам и правя! Веднага се качвай на коня си и заминавай за Гумри, за да кажеш на беруарите да останат с мир по селата си. Ако веднага не изпълниш всичко точно както ти наредих, утре ще дойда с моите воини в Далаша и от Бехедри до Шураиси, от Биха до Бишука, в цялата страна Кал, ще научат как синът на страшния Абд ас Сумит бей е наказал с бой кяята, който се е осмелил да му противоречи. Махай се оттук!

Очите на бея святкаха толкова страшно и ръката му бе протегната толкова заповеднически, че смърненият кяя се качи на коня си, без да каже нито дума, и тръгна. После Кадир бей се обърна към останалите:

— Доведете охраната и елате с нас в ЛисанГЩе гостуваме на нашите приятели!

Повечето тръгнаха, а останалите загасиха огньовете, без някой да попита нещо или да отправи упрек, и след десетина минути напуснахме просеката и яздехме към Лисан.

Като пристигнахме там, видяхме необикновена картина. Бяха събрани огромни купчини дърва, за да се напалят повече и по-големи огньове. Много от халданите колежа овни, дори два великолепно вола бяха повалени вече на земята, за да бъдат одрани, почистени и нарязани, а после опечени. Освен това бяха домъкнати всички мелнични камъни от селото. Наредиха ги в дълга редица и жените и момичетата седнаха до тях, за да превърнат зърното в брашно и да направят от него големи Хлябове.

Отначало всички се поздравяваха тихо и новопристигащите групи се присъединяваха към другите плахо и недоверчиво. След около четвърт час обаче всички приятелски се приобщаваха и навсякъде се чуваха радостни възгласи, които възхваляваха духа на пещерата, превърнал страданието във веселие.

Главните действащи лица (употребявам този израз с огромна гордост) се бяха събрали в дома на мелика, за да говорят по време на пиршеството за случилото се през последните дни. Моят храбър Халеф

също присъстваше и прие с видимо удоволствие публичното ми признание за неговата вярност и смелото му поведение.

Денят вече беше настъпил, когато се отправих със спътниците си към горния етаж на къщата, за да поспим няколко часа.

Като се събудих, чух долу гласа на раиса на Шурд. Слязох и той ме поздрави изключително любезно. Беше ми донесъл всичко, което ми бяха отнели. Не липсваше нищо. Освен това ми обясни, че е готов да ми даде удовлетворение за обидата, но аз отказах.

Пред къщата бяха налягали кюрди и халдейци. Те все още блажено спяха.

Видях, че отдолу се приближават две жени. Сложих длан над очите си и познах Ингджа със смелата Магданозка. Старата Мадана се бе издокарала направо великолепно. Облеклото ѝ — широката риза, жакетчето отгоре и дългите потури — бе чисто и празнично ново. Вместо в обувки краката ѝ бяха обути в огромни ботуши.

По съвсем друг начин обаче изглеждаше Ингджа. Красивата ѝ гъста коса се спускаше на гърба, сплетена на две плитки. На главата си носеше малка, надиплена панделка в турскочервен цвят. Снежнo бели, широки женски потури се спускаха надолу до красивите ботушки от Смирна. Син, обточен с жълти ширити башибозушки жакет стигаше почти до хълбоците ѝ, а отгоре носеше сауб от тънък син памучен плат.

Щом се приближи до мен и ме погледна, бузите на смуглото ѝ лице потъмняха още повече. Моята Магданозка обаче веднага се завтече с великанските си ботуши, сложи ръце на гърдите си и направи толкова дълбок поклон, че гърбът ѝ зае почти хоризонтално положение.

— Сабахл кер (добро утро), господарю! — поздрави тя. — Искаше да ни видиш днес и ето ни тук. Звучеше като войнишки рапорт.

— Добре дошли — отвърнах аз, — влезте с мен в къщата. Моите спътници трябва да се запознаят с жените, на които дължа спасението си.

— Ефенди, ти ни изпрати вестоносец. Благодарим ти, ние наистина се страхувахме за теб — каза Ингджа.

— Видя ли вече баща си?

— Не съм. От вчера не е идвал в Шурд.

— Той е тук. Ела!

Още на вратата се сблъскахме с раиса, който тъкмо се канеше да излиза от къщата. Той доста се учуди, когато видя дъщеря си, но все пак любезно попита:

— Мен ли търсиш?

— Война е, а от вчера не съм те виждала — отговори тя.

[#1 Широка връхна дреха, спускаща се от раменете до глезените.
— Бел. нем. изд.]

— Не се страхувай! С враждата е свършено. Идете при жената на мелика! Нямам време за вас.

Той се метна на коня си и препусна. Аз обаче се качих с двете жени горе, където се намираха спътниците ми.

— Хей, кого ни водите, сър? — попита Линдси. Хванах жените за ръка и ги заведох при него.

— Това са двете създания, освободили ме от пещерата на лъва, сър Дейвид — обясних аз. — Тази е Ингджа, Перлата, а другата се казва Мадана, Магданозка.

— Магданоз ли, хм, но Перлата е великолепна! Прав бяхте, сър! Но и двете са смели. Ще им дам подарък, ще платя добре, много добре. Йес!

Останалите също много се зарадваха, че могат да се запознаят с моите гости, и дори смее да кажа, че на двете халдейки им бе оказано наистина голямо внимание. Те останаха до обяд. После ги изпратих малко по пътя за Шурд. На раздяла Ингджа попита:

— Ходих, ти наистина ли се помири с баща ми?

— Напълно.

— А прости ли му?

— Да.

— И той не ми се сърди и няма да ми се кара?

— Няма и дума да ти каже за това.

— Ще му дойдеш ли на гости някога?

— Добре дошъл ли съм при него и при теб, Ингджа?

— Да, ефенди!

— Тогава скоро ще дойда, може би още днес или утре.

— Благодаря ти. Сбогом!

Тя ми подаде ръка и продължи пътя си. Но Мадана остана при мен и почака, докато момичето се отдалечи достатъчно, за да не ни чува. После попита:

— Ефенди, помниш ли какво си говорихме вчера?

Разбрах какво щеше да последва и затова казах с усмивка:

— Всяка дума.

— И все пак си забравил. Помисли си!

— Струва ми се, че всичко си спомням.

— О, забрави най-важното. Подаръка.

— Добра ми Мадана, не съм го забравил. Но, виж, аз идвам от страна, където жените се ценят повече от всичко. Те, които са толкова хубави и нежни, не бива да носят тежки товари. Затова не ви дадохме подаръците ви. Не е необходимо да ви тежат по дългия път към Шурд, ние ще ви ги изпратим още днес. А като дойда утре и те погледна, сърцето ми ще се зарадва, защото ще те видя нагиздена с това, с което ти изразявам благодарността си.

Слънцето изплува зад един облак и огря сбръчканото лице на добрата Магданозка. Тя плесна с ръце и извика:

— Колко ли са щастливи жените в твоята страна! Далеч ли е дотам?

— На повече от сто дни езда.

— Жалко. Утре наистина ли ще дойдеш?

— Сигурно.

— Тогава сбогом, ефенди! Рух'и кулян показа, че си негов любимец, а и аз те уверявам, че съм ти приятелка.

Тя ми подаде ръка и забърза след Ингджа. Ако Германия не беше толкова далеч, моята Магданозка може би щеше да се опита лично да се убеди колко щастливо живеят нашите жени.

Не бях изминал много по обратния път, когато видях, че някой се спуска отдясно по хълма.

Беше Марах Дуримех.

Тя също ме позна. Спря и ми махна с ръка.

Като забеляза, че ще се отзова на жеста ѝ, се обърна и отново бавно се заизкачва по планината, докато изчезна зад един храст.

— Бог да те дари с мир, сине мой! — поздрави ме старицата. — Прощавай, че те накарах да ме последваш тук! Душата ми ти принадлежи, а в къщата на мелика не мога да бъда сама с теб. Затова те извиках при мен. Ще ми отделиш ли малко време?

— Колкото искаш, добра ми майко.

— Тогава ела!

Марах Дуримех ме хвана за ръка, както майка детето си, и ме поведе още неколкостотин метра нататък, докато стигнахме място, откъдето се виждаше цялата околност, но никой не можеше да ни забележи. Тя седна.

— Ела, седни и ти до мен!

Подчиних се. Тя отметна дългата дреха от себе си и изглеждаше мъдра и достолепна, вдъхваща страхопочитание като някоя легенда от времето на пророците на израилтяните.

— Ефенди — започна тя. — Погледни нагоре, там, на югоизток! Слънцето довежда пролетта и есента, лятото и зимата. Повече от сто такива години са минали през главата ми. Погледни я, тя вече не носи сивотата на старостта, а белотата на смъртта. Още в Амадие ти казах, че няма да живея дълго, и ти казах истината — аз съм дух, Рух'и кулян

Тя замълча, гласът ѝ звучеше глухо и дрезгаво, наистина като от гроб, но се усещаше живото туптене на сърцето ѝ, а очите ѝ, насочени към дневното светило, имаха светъл, лъчезарен блясък.

— Много съм чула и видяла — продължи тя. — Била съм свидетел на упадъка на възвишеното и издигането на нисшето.

Виждах да триумфира злото и да умира доброто. Да плачат щастливите, а нещастните да ликуват. Краката на смелчаци да треперят от страх, а страхливците да усещат в жилите си лъвска смелост. Плачех и се смеех с тях. Издигах се и пропадах с тях... После дойде времето, когато се научих да мисля. Разбрах, че един велик Бог управлява вселената и че един грижовен баща води всички ни за ръка, богати и бедни, ликуващи и плачещи. Но мнозина се отрекоха от него. Присмиваха му се. А има и други, които се наричат негови деца, но са деца на оногова, който живее в джехенем. Затова по земята и сред хората, които вече не мислят за Бога, има толкова много страдание.

Марах Дуримех отново млъкна. Думите ѝ, тембърът на гласа, мъртвите ѝ и все пак изразителни очи, бавните, уморени и въпреки това красноречиви жестове ми направиха дълбоко впечатление. Започнах да разбирам каква духовна власт упражняваше тази жена върху духовно бедните обитатели на тази страна. Тя продължи:

— Душата ми се вълнуваше, а сърцето ми беше сломено. Жал ми бе за хората. Притежавах много земни блага, а у мен се бе вселил Богът, от когото те се отрекоха. Животът можеше да замре в мен, но Богът — не. Той ме призова да му служа. И ето че обикалям от едно

място на друго, за да говоря и проповядвам за Всемогъщия и Всеблагия не с думи, на които биха могли и да се присмелят, а с дела, носещи благословия за онези, които имат нужда от помощ. Старата Марах Дуримех и Рух'и кулян бяха загадка за теб. Все още ли са, сине мой?

Не можех да постъпя другояче. Взех ръката ѝ и притиснах устни към нея.

— Разбирам те.

— Знаех, че тези думи ще ти бъдат достатъчни, защото и ти се бориш с живота, бориш се с хората около теб и с човека вътре в самия Себе си.

Бързо я погледнах. Ясновидка ли беше? Как успя толкова дълбоко да проникне в душата ми и да я прозре? Не казах нищо и след известно време тя продължи:

— Ти емир ли си в твоята страна?

— Не точно такъв, каквито са емирите при вас. При нас има емири по рождение, емири на парите, емири на знанието и емири на страданието, търпението ѝ борбата.

— А ти към кои принадлежиш?

— Към последните.

Тя отново ме погледна изпитателно. После попита:

— Богат ли си?

— Беден съм.

— Беден на злато и сребро, но не и на други блага, защото сърцето ти раздава дарове, които носят на другите радост. Чух колко много приятели си спечелил, а донесе щастие и на мен. Защо не стоиш у дома? Защо пътешестваш из далечни страни? Казват, че пътуваш, за да вършиш подвизи с твоите оръжия. Но това не е вярно, защото оръжията убиват, а ти не желаеш смъртта на ближния.

— Марах Дуримех, още на никого не съм казвал защо непрекъснато напускам родината си. Но ти ще го чуеш.

— И в родината ти ли никой не го знае?

— Никой. Там съм непознат, самотен човек. Но тази самота е благотворна за сърцето ми.

— Сине мой, ти си още млад. Нима Бог вече ти е причинил такова страдание, та душата ти се е вгълбила в себе си.

— Не е това, а другото, което на теб дава сили още да живееш — отвърнах аз.

— Обясни ми! — помоли старицата.

— Който изнемогва в пустинята, се научава да цени стойността на капката, която спасява живота на умиращия от жажда. А който понася страдания, без никой да му протегне ръка за помощ, знае колко е прекрасна любовта, към която напразно се стреми. Затова сърцето ми е изпълнено с онова, което не намерих, с онази любов, която довежда на бял свят сина на бащата, за да възвести мисията ѝ, че всички хора са братя и деца на един баща. И както Спасителят слезе на Земята от висините, където не може да отиде никой смъртен, така сега неговите пратеници обикалят целия свят, за да разпространяват евангелието на любовта, която все още живее в мрак. Това са емирите на християнството, героите на вярата, меликите на милосърдието.

— Но не всички проповядват това, което казваш ти сега. Погледни тази страна! Слънцето е видяло смъртта на хиляди хора, а реката, която гледаш пред нас, е отнесла със себе си стотици трупове. И защо? Защото емирите, властниците никога не са мислили за благо на своите народи. Тази нощ аз, жената, спасих обитателите на долината от смърт. Защо емирите имат по-малко влияние от мен? Някога бях кралица, а сега съм само една стара жена и въпреки това кюрдите и халданите се вслушват в гласа ми. Тази нощ им проповядвах християнството, но не християнството на словото, за чийто смисъл спорят църквите, а християнството на делото, в което никой не може да се съмнява. Укротете лошите хора и те ще ви благодарят, докато добрите, които се стремят към избавление, с радост, ще приветстват пристигането ви. Не изпращайте мисионери, които враждуват помежду си, а мъже, от които се страхуват потисниците. Тогава хората ще ликуват, страната ще е винаги благословена и словото ще се осъществява от един пастир и едно стадо. Няма ли този пастир вече свой наместник на земята? Върнете се при него и бъдете единни, а силата на този, който ви изпраща, ще превърне Земята в обетована земя, в която ще тече мед и мляко.

Докато говореше, тя стана. Прегърбената ѝ преди това снага сега беше изправена. В пробуждащите се черти на лицето ѝ изведнъж блесна живот. Очите ѝ сияеха от въодушевление, а гласът ѝ звучеше високо и ясно, сякаш говореше пред хиляди хора. Това бе незабравим

миг. И ето че тя изтощена спря и отново седна. Тази жена сигурно много бе видяла и чула, много неща бе изпитала и премислила, а може би беше и чела. Какво да ѝ отговоря?

— Марах Дуримех, и мен ли упрекваш? — попитах я аз.

— Теб ли? Защо мислиш така?

— Защото и аз съм подобен пратеник.

— Ти ли? Кой те натовари с тази мисия?

— Никой! Никой не ми е заръчал специално.

— И искаш да поучаваш?

— И да, и не.

— Не те разбирам, сине мой. Обясни ми!

— Ти самата каза, че цениш пратениците на делата. Бог различно разпределя дарбите. Един той дарява с красноречие, на друг заповядва да действа по определен начин. Аз съм лишен от дарбата на словото. Затова пък той не ми позволява спокойно да стоя в родината си. Непрекъснато пътешествам и поучавам, но не със слово, а с това, че на всеки, при когото отида, съм полезен. Бил съм в страни и при народи, чиито имена ти едва ли познаваш. Ходил съм при бели, жълти, кафяви и черни хора. При всички тях съм посявал любов и милосърдие. И винаги съм бил богато възнаграждаван, когато после чувах зад себе си: „Този чужденец не знае що е страх. Той можеше и знаеше повече от нас и все пак бе наш приятел. Той уважаваше нашия Бог и ни обичаше. Никога няма да го забравим, защото беше добър човек и смел другар. Той беше — християнин. По този начин разпространявам вярата си. И дори да намерех само един-единствен човек, който чрез мен да се научи да почита и дори да обича тази вяра, значи усилията ми не са били напразни и искам да легна някъде в тази земя за последна почивка.“

Настъпи дълго мълчание.

И двамата безмълвно гледахме към земята.

Тогава Марах Дуримех бавно хвана десницата ми с двете си ръце.

— Ходих — каза тя, — обичам те!

Старческите ѝ очи ме гледаха така майчински и топло, че никога нямаше да ги забравя.

— Сине мой — продължи тя. — Когато ти напуснеш тази долина, очите ми сигурно никога вече няма да те видят, но Марах

Дуримех ще се моли за теб и ще те благославя, докато очите ѝ се склопят. Ти сигурно ще си единственият, който освен другите трима, били в полунощ при Рух'и кулян, ще научи моята тайна. Искаш ли?

— Ако е по-добре да я премълчиш, се отказвам. Но ако все пак държиш да ми я довериш, приемам с благодарност.

— Другите трима се заклеха никога да не казват нито дума...

— И аз никога няма да говоря за това.

— Тогава ще чуеш всичко.

Тя започна да разказва. Това беше история, която със своя сюжет за роман би могла да направи някой писател известен. Една дълга история от времето, когато тримата дяволи Абд ас Сумит бей, Бедерхан и Нур Улах бей са унищожили християнството в долината на Саб. Разказ, от който на човек можеше да му настръхне косата. Мина доста време, докато тя свърши. После старицата още дълго време седя до мен мълчаливо. Само лека въздишка прекъсваше от време на време тишината и двете ѝ ръце посягаха към очите, за да избършат сълзите. Накрая тя уморено положи глава на рамото ми и тихо ме помоли:

— Тръгвай! Мислех да сляза в Лисан, но сега ще се върна пак горе, за да почакам да се успокои сърцето ми. Довечера ще дойда при вас.

Изпълних желанието ѝ.

Когато пристигнах в Лисан, там вече нямаше нито един кюрд. Само беят беше останал да ме чака.

— Ефенди — каза той. — Хората ми си тръгнаха, а и аз вече трябва да заминавам. Но се надявам, че ти ще дойдеш още веднъж в Гумри.

— Ще дойда.

— За дълго ли?

— За малко, защото хадедихните копнеят да видят своите хора.

— Те ми обещаха да дойдат с теб и тогава ще обсъдим как най-безопасно да стигнете до Тигър. Сбогом, ефенди.

— Сбогом!

Меликът също беше тук със спътниците ми. Кадир бей се сбогува и с тях и тръгна след хората си.

Марах Дуримех удържа на своята дума. Вечерта тя дойде и щом ѝ се удаде възможност да разговаря необезпокоявана с мен, ме попита:

— Ще изпълниш ли една моя молба?

— От все сърце.

— Вярваш ли в силата на амулетите?

— Не.

— Въпреки това днес ти направих един. Ще го носиш ли?

— Като спомен от теб, да.

— Ето, вземи го! Докато е затворен, не помага. Но ако някога имаш нужда от помощ, го отвори. Тогава Рух'и кулян ще бъде твой избавител, дори и да не е на твоя страна.

— Благодаря ти.

Амулетът беше четириъгълен и защит в парче памучен плат. Тъй като го беше нанизала на шнур, веднага го сложих на врата си. По-късно той наистина щеше много да ми помогне въпреки открито признатото ми неверие. Разбира се, не можех и да предполагам какво съдържа.

---

[2] Кибрит. Бел. нем. изд. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.